

FINN TAKSØE-JENSEN

Arveretten

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Arveretten

1. udgave.

© Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse
eller mangfoldiggørelse af denne bog
eller dele heraf er ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret
Bogen er trykt hos JJ tryktechnik, a-s, København
Printed in Denmark 1986
ISBN 87-574-3680-0

Forord

De senere års skred i samfundsudviklingen, herunder forandringerne i familiemønstre og i beskatningsforhold, har sat tydeligt præg på den praktiske arveret. Generationsskifter gennemføres nu helt overvejende i indehavernes levende live, og der er opbrud i den almindelige indstilling og bevægelse bort fra slægtsarveret over imod arveret for ægtefælle eller samlivspartner. En del af den ved arveloven af 1963 reproducerede regelmasse har derfor tabt i betydning, medens andre regelsæt har fået øget aktualitet. I denne fremstilling er vægten lagt der, hvor de praktiske arveretlige spørgsmål især er fremme, og nogle grundlæggende fænomener er taget op til kritisk vurdering.

Bogen er tilrettelagt til brug for juridiske studerende ved Københavns Universitet, hvor faget arveret er placeret under studiets første år; skifteret, dødsboskatteret, livsforsikring og international privat- og procesret, der hovedsagelig henhører under kursusfagsordningen, er kun medtaget i et vist orienterende omfang.

Jeg bringer min tak til dommerne ved de tre embeder, hvorfra jeg i 1984 fik oplysning om praktisk forekommende testamentsoprettelser, og til arveretslærerne ved Københavns Universitet for god og kritisk gennemgang af manuskriptet.

Registrene er udarbejdet af stud. jur. Bent Pedersen.

Der er kun i begrænset omfang taget hensyn til litteratur, lovgivning og praksis efter den 1. maj 1986.

Juli 1986

Finn Taksøe-Jensen

Indholdsfortegnelse

Kapitel I. Arveret og skifteret

1.	Successionen ved dødsfald	1
2.	Arveretlige regler	2
3.	Skifteretlige regler	4
3.1.	Processuelle skifteregler	4
3.2.	Materielle skifteregler. Skifteformerne	5
3.2.1.	Summariske skifteformer	6
3.2.2.	Uskiftet bo	6
3.2.3.	De egentlige skifteformer. Offentlige skifter	7
3.2.4.	Privat skifte	8
3.3.	Legatarer	9
4.	Arven falder	9
5.	Arvefaldet	10
6.	Lovgivningen	10
7.	Litteraturen	12

Kapitel II. Om arverettens begrundelse

1.	Arveret, ejendomsret og beskatningsregler	13
2.	Arveadkomsterne og deres begrundelse	16
2.1.	Slægtsarv	16
2.2.	Ægtefællearv	21
2.3.	Testamentarisk arv. Tvangsarv	26
2.3.1.	Den testamentariske arveret	27
2.3.2.	Tvangsarv	28
3.	Sammenfattende vurdering	30

Kapitel III. Slægtsarv

1.	Parentelsystemet. Arveklasserne	31
2.	Slægtskab	34
2.1.	Anfægtelse af ægtebarnsstatus	35
2.2.	Børn uden for ægteskab	36
2.2.1.	Arveret efter moderen	36
2.2.2.	Arveret efter faderen	36
2.2.3.	Arveret efter barnet	38

3.	Arvedelingen	39
3.1.	Første arveklasse. Livsarvinger	39
3.2.	Anden arveklasse	42
3.3.	Tredje arveklasse	44
4.	Adoption.....	44
4.1.	Almindelig orientering	44
4.2.	Adoptioner omfattet af 1972-lovens regler	46
4.2.1.	Forholdet til adoptanten og dennes slægt	46
4.2.2.	Forholdet til adoptivbarnets virkelige slægt	47
4.2.3.	Særligt om stedbarnsadoptioner	47
4.3.	Adoptioner omfattet af 1956-loven med arveretsforbehold	47
4.4.	Adoptioner omfattet af 1923-loven	48
4.4.1.	Arveretten efter adoptanten og dennes slægt.....	48
4.4.2.	Arveretten efter den virkelige slægt	50
4.4.3.	Den virkelige slægts arveret.....	52
4.4.4.	Adoptantens arveret	52
4.5.	Adoptioner før 1923-loven	53
4.6.	Udenlandske adoptioner	53
5.	Forlodsret	53
6.	Kvalitative arveregler	59
6.1.	Oversigt	59
6.2.	Arvingerne enige	60
6.3.	Udlæg efter skiftelovens § 47	60

Kapitel IV. Ægtefællearv

1.	Indledning.....	63
1.1.	Arveadkomsterne. Oversigt	63
1.2.	Hvad falder i arv	66
2.	Førstafdøde efterlader sig ikke livsarvinger	70
2.1.	Førstafdøde er død før den 1. april 1964	70
2.2.	Førstafdøde er død efter den 31. marts 1964	73
2.2.1.	Den efterlevende ægtefælles arveret	73
2.2.2.	Slægtsarvingernes ret efter § 7, stk. 2,	74
2.2.2.A.	Tilblivelse og baggrund.....	74
2.2.2.B.	Betingelser	75
2.2.2.B.a.	Dødsfaldene efter den 1. april 1964	75
2.2.2.B.b.	Længstlevende arvet ex lege	75
2.2.2.B.c.	Arvet ex lege efter § 7, stk. 1	76
2.2.2.B.d.	Nyt ægteskab.....	77
2.2.2.B.e.	Livsarvinger	77
2.2.2.B.f.	Betydningen af ægtefællernes testamenter	77
2.2.2.C.	Retsvirkninger	84
3.	Førstafdøde efterlader sig livsarvinger. Kvoteregler	85
4.	Uskiftet bo	87

4.1.	Almindelig orientering	87
4.2.	Betingelser for uskiftet bo	89
4.2.1.	Ægteskab	89
4.2.2.	Formuefællesskab	89
4.2.3.	Livsarvinger	90
4.2.4.	Solvens	92
4.2.5.	Myndighed	92
4.2.6.	Modstående testamente	92
4.2.7.	Afkald	92
4.2.8.	Arveretsforbrydelse	93
4.2.9.	Begæring fra ægtefællen	93
4.3.	Aktiver og passiver	93
4.3.1.	Hvad indgår i boet - aktiverne	93
4.3.2.	Hvad indgår i boet - passiverne	96
4.4.	Rådigheden	96
4.4.1.	Inter vivos	96
4.4.2.	Mortis causa	97
4.5.	Ophørsgrundene	99
4.5.1.	Ægtefællen ønsker at skifte	99
4.5.2.	Nyt ægteskab	100
4.5.3.	Myndigblevne særarvinger m.v.	102
4.5.4.	Forsømmelse af forsørgelsespligt	102
4.5.5.	Misbrug. Grænser for rådigheden	102
4.5.6.	Alle livsarvinger døde	109
4.6.	Delingsreglerne	109
4.6.1.	Boer fra før 1. april 1964	109
4.6.2.	Boer efter arveloven	111
4.6.2.a.	Skifte i ægtefællens levende live	111
4.6.3.b.	Skifte ved længstlevendes død	112
4.6.2.c.	Successivt skifte	112
4.7.	Vederlagskrav	112
4.8.	Gaveomstødelse	114
5.	Øvrige kvantitative regler	115
5.1.	Genstande til personlig brug	115
5.2.	Bohave og arbejdsredskaber m.v	116
5.3.	50.000 kr.'s-reglen	116
6.	Kvalitative regler	120
6.1.	Fælleseje	121
6.2.	Særeje	121
6.3.	Blandet formuefællesskab - særeje	121
7.	Arvehenstand	122
<i>Kapitel V. Arv, som tilfalder staten</i>		125

<i>Kapitel VI. Om testamenter</i>	
1.	Testamentets begreb 129
2.	Oprettelse 130
3.	Andre mortis causa dispositioner 132
4.	Testamentsundersøgelsen 134
5.	Øvrige regler 137
<i>Kapitel VII. Testationshabilitet</i>	
1.	Aldersbetingelsen 139
2.	Fornuftens brug 140
3.	Retsvirkninger 145
<i>Kapitel VIII. Formkrav</i>	
1.	Almindelig orientering 147
2.	Notartestamenter 149
2.1.	Formkravene 149
2.2.	Instruktoriske regler. Bevisregler 151
3.	Vidnetestamenter 152
3.1.	Formkrav 152
3.2.	Instruktoriske forskrifter. Bevisregler 154
4.	Nødtestamenter 155
4.1.	Mundtligt vidnetestamente 155
4.2.	Holografisk testamente 156
5.	Ugyldighedsvirkningen. Indbofordelingslister 158
<i>Kapitel IX. Mangler ved viljeserklæringen. Bristende forudsætninger</i>	
1.	Indledning 159
2.	Tvang 161
3.	Anden utilbørlig påvirkning. Misbrug af særlig modtagelighed. 162
3.1.	Anden utilbørlig påvirkning 162
3.2.	Misbrug af særlig modtagelighed 163
4.	Viljesmangel. Vildfarelse 165
5.	Svig 170
6.	Bristende forudsætninger 170
<i>Kapitel X. Indholdsmangler. Ulovlig delegation</i>	
1.	Begreber. Oversigt 175
2.	Ulovligt fideikommis 176
3.	Bestemmelser, der åbenbart savner fornuftig mening 179
4.	Ulovlige og uetiske bestemmelser. Betingelser. Pålæg 180
5.	Ulovlig delegation 182
<i>Kapitel XI. Testationskompetence</i>	
1.	Begreb. Oversigt 187
2.	Friarv 189

3.	Tvangsarv	190
3.1.	Kvantitative regler	190
3.2.	Kvalitative regler	191
3.2.2.	Livsarvinger, ingen ægtefælle	191
3.2.2.	Ægtefælle og livsarvinger	193
3.2.2. a.	Fælleseje	193
3.2.2. b.	Særeje	195
3.2.2. c.	Blandede formueordninger	195
3.3.	Forskrift om særeje	197
3.4.	Forskrift om båndlæggelse	197
3.5.	Forskrift om udøvelse af ophavsret	197
3.6.	Landbrugsejendomme	198
3.6.1.	Almindelige landbrugsejendomme	198
3.6.2.	Sædegårde	199
4.	Uskiftet bo	200
5.	Sikring af forventet arveret. Uigenkaldelige testamenter	201

Kapitel XII. Ugyldighedsvirkningen

1.	Nullitet	206
1.1.	Nullitetstilfælde	206
1.2.	Retsvirkningerne	206
2.	Anfægtelighed	206
2.1.	Anfægtelighedstilfælde	207
2.2.	Anfægtelsen	207
2.3.	Retsvirkningerne	208

Kapitel XIII. Båndlæggelse ved testamente. Rentenydelseskapitaler

1.	Almindelig orientering	211
2.	Båndlæggelse af tvangsarv	213
2.1.	Betingelser	213
2.1.1.	Arv efter arveladeren	213
2.1.2.	Ved testamente	213
2.1.3.	Livsarvingers tvangsarv	214
2.1.4.	Stemmende med arvingens arv	214
2.1.5.	Fritagelse på grund af ringe værdi	215
2.1.6.	Fritagelse efter permutationsreglen	215
2.2.	Retsvirkninger	216
2.2.1.	Rådighed inter vivos	216
2.2.2.	Retsforfølgning	217
2.2.3.	Særligt om fast ejendom	218
2.2.4.	Ophør	219
2.2.5.	Rådighed mortis causa	219
2.2.6.	Særeje	219
3.	Båndlæggelse af friarv	221
4.	Rentenydelseskapitaler	221

4.1.	Grundlaget. Typerne	221
4.2.	Udlagt kapitalejer uden båndlæggelse	223
4.3.	Udlagt kapitalejer med båndlæggelse	223
4.4.	Uden udlagt kapitalejer (udskudt arvefald).....	223
4.5.	Sammenfatning	224

Kapitel XIV. Testamenters fortolkning og udfyldning

1.	Fortolkning og udfyldning	225
2.	Fortolkningens grundprincipper	228
3.	Udfyldning	232
4.	Praktiske fortolkningsspørgsmål	232
4.1.	Indtrædelsesret	233
4.2.	Exheredation	234
4.3.	Tilvækstret	235
4.4.	Deling efter stirpalgrundsætningen eller in capita	236
4.5.	Beskrivelsen passer på flere	237
4.6.	Arvelovgivningen ændret	237
5.	Forholdet mellem kodicil og hovedtestamente.....	238

Kapitel XV. Legatarer

1.	Sondringen arving – legatar	239
2.	Sumlegater	241
3.	Genstandslegater	242
4.	Legater om værdipapirer	244
5.	Forsørgelseslegater m.v.....	244

Kapitel XVI. Testamenters tilbagekaldelse

1.	Indledning.....	245
2.	Ren tilbagekaldelse	246
2.1.	Form	247
2.1.1.	Tilbagekaldelse i testamentsform	247
2.1.2.	Formløs tilbagekaldelse	248
2.1.3.	Delegation	250
2.2.	Habilitet.....	250
2.3.	Mangler ved viljeserklæringen. Bristende forudsætninger	250
3.	Ændringer.....	251
4.	Annulation af tilbagekaldelser.....	252

Kapitel XVII. Gensidige testamenter

1.	Begreber. Oversigt.....	255
2.	Tilbagekaldelse medens begge testatorer lever	257
3.	Retsstillingen efter førstafdødes død	259
3.1.	Testamenter mellem barnløse ægtefæller	260
3.1.1.	Udfyldningsregler	261

3.1.2.	Den efterlevendes testationskompetence	262
3.1.3.	Længstlevendes inter vivos dispositioner	265
3.1.4.	Bristende forudsætninger	267
3.2.	Testamenter mellem ægtefæller, der har børn	268
3.3.	Testamenter mellem ugifte samlevende	270
3.4.	Testamenter mellem andre nærtstående	272

Kapitel XVIII. Dødsgaver

1.	Indledning	273
2.	Gavebegrebet i § 70	274
3.	Livsgave – døds gave	278
3.1.	Tidsbetingelsen	278
3.2.	Fuldbyrdelsen	279
3.2.1.	Fast ejendom	280
3.2.2.	Løsøre	282
3.2.3.	Udstedelse af gælds brev eller pantebrev	283
3.2.4.	Overdragelse af kontrabøger	284
3.2.5.	Overdragelse af værdipapirer	286
3.2.6.	Eftergivelse af fordringer	287
4.	Dødslejgaver	287
5.	Retsvirkninger	289
6.	Gensidigt bebyrdende mortis causa dispositioner	289

Kapitel XIX. Afståelse af forladt arv

1.	Undladelse af at rejse indsigelse	291
1.1.	Formmangler	292
1.2.	Habilitetsmangler	293
1.3.	Tvang, utilbørlig påvirkning, misbrug af særlig modtagelighed, svig, vildfarelse og bristende forudsætninger	293
2.	Afståelse efter § 71, stk. 2, 2. pkt.	293

Kapitel XX. Bortfald af arveret

1.	Forbud mod dispositioner over forventet arv	297
2.	Afkald på forventet arv	298
2.1.	Betingelser for arveafkaldets gyldighed	298
2.2.	Retsvirkninger af arveafkald	300
3.	Afkald på falden arv	304
4.	Arveforskud	305
4.1.	Afkortningsgrundlaget	305
4.2.	Afkortningsreglerne	306
5.	Forbrydelse af arveret	308
6.	Separation og skilsmisse. Ophævelse af samlivsforhold	309
6.1.	Legal arveret	309
6.2.	Testamentarisk arveret	310

Kapitel XXI. Overlevelseskravet

1.	Arveladerens død	313
1.1.	Bevis for dødens indtræden	314
1.2.	Dødsformodningsdom	315
2.	Arvingen skal være i live	317
Lovregister		321
Domsregister		325
Stikordsregister		329

Fortegnelse over litteratur og betænkninger

Litteraturfortegnelse

- Algreen - Ussing, T:* Haandbog i den danske Arveret, 1855
Andersen, Ernst: Arveret, 1967
Andersen, Ernst: Arv og Legat, 1961
Andersen, Ernst: Legater og Stiftelser, 1962
Andersen, Ernst: Ægteskabsret I, 1954
Arnholm, C.J: Arveretten, Oslo, 1976
Arnholm, C.J: Festskrift til, Oslo, 1969
Augdahl, Per: Arveloven af 1972, Oslo, 1973
Augdahl, Per og Peter E. Hambro: Arveloven, Oslo, 1985
Bentzon, Viggo: Arveretten, 1931
Bentzon, Viggo: Personretten, 1930
Bitsch, N.C. og Hanne Ekstrand: Lov om Børns Retsstilling, 1981
Bjørn, Hulgaard, Michelsen: Lærebog om indkomstskat, 1985
Bornemann, F.C: Foredrag over den danske Arveret, 1864
Borum, O.A: Arvefaldet, 1949
Borum, O.A: Arveretten, 1950
Borum, O.A: Festskrift til, 1964
Borum, O.A: Lovkonflikter, 1967
Borum, O.A: Personalstatutet, 1927
Borum, O.A. og Jørgen Trolle: Lov om Borteblevne med kommentar, 1946
Borum, O.A., Stig Iuul, Otto Schlegel: Båndlæggelsesinstituttet, 1958
Danielsen, Svend: Arveloven, 1982
Danielsen, Svend og Mogens Hornslet: Lov om ægteskabets retsvirkninger, 1986
Danielsen, Svend: Mydighedsloven med kommentar, 1982
Danielsen, Svend, Mogens Hornslet, Knud Knudsen: Ægteskabsloven, 1984
Deuntzer, J.H: Den danske Arveret, 1897
Deuntzer, J.H: Den danske Skifteret, 1885
Deuntzer, J.H: Familieret, 1899
Eyben, Bo von: Erstatningsudmåling, 1985

Gomard, Bernhard: Aktieselskaber og Anpartselskaber, 1986
Gomard, Bernhard: Civilprocessen, 1984
Gomard, Bernhard: Fogedret, 1981
Gomard, Bernhard: Introduktion til Obligationsretten, 1979
Gomard, Bernhard: Obligationsret, 1. del, 1983
Gomard, Bernhard: Skifteloven, 1964
Gomard, Bernhard: Skifteretten, 1969
Gomard, Bernhard: Tillæg til skifteloven, 1971
Graversen, Jørgen mfl.: Familieret, 1986
Harbou, Niels: Behandling af Dødsbo og Fællesbo, 1945
Iuul, Stig: Fideikommissarisk Substitution, 1934
Illum, Knud: Dansk Tingsret, 1976
Jensen, Fl. Høgdahl: Dødsbobehandlingen, 1985
Knoph, Ragnar: Norsk arverett, Oslo, 1958
Kobbernagel, J.: Baandlægelse, 1939
Kruse, A. Vinding: Advokatansvaret, 1986
Kruse, A. Vinding: Erstatningsretten, 1986
Kruse, A. Vinding og Jens Møller: Kommenteret erstatningsansvarslov, 1985
Lund, Torben: Ophavsretten, 1961
Lyngsø, Preben: Dansk forsikringsret, 1981
Lødrup, Peter: Materieel Skifterett, Oslo, 1986
Lødrup, Peter og Lucy Smith: Barn og foreldre, 1984
Munch, Mogens: Konkursloven, 1984
Munch, Mogens: Renteloven med kommentarer, 1983
Nielsen, Thøger: Indkomstbeskatningen, 1965
Olsen, Per Holkmann og Niels Viltoft: Skifteloven, 1986
Philip, Allan: Dansk international privat- og procesret, 1976
Schmidt, T. Svenné mfl.: Arveret, 1984
Taksøe-Jensen, Finn: Personretten, 1981
Taksøe-Jensen, Finn: Person-, Familie- og Arveret, 1984
Taksøe-Jensen, Finn: Udlæg, 1977
Ussing, Henry: Aftaler 1950
Wallin, Gösta: Kommentar til ärvdabalken, Stockholm, 1973
Walling, Gösta: Ärvdabalken, boutredning och arvskifte, Stockholm, 1976
Ørgaard, Niels: Konkursret, 1977
Ørsted, A.S.: Haandbog, Bind 4, 1831

Betænkninger

Betænkning om arvelovgivningen, nr. 291/1961 (arvelovsudvalget betænkning)

Betænkning om homoseksuelle og arveafgift, nr. 1065/1986

Betænkning II om Konkurs og Tvangsakkord, 1973

Beretning om Notarialvæsenet, 1981

Betænkning 3 om ægteskab, formueordningen, nr. 716/1974

Betænkning 4 om ægteskab, vilkårene for separation og skilsmisse, nr. 719/1974

Betænkning 8 om ægteskab, samliv uden ægteskab I, nr. 915/1980

Betænkning om ændring af reglerne om adoption, nr. 111/1954

Udkast til Arvelov med tilhørende Bemærkninger, 1941, (kommissionsudkastet fra 1941)

Udkast til Lov om Bortblevne med tilhørende Bemærkninger, 1945

Forkortelser

ADL:	adoptionsloven
Advbl:	Advokaten
AL:	arveloven
Bentzon:	Viggo Bentzon, Arveretten, 3. udg. 1931
BGB:	Bürgerliches Gesetzbuch (tysk lovbog)
BL:	børneloven
Borum:	O.A. Borum, Arveretten, 1950
Danielsen:	Svend Danielsen, Arveloven med kommentar, 3. udg., 1982
DL:	Danske Lov
DS:	Danmarks Statistik
Ernst Andersen:	Ernst Andersen, Arveret, 1967
FAL:	forsikringsaftaleloven
Fm:	Fuldmægtigen
FT:	Folketingstidende
H:	højesteretsdom
Jur:	Juristen
Jmt:	Justitsministeriet
KBL:	købeloven
KKL:	konkursloven
LD:	landsretsdom
ML:	myndighedsloven
NDS	Nordisk Domssamling
NRT:	Norsk Retstidende
Person-, Familie- og Arveret:	Finn Taksøe-Jensen, Person-, Familie- og Arveret, 1984
Personretten:	Finn Taksøe-Jensen, Personretten, 1981
RL:	renteloven
Rpl:	Retsplejeloven
RT:	Rigsdagstidende
SD:	Skattedepartementets skrivelse
SM:	Skattedepartementets meddelelse

SL:	skifteloven
SOU:	svensk betænkning
TfR:	Tidsskrift for Retsvidenskab
TL:	tinglysningsloven
U:	byretsdom
UfR:	Ugeskrift for Retsvæsen
V:	Vestre landsrets dom
VB:	vægebekendtgørelsen
VLT:	Vestre landsrets Tidende
ÆL:	ægteskabsloven
ÆRL:	ægteskabsretsvirkningsloven
Ø:	Østre landsrets dom
ØLT:	Østre landsrets Tidende

Arveret og skifteret

1. Successionen ved dødsfald

Når et menneske dør, ophører dets *retsevne*, dvs. dets evne til at være part i retsforhold.¹ Den afdødes formueretlige rettigheder og pligter falder imidlertid ikke bare bort, så kreditorerne mister deres krav, debitorerne beriges og ejendele bliver herreløse. Retsforholdene løber normalt videre, idet der indtræder andre subjekter i den afdødes sted. De nærmere regler om denne succession eller overgang af aktiver og passiver til nye subjekter findes i arve- og skiftelovgivningen.

Arve- og skiftereglerne er imidlertid ikke anvendelige for alle slags retsforhold og slet ikke for de offentligretlige og familieretlige. Reglernes område er de formueretlige retsforhold, der løber videre efter dødsfaldet.

retsevnes
ophør

retsforholde-
nes fortsæt-
telse

genstanden
for arve- og
skifteregler

Visse rettigheder bortfalder efter deres indhold ved indehaverens død. Dette vil f. eks. gælde for en livrente tegnet i et forsikringsselskab med forsikringstagerens død som ophørstermin.

Andre rettigheder kan være således knyttet til en bestemt person, at retten ikke kan overføres til andre; dette vil f. eks. normalt være tilfældet for retten til personlig brug af en ting. Havde afdøde modtaget et gaveløfte fra tredjemand, vil løftegiverens forudsætning ofte have været, at gaven skulle komme den nu afdøde personligt til gode, og gaveløftet kan i så fald ikke gøres gældende af dødsboet.

Der kan også være fastsat særlige regler, der begrænser eller udelukker arve- og skiftereglerne anvendelse: Var afdøde lejer af en beboelseslejlighed, kan udlejeren opsigte lejeaftalen med sædvanligt varsel, selv om lejeforholdet var indgået for en bestemt længere tid eller med længere opsigelsesfrist, se lejelovens § 75, stk. 4. Undtagelse derfra gælder efter § 75, stk.

1. Se om begreberne *Personretten*, s. 27f.

1 og 2, for ægtefællen eller den, der i mindst to år har haft fælles husstand med afdøde, idet disse personer har ret til at fortsætte lejemålet; men denne succession finder ikke sted i kraft af arvereglerne. Drev afdøde erhvervsvirksomhed i lejede lokaler, er udgangspunktet efter lejelovens § 75, stk. 4, også, at udlejeren uanset uopsigelighed kan opsigte aftalen, men se dog de ret vide undtagelsesbestemmelser i § 75, stk. 1 og 3.

Som eksempel på en forpligtelse, der påhvilede afdøde, og som efter sit indhold bortfalder ved dødsfaldet, kan nævnes, at afdøde for sin livstid havde forpligtet sig til at forsørge en anden.

En detaljeret opdeling af de formueretlige retsforhold i sådanne, der ved en parts død uændret kan overføres til andre, og i sådanne, der helt eller delvis falder væk, ville kræve en gennemgang af alle de materielretlige regler. Denne skal ikke foretages i arveretten, men hører hjemme under beskrivelsen af de enkelte rettigheders nærmere indhold i de forskellige formueretlige discipliner.

Genstanden for arve- og skiftereglerne er således formueretlige aktiver og passiver, som kan overføres til andre i dødstilfælde, og som tilhørte respektive påhvilede den afdøde i dødsøjeblikket.

dødsbo

Man kalder den samling af aktiver og passiver, en afdød efterlader sig, for et *dødsbo*, og den afvikling af dødsboet mellem dem, der kan gøre krav på at arve, og dem, der har et kreditorkrav, der kan rettes mod boet, for et *skifte*.

Det samlede sæt af arveretlige og skifteretlige regler afgør dels hvad der skal ske med de aktiver, afdøde efterlod sig, dels om og hvordan afdødes kreditorer kan opnå dækning for deres krav.

De arveretlige regler fastlægger, hvem der er arvinger, og hvor meget og hvad den enkelte arving skal arve af det, der er i behold i boet, medens de skifteretlige regler regulerer afviklingen af dødsboet mellem arvingerne og kreditorerne og navnlig er bestemmende for, hvordan afdødes kreditorer skal dækkes eller sikres dækning. Denne fremstillings genstand er alene de arveretlige regler. Inden der går nøjere ind på disse, er det hensigtsmæssigt at foretage en principiel adskillelse af, hvad der er arveret, og hvad der er skifteret, og at give et grundlæggende overblik over de skifteretlige reglers funktion.

2. Arveretlige regler

arveret

Efterlader afdøde sig ingen gæld, men alene aktiver, og ses der bort fra de forskellige afgiftsregler og omkostninger ved behandlingen af dødsboet, bliver det de arveretlige regler, der afgør, hvem arvebeholdningen, dvs. boets formue, skal tilfalde.

arveadkomster

De arveretlige regler er nærmere opbygget sådan, at den, der som arving skal kunne arve af den afdødes formue, må have en *arvead-*

komst. Der er tre hovedgrupper af arveadkomster: *slægtskabsforhold* af en vis nærhed til afdøde, *ægteskab* med afdøde og *testamente*.

En arveadkomst må ikke senere være *ophørt*, hvilket navnlig kan være sket ved, at arvingen har meddelt *arveafkald*, ved at arvingen allerede har modtaget arven som *arveforskud*, ved at arvingen har *forbrudt* sin arveret, eller for ægtefællearveadkomst ved, at ægtefællerne før dødsfaldet var blevet *separeret* eller *skilt*, eller ved arveadkomst, der hviler på testamente, ved testators gyldige *tilbagekaldelse* af testamentet.

ophør

Den, der herefter har en aktuel arveadkomst, og har *overlevet* afdøde, er arving. Dette betyder, at arvingen enten alene eller sammen med andre arvinger kan gøre krav på ejendomsret til arvebeholdningen.

overlevelseskravet

De arveretlige regler medfører således en overgang af ejendomsretten til de efterladte midler fra den afdøde til arvingerne. Arv er derfor en *erhvervelsesmåde* ved siden af aftale, tilegnelse, frembringelse, hævd osv.

Visse af de arveretlige regler giver arvingen ret til at erhverve en vis kvote af boet, se f. eks. arvelovens § 6 om, at arveladerens ægtefælle, hvor afdøde tillige efterlader sig livsarvinger, arver 1/3 af arvebeholdningen. Sådanne arveregler kan kaldes *kvantitative*. De fastlægger, hvor stor en værdiandel af arvebeholdningen, arvingen skal arve, men siger intet om, hvilke genstande arvingen kan gøre krav på at modtage i arv.

kvantitative arveregler

Der findes imidlertid et andet arveretligt regelsæt, de *kvalitative* regler, der afgør, om en arving blot skal acceptere, at boets beholdne aktiver realiseres, så hans arv udbetales ham i penge, eller om han kan komme til at arve af netop de formuegenstande, der forefindes i arvebeholdningen.

kvalitative arveregler

Nogle af de kvalitative arveregler er *legale*, idet de finder anvendelse, når afdøde ikke har truffet kvalitative bestemmelser ved testamentet. Dette gælder således den almindelige regel i skiftelovens § 47 om, at enhver arving inden for visse grænser kan få sin arv udlagt efter vurdering i genstande, der forefindes i boet, samt de grundlæggende regler i skiftelovens § 62c og d om, at den efterlevende ægtefælle har ret til udlæg efter vurdering for sin bos- og arvelod i genstande, der findes i fællesboet, og for sin arvelod i genstande, der hørte til den førstafdøde ægtefælles særeje. Ved fælleseje er ægtefællens legale, kvalitative arveret endog vidererækkende end den kvantitative, idet ægtefællen kan udtage genstande, der overstiger ægtefællens lod i boet, imod at betale det overskydende beløb, en såkaldt *udløsningsret*.²

legale regler

2. Der er tale om en *ret* til at udtage tingen mod at erlægge et pengebeløb. Dette er ikke en skiftebeslutning. En udløsningsret kan også indrømmes ved testamente i visse tilfælde, se nedenfor kap. XI,2.

testamenta-
riske regler

Testamentariske, kvalitative, arveretlige lovregler findes i arvelovens § 26, stk. 2, ifølge hvilken testator kan tillægge en livsarving fortrinsret til at få sin arv udlagt i bestemte ejendele, og i arvelovens § 66, der fastsætter det nærmere omfang, i hvilket en ægtefælle kan testere over bestemte genstande i ægtefællens egen bodel eller særeje. Disse kvalitative lovregler er overbygninger på de legale kvalitative regler i skiftelovens §§ 47 og 62c og d m. fl.

De kvalitative regler har to hovedfunktioner: De tillægger arvingen *ret* til at arve bestemte genstande i det beholdne bo i stedet for blot at arve et pengebeløb, og de *løser de kollisioner*, som kan opstå, når flere arvinger ønsker at arve den samme genstand.

De omtalte regler i skiftelovens §§ 47 og 62c og d og visse andre legale kvalitative regler, der også står i skifteloven, kaldes traditionelt for *skiftefordele*, se *Ernst Andersen: Arveret*, s. 28 ff og *Jørgen Gravensen i Arveret 1985*, s. 37 ff, hvorimod de testamentariske kvalitative regler, der står i arveloven eller er forudsat der, vistnok altid er blevet opfattet og betegnet som arveretlige regler, se *Ernst Andersen: Arveret*, s. 90ff og 97ff, samt *Peter Vesterdorf i Gravensen m.fl.: Arveret*, s. 168ff. Begge sæt af regler rubriceres i denne fremstilling som arveretlige, og betegnelsen skiftefordel anvendes hverken om sådanne kvalitative arveregler eller om forskellige kvantitative arveretlige specialregler, som f. eks. 50.000 kr's-reglen i skiftelovens § 62b, stk. 2.

3. Skifteretlige regler

Dødsboskiftereglerne regulerer behandlingen og afviklingen af dødsboer. De består dels af forskellige processuelle regler, dels af nogle materielle regler om arvingernes og kreditorernes retsstilling.

3.1. Processuelle skifteregler

En processuel regel angår domstolenes organisation og kompetence og de sagsbehandlingsregler, der skal følges ved behandlingen af retssager, her dødsboer. At der således skal være en skifteret i hver byretskreds, at dødsfald skal anmeldes til skifteretten efter visse regler, at skifteretten skal undersøge, hvem der er arvinger og drage omsorg for, at dødsboet bliver berigtiget, dvs. at der tages stilling til, hvilken skifteform af flere mulige der skal anvendes, er processuelle regler. Dette gælder også f. eks. reglerne om, hvilke personer der kan beklæde skifteretten under sagsbehandlingen, om hvordan der skal ske indkaldelser til skiftesamlinger, om hvem der har stemmeret på skiftesamlinger, og om hvilken fremgangsmåde der skal følges ved lodtrækning mellem flere arvinger om ret til udlæg efter vurdering.³

3. Se skiftelovens § 47.

3.2. Materielle skifteregler.

Skifteformerne

Visse af de skifteretlige regler er *materielle* regler, dvs. regler, der angår de umiddelbare betingelser for et retravs stiftelse, opretholdelse, overdragelse, ændring eller ophør.

Den måde et dødsbo behandles på er således afgørende for, hvornår arvingerne erhverver endelig adkomst til arven. Undertiden opnås fuld rådighed over de arvede aktiver allerede kort efter dødsfaldet ved boets berigtigelse. I andre tilfælde erhverves en endelig adkomst til aktiverne først ved boets slutning, når arven udloddes.

Ved dødsboskiftebehandlingen må der endvidere tages stilling til, hvordan den afdødes kreditorer skal stilles, særlig om deres krav eventuelt skal bortfalde helt, eller om gælden skal betales helt eller delvis under bobehandlingen, eller om kreditorerne måske skal have arvingerne som skyldnere i stedet for den afdøde. Skal kreditorerne søges dækket ved en realisation af boets aktiver, før arvingerne kan arve et evt. overskud, eller skal kreditorerne finde sig i, at få arvingerne som skyldnere i stedet for den afdøde, således at arvingerne imod at hæfte for gælden kan dele alle aktiverne mellem sig?

Det ældre *dansk-germanske* standpunkt var, at fyldestgørelse af kreditorerne måtte foregå af boets aktiver, før der kunne blive tale om at arve, og at al gæld forfaldt ved dødsfaldet. Efter DL 5-2-83 var det ydermere en betingelse for, at arvingerne kunne arve et bestemt overskud, at de havde vedgået arv og gæld og altså havde påtaget sig at hæfte for et evt. underskud.

Det *romerretlige* system var så at sige det stik modsatte: Arvingerne indtrådte automatisk og fuldstændigt i den afdødes formueretlige retsforhold, herunder også i skylden til kreditorerne, over for hvem de blev debitorer på ganske samme vilkår, som den afdøde havde været det. Gælden forfaldt – bortset fra særlige vedtagelser derom – ikke p.g.a. dødsfaldet, og arvingerne erhvervede straks ved dødsfaldet fuld ejendomsret over den afdødes aktiver. Denne form for videreførelse af retsforholdene har båret betegnelsen *universalsuccessionsprincipet*.

Det nugældende danske system er flerstrengt og består af en række meget forskelligartede muligheder, repræsenteret ved forskellige *skifteformer*, der dels tager hensyn til kreditorernes interesser, dels rummer forskellige grader af offentlig kontrol, men navnlig overlader valget af skifteform til arvingerne. Da indholdet af arvingernes arveret helt afgørende kan påvirkes af den skifteform, der bringes i anvendelse i det enkelte bo, er det som et udgangspunkt for det nøjere studium af de arveretlige regler hensigtsmæssigt kort at beskrive grundtrækkene ved de forskellige skifteformer. Et dødsbo kan enten berigtiges ved brug af forskellige *summariske skifteformer*, eller ved boets

arvens
erhvervelse

kreditorernes
stilling

ældre dansk
ret

universal-
succession

skifteformer

udlevering til hensiddende i uskiftet bo, eller ved to *egentlige former for skiftebehandling* eller ved *privat skifte*, der kan betegnes som en halvsummarisk skifteform.

3.2.1. Summariske skifteformer

ejede intet

Efterlader afdøde sig *ingen aktiver*, sluttet boet med en konstatering deraf til skifteprotokollen. Dette vil sædvanligvis blive tilfældet, hvor afdøde var et lille barn.

udlæg for
begravelses-
udgifterne

Hvor det antages, at der i et dødsbo ikke findes midler til dækning af andre udgifter end *begravelsesudgifterne*, kan skifteretten straks udlægge, hvad der findes i boet, til den, som har bestøst eller erklærer at ville bestøse begravelsen, skiftelovens § 10, stk. 1.

ringe værdi

Efter skiftelovens § 10, stk. 2, kan aktiver, som ikke medgår til dækning af begravelsesudgifterne, men som er af så *ringe værdi*, at de ikke kan dække omkostningerne ved en bobehandling, eller hvis værdi står i åbenbart misforhold til omfanget af det arbejde, som en bobehandling vil kræve, af skifteretten udlægges til den eller dem, som bekoster eller vil bestøse begravelsen, til afdødes efterladte eller til statskassen.

I de nævnte summariske skifteformer kommer ingen til at hæfte for afdødes *gæld*. I de tilfælde, hvor der udlægges aktiver, erhverves der endelig *adkomst* til disse ved boets berigtigelse til skifteprotokollen, idet aktiverne samtidig dermed udlægges til den berettigede.

50.000 kr:s-
reglen

Hvor den efterlevende ægtefælle ikke vil få en større formuebeholdning end nettoværdier for *50.000 kr.* ved at overtage hele boet efter den førstafdøde ægtefælle, kan den efterlevende mod at påtage sig gældsansvaret forlange hele boet udleveret efter reglen i skiftelovens § 57, stk. 1, jfr. § 62b, stk. 2. Uanset hvem de øvrige arvinger efter den førstafdøde måtte være, arver de i så fald intet.

Ved denne summariske skifteform indtræder ægtefællen helt i retsforholdene efter den førstafdøde. *Gælden* forfalder – bortset fra særlige vedtagelser – ikke. Kreditorerne får således blot den efterlevende ægtefælle som skyldner i stedet for afdøde og må konkurrere med den efterlevende ægtefælles egne kreditorer. Den efterlevende ægtefælle får ved boets udlevering til sig legitimation til at råde over aktiverne og *fuld ejendomsret* til disse. Successionen sker dog ikke automatisk som ved ordninger efter et universalsuccessionsprincip, men alene efter en begæring fra den efterlevende ægtefælle, der altid kan vælge i stedet at begære en egentlig skiftebehandling gennemført.

3.2.2. Uskiftet bo

Har afdøde efterladt sig en ægtefælle og livsarvinger, og var der formuefællesskab i ægteskabet, kan den efterlevende ægtefælle, når visse nærmere betingelser er opfyldt, helt undgå at skifte ved at udnytte sin

ret til at få boet udleveret til hensiddende i *uskiftet bo*. Den efterlevende ægtefælle indtræder ved etableringen af et sådant uskiftet bo i de af førstafdødes retsforhold, der er overførlige, ved at overtage gældsansvaret og rådigheden over aktiverne, og førstafdødes øvrige arvinger må vente med eventuelt at arve, indtil det uskiftede bo senere kommer til skifte. Ægtefællen erhverver dog *ikke fuld ejendomsret* over aktiverne. Der er nok fuld *legitimation* til at disponere over aktiverne, men ægtefællen må udøve sin rådighed med en vis respekt af arvingernes potentielle arveret, idet visse misbrug fra ægtefællens side kan påtales af livsarvingerne.

3.2.3. De egentlige skifteformer.

Offentlige skifter

Den første af de to egentlige skifteformer skal benyttes, hvis arvingerne – uanset hvem de er – ikke alle ønsker at vedgå, dvs. påtage sig at hæfte for, gælden efter afdøde. I så fald behandles dødsboet efter skiftelovens kap. 3 *ved skifteretten som et offentligt gældsfragåelsesbo* (ikke-vedgåelsesbo.)⁴

gældsfragåelsesboer

Sådanne boer er kreditorernes boer. Det er kreditorerne, der har stemmeret på skiftesamlinger, og bobehandlingen sigter fra begyndelsen mod at *skaffe kreditorerne dækning*. Der skal altid udstedes et proklama, dvs. en offentlig meddelelse om, at kreditorerne må anmelde deres krav for skifteretten inden en vis frist, og proklamaet er præklusivt, idet kreditorerne almindeligvis fortaber deres krav, hvis de ikke anmelder disse for skifteretten inden proklamafristens udløb. Aktiverne må om nødvendigt realiseres, og kreditorerne dækkes, så langt midlerne rækker. Betaling sker også af den uforfaldne gæld, se skiftelovens § 44, stk. 3, jfr. konkurslovens § 38. Er der ikke midler til dækning af alle kreditorer, der har anmeldt deres krav i boet, dvs., at boet er insolvent, udloddes hele boets aktivmasse til kreditorerne og fordeles mellem dem efter de regler, der gælder for dækning af kreditorerne i konkursboer, se skiftelovens § 44 og konkurslovens §§ 82 og 85-99 om den såkaldte konkursorden m.v.

kreditorernes stilling

I gældsfragåelsesboer er det således kreditorerne og skifteretten der udøver *rådigheden* over boets aktiver og træffer bestemmelse om realisationer m.v. Først når alle kreditorer kan anses for dækket, får arvingerne beslutningsdygtighed på skiftesamlinger. *Legitimationen* til at disponere over aktiverne under skiftet er i disse boer altid hos skifteretten. Er boet solvent, således at der bliver et overskud tilbage, ef-

stiftelse af arvingernes ret

4. Hvor bobehandlingen skal foregå ved skifteretten efter skiftelovens kapitel 3 eller efter kapitel 4, jfr. straks nedenfor, kan den i stedet foregå ved *testamentseksekutører*, navnlig når afdøde havde bestemt dette i sit testamente. Den eller de indsatte eksekutører, der oftest vil være advokater, har dog ikke som skifteretten dømmende myndighed i boets anliggender, se skiftelovens § 83, stk. 2.

ter at alle kreditorer er dækket fuldt ud, tilfalder dette overskud arvingerne til deling. Den enkelte arvinges *ret til arven* stiftes ved gældsfragåelsesbehandling i virkeligheden i to tempi: *Ved dødsfaldet* bliver hans arveret aktualiseret i den forstand, at han nu definitivt har erhvervet et *arvekrav* i boet; arven er faldet straks ved dødsfaldet. Arvekravet kan vise sig intet at være værd, eller det kan vise sig at blive udmøntet i en bestemt pengesum, eller det kan vise sig, at arvingen til sin tid i arv får udlagt bestemte genstande, der fandtes i boet. Men selve *arvekravet* er endeligt stiftet fra dødsfaldet at regne, hvilket betyder, at kravet vil gå ind som et aktiv i arvingens eget dødsbo, hvis arvingen selv skulle dø inden bobehandlingen afsluttes, at arvekravet, når særeje ikke er foreskrevet, vil gå ind i en deling af fællesboet ved arvingens eventuelle separation eller skilsmisse, at arvingen kan sælge, pantsætte eller opgive kravet, og at arvingens kreditorer kan foretage retsforfølgning mod arvekravet og f. eks. gøre udlæg i dette. Men først ved *bobehandlingens afslutning* udloddes arven, således at arvingen får retlig og faktisk *rådighed og fuld ejendomsret* over de penge eller genstande, der udlægges ham i arv.

offentlige ved-
gældesboer

Den anden egentlige skifteform, der efter skifteloven kan komme på tale, benyttes, når arvingerne beslutter, at de alle vil vedgå gælden, og der ikke tillige bliver vedtaget privat skifte, jfr. nedenfor; boet behandles da som et offentligt bo ved skifteretten efter skiftelovens kap. 4. I sådanne *offentlige vedgældesboer* har arvingerne beslutningsmyndighed på skiftesamlinger. Rådigheden over boets aktiver er under skiftet hos arvingerne og skifteretten i forening og *legitimationen* til at disponere over aktiverne er hos skifteretten.

kreditorernes
ret

Kreditorerne må i disse boer i princippet nøjes med at få arvingerne som debitorer i stedet for arveladeren. Arvingerne hæfter ifølge skiftelovens § 53 som hovedregel alene *pro rata for gælden* i det forhold, hvori de er berettigede til at tage arv. Gælden forfalder ikke p.g.a. dødsfaldet. Såfremt blot én arving ønsker det, skal der udstedes præklusivt proklama. Kreditorerne kan imidlertid også i boer, hvor proklama ikke udstedes, ifølge skiftelovens § 52 anmelde deres krav i boet og derved opnå, at skifteretten ikke uden deres samtykke må dele boet mellem arvingerne, før de anmeldte fordringer enten er betalt eller sikret på fyldestgørende måde.

stiftelse af
arvingernes
ret

Arvingerne erhverver som ved gældsfragåelsesboer straks fra dødsfaldet et *arvekrav*, men dette konkretiseres først ved boets slutning, hvor arvingerne ved udlodningen får rådighed over og fuld ejendomsret til de arvede aktiver.

3.2.4. Privat skifte

Ønsker arvingerne alle at vedgå gælden, kan skiftebehandlingen, når en række yderligere betingelser er opfyldt – navnlig at der ikke er

umyndige arvinger, at arveladeren ikke i testamentsform har foreskrevet offentligt skifte, og at arvingerne alle ønsker at skifte privat – forenkles og billiggøres ved, at boet efter arvingernes begæring straks udleveres dem til *privat skifte* efter reglerne i skiftelovens kap. 7.

Ved denne skifteform overgår den *fulde rådighed* over boets aktiver til *arvingerne i forening* allerede ved boets udlevering fra skifteretten. Det kræves dog stedse, at arvingerne er *enige*, idet boet må overgå til offentligt skifte, såfremt blot én arving p.g.a. en opstået uenighed forlanger dette. Den rådighedsadgang, der etableres, er således speciel, idet der kun kan rådes ifølge enstemmige beslutninger. Den enkelte arving får først *fuld ejendomsret* til det enkelte arvede aktiv, når arvingerne deler boet imellem sig.

Afdødes kreditorer må nøjes med at holde sig til arvingerne, der efter skiftelovens § 81 som hovedregel hæfter *pro rata* for *gælden* i det forhold, hvori de er berettigede til at tage arv. Reglen i skiftelovens § 52 om, at boet ikke må deles, før den anmeldte gæld er betalt, gælder i princippet også ved privat skifte, men er uden praktisk effekt i disse boer. Gælden forfalder ikke p.g.a. dødsfaldet.

Ved privat skifte kan arvingerne således få *rådighed* over og *legitimation* til at disponere over aktiverne, uanset om gælden er dækket, ja selv om dødsboet var insolvent.

stiftelse af
arvingernes
ret

kreditorernes
ret

3.3. Legatarer

Ikke alle, der skal arve en afdød person, har gennem reglerne om gældsvedgåelse og stemmeret på skiftesamlinger adgang til at øve indflydelse på kreditorernes stilling og på bobehandlingen. Den, der ved testamente kun er tillagt *en bestemt afgrænset* formueværdi, enten en bestemt pengesum eller en eller flere bestemte genstande, kaldes *legatar* og behandles ikke som arving i de nævnte to henseender.

Legatarens krav hviler kun på boets overskud og viger altså om fornødent for kreditorernes ret. Hvordan legatarens ret bliver i en evt. konkurrence med arvingernes ret, beror i princippet på den stilling, testamentet giver legataren, men også på tvangsarvereglerne.

4. Arven falder

I overensstemmelse med traditionel sprogbrug i den arveretlige doktrin benyttes også i denne fremstilling betegnelsen, at »*arven falder*« om det fænomen, at arvingen nu har *erhvervet et arvekrav* – et krav på sin lod i boet – der kan overføres til arvingernes aftaleerhververe og kreditorer, som falder i arv ved arvingens død, og som kan indgå i arvingens eventuelle separations- eller skilsmissebo. I denne forstand

falder arven, uanset hvilken skifteform der benyttes, ved arveladerens død, arvelovens § 5, stk. 1. Som det fremgår af gennemgangen af skifteformerne er det imidlertid muligt, at arvingens ret til lod i boet viser sig intet at være værd, se f. eks. foran om arvingernes stilling ved de summariske skifteformer.

Det er en undtagelse fra hovedreglen om at arven falder ved arveladerens død, at arven ikke kan anses som falden, når arveladerens efterlevende ægtefælle overtager et fællesbo til hendsiden i *uskiftet bo* med den førstafdødes livsarvinger, se nærmere arvelovens § 19. Og det er en anden undtagelse fra den samme hovedregel, at en arvelader ved testamente kan træffe bestemmelse om *udskudt arvefald*, f. eks. ved at fastsætte, at en kapital ved hans død skal hensættes på den måde, at en vis person, rentenyderen, skal oppebære renten, medens kapitalen indtil videre tilhører arveladerens dødsbo og først falder i arv til en anden person, kapitalarvingen, ved rentenyderens død; i sådanne tilfælde⁵ er det gjort til en betingelse for, at kapitalarvingen kan arve kapitalen, at kapitalarvingen ikke blot overlever arveladeren men tillige rentenyderen.

5. Arvefaldet

De materielle regler om, hvornår arvingen erhverver rådighed over og endelig ejendomsret til de arvede genstande, er som det ses indbygget i de enkelte skifteformer. Disse regler om den ved dødsfaldet indtrædende erhvervelse af arven og indholdet af de derved stiftede rettigheder har undertiden været medtaget i de arveretlige fremstillinger sammen med visse af reglerne om kreditorernes stilling under den samlede betegnelse *arvefaldet*. De medtages ikke i denne fremstilling, idet de bedst behandles i dødsboskifteretten.

6. Lovgivningen

Reglerne om arveadkomst findes nu i arveloven (AL), lov nr. 215 af 31. maj 1963, der trådte i kraft den 1. april 1964.

Det første udkast blev udarbejdet af en kommission, der var nedsat i 1936 og afgav betænkning i 1941, i det følgende betegnet som *kommissionsudkastet fra 1941*. Lovforslag på grundlag af kommissionsudkastet fremsattes i 1946, men blev aldrig vedtaget i rigsdagen. I 1954 nedsattes et nyt udvalg,

5. Der behøver dog ingenlunde at være fastsat udskudt arvefald ved rentenydelseskapitaler, jfr. nedenfor kap. XIII,4. om rentenydelseskapitaler med udlagt kapitalejer.

arvelovsudvalget, der efter fælles nordiske forhandlinger afgav betænkning i 1961 (nr. 291 1961) i det følgende betegnet som *arvelovsudvalgets betænkning*. Lovforslag på grundlag af betænkningens lovudkast blev fremsat i folketingssamlingen 1961-62 og vedtaget i folketingssamlingen 1962-63.

Loven er senere blevet *ændret* ved lov nr. 222 af 8. juni 1966 (§ 61, stk. 1, første punktum, bestyrelse af umyndiges båndlagte midler), ved lov nr. 258 af 4. juni 1969 (§ 38, stk. 2, omstødelse af ægteskab), ved lov nr. 259 af 22. maj 1974 (§ 80a, indgåelse af internationale overenskomster), ved lov nr. 212 af 13. maj 1981 (§ 61 stk. 1, bestyrelse af umyndiges båndlagte midler, og § 64, anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler) og ved lov nr. 228 af 23. maj 1984 (§ 14, stk. 3, 2. pkt. ophævet jfr. erstatningsansvarslovens § 29, nr. 3).

Arveloven finder som hovedregel anvendelse, når arveladeren er *død efter den 31. marts 1964*, AL § 73. Nogle undtagelser fra dette hovedprincip omtales nedenfor i de respektive afsnit.

Hvor arveladeren er død før den 1. april 1964, finder som hovedregel de før 1964 gældende regler anvendelse, dvs. især arveforordningen fra 1845 som ændret ved lov nr. 66 af 17. marts 1954 (begrænsning i slægtens legale arveret) og lov nr. 120 af 20. april 1926 om *ægtefællers arveret og uskiftet bo*.

Reglerne om forsvundne personers retsstilling findes i lov nr. 397 af 17. juli 1946 om borteblevne, som ændret ved lov nr. 225 af 7. juni 1972 og lov nr. 212 af 13. maj 1981. Loven indeholder dels regler om afsigelse af *dødsformodningsdom* over en forsvunden person og om *afsætning af arv*, når en arving ikke kan findes.

I *skifteloven* (SL), lov nr. 155 af 30. november 1874 om skifte af dødsbo og fællesbo findes reglerne om *skiftéformerne*, *gældsvedgæelse* og *arvens erhvervelse*. Loven, der er ændret talrige gange, fremtræder som stærkt forældet, men en betænkning fra 1971 om ændring af skiftelovgivningen har endnu ikke givet anledning til noget lovgivningsinitiativ.

Arvelovens regler om legal arv, dvs. om arv i medfør af loven, finder anvendelse, når arveladeren ved dødsfaldet havde *bopæl i Danmark*. Se i øvrigt om testamenter og arvepagter *Philip: Dansk international privat- og procesret*, 3. udg. 1976, s. 287 ff, med omtale af de af Danmark ratificerede konventioner, den Nordiske dødsbokonvention af 19. november 1934 og Haagerkonventionen af 5. oktober 1961 om testamenters form, der tillige er omtalt og kommenteret hos *Danielsen*, s. 429 ff.

Reglerne om *arveafgift* findes i lovebekendtgørelse nr. 310 af 23. juni 1983 om afgift af arv og gave.

7. Litteraturen

Arveloven af 1964 er behandlet af *Ernst Andersen* i Arveret 1965, andet optryk (næsten uændret) 1967, og af *T. Svénné Schmidt m.fl.* i Arveret 1984. En fyldig kommentar til loven er udgivet af *Svend Danielsen* i 3. udgave fra 1982.

De før 1964 gældende regler er behandlet af *T. Algreen-Ussing*: Håndbog i den danske Arveret 1855; *F. C. Bornemann*: Foredrag over den danske Arveret 1864; *J. H. Deuntzer*: Den danske Arveret, 2. udg. 1897; *Viggo Bentzon*: Den danske Arveret, 3. udg. 1931; *O. A. Borum*: Arvefaldet 1949 og Arveretten 1950, og *Ernst Andersen*: Arv og legat 1961.

De skifteretlige regler er særligt behandlet af *Niels Harbou*: Behandling af dødsbo og fællesbo, 2. udg. 1945; *O. A. Borum*: Arvefaldet 1949; *Bernhard Gomard*: Skiftelovskommentaren 1964 og Tillæg til Skifteloven, 1971, *Fl. Høgdahl Jensen*: Dødsbobehandlingen 3. udg. 1985 samt *Per Holkmann Olsen* og *Niels Viltoft*: Skifteloven, 1986.

Den norske arvelov, der ligger tæt op ad den danske, er af 3. marts 1972. Den er behandlet af *Per Augdahl*: Arveloven af 1972, 1973, *Carl Jacob Arnholm*: Arveretten, 3. oplag 1977, og i arveloven med kommentarer af *Per Augdahl* og *Peter E. Hambro*, Oslo 1985; reglerne om uskiftet bo er behandlet hos *Peter Lødrup*: Materiell Skifterett, 7. udg. 1986.

Svensk rets regler er ikke i nyere tid behandlet systematisk, men kan efteres i *Gösta Walin*: Kommentar til ärvdabalken I-II, 2. uppl. 1973 og samme: Ärvdabalken, boutredning och arvskifte, 1976.

Om arverettens begrundelse

I dette kapitel foretages en analyse af, hvad det var for hensyn, der bevirkede, at arvelovens regler blev udformet som sket til vor nuværende arvelov. Derefter søges det efterprøvet, om disse hensyn stadig har bevaret deres fulde bærekraft, eller om det skred, der siden er sket i samfundsudviklingen og ændringen i familiemønstrene, må antages at have påvirket det nedarvede grundlag.

Hvad skal vi overhovedet med arveretlige regler, og hvordan bør de i store træk være indrettede?

Systemet for arveadkomst er efter gældende dansk ret som i alle vore nabolande dualistisk.

Arveadkomst kan enten bero umiddelbart på loven – her udpeges arvingerne af selve loven – og arveadkomsten siges i så fald at være *legal*. At arveret beror umiddelbart på loven er ensbetydende med, at loven opstiller et katalog over, hvem der skal arve en person ved dennes død, og hvor stor en brøkdel af den samlede arvebeholdning og hvilke aktiver, de enkelte arvinger kan gøre krav på. De legale arvinger er slægtsarvingerne og ægtefællen.

legal arv

Eller arveadkomst kan bero på testamente; her udpeger arveladeren ved en viljeserklæring, testamentet, hvem der skal være hans arvinger, og arveretten siges i så fald at være *testamentarisk*.

testamentarisk arv

1. Arveret, ejendomsret og beskatningsregler

Ejendomsret og arveret er i nær familie med hinanden.

I et samfund, der ikke anerkender nogen privat ejendomsret, er der ikke brug for nogen arveret i traditionel forstand, idet arveret angår overførsel af de værdier, der ejes af fysiske personer,¹ der dør.

¹ Cfr. juridiske personer, der kan ophøre enten ved likvidation, hvorefter formuen udloddes til ejerne, eller ved konkurs, hvor tabet bæres af kreditorerne.

Det ligger endvidere fast, at den private ejendomsret er en hel fundamental faktor i vort samfunds opbygning og produktion. De samlede værdier, der ejes af private, er med den seneste udvikling blevet meget væsentligt forøget, og der er tillige sket en gradvis spredning af værdierne på flere og flere hænder: Parcelhuse, ejerlejligheder, sommerhuse, automobiler, livs- og pensionsforsikringer samt medarbejderaktier vidner om denne udvikling. Forskellige betragtninger om samspillet mellem privat ejendomsret og arveret, der i tidens løb har været fremsat, kan derfor stadig være af interesse. Udgangspunkt kan tages i nogle udtalelser i forarbejderne til arveloven, hvor det s. 28 i kommissionsbetænkningen² hedder:

arvelovens
motiver

»Man kan ganske vist nok tænke sig den private Arveret afskaffet og Ejendomsretten bibeholdt, men det er klart, at en saadan Tilstand hurtigt vilde føre til, at kun en uvæsentlig Del af Samfundets Goder var paa private Hænder, saaledes at Ejendomsretten vilde miste det allermeste af den Betydning, den i øjeblikket har i alle civiliserede Samfund. Arveretten er altsaa nødvendig, for at Ejendomsretten kan bestaa, uanset at Ejerne dør. Uden Arveretten vilde Ejendomsretten blive uden virkeligt Indhold og vilde, som det er sagt, blive efterladt som en Torso. Naar Ejendomsretten derfor i moderne Tid søger sin Begrundelse i den Nytte, den som Retsinstitution gør i Samfundets Tjeneste, idet den muliggør den størst mulige Udnyttelse af Goderne og bevirker den stærkeste Anspændelse af Borgernes Evner og Kræfter i Produktionens og dermed i hele Samfundets Interesse, maa ogsaa Arverettens Eksistens hvile paa lignende samfundsmæssige Hensyn, og sociale Betragtninger af denne Beskaffenhed maa være afgørende for Udformningen af dens Regler.«

diskussion

Selv om man tænkte sig arveretten afskaffet, er det dog næppe rigtigt, at al kapital i løbet af en generation ville komme til at overgå i offentligt eje. Siden 1941, da kommissionsbetænkningen blev skrevet, har der her i landet udviklet sig et fænomen, som under navn af generationsskifte består i at overføre især produktionskapital på nye hænder inden indehaverens død, og i vidt omfang sådan, at overførslerne med lavest mulig beskatning søges gennemført vederlagsfrit, hvilket kan gøres ad mange forskellige mere eller mindre sindrige veje. Sådanne generationsskifter er blevet temmelig dominerende inden for industri-, handels- og serviceområderne, men kan også iagttages for landbrugs-ejendommens vedkommende. Udviklingen må for en væsentlig del tilskrives de kraftige forhøjelser af arveafgiftssatserne, der omtales

2. *Arvelovsudvalgets betænkning* fra 1961 byggede i det hele på *1941-kommissionsbetænkningen*.

straks nedenfor.³ Helt i overensstemmelse dermed kan det iagttages, at der i mange dødsboer efter folk, der tidligere har været meget velhavende, nu kun efterlades relativt mindre midler som parcelhus, indbo og en vis portion værdipapirer og pengemidler til beskatning efter arveafgiftsreglerne.

Uanset om man kan lide privat ejendomsret eller ej, kommer man derfor ikke udenom, at ejendomsrettens væsen og funktion er så dybt forankret i store dele af befolkningens bevidsthed og livsindstilling, at det bedømt ud fra vor nuværende viden må antages at ville kræve en udvikling over flere generationer, før der ville kunne vindes bredere tilslutning til en total afskaffelse af den private ejendomsret og/eller arveret.

Noget ganske andet er imidlertid, at der i nyere tid har kunnet iagttages en tiltagende udbredelse af en indstilling, der ud fra ønsker om at øge ligheden mellem mennesker har ført til, at det nu i vide kredse anses for uheldigt, at mennesker ikke påbegynder deres tilværelse under nogenlunde ligelige økonomiske vilkår. Allerede nu forekommer dette, at nogen alene i kraft af arv skal kunne være velbjærgede livet igennem, vistnok de fleste at være direkte uønskværdigt.

Lovgivningen er ikke forblevet upåvirket af disse grundlæggende fænomener. Vi har således stadig en arveret, men afgiftslovgivningen har sat så væsentlige grænser for overførslen af værdier ved arv, at større formuer ikke længere kan overføres til andre end børn og ægtefælle, og da kun med en væsentlig beskæring, der skal falde kontant.⁴

Ved arv til ubeslægtede og arvinger i tredje arveklasse skal der nu betales en kontant arveafgift af al arv ud over 1 million kr. på 90%, og næsten 700.000 kr. af den første million. Ved arv til forældrelinjen er de tilsvarende tal 80% og knap 600.000 kr. af den første million, medens tallene for livsarvinger er 32% og knap 200.000 kr. af den første million.⁵ For arv, der tilfalder selskaber, foreninger, stiftelser og legater, samt stat, kommune og kirke, betales der uden hensyn til arveloddens størrelse 35%; men der kan dog ske nedsættelse til 12%

beskatnings-
reglerne

3. I 1970-erne opstod der jævnsides hermed en protestbølge af emigrationer, navnlig blandt midaldrende folk, der medtog deres kapital til andre himmelstrøg med lavere indkomst- og arveafgiftsbeskatning. Denne udstrømning synes dog nu at være aftaget.

4. Bag den ret eksplosive udvikling i arvebeskatningen i tiden siden 2. verdenskrig har der dog også ligget fiskale hensyn, ligesom den kraftige inflation gennem flere årtier øgede værdierne nominelt, uden at beskatningsskalaens grænsetrin for progression blev sat op.

5. Lov om afgift af arv og gave § 2 A-C.

af arv, som tilfalder offentlige institutioner, foreninger, selskaber eller stiftelser med almenvelgørende eller andet almennyttigt formål.⁶

Afgiftsstigningen har bevirket, at området for testamentarisk arveret er blevet indsnævret og forskudt. Testationer af større værdier til andre fysiske personer end ægtefælle og livsarvinger⁷ er ikke længere attraktive. En stor del af testamenterne angår da også i praksis fordeling af midlerne mellem ægtefælle og børn eller mellem børn indbyrdes.⁸ Barnløse enlige testerer relativt ofte større værdier til fordel for legater, stiftelser eller fonde m.v. med almenvelgørende eller almenyttige formål.

sammenfatning

De gennemgåede præmisser viser, at vi må regne med at skulle beholde arveretten i en overskuelig fremtid, men at afgiftslovgivningen meget vel vil kunne komme til at sætte sit yderligere præg på dens indhold.⁹

2. Arveadkomsterne og deres begrundelse

Hvorfra stammer nu de forskellige typer af nedarvede arveadkomster, hvordan blev de ved deres indførelse begrundet, og er disse begrundelser stadig bæredygtige?

2.1. Slægtsarv

arveloven

Efterlader arveladeren sig ingen efterlevende ægtefælle, og foreligger der ikke testamente, er de nærmeste slægtninge arveberettigede ifølge loven. Der er tre arveklasser. Første arveklasse består af arveladerens *livsarvinger*, d.v.s. personer, der nedstammer fra arveladeren, arvelovens § 1. Loven fastsætter, hvilke personer der skal arve, og hvilken andel af boet de skal arve. Er der ingen livsarvinger, arver arveladerens nærmeste ascendens og dennes sidelinjer, arveladerens udarvinger, der er opdelt i anden og tredje arveklasse. *Anden arveklasse* består af arveladerens ascenderter i første grad samt første sidelinje, dvs. arveladerens forældre og dissers afkom, arvelovens § 2. Også her fastsætter loven, hvilke af slægtningene der skal arve, og hvilken kvote der

6. Arveafgiftslovens § 2, stk. 3-4. Ugifte samlevende af forskelligt køn må svare afgift efter de almindelige regler (normalt klasse C); en vis mulighed for nedsættelse af arveafgiften foreligger dog. Fra den 5. juni 1986 er samlevende af samme køn blevet stillet som ægtefæller.

7. Eller til ugifte samlevende af samme køn.

8. De praktisk forekommende testamentstyper er omtalt nærmere nedenfor i kap. VI. 4. ved gennemgangen af testamentsundersøgelsens resultater.

9. Se også C. J. *Arnholm*, Arveretten 1976, s. 37 ff, hvis præmisser for norsk ret dog er noget anderledes.

skal tilfalde den enkelte. Er der heller ingen arvinger i anden arveklasse, fordeles arven på nærmere angivet måde til arvingerne i *tredje arveklasse*, der består af arveladerens ascendenter i anden grad og disses børn, dvs. arveladerens bedsteforældre, farbrødre, fastre, morbrødre og mostre, men ikke fjernere afkom, arvelovens § 3. Også her fordeles kvoterne mellem de enkelte arvinger ved loven.

Den arveberettigede slægt bestod tidligere af en meget videre kreds. Før arveforordningen af 1845 fandtes der efter Danske Lov otte arveklasser, og der sattes uden for descendenslinjen og første sidelinje en grænse ved den syvende mand.¹⁰ Fra arveforordningen opretholdtes der legal arveret ikke blot for første, anden og tredje arveklasse, men også for fjerde og femte arveklasse, der henholdsvis var arveladerens oldeforældre og deres afkom og arveladerens tipoldeforældre og deres afkom, og tredje arveklasse var ikke beskåret, men bestod af arveladerens bedsteforældre og deres afkom uden begrænsninger. Beskæring af disse fem slægtsarveklasser gennemførtes herhjemme med virkning for fremtidige dødsfald i 1954, idet fjerde og femte arveklasse da faldt helt bort, og tredje arveklasse blev begrænset til at omfatte bedsteforældrene og deres børn og børnebørn (fætre og kusiner). Først ved arvelovens ikrafttræden den 1. april 1964 ophævedes med virkning for fremtidige dødsfald fætres og kusiners legale arveret.

Den opfattelse, der ligger til grund for arvelovens regler om slægtsarv, fremgår af arvelovskommissionens betænkning fra 1941. Det hedder her s. 28-29:

før arveloven

motiverne

»Det er efter Nutidens Opfattelse ikke rigtigt, naar man i ældre Tid begrundede Slægtens Arveret med Henviſning til Blodsſælſkabet mellem Arveladeren og hans Arvinger og opfattede Testamentsarveretten som et direkte Udſlag af Ejerens ret til at raade over sine Ejendele i levende Live. Blodsslægtſkabet som ſaadant giver i ſig ſelv ingen tilſtrækkelig Motivering for Arveretten, og en Ejers Ret til Raaden over ſin Ejendom i levende Live fører ikke nødvendigt med ſig, at han ogsaa kan raade over ſin Formue ved Testamente. For Slægtens Vedkommende er det ikke Blodsbaandet, men den bevidſte Slægtſfølelſe, det kommer an paa. Afgørende for Slægtens Værdi er den Betydning, den har for Samfundet, og Slægtsarverettens Værdi maa derfor bedømmes udfra de goder, den tilfører Samfundet. I forhold til ældre Tider er Betydningen af Slægten vejet noget for Familien, der nu danner Grundlaget for Samfundet. Det er derfor naturligt, at Arveretten i første Række ſikrer den ſnævrere Families fortsatte Eksiſtens.«

...»Naar Arverettens Opgave ſaaledes er, at Familiens Formue ved den ene Generations Død ſaa vidt muligt for den følgende Generation ſkal tjene ſamme Formaal ſom hos den første, er det naturligt, at Ejendelenes som

¹⁰. Reglerne kan efterſes hos *Viggo Bentzon*, *Den Danske Arveret* 1910, s. 18 f, m. henvisninger.

Hovedregel gaar i Arv fra Forældre til Børn og fra disse igen til deres børn. Hermed sikrer man bedst Kontinuiteten i Samfundets økonomiske Virke, idet Børnene i Reglen i Kraft af deres nære Tilknytning til Forældrene og mulig tillige gennem deres Deltagelse i Virksomheden med Tilvejebringelsen og Vedligeholdelsen af Formuen vil være bedst egnet til og indstillet paa at overtage og fortsætte Forældrenes Virksomhed. Den legale Arveret finder derfor sit stærkeste Udtryk i den lovbestemte Arveret i den nedstigende Linje. Denne Regel om Afkommets Arveret er den centrale inden for hele Retsomraadet. Dens Styrke giver sig navnlig Udslag deri, at denne Arveret i de allerfleste Lande for en meget væsentlig Dels vedkommende er Tvangsarv. Det vil høre til undtagelserne, at en Person ikke skulle ønske, at hans børn skal arve hans Formue. I Almindelighed vil det følge af det nære personlige Forhold, der bestaar mellem Forældre og Børn, at Forældrene først og fremmest ønsker, at Børnene skal arve dem.«

diskussion

Denne opfattelse af slægtsarveretten bygger, som det ses, dels på et *produktionsovertagelsessynspunkt*, dels på et mere indirekte »*virkelystslægtsfølelseshensyn*«. At kommissionen også til en vis grad opfattede hensynet til at *forsørge og uddanne* børn og unge som væsentligt, fremgår af bemærkningerne til det særlige kapitel om forlodsret, nu arvelovens kap. 5.¹¹

Slægtsarv har historisk set i det væsentligste været baseret på *livsfællesskaber*, omend af meget forskellig slags. Udgangspunktet for al arv har hos os – i hvert fald i dette årtusinde – været slægtsarveretten. Samhørigheden inden for en slægt var tidligere meget stærk. I tider, hvor slægten ligefrem udgjorde en *klan* og stod samlet med et ansvar for de enkelte medlemmer udadtil, hvor blodhævneregler var en realitet, og hvor der indadtil såvel over for unge som over for gamle var tale om et fuldt forsørgelsesmæssigt ansvar, har det været noget ganske selvfølgeligt, at ejendomsretten ved dødsfald skulle blive på slægtens – og ikke blot descendensens – hænder.

produktions-
overtagelses-
hensynet

Langt op i tiden var en væsentlig del af samfundets produktion dernæst baseret på *produktionsfællesskaber* såvel på landet som i byerne, hvor en storfamilie udgjorde et fællig, som de enkelte medlemmer havde en lod i, og som opfyldte meget væsentlige forsørgelsesfunktioner. Også her var det eneste naturlige, at de øvrige medlemmer af fællesskabet overtog den afdødes lod. Ægtefællens spirende ret til arv er her i landet opstået i denne fase.

Efter den industrielle revolution, koncentrationen af mennesker i større bysamfund, den voldsomme tekniske udvikling i de seneste 50 år og udbygningen af offentlige og private handels- og servicefunkti-

11. *Kommissionsbetænkningen* s. 70 ff. Se også *arvelovsudvalgets betænkning* 1961, s. 81 f. Det er forståeligt, at hensynet til at forsørge og uddanne børn og unge ikke kunne være noget hovedhensyn, når børn typisk først arver deres forældre i 40-60 års alderen, jfr. nærmere nedenfor.

oner i hidtil ukendt omfang, er samfundets produktion ikke længere baseret på produktionsfællesskaber inden for en slægt eller inden for en familie, omend der stadig på landet, i håndværk og i handels- og servicesektoren forekommer familiedrift, men nu oftest kun med ægtefællen eller samleveren som meddeltager. Selv i de tilfælde, hvor en familiedrift har indehaverens barn som meddeltager, og dette ønsker at overtage virksomheden, ordnes forholdene nu praktisk set i langt de fleste tilfælde ved et generationsskifte i indehaverens levende live. Legal slægtsarv kan derfor ikke længere i bredere forstand støttes pragmatisk på et hensyn til, at deltagere i driften skal have mulighed for at kunne videreføre denne. I øvrigt er det langt fra sikkert, at det samfundsmæssigt set er nogen god løsning, at arveregler i det stærkt specialiserede moderne samfund kan animere næste generation til at søge sit virke, hvor der er udsigt til at arve produktionsmidler.

Forsørgelsen af ældre – også i forældrelinjen – er nu i alt væsentligt organiseret på anden måde end gennem forsørgelse i en storfamilie, nemlig ved pensions- og forsikringsordninger, en almindelig offentligretlig alderdomspension og gennem pleje- og alderdomshjem.

Forsørgelsen af børn er derimod bevaret som privat. Også unge under uddannelse blev tidligere oftest forsørget fra hjemmet. Af mange årsager sker dette nu kun i mere begrænset omfang. Nævnes kan den meget bredere rekruttering til uddannelserne, gennemslaget af lighedstanker og en dermed begyndende offentlig uddannelsesstøtte. Arveretten er imidlertid, hvis den ses som udtryk for et redskab til forsørgelse af børn og unge under uddannelse, forlængst blevet distanceret af en anden markant udvikling, nemlig den væsentligt forlængede levetid for nutidens mennesker. For folk, der er kommet i den alder, hvor de får børn, er gennemsnitslevealderen nu 70-80 år. Da børnene gennemsnitligt kommer til verden, når forældrene er mellem ca. 20 og 35 år, vil børnene normalt være fra ca. 35 år til ca. 60 år, når forældrene dør. Og dør en af forældrene i utide i en yngre alder, sker forsørgelsen hos den efterlevende reelt ikke i noget videre omfang gennem barnets eller den unges kapitalarv, men i stedet enten gennem en ny familiedannelse eller ved den efterlevendes indtægter.

Det lader sig således næppe længere gøre at begrunde en almindelig legal arveret for slægtninge ved økonomiske synspunkter om deltagelse i en kapital opbygning og forvaltning, eller videreførelse af en produktion eller forsørgelse.

I grænseområdet mellem direkte økonomiske hensyn og det mere følelsesbetonede ligger det synspunkt, at mange af de aktiver, der falder i arv, vil have en større *brugsmæssig værdi* for den nærmere familie, der kender tingene og ofte vil være vokset op med disse. Synspunktet kan ikke dække arveret til penge eller pengemidler, og som regel heller ikke til produktionsmidler, og nok kun i meget begrænset omfang til fast ejendom, men derimod til en vis grad arveret til løsøre.

forsørgelses-
hensynet

brugsværdien
af løsøre

virkelyst-
slægtsfølelses-
hensynet

Tilbage som begrundelse for slægtsarv bliver derfor i det store hele kun forskellige, overvejende følelsesbetonede hensyn, nemlig *virkelystslægtsfølelseshensynet*, der forudsætter en slægtsfølelse, dvs. en følelse af samhørighed p.g.a. slægtskabet. Selv om slægtsfølelsen i det moderne samfund og særlig i større bysamfund er stærkt aftagende i nutiden, spiller hensynet dog normalt stadig en meget væsentlig rolle i forholdet til descendensen, og i almindelighed en væsentlig rolle i forholdet til forældre og søskende samt en vis rolle i forholdet til søskendebørn, med hvem der har været et livsfællesskab, men en betydelig mindre eller ingen rolle i forholdet til disses afkom.

I bedsteforældrelinjen satte man i de seneste reformer i de nordiske lande grænsen for slægtsarveretten ved fætre og kusiner. Begrundelsen for herhjemme at afskære de fjernere slægtninge var dels, at arveladeren ofte ikke – eller kun dårligt – kendte eksistensen af de enkelte slægtninge, som der kun sjældent var bevaret en forbindelse til, dels at disse fjernere slægtninge i praksis var vanskelige for skifteretterne at efterspore, dels at den arv, der rent faktisk faldt ude i tredje arveklasse – og i fjernere arveklasser – var så beskednen, at arveloddernes størrelse under hensyn til de berettigedes store kreds i mange tilfælde ikke stod i rimeligt forhold til det store arbejde, der var forbundet med at finde frem til disse arvinger.

I 1956-57 og i 1957-58 var der i Danmark henholdsvis 277 og 224 dødsboer med arv til tredje arveklasse, og deraf var de fleste boer med testamente. Den arv, der i hele landet faldt som legal arv til tredje arveklasse, var totalt for de to år på 2,9 mill. kr. fordelt på ca. 400 arvelodder pr. år á ca. 3.500 kr. før fradrag af arveafgift.

sammenfat-
ning

Set ud fra de her anlagte vurderinger synes legal slægtsarv i helt overvejende grad at være et institut, der er til for *arveladerens skyld* og ikke af hensyn til arvingerne. Det er arveladeren, der ved sin livsindsats har samlet aktiverne sammen eller bevaret dem og undladt at opbruge dem, måske i det øjemed, at de skulle komme hans arvinger til gode; og der er vægtige grunde til at antage, at arveladerne i mange tilfælde ville drage omsorg for at få midlerne overført til deres slægtninge ad andre kanaler, hvis vi afskaffede slægtsarveretten. Derimod kan arvets praktiske betydning for arvingerne så vidt ses ikke i bredere forstand længere begrunde opretholdelse af en slægtsarveret, idet det væsentligste indhold i denne blot består i, at midaldrende eller ligefrem ældre mennesker får et tilskud til deres livsførelse. Arvingernes slægtsfølelse bliver så vidt ses uden nogen reel betydning. Følelse af en ret til arv hos arvingerne bunder ret beset blot i, at traditionen

– der er blevet til ud fra ganske andre forudsætninger – hidtil har givet arvingerne arveretten.¹²

Hvor grænsen fremover vil blive sat for legal arv til *udarvinger*, må fremdeles bero på en afbalancering af forskellige hensyn:

Kan et fordelingskatalog i loven stadig indrettes således, at det i blot nogenlunde rimeligt omfang vil være i overensstemmelse med de fleste arveladeres ønsker?

Kan det påregnes, at arveladere uden legale arvinger, der ikke ønsker at deres midler skal tilfalde statskassen, vil oprette testamente i nogenlunde dækkende omfang?

Besvarelsen af disse spørgsmål kræver specialanalyser.

Derimod er der vistnok behov for en justering af reglerne om *livsarvingernes* arveret – herunder tvangsarveretten – når livsarvinger arver i konkurrence med en efterlevende ægtefælle. Dette drøftes nedenfor under 2.2. Livsarvingernes tvangsarv i andre relationer drøftes nedenfor under 2.3.

2.2. Ægtefællearv

Efter arveloven af 1963 er arveladerens *ægtefælle*, når der ikke foreligger testamente, enearving i konkurrence med afdødes udarvinger, arvelovens § 7, stk. 1, og arver i konkurrence med afdødes livsarvinger en tredjedel af boet efter førstafdøde, arvelovens § 6. Men ægtefællen har, når der var formuefællesskab, adgang til at overtage hele fællesboet efter førstafdøde til hensiddende i uskiftet bo med førstafdødes livsarvinger, arvelovens kap. 3. Er livsarvingerne fælles, er retten ubetinget. Havde førstafdøde særlige livsarvinger, kræves tilladelse fra disse eller deres værger m.m. Denne adgang til at overtage hele fællesformuen til hensiddende i uskiftet bo er helt fundamental for ægtefællens retlige stilling og giver den efterlevende ægtefælle en arveretlig placering, der i konkurrence med livsarvinger stærkt nærmer sig en enearvings, idet adgangen til at råde inter vivos over aktiverne – bortset fra nogle relativt snævre misbrugstilfælde – er fri og i principet livsvarig. Ægtefællen kan dog som hovedregel ikke gifte sig igen uden at dele boet med livsarvingerne. Boet overtages, uden at der skal svares arveafgift.

¹² Under navn af slægtsfølelse stilles man i øvrigt i arvesager ikke sjældent over for et fænomen, der af *Arnholm* i hans norske arveret fra 1976 er beskrevet således: »Den synes at have en vis vulkansk karakter. I lange perioder gør den sig ingen synlige udslag, og en overfladisk iagttagelse kunne tro, at ilden var slukket, men han tager fejl: gløden er der – latent; og når udbruddet én gang kommer, bliver det desto voldsommere. Disse udbrud plejer at indtræffe, når et medlem af slægten er død og efterlader sig midler.« Danske skifteforvaltere bekræfter, at sådanne arvinger også forekommer i Danmark, dog fortrinsvis i de fjernere grene af anden arveklasse.

retspolitik

arveloven

Derudover kan den efterlevende ægtefælle efter 50.000 kr.'s reglen i skiftelovens § 62, b stk. 2, som den senest er udvidet i 1980, overtage hele boet efter den førstafdøde, såremt ægtefællen ikke derved opnår at få en samlet nettoformue, der overstiger 50.000 kr.¹³

før arveloven

Oprindeligt havde ægtefællen ikke legal arveret; det var alene slægten, der arvede. Før Danske Lov af 1683 havde manden dog opnået ret til en vis lod i arv efter hustruen, hvorimod hustruen ikke arvede manden.¹⁴ Danske Lov gav ægtefællen ret til en broderlod, dvs. det dobbelte af, hvad døtre arvede, men kun, når ægtefællerne havde fællesbørn, og ingen af dem tillige havde særkuldbørn.¹⁵ Fra arveforordningen af 1845 arvede ægtefællen en broderlod, men dog ikke ud over en fjerdedel i konkurrence med livsarvinger, medens ægtefællen i konkurrence med udarvinger arvede en tredjedel. Fra 1926 og indtil arveloven af 1963 arvede ægtefællen en fjerdedel i konkurrence med livsarvinger, og halvdelen i konkurrence med anden arveklasse, medens ægtefællen arvede hele formuen i konkurrence med tredje, fjerde og femte arveklasse.

Adgangen til at hense side i uskiftet bo med afdødes livsarvinger har sin oprindelse i det »fællig«, der i vor ældste ret bestod mellem forældre og børn. I tiden fra omkring Danske Lov kunne der gives bevilling til uskiftet bo med umyndige børn. Ved 1926-loven om ægtefællers arveret og uskiftet bo blev instituttet uskiftet bo med livsarvinger detaljeret lovreguleret.

Det vil ses, at ægtefællens arveretlige stilling er blevet endog meget radikalt udbygget og forbedret inden for de sidste 2-300 år.

motiverne

Bidragene i den danske arvelovs forarbejder til at begrunde ægtefællens arveretlige stilling er magre. 1941-kommissionen foreslog ikke væsentlige udvidelser af ægtefællens arveret i forhold til 1926-lovens system. I *arvelovsudvalgets betænkning* drøftedes det,¹⁶ om justeringer burde foretages, og det udtaltes bl.a. s. 38:

»Under de nu afsluttede nordiske arvelovsforhandlinger har spørgsmålet om den længstlevende ægtefælles arve- og skifteretlige stilling indtaget en central plads. Selv om man i Danmark, Island og Norge efter gældende ret i videre omfang end efter svensk og finsk ret tilgodeser ægtefællen særlig ved retsinstituttet uskiftet bo med livsarvinger, har spørgsmålet også væsentlig betydning i disse lande. Man kan således nævne den vanskelige stilling, som kan opstå for en efterlevende ægtefælle i tilfælde af fuldstændigt særje.«

»Også hvis der er fælleseje, kan ægtefællen møde vanskeligheder, nemlig når arveladeren efterlader sig særbørn«

13. Ægtefællen begunstiges endvidere af forskellige andre mindre vidtgående regler.

14. *Matzen*: Arveret, s. 119.

15. DL 5-2-19 og 20, og *Bentzon*: Arveretten 1910, s. 43 f.

16. S. 31-39.

»Med hensyn til udformningen af de regelsæt, som ønskes indført eller bevaret i de enkelte lande til sikring af ægtefællen, har to modstående synspunkter gjort sig gældende. På den ene side har det været anført, at reglerne bør være så smidige, at de i det enkelte tilfælde kan tillempes netop med henblik på ægtefællens behov i dette specielle tilfælde. Dette kan opnås ved at gøre ægtefællens rettigheder afhængige af en vis prøvelse af hans behov og hidtidige levestandard med henblik på en fremtidig tilfredsstillelse af de væsentlige af disse behov op til en efter forholdene rimelig levestandard. Heroverfor står hensynet til arvelovgivningen at have klare og let håndterlige regler, som ikke giver anledning til unødige stridigheder mellem de interesserede familiegrupper.«

»Reglerne må blive resultatet af en afvejning af modstående hensyn. På den ene side skal de sikre den længstlevende ægtefælle, men det må på den anden side samtidig overvejes, i hvilket omfang ægtefællens rettigheder bør gå forud for hensynet til arveladerens slægt, hvad enten det drejer sig om hans livsarvinger, evt. hans sørbørn, eller hans udarvinger.«

På baggrund af disse udtalelser, der som det vil ses, tager væsentlige hensyn til retstilstanden i de øvrige nordiske lande, foreslog udvalget derefter at styrke ægtefællens arveretlige stilling, når der arves i konkurrence med livsarvinger, ved at forøge den legale arvelod fra 1/4 til 1/3, og at afskaffe anden arveklassens umiddelbare legale arveret i konkurrence med ægtefællen. Endelig foreslog man indførelse af en 6.000 kr.'s-regel om suppleringsarv, der nu står i skiftelovens § 62b, stk. 2, som 50.000 kr.'s-reglen.

Nogen mere grundlæggende overvejelse af ægtefællens *behov* for arveret i konkurrence med livsarvinger er ikke foretaget i forarbejderne til arveloven.

Ved den ene ægtefælles død mister den efterlevende ægtefælle helt eller delvis en *forsørger*.

Dette gælder ikke blot, hvor den afdøde havde en pengeindkomst, men også hvor den afdøde udførte arbejde i hjemmet.

I de fleste tilfælde vil de formueværdier, ægtefællerne ejede, være tilvejebragt ved *begges indsats*. Det forekommer derfor naturligt, og rimeligt, at den efterlevende ægtefælle får en vidtgående adgang til at holde sammen på de aktiver, der hidtil har dannet rammen om det fælles hjem og været basis for ægtefællernes almindelige levestandard. Dette forudsætter arveretlige regler om fortrinsret til at udtage aktiverne i konkurrence med andre arvinger, men også økonomisk baggrund for at kunne gøre dette, og altså kvantitative arveregler i ægtefællens favør.

diskussion

forsørgelse

fælles indskud

Der kan i denne sammenhæng peges på, at lovgivningen i 1969 knæsatte det synspunkt, at en ægtefælle i skilsmissetilfælde ikke bør stilles urimeligt ringe, selv om der er særeje, hvorfor der nu efter ægteskabslovens § 56 kan gives en kompensation i sådanne tilfælde. Hensynet til at kunne videreføre

en rimelig levestandard vil have langt større vægt i arvetilfældene, hvor modparten er arvingerne, end i skilsmissetilfældene, hvor modparten er ejeren af kapitalen i levende live.

produktions-
fællesskaber

I tilfælde, hvor der mellem ægtefællerne har bestået et *produktionsfællesskab* om en virksomhed, og den efterlevende ægtefælle ønsker at fortsætte driften af denne, kan arveret til produktionsmidlerne ligefrem være en forudsætning for, at ægtefællen fortsat vil have fornødent økonomisk grundlag for at videreføre driften. Hvor værdierne i virksomheden er tilvejebragt ved begge ægtefællers indsats, taler almindelige rimelighedshensyn i øvrigt også stærkt for, at den efterlevende ægtefælle kan bevare retten til sådanne aktiver.

sammenfat-
ning

De nævnte grunde for ægtefællearveret forekommer stærke, i hvert fald i ægteskaber, som ikke har været ganske kortvarige.

relationen til
udarvinger

Det kan derfor ikke undre, at dansk ret siden arveloven af 1963 har ladet ægtefællen være enearving i konkurrence med den førstafdøde ægtefælles *udarvinger*. Afskaffelsen af den legale arveret for anden arveklasse skete imidlertid først efter, at det af arvelovsudvalget af 1954 ved forskellige undersøgelser var konstateret, at barnløse ægtefæller i meget betydeligt omfang foretrak at oprette gensidige testamenter, hvorved de gjorde hinanden til enearvinger, med eller uden klausuler om fordelingen af formuen efter den længstlevende ægtefælles død, i stedet for at de straks måtte dele arven med den førstafdødes arvinger i anden arveklasse. Arveretten for anden arveklasse afskaffedes dog alene sådan, at der ved den længstlevende ægtefælles død skal ske en deling af boet efter længstlevende mellem de barnløse ægtefællers to slægter, hvis længstlevende ikke har oprettet testamente, se arvelovens § 7, stk. 2, og 3.

relationen til
livsarvinger

Hvor den førstafdøde ægtefælle efterlader sig *livsarvinger*, er reglen nu, at den efterlevende ægtefælle efter at have taget boslod arver 1/3 af den formue, der falder i arv efter førstafdøde, dvs. af førstafdødes boslod + særeje, medens livsarvingerne arver de 2/3. Halvdel af disse arvekvote er tvangsarv. I tilfælde, hvor der ikke er særeje og ikke er oprettet testamente, udgør ægtefællens bos- og arvelod således $1/2 + (1/3 \times 1/2) = 2/3$ af det samlede fællesbo, og livsarvingernes andel udgør 1/3. Er der fuldstændigt særeje, og er særejerne lige store, er brøkerne de samme. Ejer kun førstafdøde noget, og er det særeje, arver ægtefællen 1/3, og livsarvingerne 2/3.

kvotereglerne

Bedømt ud fra de foran gennemgåede reale hensyn, forekommer ægtefællens arveret, når den alene ses ud fra arvebrøker, at være alt for snæver i forhold til arveretten for førstafdødes livsarvinger.

Heller ikke arveafgiftsreglerne er særlig ægtefællevenlige. Ægtefællen skal af den første million kr. - som livsarvingerne - svare knap 200.000 kr. og 32% af resten; dog er satserne ved lavere arvebeløb end 1 mill. kr. noget mildere end for livsarvinger, ligesom de første 100.000 kr. er afgiftsfri. En

ægtefælle kan i øvrigt komme til at betale arveafgift ved sin ubemidlede ægtefælles død af arv af værdier fra egen bodel. Er der ikke livsarvinger, kan der dog gives henstand med betaling af afgiften.

Arvebrøkerne må imidlertid tillige ses i lyset af instituttet *uskiftet bo* med livsarvinger, der i dansk ret giver den længstlevende ægtefælle adgang til at overtage hele fællesboet uden udredelse af arveafgift. Uskiftet bo giver dog ikke den længstlevende ægtefælle nogen ret til at overtage boet i forholdet over for førstafdødes særlige livsarvinger, arvelovens § 9, eller ved særeje, arvelovens § 8.¹⁷ Da antallet af tilfælde med særbørn og særeje bl.a. på grund af de nu betydelige skilsmisefrekvenser er kraftigt stigende, bliver de tilfælde, hvor uskiftet bo som en slags universalmiddel løser problemerne for den efterlevende ægtefælle, færre år for år. Når uskiftet bo kan anvendes, trækker det i øvrigt for den efterlevende den alvorlige veksling på fremtiden, at ægtefællen, der ønsker at indgå nyt ægteskab, efter arvelovens § 17, stk. 2 enten må udskifte livsarvingernes arv eller opnå deres tilslutning til at undlade skifte, hvilket sidste kan give usikkerhed i formueforholdene, såvel for arvingerne som for den nye ægtefælle, især hvis der ikke oprettes ægtepagt om særeje i det nye ægteskab. I en del tilfælde etableres et samlivsforhold uden ægteskab.¹⁸

uskiftet bo

50.000 kr.'s reglen i skiftelovens § 62 b, stk. 2, er i disse sammenhænge helt utilstrækkelig og i øvrigt fremdeles uden synderlig effekt i praksis.

Det er derfor et spørgsmål, om samfundsudviklingen siden arvelovens tilblivelse ikke snart påkalder sig en mere grundlæggende overvejelse af ægtefællens arveretlige stilling. Dette indiceres på visse punkter af den nedenfor i kap. VI omtalte undersøgelse fra 1984 af, hvilke testamenter der oprettes i praksis. En betydelig del af testamenterne er nu testamenter mellem ægtefæller, der har børn, og indholdet af disse går groft taget ud på, at førstafdødes særlige livsarvinger, og i et vist omfang de fælles livsarvinger, så langt livsarvingernes tvangsarveret tillader det, skal tilsidesættes mest muligt ved den førstafdødes ægtefælles død til fordel for den efterlevende ægtefælle; også noterede forhåndsafkald på arv præger billedet.

sammenfatning

Børns tvangsarveret i relationen over for den efterlevende i et fast samlivsforhold kunne måske tillige fortjene en særlig overvejelse.¹⁹

17. Se overvejelserne om at udvide instituttet uskiftet bo til at omfatte visse former for særeje i arvelovsudvalgets bet. s. 53-56 og i ægteskabsudvalgets betænkning, nr. 716/1974, s. 17 ff, der er omtalt nedenfor under 2.3.2.

18. Testamentsundersøgelsen fra 1984 viste således, at der forekommer testamenter mellem samlever, hvoraf en eller begge hensidder i uskiftet bo.

19. I en nyere svensk kommissionsbetænkning, SOU 1981: 85, s. 207-212 er det ligefrem blevet foreslået helt at afskaffe livsarvingernes tvangsarveret.

2.3. Testamentarisk arv. Tvangsarv

arveloven

Arveadkomst kan efter arveloven stiftes ved testamente.

Arveladerens adgang til ved testamente at bestemme, hvem der skal være hans arvinger, er efter dansk ret ikke uden begrænsninger. Arveladeren er dog helt frit stillet, såfremt han hverken har livsarvinger eller ægtefælle. Han kan således fratage hver slægtning i anden og tredje arveklasse hele deres legale arvelod ved at oprette testamente til fordel for andre. Den, der enten har en ægtefælle eller livsarvinger, eller både ægtefælle og livsarvinger, kan kun råde kvantitativt over halvdelen af sin formue ved testamente, arvelovens §§ 25 og 26, stk. 1.

Den halve andel af livsarvingernes og ægtefællens legale arvelod, der herefter ikke kan fratages dem ved testamente, kaldes deres tvangsarvelod, og denne del af deres arv kaldes deres *tvangsarv*.

før arveloven

Udgangspunktet i nordisk-tysk ret har så langt tilbage, der findes efterretninger, været legal slægtsarv. Egentlige testamenter kendtes vistnok slet ikke i tiden før kristendommens indførelse. Slægtsarvingerne var derfor tillige tvangsarvinger, også selv om det var udarvinger. Adgangen til at give gaver, der først skal fuldbyrdes ved døden, og altså reelt har virkning som en disposition over efterladenskaberne, var dog i et vist omfang kendt i tidlig tysk ret. Herhjemme giver landskabslovene fra det 13. århundrede samt flere bestemmelser i Danske Lov vidnesbyrd om en tilsvarende udvikling her i landet. Den katolske kirke fik efter indførelsen af kristendommen her i landet også ret hurtigt anerkendt, at der i et vist omfang, selv når der var livsarvinger, kunne gives gaver og testeres til fromme formål, dvs. til kirke, skole og fattige. På Danske Lovs tid var det i begrænset omfang også muligt at testere til fordel for andre, men kun af mænd og enker, der ikke havde livsarvinger, og kun for den halve lod. Mellem Danske Lov og arveforordningen af 1845 udvikledes en særlig kongelig dispensationsadgang,²⁰ hvorved man efter ansøgning kunne få tilladelse til at testere i videre omfang. Udarvingernes tvangsarveret blev ved stigende anvendelse af dette retsinstitut efterhånden udhulet væsentligt, indtil den ved arveforordningen helt ophævedes. Fra arveforordningen af 1845 har tvangsarvingernes kreds alene bestået af livsarvinger og ægtefælle.

Den testationsfri del af formuen for den, der havde livsarvinger og eventuelt tillige ægtefælle, var indtil 1858 en fjerdedel, derefter en tredjedel; først ved arveloven af 1963 fastsattes den til en halvdel. Var der alene ægtefælle, var den testationsfri del fra arveforordningen og indtil arveloven af 1963 to tredjedele; først ved arveloven nedsattes den til halvdelen.

20. Den enevældige konge havde efter Kongelovens art. III adgang til at dispensere fra lovene i konkrete sager.

2.3.1. Den testamentariske arveret

I arvelovskommissionens betænkning fra 1941 blev også testamentsarveretten begrundet:²¹

motiverne

...»ikke ud fra en ensidig Hensyntagen til Testator, men ud fra den Betragtning, at Samfundet er bedst tjent med, at Ejerne i større eller mindre Omfang kan raade over deres Ejendom ved Testamente, fordi dette betyder en Opfordring til Ejerne til at forøge deres Virksomhed, og fordi Goderne gennem Testamenterne gennemsnitligt vil finde en Anvendelse, som bevirker, at de efter Ejerens Død gør samme Nytte i Samfundets Tjeneste, som da han levede.«...

At arveladeren ved testamente kan råde over sin efterladte formue, når der ikke findes legale arvinger, er i et samfund, der anerkender privat ejendomsret, en selvfølge. Noget andet er, at retsinstituttets praktiske betydning er blevet afgørende reduceret gennem de stigende arveafgiftssatser.

diskussion

Testationsretten er endvidere et naturligt supplement til lovens legale arvekatalog, der udtrykker lovgiverens forventninger om, hvad arveladeren i de statistisk flest forekommende tilfælde gennemsnitligt ville bestemme, dersom han havde måttet oprette testamente for at nå sit mål. Arvelovskataloget kan jo langt fra passe på alle tilfælde.

Er der alene *udarvinger*, kan arveladerens tilknytning til dem være meget forskellig, ligesom arvingernes behov for at arve, set med arveladerens øjne, kan være stærkt varierende; og arveladeren kan have nærmere tilknytning til andre, som han måske vil ønske at betænke på slægtsarvingernes bekostning. Undersøgelsen af praksis viser, at testationer, der fordeler arven på anden måde end efter arvekataloget, er meget hyppigt forekommende i sidelinjerne i anden arveklasse, og at der også hyppigt testes til fordel for andre end slægtsarvingerne i anden arveklasse, det være sig til venner, samlevere eller fonde.

praksis

Har arveladeren *livsarvinger*, men ikke ægtefælle eller samlever, gør de samme hensyn sig gældende, omend de slår svagere igennem. Testationer til fordel for andre angår typisk kun mindre værdier. Det kan dernæst tydeligt ses af praksis, at arveladere, der har livsarvinger, er væsentligt mere tilbageholdende med at stille disse ulige, end tilfældet er med hensyn til udarvinger. Der kan tværtimod iagttages en tydelig tendens til at ligestille livsarvinger, der ellers ville arve uens, især hvor to ægtefæller har sammenbragt flere kuld særbørn, men også hvor særlige livsarvinger er blevet medbragt til forsørgelse i det nye hjem, hvor de så ønskes ligestillet med ægtefællernes fællesbørn.²² Det forekommer dog i praksis i enkelte tilfælde, at en fælles livsarving

21. S. 28.

22. Sådanne ligestillingstestationer forekommer derimod i praksis kun sjældent i testamenter mellem ugifte samlevende.

udelukkes, så langt tvangsarvereglerne tillader det. Relativt mere almindeligt begrænses arven for adoptivbørn eller for særlige livsarvinger, der ikke er medbragt til forsørgelse i det nye hjem.

Den helt særlige funktion, testationsretten i de senere år har fået som et instrument til at begunstige den efterlevende *ægtefælle* på bekostning af særlige *livsarvinger* efter førstafødte og af fælles livsarvinger, er allerede omtalt foran.

En anden særlig funktion er gensidige testamenter mellem *faste samlevende*, med eller uden børn, hvor samleveren normalt begunstiges mest muligt.

2.3.2. Tvangsarv

Arvelovskommissionen overvejede indgående, i hvilket omfang tvangsarveretten burde bevares.²³ Overvejelserne kan sammenfattes således:

motiverne

Til fordel for at *opgive* reglerne om tvangsarv for livsarvinger og ægtefælle helt, blev det navnlig anført, at testamente kan være nødvendigt for at undgå en arvedeling, der vil komme for stærkt i konflikt med arverettens sociale funktion, at det kan have betydelig værdi, at arvedelingen bliver netop som arveladeren ønsker den, og at tvangsarv vil kunne føre til en gennemtvungelse af fordelingen af efterladenskaberne, som kan være upraktisk eller umulig, når der er flere børn og tale om en landejendom eller anden erhvervsvirksomhed.²⁴

Til fordel for at *bevare* livsarvingernes tvangsarveret blev det navnlig anført, at den giver et passende styrkeforhold inden for familien ved at begrænse den ældre generations muligheder for at øve indflydelse på den yngre generations personlige forhold på en utiltalende måde, at den begrænser utiltalende konkurrence mellem arvingerne om at indynde sig hos arveladeren eller for ligefremme misbrug af svagheds- eller afhængighedstilstande m.v., der især forekommer hos personer i høj alder, og som i praksis vanskeligt kan korrigeres ved efterfølgende tilsidesættelse af testamentet. Tvangsarveretten kan tillige bidrage til at hindre opsamling af større formuer på enkelte hænder, og har i øvrigt en sådan tradition hos os, at en afskaffelse antages at ville stride mod befolkningens retsbevidsthed. I samfund uden tvangsarveret som England, New Zealand, Israel og de fleste nordamerikanske stater har det i øvrigt vist sig nødvendigt at indføre regler, der giver en vis beskyttelse af den efterladte ægtefælle og børnene, navnlig ved at afsætte beløb til et passende underhold, når testamentet tillægger hele arven til fremmede.

Direkte overvejelser om det betimelige i at opretholde livsarvingers tvangsarveret i konkurrence med den efterlevende ægtefælles arveret

23. *Kommissionsbetænkningen*, s. 61-67.

24. For sådanne tilfælde er en relativ tvangsarveret kendt fra Sovjetunionen.

findes hverken i *arvelovskommissionens betænkning* fra 1941 eller i *arvelovsudvalgets betænkning* fra 1961.

Arvelovsudvalget drøftede dog at indføre en adgang til at sidde i uskiftet bo med særeje, men udvalget nøjedes med at pege på det ønskelige i, at der indførtes en adgang til ved ægtepagt at stifte særeje, således at dette særeje kun skal gælde ved separation og skilsmisse men ikke ved en ægtefælles død.²⁵

Ægteskabsudvalget af 1969 har derefter²⁶ foreslået indført, at der ved ægtepagt skal kunne stiftes to slags særeje, nemlig fuldstændigt særeje og skilsmissesæreje, således at særeje af den sidstnævnte type bortfalder ved en ægtefælles død. Udvalget afviste at indføre en generel adgang til uskiftet bo med særeje, bl.a. med den begrundelse, at der ikke ville være særligt behov for en sådan ordning!

ægteskabs-
udvalget

Ved drøftelsen foran under 2.1. af de hensyn, der taler for at opretholde slægtsarveret, er det blevet resultatet, at slægtsarv – og herunder også livsarvingers arveret – i det væsentligste må begrundes i et *hensyn til arveladeren*. Stilles dette hensyn over for de hensyn, der taler for arveret for ægtefællen, jfr. overvejelserne foran under 2.2., springer det i øjnene, at de sidstnævnte hensyn synes at veje langt tungere. Denne opfattelse er blevet bekræftet af testamentsundersøgelsen, der dokumenterede, at der nu foregår en ret massiv oprettelse af testamenter, der begunstiger ægtefællen, så langt livsarvingernes tvangsarveret tillader det. Hvis imidlertid livsarvingernes tvangsarveret dybest set må begrundes i et hensyn til arveladeren selv, er det intet mindre end et paradoks, at en gift arvelader, der har børn, ikke ved testamente kan tillægge sin ægtefælle hele arven. Om en eventuel begrænsning af livsarvingernes tvangsarv i forholdet over for ægtefællen måtte udbygges med en secundosuccessionsordning for livsarvingerne er et andet spørgsmål. Instituttet uskiftet bo med livsarvinger er netop udtryk for en sådan praktisk udviklet begrænsning i livsarvingernes fulde arveret, der er betinget af en secundosuccession. Som familiemønstrene har udviklet sig vil uskiftet bo kun i aftagende omfang fremover kunne eliminere den grundlæggende fejl i reglernes indhold.

vurdering

Som nævnt kunne måske også livsarvingernes tvangsarveret i konkurrence med en fast samlever fortjene en særlig overvejelse.

Endelig er det vel også et spørgsmål, om tiden på andre punkter er ved at løbe fra livsarvingernes tvangsarveret, når den typiske funktion af denne normalt alene bliver at *sikre* midaldrende mennesker et tilskud til deres livsførelse. Måske burde en arvelader kunne testere fuldtud til fordel for sine børnebørn eller fjernere descendenter.

25. En sådan ordning findes i norsk ret.

26. I betænkning 3 (nr. 716/1974) om formueordningen, s. 65 og 17 ff.

3. Sammenfattende vurdering

En sammenfattende vurdering synes således at pege i retning af, at den nuværende arveretlige stilling for særlige og fælles livsarvinger kan blive reduceret i hvert fald i forholdet over for ægtefællens arveret. Udviklingen synes at have distanceret det nedarvede system, hvor den centrale arveret, efter arvelovens §§ 1-3 er slægtsarveretten, som ægtefællens arveret derefter gradvist påhæftes og indføres i, tildels ved lappeløsninger som f. eks. 50.000 kr.'s- reglen i skiftelovens § 62b, stk. 2, eller forslaget om indførelse af skilsmissesæreje, der alene kan stiftes i begrænset omfang ved ægtepagt. Instituttet uskiftet bo med livsarvinger har i mange år dækket over og i de fleste tilfælde løst de reelle problemer, men vil som reglerne for tiden er opbygget næppe fortsat kunne forventes at gøre dette på en måde, der dækker befolkningens behov og ønsker.

Slægtsarv

Reglerne om legal arveret for arveladerens slægtninge er i arveloven opbygget med udgangspunkt i de kvantitative kvotebestemmelser i arvelovens §§ 1-3 om tre slægtsarveklasser. Legal arveret kan tillige følge af de skønsmæssigt betonedede behovsregler i arvelovens §§ 27-29 om forlodsret for arveladerens børn. Medregnes som legale regler bør endelig også de kvalitative bestemmelser i skiftelovens § 47 m.m. om retten til at arve bestemte genstande.

Ved den følgende gennemgang af slægtsarvereglerne forudsættes det, at arveladeren ikke har efterladt sig en ægtefælle og at arveladeren ikke har oprettet testamente, idet reglerne om slægtsarverettens begrænsning i kollision med de øvrige arveadkomster bedst fremstilles i forbindelse med gennemgangen af disse.

1. Parentelsystemet. Arveklasserne

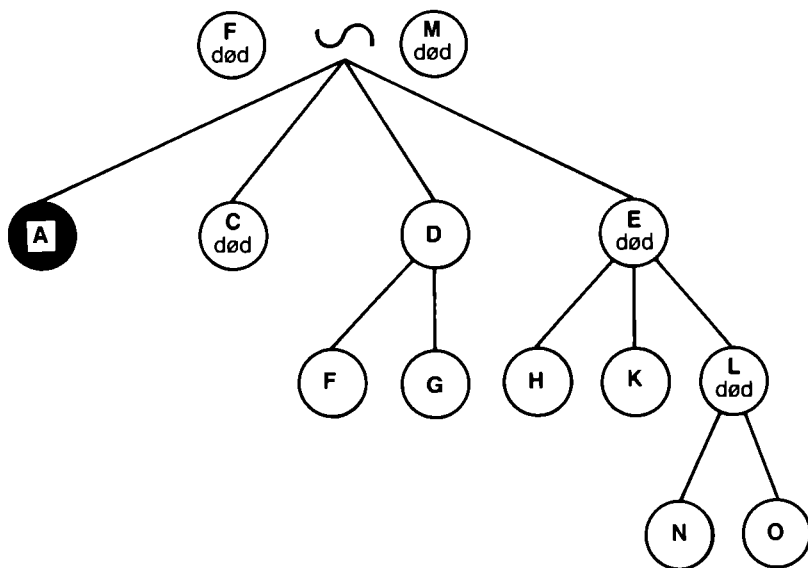
1963-arvelovens opstilling af tre slægtsarveklasser i §§ 1-3 bygger på det såkaldte parentelsystem, der er af østrigsk-tysk oprindelse, og som blev indført i Danmark ved arveforordningen af 1845.¹ Det afløste Danske Lovs ordning, som bestod af livsarvingernes arveklasse og syv arveklasser for udarvinger, der inddelte disse på væsentlig anden måde end efter parentelsystemet.

parentel-
systemet

Parentelsystemet inddeler med udgangspunkt fra arveladerens person slægten i en række parenteller. Første parentel består af arveladerens stamme og udgør hans descendens, hans slægtninge i ret nedstigende linje, d.v.s. hans børn og deres afkom, hans livsarvinger. Andet

1. Som forbillede anvendtes systemet i *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* af 1811, se A.S. Ørsted 3, Håndbog, 4. bind, 1831, s. 435ff.

parentel består af arveladerens forældre og deres to stammer, d.v.s. deres descendens. Tredje parentel er arveladerens bedsteforældre og deres fire stammer, d.v.s. deres descendens. Fjerde og femte parentel tager på tilsvarende vis udgangspunkt i henholdsvis arveladerens oldeforældre og tipoldeforældre. Hvert parentel danner en arveklasse. Ingen i en fjernere arveklasse kan arve, såfremt der er blot én arveberettiget arving i en foranstående arveklasse. Systemets opdeling i arveklasser tilstræber at give udtryk for arveladerens gennemsnitlige tilknytning til slægtingene og forudsætter således, at denne gennemsnitligt aftager med afstanden til det fælles ophav. Inden for hver arveklasse fordeles arven efter stammer og linjer: in stirpes et lineas. En slægting kaldes kun til arv, såfremt der ved arveladerens død ikke findes nogen levende ascendent i arvelinjen, d.v.s. den linje, der udgår fra en stamme og går ned til den pågældende slægting. Arven deles lige mellem flere linjer udgående fra en stamme og mellem flere linjer udgående fra bortfaldne ascendenter, således at arveloddernes størrelse for fjernere descendenter beregnes efter, hvad der ville være tilfaldet den eller de bortfaldne ascendenter. Denne arvedeling efter stirpalgrundsætningen bevirker, at arveloddernes størrelse ikke alene er afhængig af antallet af arvinger, hvilket kaldes deling efter hoveder eller deling in capita.

Har f. eks. arveladeren A, der er ugift og barnløs, og hvis forældre F og M er døde, haft tre helsøkende, nemlig to brødre C og D og en søster E,

er udgangspunktet efter arvelovens § 2, stk. 2, (2. arveklasse), at arven skal deles i tre lige store dele med en del til hver af de tre søskendes linjer. Men forudsætningen herfor er, at der i det øjeblik, arven falder efter arveladeren, er levende arvinger inden for hver af de tre linjer. Er den ene broder C allerede død uden at efterlade sig afkom, er den anden broder, der har sønnerne F og G, derimod i live, men er søsteren E død efterladende sig to sønner H og K og en afdød søn L's to døtre N og O, deles arven først i to lige store dele, fordi der er arvinger i to, og kun to af linjerne.

Broderen D arver en halvdel, og hans sønner F og G arver ikke, fordi han selv er i live. Den anden halvdel til den afdødes søster E's linje deles først i tre lige store dele, fordi der er tre sidelinjer med levende arvinger i linjen; søstersønnerne H og K arver hver en sjettedel, medens den sidste sjettedel af arven deles lige mellem den afdøde søstersøns to døtre N og O med en tolvtedel til hver.

Som det ses følger det af parentelsystemet, at flere generationer kan blive kaldt samtidigt til arv, og en af dets fordele består i, at arvets fordeling mellem de enkelte linjer ikke påvirkes af, om en persons nærmeste ascendent er død før eller efter arveladeren. Det regnes endvidere for en anden af systemets fordele, at arveloddernes størrelse gennemsnitligt vil komme til at svare til slægtskabets nærhed.

Undertiden benyttes den betegnelse for deling efter stirpalgrund-sætningen, at der gælder et *repræsentationsprincip*, idet en arvinges børn først *indtræder* i retten til arvingens arvelod, når arvingen falder bort og derfor ikke »repræsenterer« sine børn længere, se herved ordene »træder i ... sted« i arvelovens §§ 1-3. Som anført i motiverne² kan der ikke i disse udtryk indlægges andet og mere end det rent kvantitativt fordelingsmæssige. Det afgøres selvstændigt efter andre regler, om de øvrige betingelser for at kunne tage arv skulle være opfyldt for den bortfaldne ascendent, for at dennes descendenter kan tage arv.

Se til illustration § 31, stk. 1, 2. pkt., om afkald på ventende arv, der normalt omfatter descendensen, men som kan gøres personlig,³ § 36 om arveretsforbrydelse, der alene giver arveretsfortabelse for den eller de dømte, men § 37, om kønsfrihedsforbrydelse,⁴ der også udelukker descendensen, samt § 34, stk. 3, om afkortning af arveforskud, der også anvendes overfor descendensen, medmindre pligten til afkortning særligt måtte være gjort personlig.⁵

2. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 36.

3. Nedenfor kap. XX, 2.2.

4. Nedenfor kap. XX, 5.

5. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 85f, *Arvelovsudvalgets betænkning* s. 91, og nærmere nedenfor i kap. XX, 4.2.

Endelig må de øvrige betingelser for arveret naturligvis også være opfyldt for hver enkelt descendent, der skal arve af en bortfalden ascendants arvelod.

arveklasserne

Efter arvelovens §§ 1-3 er der nu tre slægtsarveklasser:

Første arveklasse, livsarvingerne eller første parentel, arvelovens § 1.

Anden arveklasse, forældrene og deres afkom eller andet parentel, arvelovens § 2.

Tredje arveklasse, bedsteforældrene og deres børn eller tredje parentel i beskåret stand, arvelovens § 3.

Før 1. april 1954 bestod tredje arveklasse af hele arveladerens tredje parentel. Fra den 1. april 1954 til den 1. april 1964 hørte arveladerens fætre og kusiner til tredje arveklasse.

For dødsfald indtruffet før den 1. april 1954 fandtes ifølge arveforordningen ud over en ubeskåret tredje arveklasse tillige en fjerde og en femte arveklasse. Fjerde arveklasse bestod af arveladerens 8 oldeforældre og disses afkom, fjerde parentel, og tog arv, dersom der ikke fandtes arvinger i første til tredje arveklasse. Femte arveklasse bestod af arveladerens 16 tipoldeforældre og deres afkom, femte parentel, og tog arv, dersom der ingen arvinger fandtes i første til fjerde arveklasse.⁶

Arvedelingen sker i alle arveklasser efter stirpalgrundsætningen.

2. Slægtskab

Slægtskab, der kan begrunde arveadkomst efter arveloven, foreligger mellem en moder og hendes barn. Se om heterolog implantation nedenfor i kap. XXI, 2, ved note 17.

For faderens vedkommende er der altid arveberettigende slægtskab, når barnet har status som *ægtebarn*. Det samme er tilfældet ved *børn født uden for ægteskab*, når barnet er født efter den 1. januar 1938 og faderskabet er fastslået, men for børn født før den 1. januar 1938 bliver der kun tale om slægtsarveret i nogle særlige tilfælde. Også *adoption* efter de seneste adoptionslove begrunder samme arveretlige stilling som virkeligt slægtskab, men lovgivningen har opretholdt forskellige særregler, som gjaldt for adoptioner efter de tidligere regler. Ved adoption er der udover den arveretlige relation til adoptanten og dennes slægt tillige spørgsmål om eventuel afbrydelse af relationen til barnets virkelige slægt. Reglerne om den arveretlige betydning

6. De ældre regler kan stadig have betydning ved testamentarisk arv, når arven ifølge testamentet må antages at skulle fordeles efter loven på testamentets oprettelsestidspunkt.

af adoptioner behandles samlet nedenfor under 4. Her skal forskellige enkeltheder om ægtebarnsstatus og arveretten for børn født uden for ægteskab behandles.

Svogerskab, hvorved forstås relation mellem en ægtefælle og den anden ægtefælles slægtninge, begrunder ikke arveret efter reglerne i arvelovens § 1-3, men kan dog i visse specielle tilfælde begrunde legal arveret, se derom § 7, stk. 2, 2. pkt.,⁷ og § 19, stk. 2, 2. pkt.⁸

2.1. Anfægtelse af ægtebarnsstatus

Et barns status som ægtebarn efter børnelovens §§ 1-4 og efter de tilsvarende regler i tidligere børnelove indtræder i langt de fleste tilfælde automatisk ved, at moderen er gift på fødselstidspunktet, og faderskabssag til anfægtelse af barnets status ikke anlægges inden visse frister, jfr. børnelovens § 5.

Når fristerne i § 5 er udløbet, kan skifteretten ikke indlade sig på at tage stilling til en indsigelse mod et ægtebarns arveberettigelse efter afdøde fra nogen, der ellers ville arve, eller som ville arve mere, såfremt barnet ikke var arving. Barnets arveberettigelse bør heller ikke kunne anfægtes efter ægtemandens død af medarvingerne, når den ulovbestemte anerkendelseslære ville føre til, at ægtemanden ikke selv ville have kunnet anlægge faderskabssag. I de relativt få tilfælde, hvor ægtemanden herefter selv ville have kunnet anlægge faderskabssag, bør en anfægtelse formentlig kunne ske. Det er uafklaret, om skifteretten i så fald selv skal afgøre spørgsmålet om faderskabet, eller i stedet blot skal rejse en faderskabssag ved retten, når det begæres af en potentielt arveberettiget. Den sidstnævnte løsning vil formentlig af bevismæssige grunde være den praktisk mest hensigtsmæssige.⁹

Var faderskabssag allerede anlagt ved ægtemandens død, kan dødsboet indtræde i sagen og anke dommen.¹⁰ Boet er formentlig pligtigt at anke dommen på begæring af en potentielt arveberettiget, som dommen er gået imod.

I den omvendte situation, hvor et ægtebarn er afgået ved døden, bør barnets arvinger derimod formentlig ikke kunne succedere i barnets ret til at anfægte faderskabet, se børnelovens § 5, stk. 1 og 2.

7. Behandlet nedenfor i kap. IV, 2.2.2.

8. Behandlet nedenfor i kap. IV, 4.6.2.b.

9. Se *Ernst Andersen*, *Ægteskabsret* I, 1954, s. 99 ff., *E. Lego Andersen*, UfR 1980 B, s. 77 f, og *Danielsen*, s. 38 f. Om norsk ret *Smith og Lødrup*, *Barn og forældre*, 1981, s. 33 f.

10. Rpl. § 456 f, stk. 3, og § 456g, 3. pkt., samt *Danielsen*, s. 38. Se også Rpl. § 456f om genoptagelse og *J.A. Andersen*, *Jur.* 1977, s. 10.

2.2. Børn uden for ægteskab

2.2.1. Arveret efter moderen

Børn født uden for ægteskab, d.v.s. børn som ikke i medfør af børnelovgivningen skal anses for ægtebørn, arver moderen og hendes slægt, uanset hvornår barnet er født. Det samme gælder barnets afkom. Hjemmelen er arvelovens § 1, når barnet er født efter den 1. april 1964.¹¹

Et barn født uden for ægteskab kan i tiden indtil den 1. januar 1938 være hemmeligt født på den Kongelige Fødselsstiftelse, senere Rigshospitalet. Er fødslen sket før den 1. juli 1908, kan moderens identitet normalt ikke opgives, heller ikke i forbindelse med en arvesag.¹²

2.2.2. Arveret efter faderen

Hovedsondringen går mellem børn født før og efter den 1. januar 1938.

Er barnet født *efter* den 1. januar 1938, har det arveret efter faderen og hans slægt.

Problemet bliver alene, hvad der skal til for at anse en mand som barnets fader.

Lov nr. 134 af 7. maj 1937, der ændrede arveforordningens § 9, bestemte i § 2, stk. 1, at det var en betingelse for arveret efter faderen og hans slægt, at faderskabet¹³ var fastslået på den i lovens kap. 2 fastsatte måde. Der var tre måder: anerkendelse til politimesterens (Overpræsidiets) protokol, anerkendelse til retsbogen og dom til faderskab. Bevis for faderskab ført på anden måde gav ikke arveret.¹⁴

Disse regler gjaldt tilsvarende fra børneloven af 1960 (1.1. 1961) og indtil arveloven, i alle tilfælde, hvor barnet var født efter den 1. januar 1938, og arveladeren døde før den 1. april 1964.

Efter arveloven, der finder anvendelse hvor arveladeren er død efter den 31. marts 1964, har børn født efter den 1. januar 1938 arveret efter faderen og faderens slægt, såfremt faderskabet kan anses for godtgjort, hvilket dels er tilfældet ved anerkendelse til politimesterens – nu statsamtets (Overpræsidiets) – protokol, dels ved anerkendelse til retsbogen og dels ved dom om

11. For børn født før den 1. april 1964 er hjemmelen arveforordningens § 9, som ændret ved lov nr. 134 af 7. maj 1937, eller når fødslen lå før den 1. januar 1938 arveforordningens § 9 og DL 5-2-72.

12. Se nærmere *Danielsen*, UfR 1980 B, s. 33 ff med referat af administrativ praksis.

13. Cfr. at manden blev anset som (ene)bidragspligtig.

14. *Arvelovsudvalgets betænkning* s. 28, *Borum*, s. 21 og *Danielsen*, s. 39.

faderskab. Er faderskabet ikke fastslået på en af disse måder,¹⁵ skal skifteretten nu på begæring af en potentielt arveberettiget¹⁶ tillige drage omsorg for, at faderskabet søges fastslået i forbindelse med arveskiftet. Skifteretten bør, hvor en person anmelder arvekrav ved at hævde, at afdøde rettelig var hans fader, normalt henvise den pågældende til at anlægge faderskabssag.¹⁷ Det er uafklaret, om skifteretten selv kan afgøre faderskabsspørgsmålet med virkning for arvesagen; dette bør imidlertid når faderskabssag kan anlægges her i landet normalt undgås.¹⁸ Har moderen opnået fritagelse fra at oplyse, hvem der er eller kan være barnets fader, kan faderskabssag formentlig kun rejses med moderens samtykke.¹⁹

Er barnet født før den 1. januar 1938 har det som *hovedregel* ingen legal arveret efter faderen og hans slægt. Der kan være tale om *fire undtagelser*, som ganske vist ikke vil forekomme ret hyppigt, men som kan være af praktisk betydning endnu i mange år.²⁰

Den første undtagelse angår de såkaldte *trolovelsesbørn*, d.v.s. børn avlet af forældre, der agtede at indgå ægteskab, men hvor manden døde før vielsen.

trolovelses-
børn

Efter arveforordningens § 9, som er opretholdt ved arvelovens § 74, har barnet og dets afkom fuld arveret efter faderen og dennes slægt herunder tvangsarveret - som ægtebarn, såfremt forældrene inden barnets fødsel havde foretaget visse nærmere bestemte, officielle akter - navnlig bestilling af lysning til vielse - som tilkendegav forældrenes hensigt om at indgå ægteskab, og barnets fader derefter døde inden ægteskabets indgåelse.²¹ Reglen er nu næsten uden praktisk betydning.

Faderen kunne efter DL 5-2-70, der er opretholdt ved arvelovens § 74, *kuldlyse* barnet, idet han lod tinglyse, at han erklærede barnet for sit; forudsætningen derfor var, at manden måtte antages at være barnets fader, og at barnet var i live.²²

kuldlysning

15. Om betydningen af anerkendelse eller dom i udlandet, se arvelovsudvalgets betænkning, s. 30, *Philip*, Festskrift til *Borum*, 1964, s. 403 f og Dansk international privat- og procesret, s. 244 f, *Kardel*, UfR 1969B, s. 288 samt *Danielsen*, s. 34 ff m. henvisninger.

16. Sammenlign *Danielsen*, s. 37.

17. Boet kan møde i sagen og anke sagen, UfR 1962. 517 H og UfR 1967.158V.

18. Sammenlign *Kardel* i UfR 1969 B, s. 288.

19. *Gomard*, Civilprocessen, 2. udg. s. 644 med note 11 og *Bitsch's* Børnelovskommentar, 3. udg., s. 112 samt betænkning 8 fra ægteskabsudvalget, nr. 915, 1980, s. 71.

20. Hvor tilførsel til ministerialbogen ikke er sket om en arveberettigende begivenhed, kan undersøgelser undlades, såfremt der ikke foreligger oplysninger for skifteretten, der særligt indicerer en fravigelse fra hovedreglen, *Danielsen* i UfR 1980 B, s. 39

21. Se nærmere *Viggo Bentzon*, Arveretten, 3. udg., s. 27 f. Om et aktuelt tilfælde *J.C. Jørgensen*, Advbl. 1986, s. 269.

22. Om de bevismæssige krav for at en kuldlysning har fundet sted, *Danielsen* i UfR 1980 B, s. 35 f med omtale af utrykt ØL-dom af 29.10. 1979 (nr. 432/1978).

Samtidig kunne faderen bestemme, om barnet skulle arve ham, og hvor meget det skulle arve, men dog ikke ud over en halv lod mod ægtebarn.

Hvor ingen begrænsning blev fastsat for arveretten, tager barnet arv efter faderen og hans slægt som ægtebarn, men arver dog altid kun en halv lod i konkurrence med ægtebarn.²³ Adgangen til kuldlysning af børn født før den 1. januar 1938 er ikke ophævet, og kuldlysninger er forekommet i 1970-erne, men det samlede antal af kuldlysninger fra 1927 til 1980 er beskedent.²⁴

legitimation
ved bevilling

Dersom faderskabet var fastslået, kunne faderen *legitimere* barnet ved en kgl. bevilling, der meddeltes af Justitsministeriet.

Legitimationsbevillingen medførte, at barnet fik arveret efter faderen – men ikke efter faderens slægt – som ægtebarn. Der kunne dog ved bevillingen særligt tillægges barnet arveret også efter faderens slægt, og der kunne modsat ved bevillingen gøres begrænsninger i arveretten efter faderen, f. eks. – som det oftest skete i praksis – om at barnet alene skulle have arveret i overensstemmelse med kuldlysningsreglen i DL 5-2-70.

Legitimationsbevillinger kan stadig meddeles, men kun såfremt barnet er født før den 1. januar 1938.²⁵

legitimation
ved ægteskab

Giftede forældrene sig, blev barnet ægtebarn i medfør af DL 5-2-32.²⁶

Betingelsen var blot, at ægtemanden var barnets fader. Da der ikke fandtes regler om fastsættelse af faderskab til børn udenfor ægteskab, var en anerkendelse fra forældrenes side i almindelighed tilstrækkelig.²⁷

2.2.3. Arveret efter barnet

Moderen og hendes slægt arver barnet, uanset hvornår barnet er født, arvelovens §§ 2 og 3.²⁸

Hvor barnet er født efter den 1. januar 1938 og død efter arvelovens ikrafttrædelse i 1964, arves det af faderen og faderens slægt i overensstemmelse med arvelovens §§ 2-3.

Faderskabet må være fastslået efter reglerne i kap. II i 1937-loven, jfr. foran 2.2.2. Har faderskabssag ikke tidligere været anlagt, kan en sådan ikke

23. Selv om der fastsattes en særlig begrænsning for barnets arveret efter faderen, er der vistnok tillige arveret for barnet efter faderens slægt, se nærmere *Viggo Bentzon*, Arveretten, 3. udg. s. 36 m. henvisninger.

24. *Danielsen*, UFR 1980 B, s. 36-37.

25. Om et tilfælde fra 1971, *Danielsen* i UFR 1980 B, s. 37.

26. Se nu Børnelovens § 4.

27. *UFR 1885.610 H* og *Deuntzer*, Familieret, s. 329-30.

28. For dødsfald før d. 1. april 1964 er hjemmelen arveforordningens § 9, stk. 1, eller DL 5-2-73.

efter barnets død anlægges af faderen eller af hans slægt, børnelovens § 12 og Rigsdagstidende 1936-37, sp. 1204. I så fald kan skifteretten formentlig heller ikke fastslå faderskabet.²⁹

Er barnet *født efter* den 1. januar 1938, men *død før* den 1. april 1964, arvedes det efter arveforordningens § 9, stk. 1, af faderen og faderens slægt, som ægtebarn, såfremt faderskabet var fastslået i overensstemmelse med lov nr. 131 af 7. maj 1937, men efter § 9, stk. 2, kun, såfremt der var tilfaldet barnet formue som arv eller gave fra faderen eller dennes slægt, og da kun for så meget, som i værdi svarede til, hvad barnet havde modtaget. Denne begrænsning til en »hjemfaldsret« gælder stadig for uskiftede boer med udarvinger efter 1926-lovens kap. 2, jfr. arvelovens § 73.

Faderen og hans slægt har i almindelighed ikke arveret efter barnet, hvor dette er *født før* den 1. januar 1938.

Undtagelser derfra gælder for *trolovelsesbørn*: vistnok arveret:³⁰ *kuldlyste børn*: vistnok arveret, også selv om barnets arveret var blevet udelukket ved kuldlysningen;³¹ *børn legitimerede ved ægteskab*: altid arveret; *børn legitimerede ved bevilling*: arveret, hvis der ikke direkte eller indirekte var fastsat begrænsninger i bevillingen.³²

3. Arvedelingen

3.1. Første arveklasse. Livsarvinger

Første arveklasse består af arveladerens børn og deres afkom uden begrænsninger, se § 1.

Børnene arver lige. Arven fordeles efter stirpalgrundsætningen.

Under forarbejderne til arveloven³³ blev det overvejet, om der ikke i visse tilfælde snarere burde ske en deling efter hoveder i stedet for en fast legal deling efter stammer og linjer. Der tænkte herved især på situationer, hvor arveladeren efterlader sig *børnebørn efter flere afdøde børn*, f. eks. hvor arvingerne er en afdød søns søn og en afdød datters tre sønner, således at disse børnebørn kunne komme til at arve en fjerdedel hver af formuen i stedet for, at sønnesønnen nu arver en halvdel, og de tre dattersønner hver en sjettedel. Her passer det bag loven liggende gennemsnitssynspunkt om, at arveladeren skulle være nærmere knyttet til sønnesønnen end til datter-

deling in
capita

29. Anderledes *Danielsen*, s. 42f.

30. *Bentzon*, Arveretten, 3. udg. s. 35.

31. DL 5-2-73 og *Bentzon*, Arveretten, 3. udg. s. 36 med note 28.

32. *Danielsen*, UfR 1980 B, s. 37 med referat af jmt.'s sag 1971-4140-206: 1 en bevilling fra 1971 fastsat, at barnet i alle henseender ansås som faderens barn og arvede ham efter DL 5-2-70: Ikke arveret efter faderens slægt eller for faderen eller hans slægt efter barnet.

33. Se *arvelovsudvalgets betænkning* s. 22 f.

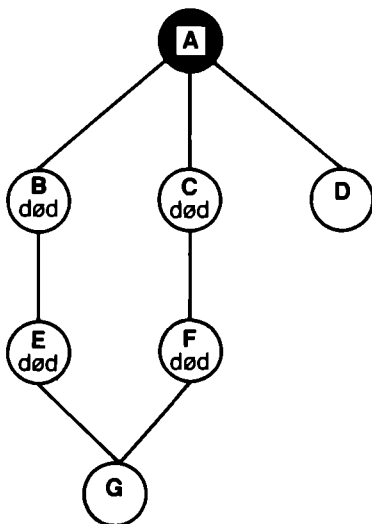
sønnerne, jo netop ikke, og slægtskabets nærhed er også den samme. Der var dog nordisk enighed om at blive stående ved stirpalsystemet, dels fordi det kunne virke mindre rimeligt, at sønnesønnen efter sin fars død pludselig kunne få en arveudsigt forringet, fordi hans faster nu også døde før arveladeren (bedsteforældrene), dels fordi man fandt, at en arvelader i meget vidt omfang vil kunne regulere forholdene ved at oprette testamente.

I praksis ses testamente, hvis formål alene er at ligestille børnebørn dog så godt som aldrig, hvorimod der af og til oprettes testamente, der fordele arven individuelt mellem børnebørn.

dobbelt
arveadkomst

En person kan have arveadkomst efter arveladeren gennem flere ascenderter, når disse slægtninge har et barn, der har arveret efter dem begge.

Eks.: Arveladeren A havde børnene B, C og D. B havde barnet E, og C havde barnet F. Såvel B som C, E og F er døde, men E og F havde barnet G, der ligesom D er i live.

Efter arvelovens § 1 skal oldebarnet G arve to tredjedele af formuen, og barnet D en tredjedel. Dette resultat var allerede antaget før arveloven af ældre teori; *Bornemann*, s. 36, *Bentzon*, s. 22 med note 5. *Ernst Andersen*, *Arv og Legat*, s. 10, og forarbejderne til arveloven har ikke taget afstand fra det; se senest *Ernst Andersen*, s. 15, *Graversen* i *T. Svénné Schmidt* m. fl. *Arveret*, s. 13, *Danielsen*, s. 33 og for norsk ret, *Arnholm*, s. 61. Der findes heller ingen retspraksis imod en sådan dobbelt arveret.

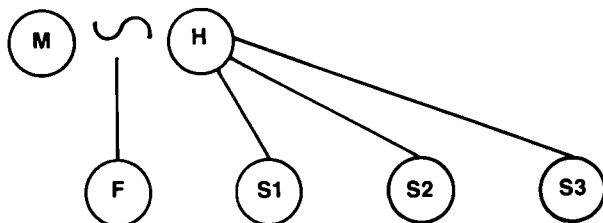
Halvdelen af den legale arvelod, der efter § 1 tilkommer livsarvingerne, er *tvangsarv*, hvilket betyder, at kun halvdelen af hver enkelt livsarvings legale arvelod kan fratages den pågældende ved testamente, se §§ 25 og 26, stk. 1, i arveloven.

Reglerne gælder for dødsfald indtruffet efter den 1. april 1964. For dødsfald før denne dato udgjorde tvangsarven to tredjedele af den legale lod for livsarvingerne. De ældre regler vil i mange år have væsentlig praktisk betydning i uskiftede boer med livsarvinger, hvor førstafdøde er død før den 1. april 1964, jfr. nedenfor i kap. IV.4. om uskiftet bo.

Det følger af §§ 1-3, at et barn ikke har legal arveret efter en stedfader eller efter en stedmoder, medmindre det særligt måtte være adopteret af denne.

Noget andet er, at forældre undertiden ønsker at stille familiens børn ens i arveretlig henseende. Er der formuefællesskab, og har såvel M som H et barn af anden forbindelse S1 og S2 samt et fællesbarn F, vil de legale arve regler i § 1 i tilfælde af ægtefællernes samtidige dødsfald – se § 5, stk. 2, – føre til, at S1 arver 1/2 af M's boslod = 1/4 af hele boet, S2 1/2 af H's boslod = 1/4 af hele boet, og F de to andre boslodshalvdele = 1/4 + 1/4 = 1/2 af hele boet. Forældrene ville her ved testamente kunne ligestille de tre børn f. eks. ved at bestemme, at det ene særbarn skal arve på lige fod med de to andre børn ved den førstafdøde ægtefælles død, og at det andet særbarn skal arve på lige fod med de to øvrige børn ved den længstlevende ægtefælles død.³⁴

Da halvdelen af livsarvingernes arv er tvangsarv, kan fuldstændig ligestilling ikke altid opnås uden at der tillige meddeles delvise arveafkald, f. eks. i visse tilfælde, hvor ægtefællerne eller en af disse har særeje, eller hvor der er flere særbørn på den ene side.

34. I praksis vil overvejelser om uskiftet bo oftest også komme til at påvirke testamentets indhold.

Er der fuldstændigt formuefællesskab, og har hustruen særbørnene S1 + S2 + S3, og har ægtefællerne fællesbarnet F, og dør M først, vil H - ved et skifte straks - først få sin boslod på 1/2 samt legalt arve 1/3 af M's boslod = hvad der falder i arv efter M = 1/6 af hele boet, medens F arver 2/3 af M's boslod = 1/3 af hele boet. Af denne 1/3 kan 1/6 ved testamente tillægges S1, S2 og S3 til deling med 1/18 til hver. Selv om H's arvelod på 1/6 også beskæres ved testamente - se arvelovens § 25 - til det halve = 1/12 af hele boet, bliver der til hvert af særbørnene kun 1/18 + 1/36 = 1/12 af hele boet, således at H udover at udtage sin boslod arver 1/12 af hele boet, F arver 1/6 af hele boet, og særbørnene hver 1/12 af hele boet.

Såfremt der i stedet kun var to særbørn, ville disse kunne få hver 1/8 af hele boet.

Var der kun ét særbarn, kunne dette maksimalt få 1/4 af hele boet.

Ved skifte efter længstlevendes død ville arven efter længstlevende i alle disse tilfælde blive fordelt legalt med lige meget til hvert af længstlevendes børn.

Testamenter, der gennemfører eller dog tilstræber at gennemføre en ligestilling for flere børnekuld, forekommer ikke sjældent i praksis, især når særkuldbørnene har været medbragt til opvækst i det nye hjem.

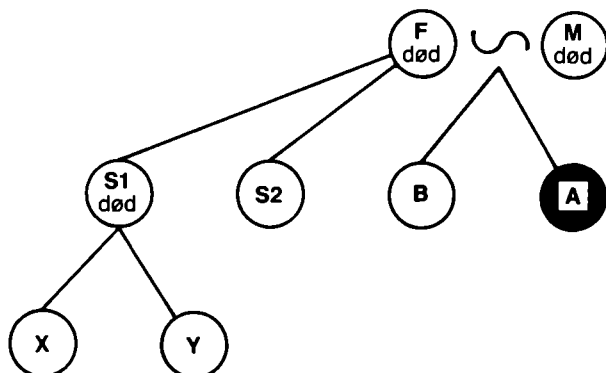
3.2. Anden arveklasse

Anden arveklasse består af arveladerens andet parentel dvs. arveladerens forældre og deres afkom, se arvelovens § 2. Når der arves legalt, kaldes anden arveklasse kun til arv, hvis afdøde ikke efterlod sig livsarvinger.

Arvingerne i anden arveklasse er ikke tvangsarvinger, § 25 i arveloven modsætningsvis, og var det heller ikke i tiden før arveloven. Deres legale arveret kan således begrænses eller udelukkes helt ved testamente.

Er begge arveladerens forældre i live, fordeles arven lige mellem dem, § 2, stk. 1, 2. pkt. Denne opdeling af arven i to halvdele fastholdes, så længe der er arvinger på hver side. Er den ene af forældrene i live, den anden død, arver livsarvingerne efter den afdøde af forældrene, d.v.s. arveladerens søskende eller disses afkom, en halvdel; fordelingen mellem disse udarvinger foregår da på ganske samme måde som fordelingen i første arveklasse, altså efter stammer og linjer, se § 2, stk. 2, 1. pkt. Er begge arveladerens forældre døde, deles arven på tilsvarende måde med halvdelen til hver af forældrenes livsarvinger.

Eks.: Arveladeren A's forældre F og M er døde. Udover arveladeren havde forældrene yderligere fællesbarnet B, og arveladerens fader havde to børn S1 og S2, hvoraf S1 var født uden for ægteskab i 1936, men kuldlyst uden særlige begrænsninger i arveretten i 1942, mens S2 var født i ægteskab. S1 er død og efterlader sig to børn X og Y.

Her går først halvdelen af arven til M's side, og M's eneste livsarving er B, der således i mødrene arv får 1/2. Den anden halvdel går til F's side og deles med $1/5 \times 1/2 = 1/10$ til S1's linje, idet den kuldlyste S1 kun tager halv lod mod ægtebarn, og $2/5 \times 1/2 = 1/5$ til hver af S2 og B. X og Y arver således efter A hver $1/20$, S2 $1/5$ og B $1/2 + 1/5 = 7/10$.

Er der ingen arvinger på en af arveladerens afdøde forældres side, går hele arven til den anden side, dvs. til den efterlevende af forældrene, eller hvor også denne er død, til dens livsarvinger, § 2, stk. 2, 2. pkt.

Det vil ses, at selv om eneste arving er arveladerens faders barn født uden for ægteskab, eller dette barns afkom evt. født uden for ægteskab, tager dette hele arven forud for arveladerens bedsteforældre. Disse regler blev kritiseret af *Ernst Andersen* i *Arv og Legat*, 1961 s. 17 ff, især ud fra overvejelser om arveladerens gennemsnitlige tilknytning til arvingen, idet slægtsarv dybest set anses for begrundet ved »den samhørighed og solidaritet, som opstår som følge af nært samliv«. ³⁵ De faktiske forhold har imidlertid ændret sig afgørende siden *Ernst Andersen* i begyndelsen af 1960-erne fremsatte denne kritik ³⁶ dels derved, at den udbredte anvendelse af de antikonceptionelle midler og den meget fri adgang til svangerskabsafbrydelse har medvirket til, at antallet af barnefødsler, hvor faderen ingen forbindelse får med barnet er faldet meget betydeligt, dels og navnlig fordi børn uden for ægteskab nu i vidt omfang fødes i faste samlivsforhold. Aktualiteten i overvejelserne om at opgive den arveretlige ligestilling

³⁵. Ibidem s. 20.

³⁶. Som heller ikke blev gentaget i arveretten fra 1967.

mellem børn født i og født uden for ægteskab er derfor nu totalt forsvundet.

Det er vel rigtigt, at der stadig kan forekomme tilfælde, hvor arveladeren f. eks. ikke har vidst, at hans broder havde et barn født uden for ægteskab. »Risikoen« for, at et sådant barn skal tage arv, kan kun imødegås ved, at arveladeren opretter testamente, og i dette fastsætter positivt, hvem af hans udarvinger der skal arve ham.

3.3. Tredje arveklasse

Tredje arveklasse består efter arvelovens § 3 af afdødes bedsteforældre og deres børn, dvs. arveladerens farbrødre, fastre, morbrødre og mostre, men ikke fjernere afkom efter bedsteforældrene og således ikke arveladerens fætre og kusiner.³⁷

Arvingerne i tredje arveklasse tager kun arv, såfremt der hverken er arvinger i første eller anden arveklasse.

Arvingerne i tredje arveklasse er ikke – og var ikke før arveloven – tvangsarvinger, se nu § 25 modsætningsvist.

Arven deles efter § 3, stk. 1, 2. pkt., jfr. stk. 3, 1. pkt., i fire lige store dele, hvoraf en fjerdedel tilfalder hver af bedsteforældrene, dersom de alle fire er i live. Er en af bedsteforældrene død, tilfalder dennes fjerdedel den afdødes børn til lige deling, men kan ikke gå videre til fjernere afkom, § 3, stk. 2. Er der ingen overlevende børn efter den afdøde af bedsteforældrene, tilfalder dennes fjerdedel den anden af bedsteforældrene på samme side, § 3, stk. 3, 1. pkt. Er også den anden af bedsteforældrene på samme side død, tilfalder den pågældende halvdel af arven dennes overlevende børn, § 3, stk. 2, jfr. § 3, stk. 3., 1. pkt. Er begge bedsteforældrene på den ene side døde uden at efterlade sig overlevende børn, tilfalder hele arven bedsteforældrene på den anden side og/eller deres overlevende børn til fordeling efter tilsvarende principper, § 3, stk. 3., 2. pkt.

4. Adoption

4.1. Almindelig orientering

Ved adoption stiftes et kunstigt slægtskabsforhold, der kan begrunde arveret ved siden af de foran omtalte regler om naturligt slægtskab.

Der foreligger ved adoption dels de arveretlige spørgsmål, i hvilket omfang adoptivbarnet og dets livsarvinger får arveret efter og arves af adoptanten og dennes slægt, dels de spørgsmål, i hvilket omfang

37. I Sverige har grænsen siden 1937 været trukket således, at fætre og kusiner, men ikke deres afkom, arver. I Norge, Finland og Island er grænsen trukket som hos os.

adoptivbarnet og dets livsarvinger arver og arves af sin virkelige slægt. Reglerne herom er forskellige, alt efter om adoptivforholdet er stiftet – datoen for bevillingens udfærdigelse er afgørende - før adoptionsloven af 1923,³⁸ dvs. før den 1. april 1923, *under* adoptionsloven af 1923, dvs. fra og med den 1. april 1923 og til og med den 31. december 1956, *under* adoptionsloven af 1956,³⁹ dvs. fra og med den 1. januar 1957 og til og med den 30. september 1972, eller *under* adoptionsloven af 1972,⁴⁰ dvs. fra og med den 1. oktober 1972. Bevillinger udstedt før den 1. januar 1957 kan dog efterfølgende være tillagt arveretlige retsvirkninger efter 1972-loven. Men bortset fra sådanne tillæg om nye retsvirkninger til ældre bevillinger er de forskelle i de arveretlige virkninger, der fulgte af de nævnte perioders respektive regler, i det væsentligste blevet opretholdt, således at f. eks. en adoption under 1923-loven ikke ved gennemførelsen af de seneste adoptionslove fik radikalt ændrede arveretlige virkninger efter disse love. På den anden side blev enkelte af de arveretlige regler,⁴¹ der gjaldt for en sådan gammel adoption, ændret med virkning for fremtiden. De ældre regler vil derfor have praktisk betydning i mange år fremover.

Adoptionslovenes arveretlige regler afspejler tydeligt den udvikling, der i dette århundrede er foregået fra et tofamiliesystem, såkaldt svag adoption, hvor forbindelsen til den virkelige slægt mere eller mindre bevarede, og indførelsen i adoptantens slægt ikke var fuldstændig, til et énfamilyesystem, såkaldt stærk adoption, hvor forbindelsen til den virkelige slægt afbrydes fuldstændigt, og indførelsen i adoptantens slægt sker uden begrænsninger.

Arveloven af 1963 udtaler i § 4, at adoption begrunder samme arveretlige stilling som virkeligt slægtskab, medmindre andet følger af reglerne i adoptionslovgivningen. Bestemmelsen i § 4 er overflødig, fordi hovedreglen allerede findes i adoptionslovens § 16, stk. 1 og 2, og det følger af denne, at adoptivbørn efter de nye regler også er omfattet af arvelovens udtryk »livsarvinger«, »børn« og »arvinger«.

Ifølge testamentsundersøgelsen fra 1984 drejede omkring 2% af de testamenter, der blev oprettet i 1983, sig direkte om en regulering af adoptivbørns arveret.

Nedenfor gennemgås de legale arveretlige regler, der for nutidige dødsfald gælder for adoptivforhold stiftet i de forskellige perioder.

38. Lov nr. 87 af 26. marts 1923.

39. Lov nr. 140 af 25. maj 1956.

40. Lov nr. 279 af 7. juni 1972.

41. Se som eksempel nedenfor 4.4.1. om § 13, stk. 2, i 1923-loven.

4.2. Adoptioner omfattet af 1972-lovens regler

Omfattet af 1972-lovens arveretlige regler er *dels* adoptioner ved bevillinger udstedt fra og med den 1. oktober 1972 (se § 30, stk. 1, nr. 1, i 1972 adoptionsloven), *dels* adoptioner ved bevillinger udstedt fra og med den 1. januar 1957 og til og med den 30. september 1972, når der ikke i bevillingen er taget arveretsforbehold⁴² (se 1972-lovens § 30, stk. 1, nr. 1, jfr. stk. 2), *dels* adoptioner ved bevillinger udstedt før den 1. januar 1957, hvor der efter § 27, stk. 2, i 1956 loven senere er blevet tillagt bevillingen retsvirkninger efter 1956-lovens § 13, jfr. § 12 (se 1972-lovens § 30, stk. 1, nr. 3), *dels* adoptioner ved bevillinger udstedt før den 1. januar 1957, når der efter 1972-lovens § 32, stk. 2, senere er blevet tillagt bevillingen retsvirkninger efter 1972-lovens kap. 2 (se 1972-lovens § 30, stk. 1, nr. 2).

Hvor et ældre adoptivforhold er tillagt nye retsvirkninger, er den oprindelige adoptionsbevilling forsynet med en påtegning om justitsministeriets eller familieretsdirektoratets afgørelse. Der føres i familieretsdirektoratet et kartotek over alle adoptionsbevillinger, som bl.a. i en særlig afdeling indeholder alle bevillinger der efter 1956 er tillagt nye retsvirkninger.

Der kan efter administrativ praksis kun gives bevilling efter § 32, stk. 2, såfremt adoptanten er i live;⁴³ er den ene af adoptivforældrene død, kan der tillægges bevillingen retsvirkninger efter 1972-lovens kap. 2, men kun for retsforholdet mellem adoptivbarnet og den efterlevende adoptant og dennes slægt.⁴⁴

4.2.1. Forholdet til adoptanten og dennes slægt

Efter adoptionslovens § 16, stk. 1, 1. pkt., arver og arves barnet og dets livsarvinger af adoptanten og dennes slægt, som om adoptivbarnet var adoptantens eget barn. Barnet og dets livsarvinger er således efter arvelovens §§ 1 og 25 adoptantens legale arvinger og tvangsarvinger, og arver adoptantens slægt efter reglerne i arvelovens § 1, jfr. §§ 25 og 2-3. Adoptanten og hans slægt arver endvidere i medfør af §§ 2-3 adoptivbarnet og dets livsarvinger.

Til adoptivbarnets livsarvinger og til adoptantens slægt henhører i disse sammenhænge også andre adopterede, f.eks. som »adoptivbarnets livsarving«: adoptivbarnets adoptivbarn, eller som »adoptantens slægt«: adoptivbarnets adoptiv søskende, såfremt disse andre adopterede er omfattet af retsvirkningerne i 1956- eller 1972-adoptionslovene.⁴⁵

42. Om sådanne nærmere nedenfor under 4.3.

43. *Folketingets ombudsmands beretning* 1970, s. 77.

44. *Hornslet-Danielsen*, adoptionslovskomentaren 1974, s. 287 ff.

45. Om retsstillingen hvor dette ikke er tilfældet, nærmere nedenfor under 4.4. og 4.5.

4.2.2. Forholdet til adoptivbarnets virkelige slægt

Forholdet til den virkelige slægt afbrydes fuldstændigt i begge retninger i arveretlig henseende, § 16, stk. 1, 2. pkt.⁴⁶ Der kan ikke i bevillinger, som er udfærdiget efter 1972-loven eller tillagt retsvirkninger efter denne, være taget forbehold om bevarelse af adoptivbarnets arveret efter den virkelige slægt.

4.2.3. Særligt om stedbarnsadoptioner

Ved en stedfaders eller stedmoders adoption af ægtefællens barn bortfalder det arveretlige forhold ikke mellem p.d.e.s. barnet og p.d.a.s. den af barnets virkelige forældre, der er gift med adoptanten, § 16, stk. 2: Kun det arveretlige forhold over for den anden af barnets virkelige forældre og dennes slægt skal afbrydes.

Adoptionslovens § 16, stk. 2, opretholder imidlertid ikke udtrykkeligt det arveretlige forhold mellem barnet og slægten til den af dets forældre, der er gift med adoptanten. Dette resultat må imidlertid givetvis indfortolkes.

Dette er også sket i praksis ved *UfR 1976.967 V*, der antog, at et adoptivbarns arveret efter en virkelig søster i medfør af § 16, stk. 2, bevaredes. Stedfaderens adoption havde først fundet sted efter barnets virkelige moders død. Adoptivbarnets virkelige fader kunne derfor ikke overtage boet efter den virkelige søster som eneste arving.

4.3. Adoptioner omfattet af 1956-loven med arveretsforbehold

Lidt anderledes er retsstillingen ifølge adoptionsbevillinger udfærdiget efter 1956-loven, – fra og med den 1. januar 1957 og indtil den 1. oktober 1972 – i hvilke der på begæring er taget et såkaldt *arveretsforbehold*, dvs. et forbehold i medfør af 1956-lovens § 13, stk. 2, 2. pkt., om, at adoptivbarnet bevarede arveretten efter den virkelige slægt.

Sådanne bevillinger kan *ikke* være tillagt virkninger efter 1972-loven, og der kan ikke være givet bevillinger fra før 1957 påtegning om retsvirkninger efter 1956-loven *med* et arveretsforbehold.

Reglen i § 13, stk. 2., 2. pkt., blev indsat under folketingsbehandlingen i 1956 med henblik på tilfælde, hvor barnet blev adopteret af bedsteforældre eller af en søster eller broder til en af forældrene eller af moderens eller faderens ægtefælle, stedbarnsadoptioner, eller af nære personlige venner, og således kunne forventes at ville bevare forbindelsen med sin virkelige slægt.

baggrund

46. Det kan genopstå i visse tilfælde, hvor adoptivforholdet ophæves, nemlig når dette sker i medfør af 1972-lovens § 18, stk. 2 eller 3, eller § 19, se 1972-lovens § 23, stk. 2-4.

praksis

Arveretsforbehold blev imidlertid i praksis kun optaget i bevillingerne i meget beskedent omfang, og i de fleste af disse tilfælde ved stedbarnsadoptioner. I årene 1968-70 blev der således i alt taget forbehold i blot 30 tilfælde, hvoraf kun de tre ikke vedrørte stedbarnsadoptioner.

De arveretlige virkninger af disse bevillinger svarer, når der ses bort fra arveretsforbeholdet, ganske til 1972-lovens.⁴⁷

Er arveretsforbehold taget, bevarer adoptivbarnet, men ikke dettes livsarvinger eller andre arvinger, arveretten efter sin virkelige slægt. Den virkelige slægt har derimod ingen arveret efter adoptivbarnet, 1972-lovens § 30, stk. 2, jfr. 1956-lovens § 13, stk. 2, 2. pkt.

Ernst Andersen antager, Arveretten, s. 19, at et arveretsforbehold ikke lovligt kan begrænses, så det alene kommer til at gælde i forhold til en del af slægten eller et enkelt medlem af slægten. I ministeriets praksis er en sådan begrænsning kun blevet optaget i et enkelt tilfælde.

Om arv på dobbelt grundlag ved visse familieadoptioner se nedenfor under 4.4.2.

4.4. Adoptioner omfattet af 1923-loven

Væsentlige anderledes retsvirkninger knytter sig til bevillinger udstedt i medfør af 1923-loven, dvs. fra den 1. april 1923 og til den 31. december 1956, når bevillingen ikke er blevet tillagt nye retsvirkninger efter enten 1956- eller 1972-loven.

4.4.1. Arveretten efter adoptanten og dennes slægt

1923-lovens
§ 13, stk.
1 og 4

Efter § 13, stk. 1, i adoptionsloven af 1923, der er opretholdt for dødsfald, der indtræder efter den 1. januar 1957,⁴⁸ får adoptivbarnet »arveret efter adoptanten som ægtebarn, dog at der på begæring i bevillingen kan tages forbehold om, at der ikke ved adoptionen sker nogen indskrænkning i adoptantens testationsret.«

Den ligeledes opretholdte § 13, stk. 4, bestemmer, at »der tilkommer et afdødt adoptivbarns livsarvinger samme arveretlige stilling overfor adoptanten, som det selv ville have indtaget.«

§ 13, stk. 2

Bestemmelsen i 1923-lovens § 13, stk. 2, om, at adoptivbarnets arvelod, såfremt adoptanten efterlader sig livsarving, kun bliver at udrede af den del af formuen, hvorover adoptanten frit kan råde ved testamente, blev ophævet med virkning for dødsfald, der er indtrådt fra og med den 1. januar 1957, men kan stadig have betydning ved deling af uskiftede boer, hvor førstafdøde er død før denne dato. Reglen spillede dels en rolle, uanset om testationsforbehold var taget, ved at begrænse adoptivbarnets legale lod i

47. Se dennes § 30, stk. 1, nr. 1, sammenholdt med § 30, stk. 2.

48. Se 1972-lovens § 32, stk. 1.

konkurrence med ægtefælle og livsarvinger, dels hvor testationsforbehold ikke var taget, ved at begrænse udstrækningen af adoptantens testationsret, hans testationskompetence, idet de øvrige tvangsarvingers tvangslod ikke blev begrænset, fordi der fandtes et adoptivbarn.

Reglen om testationsforbehold i § 13, stk. 1, blev opretholdt i 1957 på grundlag af adoptionsudvalgets⁴⁹ og arvelovskommissionens forslag⁵⁰ om at indføre en almindelig legal arveret uden tvangsarveret for adoptivbørn.

Testationsforbehold var i praksis blevet optaget i cirka 75% af bevillingerne; efter arvelovskommissionens undersøgelser navnlig for at reservere muligheden for senere at kunne udelukke et barn helt fra arv, men også for at skaffe plads til at testere p.g.a. den nu ophævede regel i § 13, stk. 2.

baggrund

praksis

Såfremt et testationsforbehold efter § 13, stk. 1, *ikke er taget*, er adoptivbarnet og dets livsarvinger⁵¹ legale arvinger og tvangsarvinger efter adoptanten men ikke efter adoptantens slægt og således ikke efter adoptantens andre børn.

Er testationsforbehold efter § 13, stk. 1, 1. pkt., *taget*, suppleres de just nævnte regler med en regel om, at adoptivbarnet og dets livsarvinger ganske vist stadig er legale arvinger efter adoptanten, men derimod ikke tvangsarvinger. Adoptanten kan derfor testere over hele den legale lod, der ellers ville tilfalde adoptivbarnet eller dets livsarvinger og f. eks. bestemme, at adoptivbarnet intet skal arve.

testationsforbehold

Det kan komme til at bero på en fortolkning af adoptantens testamente, om det har været tilsigtet at fratage et adoptivbarn arveretten.

I *UfR 1941.414 Ø* adopterede to ægtefæller et barn med testationsforbehold, efter at de tre år tidligere havde oprettet et gensidigt testamente, efter hvilket længstlevende, hvis der ikke var livsarvinger, skulle være førstafdødes eneste arving, hvorefter boet ved længstlevendes død skulle deles med halvdelen til hver ægtefælles slægt. Det blev antaget af retten, at testamentet var bortfaldet ud fra forudsætningssynspunktet, og at adoptivbarnet var eneste arving.

I *UfR 1948.1328 Ø* havde en ægtemand dels et fællesbarn, dels to adoptivbørn, adopteret under et tidligere ægteskab. Han bestemte ved testamentet, at hans hustru skulle kunne sidde i uskiftet bo med fællesbarnet og eventuelle nye fællesbørn. Det blev ikke antaget, at det derved tilstrækkeligt tydeligt var tilkendegivet, at adoptivbørnenes arveret skulle bortfalde.⁵²

49. *Betænkning* nr. 111/1954, s. 16 ff.

50. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 57 ff.

51. Hertil må vistnok høre adoptivbarnets under 1923-loven adopterede barn - i hvert fald hvor den sekundære adoption er sket uden testationsforbehold - jfr. ordet »livsarvinger« i § 13, stk. 4. Sammenlign *Danielsen* s. 51.

52. Se om uskiftet bo med stedbørn, hvortil der kræves tilladelse, arvelovens § 9 og nedenfor kap. IV 4.2.3. og 4.5.3.

I de fleste tilfælde vil de konkrete omstændigheder nok føre til, at testamenter, der er oprettet før adoptionen, og som ikke blot angår mindre legater, vil være bortfaldet ud fra forudsætningssynspunktet.

Det drøftes nedenfor i kap. XI 3.2., hvor stor tvangsarvelodden er for adoptantens andre livsarvinger, når adoptionen er sket med testationsforbehold.

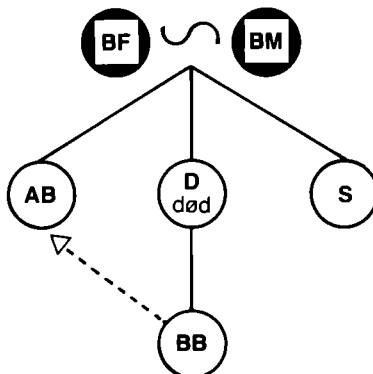
4.4.2. Arveretten efter den virkelige slægt

Efter § 16 i adoptionsloven af 1923 medfører adoptionen ingen begrænsninger i adoptivbarnets og dets livsarvingers arveret efter den virkelige slægt.⁵³

dobbelt
arveret

Et særligt problem, der ikke er afgjort af domstolene, foreligger ved visse familieadoptioner, f. eks. hvor bedsteforældre har adopteret deres datters barn uden for ægteskab. Skal dette barnebarn og adoptivbarn nu have arv på *dobbelt grundlag*, nemlig både som *adoptivbarn* efter adoptanten, jfr. § 13, stk. 1, hvis der da ikke er taget testationsforbehold og dette er udnyttet, og efter sin virkelige slægt, nemlig når barnets virkelige moder forinden er afgået ved døden, som *barnebarn* efter bedsteforældrene, jfr. § 16, stk. 1? Problemet vil blive aktuelt, dersom der ved bedsteforældrenes død efterlades andre livsarvinger, f. eks. en søn.

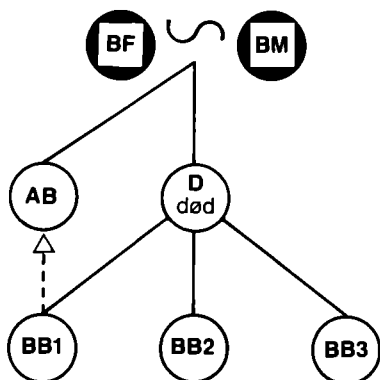
Eks. 1.

I eksempel 1 vil dobbelt arveret føre til, at adoptivbarnet AB som adoptivbarn arver 1/3, som barnebarn BB 1/3 og at sønnen S arver 1/3, medens udelukkelse af dobbelt arveret ville føre til, at adoptivbarnet arvede 1/2 og sønnen arvede 1/2, idet man så enten måtte afskære arveretten som adoptivbarn eller arveretten som barnebarn.

53. Formentlig må reglen også gælde for adoptivbarnets adoptivbarn, jfr. ordet »livsarvinger« i § 16, selv om den sekundære adoption er omfattet af 1923-loven, i hvert fald hvis adoptionen er uden testationsforbehold.

Eks. 2.

Var forholdet i stedet det, at den afdøde datter senere havde fået to børn mere og ikke havde nogen broder, ville dobbelt arveret først give adoptivbarnet halvdelen i arv som adoptivbarn og derefter $1/3$ af den anden halvdel = $1/6$ i arv som barnebarn, i alt $2/3$, medens hvert af de to andre datterbørn ville arve $1/6$. Skulle dobbelt arveret for det adopterede barn nu beskæres, ville en arveret for adoptivbarnet som adoptivbarn give en fordeling med $1/2$ til adoptivbarnet og $1/4$ til hver af den afdøde datters to andre børn, medens en arveret for adoptivbarnet som barnebarn ville føre til, at dette fik $1/3$ og de to andre børn også hver $1/3$.

I tiden før 1923 optog man i praksis hyppigt en bestemmelse i bevillingerne om, at dobbelt arveret skulle være udelukket. Fra 1923-loven har der imidlertid ikke været hjemmel til at optage sådanne forbehold.

Selv om det må erkendes, at lovens regler om arveret for adoptivbarnet såvel efter sin virkelige slægt (fuld arveret) som efter adoptanten (betinget arveret) er givet under den forudsætning, at den virkelige slægt og adoptantens slægt typisk ikke er identiske, er det uomtvisteligt, at lovens ordlyd klart fører til anerkendelse af dobbelt arveret i de nævnte tilfælde. En omhyggelig overvejelse kunne i øvrigt efter 1923-loven altid have ført til, at dobbelt arveret kunne være undgået, hvis den ansås for uønsket, nemlig ved brug af testationsforbehold i bevillingen + oprettelse af testamente. Barnets arv kan nu altid halveres ved testamente. Ved ægteskab mellem slægtninge anerkendes det fra alle sider, at dobbelt arveret vil kunne foreligge, jfr. foran 3.1. Sker dødsfaldene successivt, er det givet at arveret vil blive anerkendt i begge relationer.⁵⁴ Alt taget i betragtning synes der derfor ikke at være tilstrækkelige holdepunkter for en fortolkning, der ud fra en fri retsskabende virksomhed⁵⁵ vil forkaste, hvad lovbestemmelsernes

54. Se Jørgen Graversen i T. Svenné Schmidt med fl. Arveret, s. 18.

55. For en sådan løsning, Ernst Andersen, Arveret, s. 22.

ordlyd klart hjemler.⁵⁶ Men resultatet er tvivlsomt. Skulle dobbelt arveret afskæres, måtte man vel afskære den betingede arveret, dvs. arveretten efter adoptanten.

Tilsvarende synspunkter må formentlig også finde anvendelse ved den dobbelte arveret, der i ganske enkelte tilfælde vil kunne forekomme på grundlag af et arveretsforbehold i en bevilling efter 1956-loven, jfr. foran 4.3.⁵⁷ Skulle den dobbelte arveret afskæres, måtte man vel afskære den ekstraordinære arveret ifølge arveretsforbeholdet, dvs. arveretten efter den virkelige slægt.

4.4.3. Den virkelige slægts arveret

Den virkelige slægt arver adoptivbarnet uden andre begrænsninger end de, der følger af tilbagefaldsretten for adoptanten, nævnt straks nedenfor under 4.4.4. Den arveberettigede slægt afgrænses for dødsfald efter arvelovens ikrafttræden af dennes §§ 2-3.

4.4.4. Adoptantens arveret

Adoptanten har aldrig arveret efter adoptivbarnets livsarvinger og som *hovedregel* ingen arveret efter adoptivbarnet. Fra den sidste regel gælder to undtagelser:

Såfremt adoptivbarnet dør uden at efterlade sig ægtefælle, livsarvinger eller arveberettiget slægt i øvrigt og uden at have oprettet testamente, arver adoptanten efter 1923-lovens § 14, stk. 2, idet arven ellers ville tilfalde statskassen.

Hvis barnet er adopteret af ægtefæller og har arvet den ene adoptant – legalt eller ved testamente – og derefter dør før den anden adoptant uden at efterlade sig livsarvinger eller ægtefælle, arver den efterlevende adoptant adoptivbarnet forud for dets virkelige slægt, men kun for så stor en del af den efterladte formue, som i værdi svarer til, hvad barnet havde arvet efter den afdøde adoptant, 1923-lovens § 14, stk. 1. Denne regel om »tilbagefaldsret« gælder ikke for gaver og ikke for barnets arv efter adoptantens slægt.

56. Spørgsmålet er omstridt, se *Ernst Andersen, Ægteskabsret* I 1954 s. 140, *UfR 1964 B* s. 173 ff, og *Arveretten* s. 20 og 22, *Spleth, UfR 1964 B* s. 61 ff, *Borum, Arveretten* s. 18-19 og *Juristen 1965* s. 456, *Trolle, UfR 1965 B* s. 167, *UfR 1967 B* s. 248 og *UfR 1972 B* s. 30, *Danielsen, Juristen 1972* s. 483 og *arvelovskommentaren* 3. udg. s. 49 og 55 f. samt *Graversen i T. Svønné Schmidt m. fl., Arveret* s. 18.

57. At der i adoptionslovsudkastet til 1972-loven i § 17 blev foreslået en tilføjelse, hvorved forbeholdet om bevarelse af arveretten efter den virkelige slægt ikke giver barnet adgang til ved samme arvefald foruden at tage arv som adoptivbarn også at tage arv som slægtning, synes ikke at kunne påvirke fortolkningen, dels fordi reglen ikke blev gennemført, dels fordi forslaget kun vanskeligt kan tillægges betydning for forholdene under 1956-loven, sammenlign *Hornslet-Danielsen, adoptionslovscommentaren* s. 223, og se betænkningen, nr. 624/1971, s. 9 og 32.

Adoptantens slægt har aldrig arveret efter adoptivbarnet eller dets livsarvinger.

4.5. Adoptioner før 1923-loven

Er adoptionsbevillingen udstedt før den 1. april 1923 og ikke tillagt nye retsvirkninger, er bevillingens indhold afgørende for de arveretlige forhold. Adoptivbarnet har kun arveret efter adoptanten, hvor bevillingen indeholder bestemmelse derom. I de fleste bevillinger er der fastsat arveretlige virkninger, der i hovedtræk svarer til 1923-lovens; dog er adoptivbarnets livsarvinger oftest ikke tillagt legal arveret efter adoptanten. Dette antages efter retspraksis også at være tilfældet, selv hvor bevillingen indeholder bestemmelse om, at adoptivbarnet arver adoptanten som ægtebarn, jfr. herved *UfR 1951.827 Ø* og *UfR 1963.432 Ø*. Der findes hyppigst ikke bestemmelser om tilbagefaldsret for adoptanten.⁵⁸

4.6. Udenlandske adoptioner

Adoptioner, der gyldigt er meddelt i udlandet, vil under visse betingelser blive anerkendt her i landet.⁵⁹

Havde arveladeren sidste bopæl her i landet,⁶⁰ ligger det fast, at danske arveretlige regler skal finde anvendelse.

Hvor nogen herefter ville have arvet i kraft af et dansk adoptionsforhold, kan der tillægges arveret efter en udenlandsk adoptionsbevilling, hvis dennes retsvirkninger har en sådan lighed med tidligere eller nugældende dansk ret, at det vil forekomme naturligt at sidestille den udenlandske status med den danske.⁶¹

5. Forlodsret

Under navn af »forlodsret« indførtes ved kapitel 5 i arveloven af 1963 regler om en særlig arveret for arveladerens barn, nemlig til sikring af passende underhold og en passende uddannelse for barnet indtil dets fyldte 21. år. Det er regler om *arveadkomst* for arveladerens

oversigt

58. Se om enkeltheder nærmere *adoptionslovskommentaren* s. 229 ff med henvisninger.

59. Se nærmere *Philip: Dansk international privat- og procesret*, 3. udg. 1976, s. 253 ff.

60. En særlig femårsregel findes i art. 1 i den nordiske konvention om arv og dødsboksifte, se nærmere *Philip a.s.*, s. 287 ff.

61. Se *T. Svønné Schmidt i Arveret*, s. 422 m.m. 38, *Philip, a.s.*, s. 278 og *Danielsen-Hornslet, adoptionslovskommentaren* 1974, s. 236 f, samt *UfR 1963.619 U*. Se særlig art. 14 i den Nordiske dødsbokkonvention, hvorefter testationsforbehold taget i én stat også skal finde anvendelse i de andre stater.

børn, men ikke for andet afkom. De adskiller sig fra reglerne i § 1 om livsarvingernes almindelige arveadkomst, dels ved at være skønsmæssigt betonedede behovsregler, idet der skal fastsættes et beløb afpasset ud fra en række mere eller mindre tydeligt angivne hensyn, §§ 27, stk. 1 og 28, dels ved at have karakter af fuldt ud at være *tvangsarveregler*, idet forlodsretten ikke kan begrænses ved testamente og *endelig* ved at være *fortrinnsstillede*, idet forlodsretten går forud for næsten al anden arv, herunder om nødvendigt også for andre arvingers tvangsarv, § 27, stk. 2.

ligestilling

Forlodsreglerne i kap. 5 kan komme til at virke i retning af at *ligestille* børn indbyrdes, nemlig når arveladeren i levende live har afholdt udgifter til andre børns uddannelse, se § 27, stk. 1, 2. pkt., men dette er efter dansk ret ikke nogen betingelse, der altid skal være opfyldt, og en anvendelse af forlodsreglerne vil derfor meget vel konkret på skiftetidspunktet kunne få den effekt, at arveladerens børn tværtimod bliver stillet indbyrdes mere ulige, f. eks. hvor to ældre søskende ingen særlig uddannelse har fået, men den yngste på skiftetidspunktet har behov for at færdiggøre en påbegyndt uddannelse, eller hvor der kun er midler til færdiggørelse til ét barns uddannelse, se derom arvelovens § 28. Reglerne adskiller sig ved at være konkrete behovsregler endvidere grundlæggende fra reglerne i arvelovens §§ 32-35 om afkortning af arveforskud for livsarvinger.⁶² Arveforskuksreglernes centrale indhold er, at arveladeren kan bestemme, at en livsarvings modtagelse af en formuefordel fra arveladeren, skal være arveforskud. Når arvingen har erkendt dette, skal arveforskuddet derefter fratrækkes i arvingens eller dennes livsarvingers arv. Det bagvedliggende formål er her principielt *altid at ligestille* livsarvingerne indbyrdes ud fra den målestok, fordelingsnormen i § 1 angiver, men det sker teknisk set ikke ved indførelse af særlige arveadkomster for de øvrige arvinger, men ved at lade modtagelsen virke som en ophørsgrund, for forskudsmodtagerens arveadkomst, se navnlig § 34, stk. 2, og nærmere nedenfor i kapitlet om ophør af arveadkomst.

Ligestillingstanker har dog haft en sekundær afsmittende virkning på skønstemaerne i forlodsreglerne, se herved § 27, stk. 1, 2. pkt.

På trods af det erklærede og fra alle sider accepterede mål, at bruge arve-reglerne til at forsørge og uddanne unge, har de danske regler om forlodsret fået en krank skæbne, idet de efter en kort men beskeden oplomstring nu rent faktisk (næsten) er gået helt af brug. Nogle af grundene dertil var såvidt ses allerede indbygget i disse regler som fødselsfejl fra begyndelsen.

tilblivelse

Forslag til regler om forlodsret blev her i landet fremsat i arvelovskommissionens betænkning fra 1941 med svensk ret som forbillede. I *Sverige* var regler om forlodsret blevet indført i 1928 med klar inspiration fra *schweizisk* ret.

62. Sammenlign herved *Ernst Andersens* bemærkning, *Arveret*, s. 13, om en »indre sammenhæng« mellem forlodsregler og arveforskuksregler.

De schweiziske regler⁶³ var og er grundlæggende *ligestillingsregler*, hvilende på en forudsætning om privat forsørgelsespligt: Ved en sammenkædning af regler om afkortning af arveforskud og af forlodsregler fastsættes det først, at afkortning af beløb m.v. som arveforskud, når forstrækningerne ligger inden for et vist jævnmål og er ydede til uddannelse og forsørgelse af børn, ikke kan ske, hvorimod beløb ydet ud over jævnmålet skal afkortes. Dernæst gives der børn, hvis uddannelse ikke er afsluttet, ret til et forlodsbeløb indenfor jævnmålet; resten af arven fordeles efter de alm. regler.

I de *svenske* forarbejder til 1928-reglerne afvistes de schweiziske regler ud fra det synspunkt, at de ikke fører til nogen reel ligestilling, fordi yngre børn i kraft af dem får en større fordel ved at modtage det samme beløb som ældre børn, derved at de får arven ihænde tidligere i livet end de sidstnævnte! I stedet indførtes i svensk ret regler om »*underholdsbidrag*«, dvs. tillægelse af beløb til underhold og uddannelse, når det er *nødvendigt*, idet barnet ikke kan skaffe sig en uddannelse eller et udkomme på anden måde, herunder gennem dets almindelige arv.⁶⁴

Den *danske* kommission foreslog derefter regler stort set svarende til de svenske.⁶⁵ I arvelovsudvalgets betænkning fra 1961 fremhævedes det i kontinuitet af det tagne udgangspunkt, at forlodsret kun skal indrømmes, hvor barnets underhold og uddannelse ikke er sikret på anden måde, f. eks. gennem dets almindelige arveret. Der er næppe nogen tvivl om, at afvisningen af et egentligt ligestillingsprincip, som det i Schweiz udformede, historisk har ført til, at vi herhjemme allerede i motiverne til 1941-udkastet antydede en regel om, at forlodsreglerne ikke skulle være anvendelige, såfremt den almindelige arv var tilstrækkelig til at dække udgifterne ved udkomme og uddannelse til det 21. år, sammenlign ordlyden af § 27, stk. 1, 1. pkt. Domstolene har, som man derefter også måtte forvente, sidenhen lagt denne forudsætning til grund for deres afgørelser, men dens rimelighed kan vist i høj grad diskuteres. Hvorfor skal f. eks. barn nr. 3 bruge hele sin arv på 100.000 kr. som tilskud til uddannelse m.v., når barn nr. 1 og barn nr. 2 hver fik et tilsvarende beløb til uddannelse og nu arver yderligere 100.000 kr.? Det må endvidere nok erkendes, at den nævnte regel, der i øvrigt reelt ophæver forlodsreglens karakter af at være egentlig forlodsret, meget væsentligt har medvirket til, at reglerne nu er blevet næsten indholdsløse.⁶⁶ En kombination af regler om arveforskud og forlodsret kun-

63. *Civillovbogens art.* 631.

64. Forskellige schweiziske og svenske regler om en vis forlodsret til fordel for syge børn, der påvirkede 1941-udkastet men udgik i arvelovsudvalgets betænkning forbigås her. Regler svarende til de svenske indførtes i øvrigt i finsk ret i 1951.

65. *Kommissionsudkastet* §§ 41-45.

66. I norsk ret blev der 1972 indført regler om forlodsret til børn under uddannelse og til forsørgelse samt en regel om forlodsret for hjemmевærende børn, der uden rimeligt vederlag har gjort særskilt meget for arveladeren, norsk arvelovs § 36; se *Augdahl-Hambro, Arveloven* 1985, s. 146 ff og *RG* 1981, s. 770. De norske regler har ingen 21-års aldersgrænse.

ne derimod have været et nyttigt instrument også i moderne dansk arveret. Det er så vidt ses også en medfødt fejl ved reglerne, at der i disse blev indsat en aldersgrænse på 21 år.

betingelser

Forlodsret for arveladerens barn er efter § 27, stk. 1 i arveloven betinget af, at det er *nødvendigt* for at sikre barnet et »passende underhold og uddannelse til dets 21 år«. Reglerne kan ikke anvendes for arveladerens børnebørn eller oldebørn, selv om disse har boet hos og er blevet forsørgt af arveladeren.

Barnets underhold og uddannelse må ifølge motiverne ikke være sikret på anden måde, f. eks. gennem dets almindelige arveret, eller gennem dets øvrige formue eller aktuelle forsørgelsesudsigt hos den efterlevende af forældrene. Retspraksis har fastslået, at mulighederne for støtte gennem tilskud fra »Ungdommens Uddannelsesfond« eller fra legater - men ikke muligheder for optagelse af lån⁶⁷ - skal begrænse eller udelukke forlodsret, idet en sådan støtte ellers i stedet ville blive væltet over på barnets ældre søskende. Anden formue, også hvor den er erhvervet ved samme arvefald som arv eller gennem livsforsikring, udelukker eller begrænser forlodsret. Forlodsretten er derved stort set reduceret til at være en suppleringsret.

beløbet

Ved fastsættelse af beløbet kan der efter § 27, stk. 1, 2. pkt., tages hensyn til, hvilke udgifter arveladeren har afholdt til andre børns uddannelse. Med støtte i forskellige motivudtalelser, hvorefter der skal tages hensyn til arveladerens og hans families levevilkår, boets størrelse og den uddannelse, arvingen efter sine evner måtte antages at ville have fået, hvis arveladeren ikke var afgået ved døden, har nogle skifteretter og Østre landsret⁶⁸ nægtet børn uden for ægteskab forlodsret, hvor det ikke fremtrådte som nogen naturlig pligt for arveladeren i medfør af familieforholdet og hans økonomiske forhold at give barnet en bedre uddannelse. Andre skifteretsafgørelser har dog tilkendt børn uden for ægteskab forlodsret i boet efter faderen. En række skifteretsafgørelser - men ikke alle - nægtede endvidere forlodsret på grund af ældre søskendes manglende uddannelse.⁶⁹

Efter arvelovens § 28 skal der, hvor *flere børn* har forlodsret, men hvor boet ikke kan udrede det samlede beløb, af skifteretten træffes bestemmelse »under hensyn til børnenes behov og forholdene i øvrigt« om, hvor meget der forlods kan tillægges ét eller flere af børnene. Det vil eventuelt kunne være det rigtigste at anvende hele beholdningen til at fuldende en allerede påbegyndt uddannelse for ét af børnene.

retsvirkninger

Forlodsret tilkendes med et beløb én gang for alle. Afgørelsen kan ikke omgøres, hvis forholdene senere måtte ændres, idet man veg tilbage for at oprette et kontrolsystem.

Forlodsret kan kun indrømmes til forsørgelse og uddannelse indtil det

67. Således *Danielsen* s. 164, men cfr. vistnok for norsk ret dommen *NRT 1972.443* og *Arnholm, Arveretten* s. 81.

68. *Ufr 1968.693* Ø.

69. *Ole Bohr* i *Fuldmægtigen*, 1966.147f.

21. år. Som begrundelse herfor anførtes i motiverne særligt, at forholdene kunne ændre sig, og at der netop ikke blev oprettet noget kontrolsystem.

Beløbet skal, når arvingen er under 18 år, indsættes til *bestyrelse* i en godkendt forvaltningsafdeling efter reglerne i bestyrelsesbekendtgørelsen. Frigivelse af kapitalen kan ske efter tilladelse fra statsamtet, jfr. bekendtgørelsens § 18 og værgebekendtgørelsens § 24.

Den efterlevende ægtefælle vil principielt kunne få henstand med beløbets udbetaling efter reglerne i skiftelovens § 63.⁷⁰

Efter § 27, stk. 2, 2. pkt., går forlodsretten forud for anden arv, men fyldestgøres kun af tvangsarv, såfremt boets midler ikke strækker til. Den kan efter § 27, stk. 1, 1. pkt., ikke indskrænkes ved testamente. Forlodsretten er derved gjort til egentlig arv og *tvangsarv*. Det er ikke gennemført således, at forlodsretten skulle fyldestgøres først som en slags sekundært kreditorkrav af afdødes nettoformue uden beregning af arveafgift, hvorefter den resterende arvemasse dannede grundlag for beregning af arvelodder og tvangsarv; i så fald ville reglerne have fået en noget anden funktion i praksis.

Nu løses de konkurrerende kravts stilling sådan, at arvemassen er afdødes nettoformue, der danner grundlag for beregning af legale arvelodder til ægtefælle og livsarvinger, og af den testationsfri del af boet. Når forlodsretten til et barn videst muligt skal respektere tvangsarv til andre livsarvinger og til den efterlevende ægtefælle, begrænser den således først de andre arvingers friarv og arveladerens testationskompetence, uden at arveladeren på forhånd har mulighed for mere præcist at beregne, med hvilket beløb dette vil ske. Om forlodsretten skal fyldestgøres først af testamentarisk indsatte arvingers- eller legatarers andele eller af livsarvingernes og ægtefællens friarv, må afgøres ved en fortolkning af testamentet; denne vil, hvor intet særligt taler i anden retning, normalt føre til, at forlodsret først skal fyldestgøres af de legale arvingers resterende friarv; ved testamentet har arveladeren jo prioriteret den indsatte fremfor de legale arvinger. Opbruges hele friarven, må der ske en forholdsmæssig reduktion af alle arvingernes tvangsarv, herunder også af den forlodsberettigedes egen tvangsarv.⁷¹

Forlodsretten viger for den efterlevende ægtefælles ret til at hensidde i *uskiftet bo* med fællesboet; men ægtefællen har her forsørgelsespligt også over for stedbørn, se arvelovens § 9, stk. 2.

Ægtefællens særlige tvangsarveret efter skiftelovens § 62b, stk. 2, – 50.000 kr.'s-reglen – der behandles nærmere nedenfor i kap. IV, går ubetinget og fuldt ud forud for forlodsret efter §§ 27-29. Dette følger af klare motivedtalelser.

Tvangsarvinger kan angribe indsættelse af en simpel (genkaldelig) begunstiget ikke-tvangsarvning i *livsforsikringspolicer*, idet tvangsarvereglerne

bestyrelse

tvangsarveret

kollisioner

anden
tvangsarveret

uskiftet bo

50.000 kr.'s
reglen

livsforsikring

70. Se dog herved arvehenstandsbekendtgørelsens § 7.

71. Dette sidste er bl.a. en følge af, at forlodsretten alene er gjort til en suppleringsret.

ellers alt for let ville kunne omgås. Systemet er, at en polices kapitalværdi lægges til nettobeholdningen, hvorefter det beregnes, om tvangsarvereglerne er tilsidesat. Er de det, kan tvangsarvingerne forlange sig dækket af livsforsikringssummen for deres resterende tvangsarveret, men kun for den, idet indsættelsen i policen i øvrigt behandles som en gyldig testamentarisk disposition, se forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2. Disse anfægtelsesmuligheder tilkommer tvangsarvinger, og den, der har forlodsret, skal for dette beløbs vedkommende medregnes dertil.⁷²

Skifteretten – og altså ikke den myndighed, der ellers har med fastsættelse af underholdsbidrag at gøre – skal efter § 29 på embeds vegne – *ex officio* – påse, at forlodsret gøres gældende i såvel privat skiftede boer som i offentlige boer.⁷³

Ingen skifteret har såvidt vides i de senere år rejst spørgsmål om forlodsret i noget bo.

sammenfatten-
de vurdering

Stigningen i den almindelige levealder har bevirket, at børn nu normalt først kaldes til arv efter deres forældre, når de er midaldrende, og altså forlængst har passeret de 21 år der betinger forlodsret. Kun hvor forældre dør i utide, bliver spørgsmålet om forlodsret aktuelt.

I boer med større værdier vil arvingernes forlodsret bortfalde, fordi forlodsret kun skal tilkendes, hvor arvingernes almindelige arv ikke er tilstrækkelig.

I boer med mindre formuer, hvor der er en efterlevende ægtefælle, fortrænger 50.000 kr.'s-reglen børnenes forlodsret.

Forlodsretten viger endvidere altid for ægtefællens ret til at kræve boet udleveret til hensiddet i uskiftet bo.

Hvor barnet eller den unge har udsigt til tilstrækkelige indtægter eller anden forsørgelse, er der ingen forlodsret. Sålænge offentlig uddannelsesstøtte kun tilkom få unge uden andre midler, var der en vis plads for forlodsretten; de lidt bedre støttemuligheder, som trods alt forefindes i dag, har yderligere reduceret forlodsrettens betydning.

Fastsættelse af en aldersgrænse på 21 år har gjort forlodsretsinstutttet uanvendeligt for den del af en uddannelse, der falder efter denne alder, hvilket gennemsnitligt har været en stigende del.

Skal forlodsretten i fremtiden komme til at spille en praktisk rolle for forsørgelse og uddannelse af unge, må der derfor først foretages en gennemgribende omstrukturering af reglerne.

72. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 84f.

73. I eksekutorboer påhviler pligten dertil eksekutor, men skifteretten kan ved revisionen af boet påse forholdet.

6. Kvalitative arveregler

6.1. Oversigt

Slægtsarvereglerne, der er gennemgået foran under 1-5, hjemler arvingerne ret til at arve enten boets samlede *værdier* (enarving) eller en andel af dettes *værdier* og eventuelt et bestemt fastsat *pengebeløb* efter forlodsreglerne.

Retten til at arve af boets værdi må imidlertid som omtalt i kap. I for det første ses i sammenhæng med de skifteretlige regler om afdødes *kreditorer*, hvis ret principielt går forud for arvingernes ret og må respekteres af disse.⁷⁴ Undertiden fører skiftebehandlingen til, at *alle* boets aktiver må realiseres for at kreditorerne kan blive dækket, således at der intet bliver at arve; i andre tilfælde må der ske en *delvis* realisation af aktiverne, medens skiftet i andre tilfælde kan foregå på den måde, at arvingerne overtager boets formueaktiver og betaler gælden eller blot påtager sig at hæfte for denne.

Medfører hensynet til afdødes kreditorer ikke, at boets aktiver helt eller delvis skal realiseres, for at dækning af kreditorerne kan finde sted, bliver det dernæst et spørgsmål, om arvingernes ret til at arve en andel af boet eller hele boet nu skal virkeliggøres på den måde, at boets ikke-likvide formue må realiseres, hvorefter arven efter fradrag af forfaldne afgifter udbetales arvingerne i rede penge, eller om arvingerne i stedet kan få deres arveparter helt eller delvis udlagt i form af de i boet foreliggende ikke-likvide formuegenstande, det være sig værdipapirer, faste ejendomme, løsøre osv., idet der så forinden må ske en vurdering af hvert enkelt aktiv, såkaldt *udlæg efter vurdering*. Herom findes dels nogle legale regler, dels nogle regler om, hvad arveladeren gyldigt kan fastsætte ved testamente.⁷⁵

De *testamentariske* kvalitative arveregler i arvelovens §§ 26, stk. 2, og 66 fastsætter, i hvilket omfang en arvelader ved testamente gyldigt kan tillægge en arving fortrinsret over for andre arvinger til at få sin arv udlagt i bestemte formueaktiver, men derimod ikke, at arveladeren kan påtvinge arvingen nogen forpligtelse til udlæg efter vurdering. Arvingen får gennem en kvalitativ testation alene en *fortrinsstilling* til at arve den eller de pågældende aktiver fremfor andre arvinger, der også måtte ønske at arve disse ting. Ønsker arvingen ikke at modtage de aktiver, han ved testationen er tillagt fortrin til at få udlagt, afgøres det efter de legale regler, hvordan arvingens arvelod i så fald skal udlægges ham. Det sagte gælder for arvinger men ikke fuldt ud for tingslegatarer. Den, der har fået testeret f.eks. en frimærkesamling, får denne, hvis han ønsker det; men ønsker han det ikke, får han som tingslegatar normalt ikke noget i stedet.⁷⁶ Reglerne om kvalita-

kreditorerne

udlæg efter
vurderingreglernes
funktionerde testamen-
tariske

74. Se oversigten foran i kap. I, 3.2.

75. Disse reglers begrebsmæssige kvalifikation er foretaget foran i kap. I, 2.

76. Se om enkeltheder nærmere nedenfor i kapitlet om legatarer.

tiv testationsret behandles indgående nedenfor i læren om testamenter.⁷⁷

de legale

Hvor ingen kvalitativ testation foreligger, gælder der forskellige legale grundregler, der dels giver den efterlevende ægtefælle vidtgående ret til at få boets aktiver udlagt efter vurdering, når ægtefællen arver i konkurrence med andre arvinger, dels giver slægtsarvinger en vis ret til at få udlæg efter vurdering, altså til at konkretisere deres arvekrav til bestemte genstande, som er i behold i boet efter afdøde.

Reglerne om ægtefællens kvalitative legale arveret, herunder kollisionsnormerne mellem ægtefællen og andre arvinger, behandles nedenfor i kap. IV.

Her skal de legale grundregler for slægtsarvinger behandles.

anvendelses-
området

Reglerne angår arv i henhold til arvelovens §§ 1-3 for alle slægtsarvinger, men finder tillige anvendelse for andre arvinger, der i et testamente er indsat til at arve en andel af boets værdier. Derimod finder reglerne ikke anvendelse for sumlegatarer og heller ikke for arv, som er forlodsret for børn.

6.2. Arvingerne enige

Når arvingerne er *enige* om at fordele boets aktiver mellem sig, kan udlæg efter vurdering - i medfør af de skifteretlige regler - ske af hele boets formue også af faste ejendomme.⁷⁸ En arving kan i disse tilfælde tillige få udlæg in natura for mere end sin arvepart mod at betale det overskydende beløb kontant, *udløsning*.

Den, der er *enearving* i boet, har ret til at få samtlige boets aktiver, herunder også faste ejendomme, udlagt efter vurdering.

Hjemmelen for de foranstående regler er for udlæg af andet end fast ejendom skiftelovens § 47, jfr. tildels §§ 51, stk. 1, og 81. For fast ejendom og udløsning følger resultaterne af skiftelovens § 24, stk. 1, jfr. tildels §§ 51, stk. 1, og 81.⁷⁹

6.3. Udlæg efter skiftelovens § 47

Efter skiftelovens § 47 er enhver arving berettiget til for sin arvelod at fordre udlæg efter vurdering, dog ikke i fast ejendom.

De øvrige arvinger kan ikke forhindre sådant udlæg ved at forlange genstandene bortsolgt.⁸⁰ De andre arvinger kan heller ikke forlange, at tingen kun må udlægges, mod at udlægsmottageren skal beregne

77. Se kapitlet om testationskompetencen og kapitlet om legatarer.

78. Der kræves imidlertid også herved enighed om vilkårene.

79. *Harbou*, s. 231 og *J. Nørgård* i *T. Svénné Schmidt* m. fl. *Arveret*, s. 335.

80. Skiftelovens § 24, stk. 2, og § 51, stk. 2, finder ikke anvendelse i sådanne situationer.

dens værdi højere, f. eks. 25% højere end vurderingssummen.⁸¹ Derimod kan de øvrige arvinger efter skiftelovens § 48 forlange en omvurdering, hvis de finder den oprindelige vurdering for lav.⁸²

En arving kan heller ikke få udlæg in natura for mere end sin arvelod mod kontant betaling af det overskydende beløb.

Enhver arving er altid berettiget til efter ønske at få sin arvelod udbetalt kontant; de fornødne realisationer må i så fald forinden gennemføres ved bobehandlingen.

Forlanger flere arvinger udlæg i den samme ting, afgøres det ved *lodtrækning*, hvem der skal have fortrinet, § 47, 2. pkt., medmindre tingen har en særlig *erindringsværdi* for familien, idet den i så fald udlægges den arving, fra hvis slægt eller slægtsgren tingen stammer, § 47, 3. pkt. Denne regel blev tilføjet i 1963 med særligt sigte på billeder, breve, smykker, kunstgenstande og efter omstændighederne andet, f. eks. gamle møbler.⁸³

Som nævnt kan udlæg efter vurdering efter § 47, 1. pkt. *ikke* gives i *fast ejendom*. Selvom baggrunden for denne regel har været, at faste ejendomme i reglen er langt mere værdifulde end boets øvrige aktiver og således ville kunne give en arving en særlig stor fordel frem for de øvrige arvinger, når vurderingen var lav, kan reglen ikke anvendes analogt på andre formuegoder, hvis værdi normalt er høj.⁸⁴ Praksis har således antaget, at reglen ikke kan anvendes tilsvarende for aktier i et ejendomsaktieselskab.⁸⁵

Hvor flere ting tilsammen udgør en helhed, kan der opstilles den vejledende regel, at en arving ikke kan få udlæg i enkelte af tingene inden for helheden, såfremt summen af de særskilte værdier af tingene derefter ville blive lavere, end tingenes værdi, når de holdtes samlede, som tilfældet normalt vil være med hensyn til et enkelt bind af et leksikon, dele af et porcelænsstel eller efter omstændighederne dele af en frimærkesamling.⁸⁶

Den vejledende regel er ikke anvendelig på deling af en aktiepost, selv om aktierne, når de udlægges som enkeltposter ikke vil have samme værdi, som alle aktierne under ét.⁸⁷

lodtrækning

ting af erindringsværdi

fast ejendom

delelige genstande

81. Se *UfR 1968.871 Ø*.

82. Omvurdering kan dog ikke forlanges, såfremt den første vurdering havde karakter af at være en egentlig sagkyndig vurdering, *Viltoft* i *Proceduren*, 2. udg., s. 364 f.

83. *Kommissionsbetænkningen* s. 204.

84. *Deuntzer*, *Den danske Skifteret*, s. 602 f.

85. *UfR 1966.235 H*.

86. *Gomard*: Tillæg til Skifteloven, s. 48 ff. og *UfR 1966.235 H*, kommenteret af *Spleth* i *UfR 1966 B*, s. 248 ff samt *UfR 1966.421 H*, kommenteret af *Schaumburg*, *UfR 1966 B*, s. 264 ff

87. *Bentzon*, *Den danske Arveret*, 1931, s. 293; *Gomard*, *Aktieselskaber og Anpartsselskaber*, s. 310 og *UfR 1966.235 H*, der afviste en arvings begæring om samlet bortsalg fra boet, selvom en sådan realisation ubestridt ville have indbragt en væsentlig højere værdi.

fordringer Udlæg efter vurdering til én eller nogle af arvingerne kan efter skiftelovens § 28, stk. 2, ikke gives i ikke-børsnoterede *fordringer*, med mindre udlægget sker til parikurs, eller arvingerne enes om en lavere kurs.

§ 28, stk. 2, er af Højesteret blevet fraveget i en sag med helt specielle omstændigheder: *UfR 1966.421 H.*, kommenteret i *UfR 1966 B*, s. 264: Tre af arvingerne var skyldnere for nogle fordringer, hvis værdi kun ville kunne fastslås, såfremt de udelte blev stillet til auktion. To andre arvinger var uden interesse i fordringernes værdi. Den sidste arving forlangte udlæg efter vurdering i en del af fordringerne og fik det.

Princippet i § 28, stk. 2, kan ikke anvendes ved udlæg i aktier, blot fordi der er strid om værdien af disse.⁸⁸

umyndige For umyndige arvinger gælder visse særlige begrænsninger i retten til udlæg efter vurdering. Værgens og skifterettens godkendelse kræves altid til sådant udlæg, jfr. værgebekendtgørelsens § 27, stk. 2, og skiftelovens § 47, 1. pkt.. Skifterettens godkendelse forudsætter, at udlægget skønnes at være til den umyndiges gavn. Såfremt udlægget går ud over, hvad der naturligt indgår som et led i skiftet, eller vil berøre den umyndiges formue udenfor skiftet, kræves tillige godkendelse fra statsamtet.

Udlæg efter vurdering kan efter omstændighederne ske i ikke-anordningsmæssige effekter, jfr. lov nr. 211 af 13. maj 1981 om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler, § 1, stk. 2; men bliver de umyndige arvingers andele i de anordningsmæssige effekter forholdsvis mindre end de myndige arvingers, kan udlægget kun ske med statsamtets godkendelse. Ved fast ejendom kræves altid godkendelse fra statsamtet til udlæg efter vurdering, også hvor ejendommen er ubehæftet.⁸⁹

88. Se *UfR 1966B*, s. 248ff.

89. *Personretten*, s. 149. Om godkendelsespraksis, *Danielsen, myndighedslovskommentaren*, s. 420 ff.

Ægtefællearv

1. Indledning

1.1. Arveadkomsterne. Oversigt

Forskellige træk af ægtefællearverettens udvikling er omtalt kort foran i kap. II, hvor der tillige er foretaget en retspolitisk vurdering af, om samfundsudviklingen på forskellige punkter må antages at være løbet fra de nugældende regler. I dette afsnit skal de gældende regler om ægtefællearveadkomst behandles mere indgående.

For at ægtefællearveadkomst kan foreligge, må der enten være foretaget en vielse af en dansk myndighed, der efter loven er kompetent til at forrette vielser¹ og under iagttagelse af bestemmelserne i ægteskabslovens § 20, stk. 2, se samme lovs § 21, stk. 1, eller der må foreligge et ægteskab, der er gyldigt i henhold til fremmed ret og som vil kunne anerkendes her i landet.²

ægteskab

Hvor der efter dansk ret foreligger en gyldig vielse, er det ligegyldigt for spørgsmålet om arveadkomst, om ægteskabsbetingelserne var opfyldt.

Kun hvor ægteskabet ligefrem er omstødeligt, vil arveadkomsten i visse tilfælde blive berørt, arvelovens § 38, stk. 2.³

En vielse, der er ugyldig efter § 21, stk. 1, kan godkendes af familieretsdirektoratet i henhold til ÆL § 21, stk. 2, såfremt særlige grunde taler derfor. Sådant godkendelse kan ifølge motiverne⁴ også meddeles efter den ene parts død.

Også en vielse på dødslejet vil give arveadkomst.⁵

1. Om vielse for danske myndigheder i udlandet se ægteskabslovens § 22 og *ægteskabslovskommentaren* s. 84 f samt *Karnovs Lovsamling* 10. udg., 1982, 2. bind s. 2976, note 25.

2. Se derom *ægteskabslovskommentaren* s. 81 f og *Philip*, s. 186 ff.

3. *Danielsen, arvelovskommentaren*, 2. udg., s. 202 f.

4. Bet. 2 om ægteskabs indgåelse og opløsning, nr. 369/1964, s. 46.

5. *Danielsen, arvelovskommentaren*, s. 69; cfr. om ægtefællepension, lov nr. 292 af 18. juni 1969 om tjenestemandspension, § 11, stk. 1.

- bortfald Efter arvelovens § 38, stk. 1, bortfalder ægtefællearveadkomsterne ved separation og skilsmisse, se om bortfaldsreglerne nærmere nedenfor i kap. XX
- samlivsforhold Ugifte samlevende har ikke legal arveret efter hinanden og reglerne om ægtefællers arveret kan ikke anvendes analogt, uanset hvor længe samlivet måtte have bestået og uanset om de samlevende har fået fællesbørn.⁶
- oversigt over arveadkomsterne En efterlevende ægtefælles legale arveadkomst efter den førstafdøde er først og fremmest afhængig af, om den førstafdøde efterlader sig livsarvinger, eller om dette ikke er tilfældet, se de kvantitative kvoteregler i arvelovens §§ 6 og 7. Dernæst kan arveadkomst afhænge af boets størrelse, se den kvantitative 50.000 kr.'s-regel i skiftelovens § 62b, stk. 2, og til en vis grad af de efterladte aktivers art, se skiftelovens §§ 62a, løssøre til personlig brug m.v. og § 62b stk. 1, bohave, arbejdsredskaber og andet løssøre, samt ved kvalitativ arveret af den formueordning, ægtefællerne havde, se skiftelovens §§ 62 c og 62 d.
- AL § 7, stk. 2 Efter arvelovens § 7, stk. 1, er ægtefællen legalt enearving i konkurrence med førstafdødes *udarvinger*; hvor der arves i konkurrence med den førstafdødes slægtsarvinger i anden arveklasse fortabes *udarvingernes* legale arveret dog ikke ganske, men er efter § 7, stk. 2, udskudt til den længstlevende ægtefælles død, hvor arveretten efter den førstafdøde under visse betingelser vil kunne blive aktuel. En sådan sekundær ret til arv efter den førstafdøde, der forudsætter to dødsfald, kaldes i almindelighed for en *sekundosuccession*.⁷
- uskiftet bo Ægtefællens arveret i konkurrence med førstafdødes *livsarvinger* reguleres som udgangspunkt af kvotereglerne i arvelovens § 6, der medfører en deling i forholdet 1/3 til 2/3 i ægtefællens disfavør. Kvotereglerne i § 6 giver imidlertid ikke noget dækkende billede af ægtefællens reelle arveret, før de sammenholdes med instituttet *uskiftet bo med livsarvinger*, der er af helt fundamental betydning for ægtefællens retsstilling hos os. Efter reglerne i arvelovens kap. 2 om uskiftet bo med livsarvinger, kan den efterlevende ægtefælle ved den førstafdødes død overtage hele *fællesboet*, således at arvefaldet og skiftet med den førstafdødes livsarvinger udskydes. Retten er ubetinget, når livsarvingerne er fælles, medens der kræves en særlig tilladelse, hvor livsarvingerne efter førstafdøde er dennes særbørn. Retten omfatter ikke *førstafdødes særeje*, der må skiftes. Den rådighedsret inter vivos over aktiverne, ægtefællen opnår ved at overtage fællesboet til hensidende i uskiftet bo, begrænses kun af nogle ret snævre misbrugsregler, og er således vidtgående og, når livsarvingerne er fællesbørn, i princippet livsvarig, idet ægtefællen dog efter loven er forpligtet til at skif-

6. Om gensidige testamenter mellem ugifte samlevende nedenfor i kap. XVII, 3.3. og om arveafgift foran i kap. II, 2, n.6.

7. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 51.

te det uskiftede bo, hvor nyt ægteskab skal indgås. Ægtefællens ret er noget ganske andet og mere end en indtægtsnydelses- eller brugsret, idet enken eller enkemanden bliver legitimeret til at råde uden begrænsninger og materielt berettiget til at forbruge det uskiftede bo's formue, når forbruget er rimeligt begrundet i ægtefællens økonomiske forhold. Det er derfor ikke unaturligt at betragte ægtefællens adgang til at overtage fællesboet til hensidde i uskiftet bo som en *slags særegen arveret*, kombineret med en pligt til administration af formuen, der til en vis grad må være loyal overfor den forventning om at arve ved det uskiftede bo's ophør, loven tillægger den førstafdøde ægtefælles livsarvinger. Et etableret uskiftet bo suspenderer, som det vil ses, livsarvingernes arveret, herunder også deres tvangsarveret, i forholdet over for den efterlevende ægtefælle. Det uskiftede bo's reelle arveretlige betydning er så væsentlig, at det er formålstjenligt at behandle reglerne derom i forbindelse med de arveretlige regler om arveadkomst, og ikke efterfølgende i læren om dødsboskifte som en slags skiftesuspensionsregler.

50.000,- kr.'s reglen i skiftelovens § 62b, stk. 2, de øvrige kvantitative specialregler i skiftelovens §§ 62a og 62b, stk. 1, samt de kvalitative arveregler i skiftelovens §§ 62c og d og arvehenstandsreglen i skiftelovens § 63 betegnes i litteraturen ofte som den længstlevende ægtefælles *skiftefordele*. Med denne betegnelse sættes reglerne i modsætning til – eller ses som supplement til – de almindelige kvoteregler i arvelovens §§ 6 og 7, og det markeres tillige, at reglerne finder anvendelse i skiftesituationer. Terminologien forekommer imidlertid ikke i øvrigt at være velegnet til at skabe klarhed over de retlige fænomener. De fleste andre arveretlige regler finder også anvendelse i skiftesituationer. Reglerne om forlodsret for børn i arvelovens §§ 27-29, der er konkrete behovsregler, kaldes ikke for skiftefordele. De testamentariske kvalitative arveregler, som er en overbygning på de legale regler i skiftelovens § 47 og §§ 62c og d, findes dels som forudsatte normer til arvelovens almindelige regler om testamenter, dels som direkte hjemlede regler i arvelovens § 26, stk. 2, og § 66; de kaldes intetsteds for skiftefordele. Den mest betydningsfulde »skiftefordel« for ægtefællen måtte utvivlsomt være reglerne om uskiftet bo i arvelovens §§ 8-24, som ikke kaldes for en skiftefordel.⁸ Af konsekvens ved betegnelsen bliver der derfor tilsyneladende ikke andet, end at reglerne ikke er optaget i arveloven,⁹ men alle står i skifteloven.⁹

»skifte-
fordele«

8. *Danielsen, arvelovskommentaren*, 3. udg., s. 69.

9. *Danielsen* betegner a.s. endog adgangen efter skiftelovens § 10, stk. 1, jfr. tillige stk. 2, for den efterlevende ægtefælle, der har bekostet begravelsen, til under visse betingelser at få hele boet udlagt for begravelsesomkostningerne, for en af ægtefællens skiftefordele. Enhver anden, der har eller vil bekoste begravelsen, har imidlertid samme ret, jfr. § 10, stk. 1 og 2.

1.2. Hvad falder i arv

Genstanden for den efterlevende ægtefælles arveadkomster er det, der *falder i arv* efter den førstafdøde ægtefælle.

a) formue-
fællesskab

Var der *formuefællesskab* mellem ægtefællerne, må der ved skifter først finde en opgørelse af fællesboet sted, hvorved størrelsen af ægtefællernes boslodder fastlægges. Når fællesboet opgøres i anledning af en ægtefælles død, anvendes de samme grundprincipper som ved et separations- eller skilsmissekifte. Hver ægtefælles bodel opgøres for sig, hvorefter afdødes *boslod* beregnes som summen af halvdelene af de beholdne nettobodele, ÆRL § 16, stk. 2, og SKL § 57, stk. 2. Som ved separations- og skilsmissekifter deles kun en positiv nettobodel. En underskudssaldo på den ene side forbliver ved skiftet på denne side.¹⁰ Skævdeling efter skiftelovens § 69 a i ægteskaber, der har været kortvarige, kan ikke ske ved skifte i anledning af en ægtefælles død.¹¹

Ved opgørelsen af boslodderne må der efter begæring af arvingerne efter den førstafdøde ægtefælle eller efter begæring af den efterlevende ægtefælle tages hensyn til *vederlagskrav* efter ÆRL § 23, stk. 1, (misbrugskrav), eller § 23, stk. 2, (særejeforbedringskrav) eller efter skiftelovens § 61a (særejegenopretningskrav).

Det er den førstafdødes *boslod*, der falder i arv ved førstafdødes død.

§ 15, stk. 2-
rettigheder
førstafdødes

Førstafdødes »rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art«, jfr. ÆRL § 15, stk. 2, holder ved førstafdødes død op med at være knyttet til førstafdøde på en sådan måde, at reglerne om formuefællesskab kun »finder anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler«. Dette gælder såvel rettigheder, som ville kunne holdes ude fra en bodeling ved et skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring, såkaldt kap. VI-skifte, som rettigheder, der ville blive medtaget ved et kap. VI-skifte i opgørelsen af førstafdødes bodel og delt enten straks eller senere.¹² Nogle af rettighederne *bortfalder* ved førstafdødes død, medens andre frigøres fra båndet og *indgår* – evt. med en reduceret værdi eller efter fradrag af skat eller afgift – ved opgørelsen af førstafdødes bodel.¹³

10. *Person-, Familie- og Arveret*, s. 161.

11. Var kravet om skævdeling efter skiftelovens § 69a allerede gjort gældende på et skifte i anledning af separation eller skilsmisse inden den ene ægtefælles død, kan det dog hævdes af såvel arvingerne efter den førstafdøde, som af den efterlevende ægtefælle. Se om spørgsmålet *Jørgen Nørgaard, Jur. 1977*, s. 496ff.

12. Se om retsstillingen ved kap. VI-skifter, *Person-, Familie- og Arveret*, s. 156-160 og mere indgående *Danielsen, retsvirkningslovskommentaren 1986*, s. 81-110.

13. Naturligvis kun såfremt rettighederne ikke tillige er gjort til særeje. Om retsstillingen ved uskiftet bo se nærmere nedenfor 4.3.1.a.

Livrenter, offentlige eller private pensioner, rentenydelsesrettigheder, aftægter og lignende periodiske ydelser falder bort for fremtiden og det allerede erhvervede indgår i boet.¹⁴ Bortfald sker også af afdødes ret ifølge en personlig servitut, for afdødes indsættelser som begunstiget i andres livsforsikringspolicer og for værdien af personlig good-will, knyttet til afdødes person.¹⁵

bortfalder

Derimod vil afdødes ophavsrettigheder ifølge ophavsretslovens § 30, stk. 1, indgå i dødsboet.¹⁶ Båndlagt arv og gave samt retten til falden arv i uskiftede boer fra før arveloven indgår ligeledes.¹⁷ Indeståender på selvpensioneringskonti, kapitalpensionskonti, rateforsikringer, indekskontrakter, etableringskonti, investeringsfondskonti, boligsparekontrakter, opsparingspræmieringsordninger, konti i dyrtidsfonden og bunden opsparing, der ville indgå ved opgørelsen af bodelingen ved et separations- eller skilsmissekifte¹⁸ indgår i dødsboet med fradrag af den skat eller afgift, der må svares i henhold til reglerne om den enkelte ordning. Udbetalt erstatning og godtgørelse for personskade eller for tab af forsørger, der efter erstatningsansvarslovens § 18, stk. 3, ellers kan holdes ude fra en bodeling, indgår ved kapitalejerens død i dødsboet, § 18, stk. 3, 2. pkt. Erstatningsansvarsloven indeholder i øvrigt i § 18, stk. 2, og § 26 nærmere regler om, hvad der skal til, for at det blotte krav på godtgørelse kan falde i arv.¹⁹

indgår

Den *efterlevende* ægtefælle kan for det *første* holde de typer af § 15, stk. 2, rettigheder, der ikke skulle være medtaget i en bodeling i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring, ud fra en bodeling ved et skifte i anledning af den førstafdøde ægtefælles død.²⁰ Det kan dreje sig om den efterlevendes ophavsrettigheder, personlige good-will, offentlige eller private pensioner, der tilsikrer den beretti-

efterlevendes

14. Dødsfaldet kan bevirke, at der opstår en anden ret for ægtefællen eller andre, f.eks. enke- eller børnepension eller ret til efterindtægt i en vis periode; sådanne ydelser arves imidlertid ikke og skal derfor ikke medtages under bobehandlingen.

15. Se om sondringen almindelig-personlig goodwill, *Person-, Familie- og Arveret*, s. 157 og *Danielsen, retsvirkningslovskommentaren*, s. 100 ff.

16. At ophavsmanden efter lovens § 30, stk. 2, ved testamente kan træffe bestemmelser om udøvelse af ophavsretten med bindende virkning også for ægtefælle og livsarvinger og således har en udvidet testationskompetence, jfr. nedenfor kap. XI, 3.5. betyder ikke, at det litterære eller kunstneriske værk ikke falder i arv, men at dets værdi vil kunne blive påvirket.

17. *Danielsen, retsvirkningslovskommentaren* 1986, s. 107.

18. Evt. med en passivering, jfr. *Person-, Familie- og Arveret*, s. 159.

19. Kravene må være anerkendt eller gjort gældende ved sagsanlæg (ellers falder de væk). Krav på erstatning for økonomisk tab, som helbredelsesudgifter og tabt arbejdsfortjeneste, falder i arv uden begrænsninger. Krav på erstatning for erhvervs-evnetab og for forsørgertab falder i hvert fald i arv, når de er anerkendt eller gjort indenretligt gældende.

20. Om skifte efter hensiddet i uskiftet bo, nedenfor 4.3.1.

gede en livsvarig, periodisk ydelse fra pensionsalderens indtræden, og erstatning eller godtgørelse²¹ for personskade²² eller for tab af forsørg, jfr. erstatningsansvarslovens § 18, stk. 3, 1. pkt.²³

Efter erstatningsansvarslovens § 18, stk. 3, er det en betingelse, at erstatningen eller godtgørelsen ikke må antages at være forbrugt.²⁴ Kun selve godtgørelses- eller erstatningsbeløbet, ikke indtægter af dette og ikke værdistigninger, f. eks. kursværdistigninger på værdipapirer erhvervet for beløbet, skal efter motiverne²⁵ være omfattet af reglen.

I forhold til de almindelige surrogationsregler, f. eks. ved særeje, se ÆRL § 21, stk. 1, nr. 3, er det en nydannelse, at værdistigninger ikke skal medregnes. Motivernes særlige begrænsning vedr. værdistigning på aktiver erhvervet for erstatnings- eller godtgørelsesbeløbet forekommer ikke overbevisende. Værditab må indregnes. Ligeledes kritisk *Jørgen Nørgaard*, i *Graversen m.fl.*, *Familieret*, s. 553 og *Linda Nielsen* i *UfR* 1986, B, s. 2.

Hvor en kompensation for personskade hidrører fra forsikringsdækning, kan forsikringssummen, når den er holdt adskilt, udtages forlods af den berettigede.²⁶

Det er *endvidere* anerkendt i retspraksis, at opsparing og kapitalforsikring i pensionsøjemed, der ville blive medtaget i et kap. VI-skifte,²⁷ i visse tilfælde kan holdes ude fra et kap. V-skifte, jfr. *UfR* 1962.870 H, der angik en firmapensionsopsparingsordning uden tilbagekøbsret for en funktionær. Formentlig kan også kapitalpensioner, rateforsikringer og selvpensioneringskonti, der er omfattet af pensionsbeskatningsloven, holdes ude på et kap. V-skifte. Det samme gælder næppe for indekskonti, idet disse kan købes tilbage.²⁸

21. Erstatningsansvarslovens § 26 medtager ikke godtgørelse for tort. Dette må imidlertid kunne ske i kraft af det almindelige princip i ÆRL § 15, stk. 2, sammenlign *Bo von Eyben*, *Erstatningsudmåling*, s. 241.

22. Men ikke for tabt arbejdsfortjeneste, jfr. erstatningsansvarslovens § 18, stk. 4.

23. Om retsstillingen for erstatninger og godtgørelser for tiden før erstatningsansvarsloven, se *Danielsen*, *retsvirkningslovskommentaren*, 1986, s. 96 ff.

24. Mulighederne for at sikre bevis for en tilstrækkelig identifikation omtales i *Anders Vinding Kruse* og *Jens Møller*, *Kommenteret erstatningsansvarslov*, s. 250, *Graversen m. fl.* *Familieret* 1986, s. 553 og *A. Vinding Kruse*, *Erstatningsretten* 1986, s. 638 f.

25. FT 1983/84, 2. samling, tillæg A, lovforslaget, sp. 108f.

26. *UfR* 1976.560 H holdt på et kap. VI-skifte en endnu ikke udbetalt forsikringssum ifølge en privat familieulykkesforsikring uden for skiftet. Resultatet, der så meget mere må gælde for kap. V-skifter, kan nu tillige støttes på en analogi fra erstatningsansvarslovens § 18, stk. 3, jfr. *Linda Nielsen* i *UfR* 1986, B s. 4.

27. Se for separations- og skilsmissekifter *UfR* 1961.23 H (Rørmosesagen), der delte en firmapensionsordning.

28. *Nørgaard* i *T. Svénné Schmidt* m. fl. s. 376f. Se tillige *Danielsen*, *retsvirkningslovskommentaren* 1986, s. 85-94 m. h.

Har ægtefællerne haft fuldstændigt særeje, falder alene *førstafødtes nettosæreje* i arv. Det kan *ikke* ved skifte i anledning af en ægtefælles død fastsættes, at der af den afdødes særeje skal svares et beløb til den efterlevende ægtefælle i medfør af ægteskabslovens § 56; denne regel er kun anvendelig ved skifte i anledning af separation og skilsmisse.

b) særeje

Et krav efter ægteskabslovens § 56 kan alene gøres gældende under en ægteskabssag. Selv hvor et sådant krav allerede var rejst af én af ægtefællerne under en separations- eller skilsmissesag, vil kravet blive uigennemførligt ved den ene ægtefælles død, idet ægteskabssagen i så fald skal hæves, jfr. rpl. § 455. stk. 2. Alene, hvor dom var afsagt eller hvor kravet var anerkendt på bindende måde før dødsfaldet, kan kravet fastholdes.

Ved blandet formuefællesskab-særeje er det, der falder i arv efter den førstafødte ægtefælle, dennes *boslod og særeje*.²⁹

Den *efterlevende ægtefælles* særeje inddrages kun i skiftet i det omfang, det er nødvendigt for at fyldestgøre vederlagskrav efter ÆRL § 23.³⁰

Har den førstafødte ægtefælle tegnet en *livsforsikring*³¹ på sit eget liv og ikke indsat nogen begunstiget, vil en forsikringssum, der udløses i anledning af den førstafødte ægtefælles død, indgå i den førstafødtes bo. I praksis vil det dog sjældent forløbe sådan, fordi det, når forsikringstageren er gift, normalt vil følge af policens bestemmelser, at ægtefællen er indsat som begunstiget, se FAL § 105, stk. 5; og i så fald tilfalder livsforsikringssummen den efterlevende begunstigede ægtefælle uden om dødsbobehandlingen, jfr. FAL § 102, stk. 1, 2. pkt.³² Også hvor en anden end ægtefællen mere undtagelsesvis er indsat som begunstiget, vil forsikringssummen tilfalde den indsatte uden om dødsbobehandlingen. Der kan dog, hvor indsættelsen alene er simpel (genkaldelig), og hvor den indsatte ikke er tvangsarving, blive tale om, at tvangsarvingerne efter den førstafødte ægtefælle anfægter indsættelsen, jfr. forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2.

c) livsforsikring

Eksempel: Havde afdøde tegnet en livsforsikring på sit eget liv på 300.000 kr. og indsat sin søster som begunstiget, og efterlader afdøde sig 100.000 kr. som boslod og/eller særeje, der falder i arv, kan den længstlevende ægtefælle og førstafødtes børn som tvangsarvinger forlange, at de stilles, som om der var testeret over 300.000 kr. ud af en bobeholdning på 300.000 kr. + 100.000 kr. = 400.000 kr. Da testationskompetencen er $1/2 = 200.000$

29. Om fordelingen af en ægtefælles gæld mellem ægtefællens bodel og særeje, se *Person-, Familie- og Arveret*, s. 160.

30. Om uskiftet bo nedenfor 4.3.1.b og 4.4.5. samt 4.7.

31. Stillingen ved uskiftet bo omtales nedenfor 4.3.1.c.

32. Der skal svares arveafgift efter de alm. regler af livsforsikringssummen.

kr., må søsteren afgive 100.000 kr. af forsikringssummen til deling mellem tvangsarvingerne.³³

I det følgende behandles først kvotereglerne, når førstafdøde ikke efterlader sig livsarvinger, og i sammenhæng dermed sekundossuccessionssystemet i arvelovens § 7, stk. 2-3, (nedenfor under 2.); dernæst reglerne om ægtefællens arveret i konkurrence med førstafdødes livsarvinger og uskiftet bo med livsarvinger (nedenfor under 3. og 4); 50.000 kr.'s-reglen, de kvantitative specialregler, de kvalitative arveregler og reglerne om arvehenstand behandles til sidst (nedenfor under 5-7.).

2. Førstafdøde efterlader sig ikke livsarvinger

2.1. Førstafdøde er død før den 1. april 1964

før 1926

Før 1926 måtte ægtefællen som nævnt dele arven med den førstafdødes udarvinger også i de fjernere arveklasser, men fra arveforordningen af 1845 at regne, var udarvingerne ikke længere tvangsarvinger. Ved 1926-loven styrkedes ægtefællens arveretlige stilling over for udarvingerne bl.a. ved, at den legale arveret for slægten nu kun bevaredes for anden arveklasse.

Et forslag om helt at stryge den direkte, legale arveret også for anden arveklasse og i stedet indføre en regel svarende til § 7, stk. 2, i arveloven af 1963 blev vedtaget af folketinget i begyndelsen af 1920'erne, men aldrig i landstinget, der var betænkeligt, ved at lade ægtefællen gå forud for samtlige udarvinger. De videre overvejelser førte derefter til, at familieretskommissionen i sin betænkning fra 1925 med udkast til lov om ægtefællers arveret og uskiftet bo, som et kompromis foreslog at opretholde arveretten for anden arveklasse og indføre instituttet uskiftet bo med forældrelinjen, der påregnedes at ville medføre, at delingen med førstafdødes forældrelinje kunne udskydes, og at behovet for at oprette testamenter, der favoriserede ægtefællen på udarvingernes bekostning, i det væsentlige blev reduceret til tilfælde, hvor man ønskede en anden deling ved længstlevendes død end den, der fulgte af reglerne om uskiftet bo. Dette forslag blev trods ønsker i folketinget om den videregående løsning gennemført som kap. 2 i lov nr. 120 af 20. april 1926 om ægtefællers arveret og uskiftet bo.

33. Arvelovsudvalgets betænkning, s. 142.

Efter § 14, stk. 1, i 1926-loven arvede (og arver) den efterlevende ægtefælle halvdelen af den afdøde ægtefælles formue, hvor der efter den afdøde ikke fandtes livsarvinger, men fader, moder, søskende eller søskendes afkom, dvs. arvinger i 2. arveklasse. I konkurrence med udarvinger i 3. arveklasse (eller fjernere arveklasser) arvede ægtefællen ubetinget hele formuen. Uanset hvilke udarvinger, førstafdøde efterlod sig, var tvangsarvelodden for den efterlevende ægtefælle 1/3 af den førstafdødes efterladte formue, 1926-lovens § 14, stk. 2. Derimod kunne en ægtefælle ved testamente helt berøve sine slægtninge i 2. arveklasse deres legale arveret, og det var i praksis allerede før 1926 blevet temmeligt almindeligt, at barnløse ægtefæller oprettede et fælles testamente, hvor de gensidigt indsatte hinanden til ved den førstes død at arve hele den førstafdødes formue, boslod og/eller særeje, såkaldt gensidigt testamente.

1926-loven

gensidige
testamenter

De legale regler i 1926-loven forudsatte således, at den efterlevende ægtefælle, hvor gensidigt testamente ikke var oprettet, enten skiftede med førstafdødes arvinger i forældrelinjen eller valgte at hensidde i uskiftet bo med disse arvinger, og det var som nævnt forventet, at instituttet uskiftet bo med udarvinger som en slags legaliseret gensidigt testamente ville begrænse antallet af gensidige testamenter væsentligt. På dette punkt kom den følgende retsudvikling imidlertid til at afvige markant fra forventningerne. En undersøgelse foretaget i sidste halvdel af 1950'erne,³⁴ der omfattede boer, i hvilke der var aktiver af betydning, viste, at der i ca. 70% af disse boer forelå gensidige testamenter af forskellige typer, men med ægtefællen som eneste arving, at der i kun ca. 20% af boerne blev tale om uskiftet bo med forældrelinjen, at der i ca. 8-9% af boerne blev givet arveafkald fra slægtningene i førstafdødes forældrelinje, og at der kun i 1-2% af boerne blev skiftet straks ved dødsfaldet med arvingerne i forældrelinjen!

Undersøgelsen viste således klart, at det ikke længere var i overensstemmelse med retsbevidstheden, at arvingerne i førstafdødes forældrelinje skulle arve noget til skade for den efterlevende ægtefælle.

testamenternes
indhold

ingen klausul

I groft taget en *tredjedel* af de gensidige testamenter, der blev oprettet mellem ægtefæller, var der *ikke optaget nogen bestemmelse om formuens skæbne* ved den længstlevende ægtefælles død. Hvor den længstlevende ægtefælle i sådanne tilfælde ikke senere har oprettet testamente, vil hele formuen derfor ved den længstlevendes død – selv om denne først måtte indtræde efter arvelovens ikrafttræden – tilfalde den længstlevendes arvinger efter loven, eller, hvor den længstlevende ikke har slægtsarvinger, gå i statskassen. Førstafdødes slægtninge er definitivt gledet ud ved førstafdødes død, og længstlevende har uden begrænsninger arvet formuen til eje.

standard-
klausul

I den *anden ca. en tredjedel* af de gensidige testamenter mellem barnløse ægtefæller i undersøgelsen fra 1950'erne var der optaget en standardklau-

34. Refereret i *arvelovsudvalgets betænkning*, s. 47 ff.

sul om, at formuen efter den længstlevendes død skal deles lige mellem de to slægter (og ikke blot inden for anden arveklasse). Denne klausul skal efter fast praksis bl.a. fortolkes sådan, at hele formuen, hvis der ikke er arvinger på den ene side, skal gå til slægtsarvingerne på den anden side.

special-
klausuler

I den *sidste ca. en tredjedel* af de gensidige testamenter fandtes specificerede bestemmelser om delingen af formuen ved den længstlevende ægtefælles død.

En testamentstype, hvor der ved efterlevendes eventuelle nye ægteskabsindgåelse skulle falde og udskiftes et vist beløb til førstafdødes slægt, forekom i mindre end 1% af tilfældene.

I ca. 80% af samtlige gensidige testamenter mellem barnløse ægtefæller var der givet den efterlevende fri testationsret, dvs. beføjelse til at testere over hele formuen og altså også over den del, der er arv efter den førstafdøde.

uskiftet bo

Hvor gensidigt testamente ikke var blevet oprettet, kunne den efterlevende ægtefælle, der ville undgå at dele boet ved et skifte med den førstafdødes arvinger i forældrelinjen, når disse ikke gav arveafkald, ty til at overtage fællesboet til hensidens i *uskiftet bo*.³⁵

Antallet af etablerede uskiftede boer var relativt beskedent – i 1950'erne ca. 500 om året men en mindre del af disse boer løber stadig videre og vil komme til skifte i de kommende år. Her fører arvelovens § 73 til, at reglerne i kap. 2 i 1926-loven stadig er gældende for arvedelingen, når boet kommer til skifte efter den 1. april 1964, uagtet arven først falder i teknisk forstand ved den længstlevende ægtefælles død eller ved skiftebegæringens indgivelse.

delingsregler

Ved skifte ved den *længstlevendes død deles* det uskiftede bo med halvdelen mellem førstafdødes arvinger i forældrelinjen efter arveforholdene ved længstlevendes død, og halvdelen til længstlevendes arvinger efter loven, evt. livsarvinger, eller efter testamente, 1926-lovens § 18. Længstlevendes testationskompetence er normalt det halve af boet. Er der ingen arvinger på den ene side, går hele arven til den anden side, se nærmere 1926-lovens §§ 17-18.

Ægtefællen kan til enhver tid begære skifte afholdt, § 19, stk. 1, og har pligt til at skifte før indgåelse af nyt ægteskab, § 19, stk. 2.

Ved skifte i *den efterlevendes levende live* arver førstafdødes forældrelinje efter arveforholdene på tidspunktet for skiftebegæringens indgivelse 1/4, medens resten af boet tilfalder ægtefællen, § 20, stk. 1.

Loven giver den efterlevende *fuld rådighed* over boet, uden at foreskrive begrænsninger. Alligevel må det formentlig antages, at ægtefællen ikke gyldigt kan bortgive gaver af boet i den for modtageren kendelige hensigt at

35. I ganske enkelte tilfælde blev arveretten efter testamente frafaldet, og uskiftet bo taget i anvendelse, for at den efterlevende ægtefælle kunne undgå at betale arveafgift. Førstafdødes eventuelle særeje måtte derimod ubetinget skiftes.

gøre førstafdødes arvingers rettigheder på et *nært forestående* eller *allerede begæret skifte for illusoriske*. Begærer ægtefællen skifte på et tidspunkt, hvor det eneste formål dermed på grund af den efterlevendes høje alder eller livsfarlige sygdom må antages at være, at forrykke delingsforholdet mellem slægterne, må der formentlig efter anmodning ses bort fra skiftebegæringen ved fordelingen af arven mellem de to grupper af arvinger.³⁶

Mærkes må, at ingen del af arven i disse uskiftede boer med førstafdødes forældrelinje er faldet, før der af den efterlevende indgives begæring om skifte, eller den efterlevende afgår ved døden.

2.2. Førstafdøde er død efter den 31. marts 1964

2.2.1. Den efterlevende ægtefælles arveret

Arvelovskommissionen foreslog i sin betænkning fra 1941 blot en videreførelse af reglerne fra 1926-loven om ægtefællens arveret i konkurrence med anden og tredje arveklasse, herunder opretholdelse af reglerne fra 1926 om uskiftet bo med førstafdødes anden arveklasse.

Som nævnt blev der af det udvalg, der 1961 afgav betænkning om arvelovgivningen, imidlertid i 1950-ernes sidste halvdel foretaget en undersøgelse af praksis om oprettelse af gensidige testamenter mellem barnløse ægtefæller, hvis hovedresultater er gengivet foran under 2.1. Blandt andet på grundlag deraf foreslog udvalget, at anden arveklassens legale arveret skulle bortfalde i umiddelbar konkurrence med den efterlevende ægtefælle, men sådan, at boet ved den længstlevende ægtefælles død til gengæld under visse betingelser skulle deles legalt mellem de to slægter, se nu arvelovens § 7.

Efter § 7, stk. 1, i arveloven arver den efterlevende ægtefælle legalt *helle formuen* efter førstafdøde, når førstafdøde ikke efterlader sig livsarvinger. Hvor det således indtil arveloven var nødvendigt at oprette testamente for at hindre førstafdødes slægt i anden arveklasse i at tage arv på et skifte straks efter førstafdødes død, er det nu omvendt nødvendigt at oprette testamente, hvis slægten skal arve ved førstafdødes død.³⁷

Ægtefællen er *tvangsarving* for 1/2 af førstafdødes formue, AL § 25, hvorfor der kun gyldigt kan være testeret over værdier svarende til 1/4 af nettofællesboet + 1/2 af nettosærejet til fordel for slægtninge i anden eller tredje arveklasse eller til fordel for andre.

Når ægtefællen arver efter § 7, stk. 1, opnås *fuld ejendomsret* over formuen; der gælder ikke begrænsninger i rådighedsadgangen svarende til dem, der foreskrives ved uskiftet bo med livsarvinger.³⁸

tilblivelse

kvotereglen

tvangsarv

rådigheden
inter vivos

36. *Borum*: Arveret side 58, *arvelovskommissionen*, s. 53 og *Ernst Andersen*: Arv og legat, s. 262. Reglen er snævrere end arvelovens §§ 20-22, se nedenfor 4.5.5.

37. Testamentsundersøgelsen viste, at sådanne testamenter kun forekom i yderst beskedent omfang i det undersøgte materiale fra 1983.

38. Se nedenfor 4.4.1.

Slægten er trådt i baggrunden i forhold til ægtefællen, såvel hvad angår dispositioner i levende live som testationer, uagtet der efter § 7, stk. 2, er fastsat regler om en betinget sekundosuccession efter længstlevendes død for førstafdødes arvinger ifølge loven eller ifølge testamente. Der er således tale om en regulær arveret for ægtefællen og ikke blot en indtægtsnydelses- eller brugsret. Den længstlevende kan i konsekvens heraf til enhver tid gyldigt bortgive hele formuen; grænser sættes først af de almindelige regler om døds-gaver og døds-lejegaver i arvelovens § 70.³⁹

mortis causa

Ægtefællen, der har arvet efter § 7, stk. 1, har dernæst ifølge § 7, stk. 3, *fuld testationsret* over hele formuen. Kun hvor den efterlevende ægtefælle har eller får en livsarving eller indgår nyt ægteskab, hvilket sidste frit kan ske, skal de almindelige tvangsarveregler respekteres. Betydningen af førstafdødes testamenter omtales nedenfor under 2.2.2.B.f. 2°3°.

2.2.2. Slægtsarvingernes ret efter § 7, stk. 2

A. Tilblivelse og baggrund

Systemet i arvelovens § 7, stk. 2, om en sekundosuccession ved længstlevendes død blev foreslået af arvelovsudvalget, fordi det syntes at passe ind i den retsopfattelse, som havde fundet udtryk i flertallet af de i praksis forekommende gensidige testamenter; i en betydelig del af disse havde man på den anden side taget skridtet videre og indsatte den efterlevende ægtefælle som enarving uden nogen klausul om formuens skæbne efter længstlevendes død.⁴⁰

Udvalgets overvejelser gik derfor i retning af at indføre en ren legal arveret uden sekundosuccession; man frafaldt dog dette, bl.a. også for at holde en rimelig kontinuitet i retsudviklingen. Det lå derfor fjernest for den nyere danske retsopfattelse at indføre en for ægtefællen væsentligt strammere ordning som den *svenske*. Efter denne overtager den efterlevende ægtefælle nok hele boet i konkurrence med arvingerne i anden arveklasse, men har kun begrænset dispositionsret inter vivos og mortis causa. Ved den længstlevendes død skal der dernæst ske en deling i forhold til andelenes størrelse ved førstafdødes død (særejer) og med yderligere hensyntagen bl.a. til vederlagskrav, senere ydede gaver og modtagen arv og gave samt førstafdødes testationer, der måtte være opfyldt straks ved førstafdødes død, jfr. nærmere Årvdabalkens 3. kap.

39. Begrænsninger i den efterlevendes rådighedsadgang inter vivos eller mortis causa kan opnås ved oprettelse af gensidigt testamente, jfr. nedenfor kap. XVIII, 3.1.2.-3.3.

40. Se foran under 2.1.

B. Betingelser

Der kan opstilles følgende *betingelser* for at en sekundosuccession efter § 7, stk. 2, kan finde sted:

a. Dødsfaldene efter den 1. april 1964

Det følger af ikrafttrædelsesreglen i arvelovens § 73, at § 7 kun gælder, når førstafdøde er død efter den 31. marts 1964. § 7, stk. 2, kan derfor alene anvendes, hvor begge ægtefæller er døde successivt efter arvelovens ikrafttræden. Dør længstlevende efter arvelovens ikrafttræden, kan § 7, stk. 2, ikke anvendes med hensyn til den halvdel af formuen, længstlevende før arveloven måtte have arvet i konkurrence med førstafdødes arvinger i anden arveklasse.

b. Længstlevende arvet ex lege

Længstlevende skal have arvet *ex lege*, for at § 7, stk. 2, kan bringes i anvendelse. Har førstafdøde indsat længstlevende som universalarving i sit testamente, er § 7, stk. 2, uanvendelig.⁴¹ Dette gælder også, hvor testamentet er oprettet før arvelovens ikrafttræden. Hvad der skal ske med formuen efter længstlevendes død, beror i disse tilfælde i første række på testamentet og dets fortolkning. Findes der i testamentet ingen klausul om, hvem formuen skal tilfalde efter længstlevendes død, og har længstlevende ikke oprettet testamente eller indgået nyt ægteskab, tilfalder arven længstlevendes legale slægtsarvinger. Praksis stemmer hermed.⁴² Findes ingen arveberettigede slægtsarvinger, går arven i statskassen.⁴³

Hvor førstafdøde har oprettet testamente, således at ægtefællen arver, bør man så vidt ses anlægge den betragtning, at sekundosuccessionen efter § 7, stk. 2, *ikke* er udelukket, hvis dette efter almindelige fortolkningsprincipper ikke kan antages at have været *tilsigtet* ved testationen. Udgangspunktet må blive, at successionen er udelukket, fordi det typiske formål med et testamente netop vil være, at ændre den legale fordeling efter § 7, stk. 2. Men der er ingen grund til at drive princippryteri. Reglernes egentlige formål er jo at tjene de gennemsnitlige interesser hos befolkningen bedst muligt.

Eksempler:

Testamentet lyder blot: »Min ægtefælle skal være min eneste arving«. Her vil successionen klart være udelukket. Men lød testamentet i stedet: »Min gode ven NN skal straks ved min død have et legat på 100.000 kr., medens

41. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 52-53.

42. Således *UfR 1968.136 V*, der antik et testamente oprettet før arveloven.

43. Utrykt dom af *Vestre landsret* af 3. oktober 1967. Se tillige for testamenter oprettet efter arveloven *Borum*, Jur. 1968, s. 350, *Danielsen*, s. 75 og *Jørgen Graversen* i T. Svénné Schmidt m. fl. Arveret, s. 30.

min ægtefælle arver resten«, kan det være uklart, om meningen var, at ægtefællen jo arver efter § 7, stk. 1, eller at ægtefællens skal arve efter testamentet, således at § 7, stk. 2, ikke kan komme til anvendelse. Man kan imidlertid roligt gå ud fra, at domstolene vil lægge den sidstnævnte forståelse til grund, hvor der ikke tilvejebringes andre vægtige fortolkningsdata. Kan imidlertid den advokat der konciperede testamentet oplyse, at formuen var meget betydelig, og at der mellem ægtefællerne efter nøje overvejelse var enighed om en i øvrigt lige fordeling mellem de to slægter ved længstlevendes død, hvorfor det besluttedes, at undlade at oprette testamente om dette, er det klart, at bemærkningen, der løb i pennen, burde have lydt: »Medens min ægtefælle arver resten efter loven«. I så fald bør det efter almindelige testamentsfortolkningsprincipper ikke være udelukket at anvende § 7, stk. 2. Eksemplet, der er taget fra praksis, viser hvilken omhu § 7-systemet kræver ved testamentskonciperation.

c. Arvet ex lege efter § 7, stk. 1

Længstlevende skal dernæst have arvet *ex lege* efter § 7, stk. 1.

Efterlod førstafdøde sig tillige *livsarvinger*, som længstlevende sad i *uskiftet* bo med indtil disses død, og overtog længstlevende derefter hele boet som enearving, er dette ifølge motiverne⁴⁴ sket efter arvelovens § 6, og førstafdødes udarvinger kan derfor ikke komme i betragtning efter § 7, stk. 2.

Har længstlevende slet ikke arvet førstafdøde, men fået boet efter denne udlagt til dækning af *begravelsesomkostningerne* efter reglen i SL § 10, stk. 1, er der almindelig⁴⁵ enighed om, at reglen i § 7, stk. 2, er uanvendelig; længstlevende har i sådanne tilfælde slet ikke arvet førstafdøde.⁴⁶

Mere tvivlsomt er det, om § 7, stk. 2, skal anvendes, i tilfælde hvor længstlevende har arvet hele formuen efter førstafdøde i kraft af *50.000 kr.'s-reglen* i SL § 62b, stk. 2, jfr. § 57, stk. 1. Her kunne længstlevende i stedet have forlangt, at arve efter § 7. Man må formentlig fastholde, at der skal være arvet efter § 7, stk. 1. Dette er også den overvejende opfattelse i litteraturen.⁴⁷ Resultatet synes ganske enkelt at kunne begrundes med, at arveret efter § 62 b, stk. 2, udslukker al anden arveret, selv livsarvingernes tvangsarveret.

Spørgsmålet er ikke afgjort af domstolene. Justitsministeriet tilkendegav i 1974, at man som udgangspunkt ville afstå arven til førstafdødes slægt

44. Arvelovsudvalgets betænkning fra 1961, s. 72.

45. *Danielsen*, s. 74 m. henvisninger og *Graversen* i T. Svénné Schmidt m. fl. s. 29.

46. Det tilsvarende resultat må vælges, hvor udlægget er sket efter skiftelovens § 10, stk. 2.

47. *Graversen* i T. Svénné Schmidt m. fl., s. 29 med henvisninger og *Danielsen*, s. 73 med henvisninger.

efter arvelovens § 71, stk. 2, 2. pkt.,⁴⁸ hvis denne ville have arvet efter § 7, stk. 2, dersom boet ikke var blevet udlagt for begravelsesomkostningerne eller efter SL § 57, stk. 1, jfr. § 62 b, stk. 2, i hvert fald hvor formuen ikke siden er forøget.⁴⁹ Sådant afståelse er derefter sket i 1983 og senere.⁵⁰

d. Nyt ægteskab

Indgår længstlevende *nyt ægteskab*, er § 7, stk. 2., uanvendelig. Det er i denne forbindelse ligeegyldigt, om ægteskabet senere – men før længstlevendes død – bliver opløst.⁵¹ Reglen stemmer med indholdet i majoriteten af de tidligere oprettede gensidige testamenter.^{5f}

e. Livsarvinger

Heller ikke, hvor længstlevende ved sin død efterlader sig *livsarvinger*, kommer en succession for førstafdødes slægt efter § 7, stk. 2, på tale. Dette gælder, hvad enten det drejer sig om børn, længstlevende allerede havde ved førstafdødes død, eller om børn, længstlevende senere har fået, og uanset om det er børn i ægteskab, arveberettigede børn uden for ægteskab, eller arveberettigede adoptivbørn. Man har ikke villet opstille nogen særregel for de sjældent forekommende tilfælde, hvor førstafdøde ikke havde kendskab til, at længstlevende allerede havde et arveberettiget barn.⁵²

Er længstlevendes arveberettigede barn død før længstlevende uden at efterlade sig livsarvinger, må § 7, stk. 2, anvendes.

f. Betydningen af ægtefællernes testamenter

I visse af de tilfælde, hvor en af ægtefællerne har oprettet *testamente til fordel for andre* end ægtefællen, hersker der betydelig tvivl om, hvorvidt reglerne i § 7, stk. 2, er sat ud af spillet ved testamentet.⁵³

problemet

Ønsket om ikke at begunstige den ene ægtefælles slægt to gange, kan i visse tilfælde tale for at anse § 7, stk. 2, for at være uanvendelig. Men heroverfor står som et andet hensyn de i praksis ikke helt sjældent forekommende situationer, hvor den længstlevende ikke efterlader sig arvinger, således at arven går i statskassen, hvis § 7, stk. 2, anses for uanvendelig.

Udgangspunktet for fortolkningen må tages i nogle udtalelser fra arve-

motiverne

48. Se om afståelse af arv nedenfor kap. XIX, 2.

49. Sag: 1974-4430-46.

50. Sag: 1983-4430-9 m. fl.

51. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 51.

52. *Arvelovsudvalgets betænkning* s. 50.

53. En oversigt over de forskellige opfattelser, der har været fremført i litteraturen, findes hos *Danielsen*, s. 74-77, se også *Graversen* i T. Svønné Schmidt m. fl. s. 28-32 med henvisninger.

lovsudvalget. Det hedder således s. 51-52 i betænkningen om den tilfældegruppe, hvor førstafdøde ved testamente har tillagt andre end ægtefællen en del af sine efterladenskaber, således at testamentets bestemmelser skal opfyldes straks ved førstafdødes død:

»Man har som nævnt ikke ment, at der var tilstrækkelig grund til at ændre skævdeling som følge af forskellige andele i det oprindelige bo, der skyldes særejer af forskellig størrelse m.v., og man finder, at der heller ikke i loven bør optages en bestemmelse om *skævdeling*⁵⁴ som følge af den forskel i andelene i det oprindelige bo, der skyldes førstafdødes testamentariske bestemmelser. Udvalget henviser navnlig til, at den længstlevende ægtefælle efter § 7, stk. 3, i modsætning til, hvad der er tilfældet efter den svenske sekundosuccessionsordning, har fuld testationsretligt og *vil have særlig opfordring til at benytte denne*,⁵⁵ såfremt førstafdøde ved testamente har indskrænket hans legale arveret efter § 7, stk. 1.«

S. 52 udtales det:

»Den førstafdødes testamentariske disposition kan også angå 1/2 af hele boet ved den længstlevendes død. Når det nemlig i stk. 2 siges, at arven deles mellem »hver ægtefælles arvinger«, er der vel i første række tænkt på deres arvinger efter loven – efter arveforholdene ved længstlevendes død – men udtrykket dækker også arvinger ifølge testamente.«

S. 53 v. sp. f. o. udtales det:

»Har den førstafdøde delvis udnyttet sin testationsret til fordel for sine slægtninge eller andre uden at udtale sig om arveforholdene ved den længstlevendes død, må det ved en fortolkning af testamentet afgøres, hvorvidt han herved har *tilsiget*⁵⁶ at gøre endeligt op med sine arvinger, således at disse intet får ved længstlevendes død.«

sammenfatning

Motiverne viser således for det første, at det ikke var hensigten at indføre en ordning som den svenske, hvorefter andelene skal søges ført tilbage til de respektive slægter, idet der så ved en beregning må korrigeres for virkningen af delvise testationer, gaver, modtagen arv m.v. Der kan derfor ikke antages at være hjemmel i § 7, stk. 2 til at korrigere for den ene ægtefælles delvise testationer ved at foretage en skævdeling af resten.⁵⁷ Det følger heraf, at der ikke er hjemmel til at overføre fortolkningsresultaterne vedrørende arvelovens § 48 om skævdeling ved gensidige testamenter.⁵⁸

Men dernæst må det tillige være en følge af motiverne, at der ved førstafdødes delvise testationer til fordel for andre end ægtefællen skal visse holdpunkter til for at antage, at § 7, stk. 2, er suspenderet,

54. Udhævet her.

55. Udhævet her.

56. Udhævet her.

57. Som teksten *Graversen* i T. Svénné Schmidt m. fl., s. 31, n. 28.

58. Se om disse nedenfor kap. XVII, 3.1.2.

idet det almindelige synspunkt - og med god grund - synes at blive, at længstlevende kan korrigere for uønskede resultater ved selv at oprette testamente.

Endelig viser motiverne, at en ægtefælle kan *udfylde* § 7, stk. 2, ved at erstatte sine slægtninge med testamentarisk indsatte arvinger og en sådan udfyldning kan fornuftigvis ikke bevirke, at § 7, stk. 2, i øvrigt bliver sat ud af spillet.

I overensstemmelse med forarbejderne var *Borums* grundlæggende synspunkt, at det måtte bero på en konkret fortolkning af testamentet og de øvrige omstændigheder, om en af ægtefællerne *havde tilsigtet* at gøre endeligt op med sin side, og at man i *tvivlstilfælde nok måtte falde tilbage* på en lighedeling efter § 7, stk. 2.⁵⁹

Ernst Andersen antog i modstrid med motiverne og *Borums* grundsyn som sin samlende konklusion, at hvis testamentet ikke nogenlunde klart viste, hvad meningen var, skulle man falde tilbage på en udfyldningsregel, der gik ud på, at hvis blot en af ægtefællerne havde oprettet testamente om andet end bagateller, var sekundosuccessionen efter § 7, stk. 2, udelukket.⁶⁰ Dette standpunkt rummede et forslag til løsning af tvivlen gennem opstilling af en slags »straffende« udfyldningsregel, der skulle tvinge til bedre testamente. Den har som nævnt nedenfor ikke haft denne effekt, og praksis har ikke godkendt en sådan regel.

I litteraturen har der tillige været peget på, at det ikke blot er et testamentsfortolkningsspørgsmål, men tillige et spørgsmål om, hvor grænserne skal sættes for § 7, stk. 2.⁶¹

Danielsen har stærkt opfordret til, at man ved oprettelsen af testamentet tænker det hele igennem og løser det i testamentet. Testamentsundersøgelsen fra 1984 viser, at denne opfordring langt fra altid følges i praksis. Det er kun sjældent, at der oprettes testamente alene af førstafødte, og når dette sker, indsættes længstlevende normalt tillige i dette, hvorefter problemet om anvendelse af § 7, stk. 2, slet ikke opstår. Det er derimod *meget almindeligt*, at der oprettes et testamente af længstlevende, efter at denne har arvet førstafødte ex lege.

Ved drøftelsen af de praktisk forekommende forskellige situationer er det fundet mest hensigtsmæssigt at tage den tilfældegruppe, der spiller den store rolle, først.

1° Længstlevendes testamente

Har længstlevende testeret over *hele formuen*, er der intet sekundosuccessionsproblem: § 7, stk. 2, er uanvendelig. Er den indsatte død,

59. *Borum*, Juristen 1968, s. 351, *Fisch-Thomsen*, Juristen 1968, s. 213, *Jørgen Nørgaard* UfR 1970 B, s. 209 og *Graversen* i T. *Svenné Schmidt m.fl.*, s. 32.

60. Arveretten, s. 26-27.

61. Se senest *Graversen* i T. *Svenné Schmidt m.fl.*, Arveretten, s. 31 med henvisninger.

og findes der ingen sekundær indsættelse, tilfalder arven længstlevendes slægt eller statskassen, medmindre der måtte være tilstrækkelige holdepunkter for at antage, at testamentet er bortfaldet på grund af bristende forudsætninger.⁶² § 7, stk. 2, vil også være uanvendelig, hvor længstlevende har *tilsigtet* at testere over hele formuen, f. eks. ved at bestemme, hvem alle de foreliggende aktiver skal tilfalde. Er der i så fald senere kommet flere aktiver til, eller er der faldet arvinger til enkelte lodder bort, vil arveretten til det overskydende enten tilfalde arvingerne i testamentet, eller nogle af disse eller evt. længstlevendes slægtsarvinger, såkaldt tilvækstret.⁶³

Ved længstlevendes *delvise* testationer fordeles resten af formuen efter de *legale regler*, dvs. *enten* efter § 7, stk. 2, *eller*, hvis testationen antages at have gjort § 7, stk. 2, uanvendelig, mellem længstlevendes arvinger efter loven, i sidste instans statskassen.

Når længstlevende således har testeret delvist uden at angive, hvad der skal ske med resten, bliver resultaterne med hensyn til anvendeligheden af § 7, stk. 2, mindre sikre. I praksis forekommer sådanne testamenter i stort tal. Nogle typer skal derfor omtales og kommenteres på baggrund af de foran anførte fortolkningsbidrag fra motiverne.

Eksempel 1.

Længstlevende har alene truffet bestemmelse om, at førstafdødes slægt skal arve f. eks. en fjerdedel til deling efter arvelovens regler.

Her må man, som motiverne er udformet, klart antage, at længstlevende har gjort endeligt op med førstafdødes slægt, og det uanset hvor store andele hver ægtefælle fra begyndelsen ejede. Resten tilfalder derfor længstlevendes legale arvinger eller går i statskassen.

§ 7, stk. 2, er uanvendelig.

Eksempel 2.

Længstlevende har alene testeret over halvdelen, og fordelt denne mellem sine egne slægtninge. Sådanne testamenter ses af og til i praksis. Her er formodningen stærkt for, at længstlevende blot har udfyldt sekundosuccessionsreglen i § 7, stk. 2, ved at fordele på sin egen side. *Arvelovsudvalgets betænkning* udtaler side 52:⁶⁴ »Den førstafdødes testamentariske disposition kan også angå halvdelen af hele boet ved den længstlevendes død. Når det nemlig i stk. 2 siges, at arven deles mellem »hver ægtefælles arvinger«, er der vel i første række tænkt på deres arvinger efter loven efter arveforholdene ved længstlevendes død – men udtrykket dækker også arvinger ifølge testamente.« Den således lancerede regel må gælde tilsvarende for

62. Se derom nedenfor, kap. IX.6.

63. Tilvækstret behandles nedenfor i kap. XIV, 4.3.

64. Bestemmelsen er citeret foran, men gentages her.

længstlevendes testationer. I disse tilfælde må den anden halvdel efter min opfattelse ret klart i medfør af § 7, stk. 2, gå til førstafdødes slægt, eller såfremt der ikke er arvinger i denne, til længstlevendes slægt, men ikke i statskassen.

§ 7, stk. 2, er anvendelig.

Eksempel 3.

Længstlevende har testeret over f. eks. halvdelen til fordel for en samlever uden at træffe anden bestemmelse i testamentet. Sådanne testamenter ses i praksis.

Her bør resten efter min opfattelse nok fordeles efter § 7, stk. 2. Der er ikke uden ét eller andet holdepunkt belæg for at antage, at der er gjort op med nogen af siderne. Men resultatet er tvivlsomt, fordi det med en vis føje kunne antages, at længstlevende alene fordelte på sin egen side, således at den resterende halvdel af veneration for førstafdødes slægt skulle behandles som i eksempel 2.

§ 7, stk. 2, er i begge varianter anvendelig.

Eksempel 4.

Længstlevende har alene fordelt indbo og efter testamentet ikke udtalt sig eller forudsat noget om resten af boet. Sådanne testamenter er i praksis helt almindelige, og det kan ses, at indboet undertiden er ganske værdifuldt, ja af og til meget værdifuldt.

Uanset om kredsen af betænkte består af såvel personer fra førstafdødes slægt, som fra længstlevendes egen slægt eller af ubeslægtede, forekommer det mig meget nærliggende med *Borum* at antage, at resten af formuen skal fordeles efter § 7, stk. 2, også selv om legaterne måtte udgøre den væsentligste del af boet.

§ 7, stk. 2, er anvendelig.

Eksempel 5.

Endelig forekommer der i praksis nogle få testamenter, hvor længstlevende har testeret delvis, f. eks. over en fjerdedel, til fordel for egne slægtninge.

I sådanne tilfælde forekommer det mig i mangel af andre fortolkningsdata for nærmestliggende at antage, at resten skal fordeles efter § 7, stk. 2, idet testationen naturligst opfattes som en forlodsbegunstigelse af egne slægtninge. Det er vistnok mindre naturligt at antage, at meningen skulle være, at resten af formuen skal gå til førstafdødes slægtninge. Men i tilfælde, hvor den største del af formuen stammede fra førstafdødes side, vil der måske ikke blive krævet meget mere i retning af holdepunkter i testamentet, for at man i praksis vil statuere, at længstlevende ønskede at skænde mellem de to slægter og blot fordelte på sin side.

§ 7, stk. 2, er i begge varianter anvendelig.

2° Førstafdødes testamente til fordel for andre end ægtefællen skal effektueres ved førstafdødes død

Sådanne testamente er ret sjældne i praksis. De forekommer i to hovedvarianter: Testationer til fordel for egen slægt; og testationer til fordel for andre, det være sig venner, bekendte eller fonde.

Førstafdødes testationskompetence er alene det halve af førstafdødes boslod + særeje. Har førstafdøde udtalt at ville gøre endeligt op med *sin* slægt eller klart tilsigtet dette, er § 7, stk. 2, uanvendelig ved længstlevendes død. I praksis forekommer sådanne testationer oftest som led i fællestestamente med klar stillingtagen til forholdene efter den længstlevendes død. Men der forekommer også enkelte testamente, hvor førstafdøde har testeret isoleret. For dem bliver billedet nok ret broget.

Eksempel 1.

Førstafdøde har betænkt sin egen slægt med $1/4$ = den fulde testationskompetence, idet formuen ved testationen var nogenlunde ligelig fordelt mellem ægtefællerne. Testamentet giver ingen andre fortolkningsdata.

Her vil der formentlig være en vis tendens til at antage, at førstafdøde gjorde endeligt op med sin egen slægt.

§ 7, stk. 2, er derfor uanvendelig.

Resultatet bliver sikkert, såfremt førstafdøde har betænkt sin slægt med det halve af hele boet og længstlevende har respekteret kompetenceoverskridelsen.

Eksempel 2.

Førstafdøde har under samme forudsætninger betænkt en betrængt slægtning eller en slægtning under uddannelse med et væsentligt beløb, der f. eks. er $1/4$ af hele boet. Sådanne testamente ses i praksis.

Efter motiverne kan der som nævnt ikke ske en skævdeling med korrektion for førstafdødes testation. I disse tilfælde finder jeg i modsætning til den øvrige litteratur⁶⁵ ikke, at domstolene behøver at statuere, at anvendelsen af § 7, stk. 2, er udelukket ved længstlevendes død. I særdeleshed ikke, hvor den største del af formuen stammer fra førstafdødes side. Længstlevende kan, som det netop – og klart – er udtalt i motiverne, oprette testamente, hvis en anden fordeling ønskes. I disse tilfælde er der i virkeligheden næppe tilstrækkelig grundlag for at antage, at førstafdøde tilsigte-

65. *Gravervsen* i T. Svéné Schmidt m. fl., s. 31 med henvisninger. Sammenlign *arvelovsudvalgets betænkning* s. 53, v.sp.f.o., citeret foran ved gennemgangen af motiverne.

de at udelukke sin egen slægt, og slet ikke, at formuen skal gå i statskassen, hvis der ikke til den tid måtte være arvinger efter længstlevende.⁶⁶

§ 7, stk. 2, bør være anvendelig.

Eksempel 3.

Førstafødte har under samme forudsætninger betænkt sin nære ven med et væsentligt beløb, der f. eks. er 1/4 af hele boet. Efter min opfattelse vil det også her være nærmestliggende at benytte § 7, stk. 2, ved længstlevendes død.

§ 7, stk. 2, bør være anvendelig.

Eksempel 4.

Førstafødte har under samme forudsætninger alene betænkt en fond med et væsentligt beløb.

Hvis førstafødte havde en nær tilknytning til fondsformålet, mener jeg ikke nødvendigvis, at man behøver at udelukke sekundosuccessionen. Meningen med testationen må vel naturligt være, at så kan længstlevende gøre, hvad længstlevende vil med resten, og hvis længstlevende intet gør, må resten fordeles efter § 7, stk. 2.

Havde førstafødte derimod ingen særlig tilknytning til fondsformålet, vil man snarere antage, at længstlevende ved sin testation gjorde endeligt op med sin side, særligt hvor testationen måtte foreligge som en større brøkgangivelse.

§ 7, stk. 2, er i så fald uanvendelig.

3° Førstafødtes testamente skal først effektueres ved længstlevendes død

Førstafødte kan alene testere med bindende virkning for længstlevende over det halve af førstafødtes boslod + særeje.⁶⁷ Førstafødtes testation over halvdelen af boet efter længstlevende kan derfor kun være bindende for længstlevende i det omfang, testationen ligger inden for førstafødtes nævnte kompetence; i andre tilfælde kan længstlevende, der ikke har tiltrådt førstafødtes testamente, tilsidesætte dette delvis ved selv at udnytte sin testationskompetence efter § 7, stk. 3.⁶⁸

Testamenter af den her omtalte type foreligger i praksis oftest som fællestestamenter, hvor begge ægtefæller testerer sammen, uden at de indsætter hverandre. De foran under 1° - 2° angivne retningslinjer vil derfor formentlig kunne finde tilsvarende anvendelse.

66. Retsopfattelsen kan dog muligt være blevet påvirket af *Ernst Andersens* radikale forslag i modsat retning. Der er ikke praksis.

67. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 52.

68. Sammenlign *Danielsen*, s. 75.

Har førstafdøde testeret over halvdelen af boet efter længstlevende, må testamentet ofte opfattes sådan, at førstafdøde har ønsket en anden fordeling af den halvdel af boet, der ellers legalt ville tilfalde førstafdødes slægt, end den der følger af loven. Dette indebærer, at ordet »arvinger« i § 7, stk. 2, 1. pkt., in fine kan læses: 'Arvinger efter loven eller testamentet'.⁶⁹ Førstafdøde har ikke tilsigtet at udelukke § 7, stk. 2, men har blot udfyldt dens primære indhold for sin side. De hidtidige resultater i den arveretlige litteratur⁷⁰ synes at forudsætte, at formuen ved sådanne testationer aldrig kan fordeles efter § 7, stk. 2, ved længstlevendes død. Der ses dog, som nævnt,⁷¹ ikke at være nogen tvingende grunde til at anse sekundossuccessionen for at være endeligt udelukket. Meningen har jo mest nærliggende ganske enkelt været, at halvdelen skulle gå til hver side. Der vil derfor – når resultatet i teksten antages – kunne blive tale om tilvækstret inden for halvdelen på hver side. Og er der ingen arvinger på den ene side, må § 7, stk. 2, 2. pkt., bringes i anvendelse.

C. Retsvirkninger

Hvor § 7, stk. 2, herefter skal anvendes, og der er arvinger på begge sider, ligedeles alt, hvad længstlevende efterlader sig, mellem arvingerne på begge sider, evt. efter fradrag af, hvad der skal anvendes til fyldestgørelse af førstafdødes eller længstlevendes delvise testationer.

På hver af siderne arver slægtningene, hvor testamenter ikke griber ind, efter reglerne i arvelovens §§ 2-3 efter arveforholdene ved den længstlevendes død. Det kan således forekomme, at arvinger i bedsteforældrelinjen arver på den ene side, samtidig med, at arvinger i forældrelinjen arver på den anden side. Endvidere er arveretten for førstafdødes slægt et specielt tilfælde af svogerskabsarv.⁷²

Er der ingen arvinger på den ene side, går hele arven til arvingerne på den anden side, § 7, stk. 2, 2. pkt.

69. I denne retning tydeligt *arvelovsudvalgets betænkning* s. 52, højre spalte, 2. afsnit, citeret foran under 1° ved eksempel 2.

70. På nær måske *Borums*.

71. Foran ved sammenfatningen af motivudtalelserne.

72. Se også arvelovens § 19, stk. 2, 2. pkt.

3. Førstafdøde efterlader sig livsarvinger. Kvoteregler

Fra 1926⁷³ og indtil arveloven arvede ægtefællen i konkurrence med førstafdødes livsarvinger en fjerdedel af boet efter førstafdøde, medens livsarvingerne (tilsammen) arvede tre fjerdedele. To tredjedele af disse kvoter var tvangsarv, 1926-lovens § 1. De legale lodder kunne således ved testamente begrænses til $1/4 \times 2/3 = 1/6$ for ægtefællen, og til $3/4 \times 2/3 = 1/2$ for livsarvingerne. Levede ægtefællerne i formuefællesskab, blev den efterlevende ægtefælles andel af hele fællesboet ved skifte i anledning af førstafdødes død således: boslodden + den legale arvelod på $1/4$ af førstafdødes boslod = $1/2 + 1/2 \times 1/4 = 5/8$, medens livsarvingernes andel udgjorde $1/2 \times 3/4 = 3/8$. Disse lodder kunne ved førstafdødes testamentariske bestemmelse være begrænset til boslodden + tvangsarvelodden = $1/2 + 1/6 \times 1/2 = 7/12$ for ægtefællen og til tvangsarvelodden = $1/2 \times 1/2 = 1/4$ for livsarvingerne. Ægtefællesskabets maksimale lod ville således være $3/4$ og livsarvingernes $5/12$.

før arveloven

Disse kvoter har stadig ikke ringe praktisk betydning ved uskiftede boer, der er etableret, hvor førstafdøde døde før arveloven, idet de ældre regler da finder anvendelse på boets deling, jfr. arvelovens § 75, stk. 1. Det legale delingsforhold $3/8 - 5/8$ finder i sådanne ældre uskiftede boer anvendelse, uanset om der skiftes i den efterlevende ægtefælles levende live eller der først skiftes ved dennes død.⁷⁴

Ved arveloven blev ægtefællesskabets legale arvelod i konkurrence med førstafdødes livsarvinger forhøjet fra $1/4$ til $1/3$, arvelovens § 6, stk. 1, og tvangsarvelodden er efter § 25 halvdelen deraf eller $1/2 \times 1/3 = 1/6$. Havde førstafdøde særeje, arver ægtefællen således legalt $1/3$ af særejet, minimalt $1/6$ og maksimalt $2/3$, hvorved erindres, at uskiftet bo efter de nugældende regler ikke kan komme på tale over for førstafdødes særeje.

fra arveloven

Havde ægtefællerne formuefællesskab vil ægtefællesskabets legale andel af hele fællesboet i tilfælde af skifte ved førstafdødes død være boslodden + arvelodden = $1/2 + 1/3 \times 1/2$ eller i alt $2/3$. Denne andel kan ved testamente være forøget til boslodden + den legale lod + den testationsfri del af livsarvingernes lod = $1/2 + 1/6 + 1/2 \times 2/3 \times 1/2 = 5/6$. Andelen kan ved testamente være formindsket til boslodden + tvangsarvelodden = $1/2 + 1/2 \times 1/3 \times 1/2 = 7/12$.

Såfremt den efterlevende ægtefælle overtager fællesboet til hendsiden i uskiftet bo, og det uskiftede bo derefter skiftes i den efterlevende

73. De før 1926-loven gældende regler, der nu er helt uden praktisk betydning, kan efterses hos *Viggo Bentzon*, *Den danske Arveret* 1921, s. 44-54.

74. Reglerne behandles i enkeltheder nedenfor 4.6.1.

de ægtefælles levende live, beregnes der fremdeles arvelod til ægtefællen efter § 6 med 1/3 af førstafdødes boslod. Skiftes det uskiftede bo derimod først ved den længstlevendes død, er den længstlevendes legale arveret efter den førstafdøde ægtefælle bortfaldet, og boet deles nu lige mellem hver af ægtefællernes arvinger, § 19, stk. 1, 2. pkt. Der er ikke i disse situationer noget hensyn at tage til den efterlevende ægtefælles behov for såvidt muligt at bevare sit bo, og man har derfor fundet det rigtigst at se bort fra en arveret for den længstlevende ægtefælle, som ikke er blevet aktuel, og som alene ville forrykke forholdet mellem slægtsgrupperne til fordel for den længstlevende ægtefælles arvinger. Forskellen i delingsreglerne får ingen betydning for arvens fordeling, når ægtefællerne alene efterlader sig fælles livsarvinger,⁷⁵ men derimod hvor en eller begge ægtefæller efterlader sig særlige livsarvinger. En kombination af de to delingsregelsæt bliver aktuelt ved de såkaldte successive skifter af uskiftet bo, når der udskiftes en eller flere af førstafdødes livsarvinger i den efterlevende ægtefælles levende live, medens resten af det uskiftede bo først skiftes ved længstlevendes død, jfr. nærmere nedenfor i afsnittet, 4.6.2. om uskiftet bo.

øvrige
nordiske
lande

Arveretten i de nordiske lande, der alle har formuefællesskab som hovedordning, er i dette århundrede udviklet efter et indgående indbyrdes samarbejde, der i høj grad har sat sit præg på reformerne i hvert enkelt land. Selv om udgangspunkterne for ægtefællens arveretlige stilling i de enkelte lande var meget forskellige ved århundredets begyndelse, er der foregået en betydelig tilnærmelse med en væsentlig styrkelse af ægtefællens stilling på bekostning af livsarvingernes. Denne udvikling er, som det vil ses af det følgende, ikke afsluttet.

Island

Island: Fra 1962 arver ægtefællen 1/3 i konkurrence med livsarvinger. 2/3 af de legale lodder er tvangsarv. Uskiftet bo kræver samtykke fra myndige livsarvinger. Det kan ved ægtepagt fastsættes, at formuen skal være særeje i tilfælde af separation eller skilsmisse, men behandles som fælleseje i tilfælde af død.

Norge

Norge: Efter arveloven fra 1972 arver ægtefællen legalt 1/4 i konkurrence med livsarvinger. 2/3 af livsarvingernes lod er tvangsarv, dog med et beløbsmæssigt maksimum. Uskiftet bo kræver samtykke eller tilladelse fra særkuldbørn. Der kan sidde i uskiftet bo med førstafdødes særeje, dels når dette er bestemt ved ægtepagt, dels hvor arvingerne samtykker, og det uskiftede bo omfatter da også længstlevendes særeje.

Finland

Finland: Den efterlevende ægtefælle har *ingen arveret* i konkurrence med livsarvinger ifølge arveloven fra 1965. Halvdelen af livsarvingernes arvelod er tvangsarv. Uskiftet bo kendes ikke, men det foreslås indført (1981),

75. Se om testationskompetence, båndlæggelse og arveafkald nedenfor i de respektive afsnit.

at den længstlevende *kun* skal skifte med livsarvingerne, hvis disse fremsætter begæring derom, og selv i så fald skal ægtefællen kunne beholde de aktiver, der hører til det fælles hjem, uskiftede.

Sverige: Den efterlevende ægtefælle har efter arveloven af 1958 *ingen arveret* i konkurrence med livsarvinger. Halvdelen af livsarvingernes arv er tvangsarv. Uskiftet bo kendes ikke. I praksis oprettes i meget vidt omfang testamente til fordel for ægtefællen. Det er i en betænkning fra 1981 blevet foreslået, at ægtefællen kun skal skifte med førstafdødes livsarvinger, hvis dette begæres af disse, at ægtefællen skal have en legal arvelod på 1/3 ved skifte i efterlevendes levende live samt at livsarvingernes tvangsarveret afskaffes! Et mindre vidtgående lovforslag er nu fremsat i rigsdagen.

Sverige

4. Uskiftet bo

4.1. Almindelig orientering

Efter arvelovens § 8 er den efterlevende ægtefælle ved den førstafdøde ægtefælles død berettiget til at overtage hele fællesboet til hensiddent i uskiftet bo⁷⁶ uden at skifte med ægtefællernes fælles livsarvinger, og uskiftet bo kan efter § 9 tillige etableres, når samtykke eller tilladelse foreligger fra førstafdødes særlige livsarvinger. Skiftes der helt eller delvis med særlige livsarvinger eller evt. med en eller flere fælles livsarvinger, kan der etableres uskiftet bo om resten af fællesboet.

Ved uskiftet bo suspenderes livsarvingernes arveret, herunder også deres tvangsarveret. Den efterlevende ægtefælle *fortsætter* fællesboet, men kommer naturligvis – som en pris derfor – til ubetinget at hæfte personligt for al førstafdødes gæld, arvelovens § 16.⁷⁷ For de fleste enker og enkemænd vil uskiftet bo være en fordel frem for et skifte: Det indebærer nemlig, at den efterlevende normalt vil kunne leve videre med alt, hvad der hørte til det tidligere fællesbo og således kan blive i stand til at fortsætte sin tilværelse uden at skulle realisere eller afstå ting, som ægtefællerne ofte gennem en lang fælles tilværelse har anskaffet, og som har været rammen om deres hidtidige liv. En fortsættelse af den hidtidige levestandard vil i mange tilfælde også forud-

fordele
ulemper

76. Enkelte træk i den historiske udvikling af instituttet uskiftet bo med livsarvinger er kort omtalt foran i kap. I og i kap. II.

77. En gæld, der alene relateres til førstafdødes særeje, der skiftes, vil dog blive afgjort i forbindelse med dette skifte, såfremt denne gæld kan dækkes af særejet.

sætte, at ægtefællen ikke er nødt til at afstå 1/3 af værdierne. Uskiftet bo løser dog ikke ægtefællens problemer længere end til det tidspunkt, hvor den efterlevende vil indgå *nyt ægteskab*; reglen er, at der så må skiftes, hvis livsarvingerne da ikke samtykker i, at det uskiftede bo trods det nye ægteskab kan fortsættes.

Ved uskiftet bo skal den efterlevende ægtefælle ikke svare *arveafgift* af den del, der ellers ville være ægtefællens arv efter den førstafdøde, ligesom der ikke skal svares nogen arveafgift af livsarvingernes potentielle andel af fællesboet. Der skal heller ikke svares *skifteafgift*. Ordningen træder for så vidt gratis i kraft. Ægtefællen skal alene inden en vis frist indlevere en opgørelse over fællesboets aktiver og passiver og over sit eventuelle særeje til skifteretten.

I *skattemæssig* henseende er ordningen derimod normalt ikke så gunstig for den efterlevende ægtefælle som ordningen ved et skifte, hvor indkomstskat af indtægter af boets aktiver dels helt undgås i mindre boer i »boperioden«, dels efter de endnu gældende regler normalt vil være lavere i »boperioden« end den indkomstskat, den længstlevende ægtefælle ved uskiftet bo skulle betale, f. eks. af renter og udbytte af værdipapirer, når disse indtægter lægges oven i ægtefællens egne indtægter.⁷⁸ Det kræver derfor tillige en skatteteknisk overvejelse om denne pris er værd at betale for at opnå de fordele, som uskiftet bo måtte byde på bedømt ud fra den efterlevende ægtefælles forhold nu og senere.⁷⁹

antallet

Omkring 25% af alle dødsboer overtages her i landet af den efterlevende ægtefælle til hensidde i uskiftet bo. Når det betænkes, at en betydelig del af dødsboerne udlægges for begravelsesomkostningerne eller ved andet summarisk skifte, vil det fremgå, at uskiftet bo er den helt almindeligt valgte løsning for den længstlevende ægtefælle, der arver i konkurrence med førstafdødes livsarvinger.

lovreglerne

Efter arvelovens § 73 finder reglerne om uskiftet bo i arvelovens kap. 3 anvendelse, såfremt førstafdøde er død efter den 1. april 1964. Ved lovens § 75, stk. 1, er det imidlertid bestemt, at reglerne i kap. 3 også skal anvendes på uskiftet bo med livsarvinger, selv om den afdøde ægtefælle er død før lovens ikrafttræden. Men dette sidste gælder dog ikke reglerne i § 19 om, hvornår arven efter førstafdøde falder, og om, hvordan boet skal deles ved skifte. Man ønskede på den ene side af praktiske årsager at undgå at skulle arbejde med to ret forskellige regelsæt i en længere årrække, men fandt det på den anden side rigtigst at respektere de i kraft af de tidligere regler allerede etab-

78. Reglerne findes i Kildeskattelovens §§ 13-20. De er nøjere behandlet i *Bjørn, Hulgaard og Michelsen: Lærebog om indkomstskat*, 5. udg., 1985, s. 551-614. Efter skattereformens ikrafttræden vil denne forskel blive mindre udtalt i større boer.

79. Også modtagelse af forsikringssummer i anledning af førstafdødes død kan indgå i overvejelserne.

lerede retspositioner, som ellers til dels ville være blevet tilsidesat, hvis også arvelovens § 19 havde fået tilbagevirkende kraft.

nogle nyere
udviklingstræk

I forarbejderne til arveloven drøftedes det, om de foreslåede nye regler var for restriktive over for fælles livsarvinger, idet de måske ville kunne stille sig hindrende i vejen for løsning af generationsskifter, som var forblevet uløste indtil førstafdødes død. Overvejelserne mundede dog ikke ud i, at der blev stillet forslag om, at førstafdøde f. eks. skulle kunne udelukke uskiftet bo ved testamente, eller at skifteretten skulle kunne pålægge den efterlevende ægtefælle at yde forskud på arven efter førstafdøde.

Ud fra en fornemmelse af, at problemstillingerne nu overvejende har ændret karakter i praksis, søgte jeg i 1984 gennem notarerne oplysning om, hvilke testamentstyper, der i året 1983 blev oprettet i en ø-kreds, i en jysk kreds og i en københavns omegnskreds. Undersøgelsen, hvis resultater er sammenfattet nedenfor i kap. VI, 4. viste, at der bortset fra nogle ganske få generationsskifter, der ordnedes ved testamente⁸⁰ intet spor fandtes i de oprettede testamenter i retning af, at førstafdøde søgte at begrænse udbredelsen af uskiftet bo.

Derimod forekommer der nu en massiv oprettelse af testamenter, der søger at betrygge udbredelsen af uskiftet bo, især ved at foreskrive, at førstafdødes særkuldbørn alene skal have deres tvangsarv, hvis ægtefællen ikke opnår tilladelse til hensiddet i uskiftet bo. Der kan også iagttages en ret kraftig testamentsoprettelse, der favoriserer den efterlevende ægtefælle i forhold til de fælles livsarvinger, dels i særejeægteskaber, dels ved skifter i stedet for og efter uskiftet bo.

4.2. Betingelser for uskiftet bo

4.2.1. Ægteskab

Reglerne kan ikke anvendes på *samlivsforhold* uden ægteskab, heller ikke hvor der er tillagt samleveren en testamentarisk arveret.

Ægteskabet må ikke være *ophørt* ved skilsmisse eller omstødelse. Det kommer an på, om en dom til skilsmisse er afsagt, idet sagen skal hæves, hvis en ægtefælle dør inden domsafsigelsen, rpl. § 455, stk. 2, og ikke kan ankes efter dødsfaldet. Ved bevilling til skilsmisse kommer det an på bevillingens udfærdigelsestidspunkt.

4.2.2. Formuefællesskab

Kun, hvor der mellem ægtefællerne bestod *formuefællesskab*, kan uskiftet bo etableres, arvelovens § 8. Er formuefællesskabet ophørt ved afsigelse⁸¹ af dom eller udfærdigelse af bevilling til *separation* el-

80. Her lå hovedvægten dog på at begrænse de øvrige livsarvingers arv.

81. Jfr. *UFR 1930.907 V*: Dom til separation afsagt kl. 10; dødsfald samme dag kl. 13: uskiftet bo afslået. Se om skæringstidspunktet ved kap. VI skifter: *Person-, Familie og Arveret* s. 155 f og 160.

ler ved skifterettens kendelse om *bosondring*, kan hensiddens i uskiftet bo ikke ske.

Var der fuldstændigt *særeje* i ægteskabet, er uskiftet bo udelukket.

Ved *blandet formuefællesskab-særeje*, må førstafdødes *særeje* skiftes, den efterlevende beholder sit *særeje*, der ikke indgår i det uskiftede bo, og der kan etableres uskiftet bo om fællesboet.

4.2.3. Livsarvinger

Førstafdøde skal have efterladt sig livsarvinger. Er enken gravid ved dødsfaldet, kan boet udleveres til hensiddens i uskiftet bo med den ufødte, jfr. arvelovens § 5, stk. 1. Er der ikke andre børn efter afdøde, er det dog en forudsætning, at barnet fødes levende. Sker dette ikke, må der skiftes.⁸²

fælles
livsarvinger

Er *livsarvingerne fælles*, er retten til hensiddens i uskiftet bo for den efterlevende ægtefælle ikke afhængig af tilladelser fra livsarvingerne, heller ikke selv om disse er umyndige.

umyndige
særbørn

Har førstafdøde efterladt sig *særlige livsarvinger*, der er *umyndige*, kan skifteretten efter § 9, stk. 1, 1. pkt., tillade ægtefællen at hensidde i uskiftet bo med de umyndige, såfremt værgeren samtykker, og retten under hensyn til arvingernes tarv og ægtefællens forhold finder det forsvarligt. I praksis lægges afgørende vægt på, om børnene opholder sig hos ægtefællen og skal forblive og forsørges der, idet ægtefællen efter § 9, stk. 2, overtager afdødes forsørgerpligt overfor dem. Opholder børnene sig ikke hos ægtefællen, meddeles tilladelse kun undtagelsesvist, hvor særlige grunde foreligger f. eks. den efterlevendes stærke behov for at beholde aktiverne.⁸³

myndige
særbørn

Er førstafdødes særlige livsarvinger *myndige*, kræves det, at de selv meddeler samtykke til uskiftet bo. Samtykket kan meddeles på forhånd, ligesom det kan gøres betinget eller begrænses i tid eller til en del af arven.⁸⁴

den praktiske
effekt

Tanken bag disse samtykkeregler har været, at førstafdødes særlige livsarvinger typisk ikke vil have samme interesse i fællesboets fortsættelse og efterlevendes forhold som de fælles livsarvinger; de skulle derfor være *bedre stillet* over for ægtefællen end de fælles livsarvinger og skulle kunne sige nej til uskiftet bo. Det ser imidlertid ud til at være gået sådan, at samtykkereglerne bevirker, at de særlige livsarvinger i praksis stort set enten må give samtykke eller nøjes med at få deres tvangsarv. Testamentsundersøgelsen viser, at det spiller en vis rolle, om de særlige livsarvinger har været medta-

82. *Danielsen* s. 79 f.

83. Den efterlevende ægtefælle kan i så fald pålægges at svare bidrag til barnets underhold efter reglerne i BL kap. 2.

84. Ved umyndige særbørn kræves ved forhåndssamtykke godkendelse fra statsamtet. Praksis er restriktiv, *Danielsen*, s. 86 med henvisninger.

get af førstafdøde til opvækst i det nye hjem; der forekommer et mindre antal testamenter, hvor ægtefællerne søger at ligestille sådanne særbørn med deres fællesbørn. I disse testamenter er der oftest ingen restriktioner, hvis samtykke til hensiddens i uskiftet bo ikke opnås. Men dernæst forekommer der et betydeligt antal testamenter, der kort og godt fastsætter, at særbørnene kun skal have deres tvangsarv, uanset om de meddeler samtykke til hensiddens i uskiftet bo eller ikke. I endnu flere testamenter er grundformlen imidlertid af følgende indhold: Hvis særbørnene ikke meddeler samtykke til hensiddens i uskiftet bo (eller får tilladelse dertil), skal de alene have deres tvangsarv. Gives samtykke eller tilladelse, skal særbørnenes arv ikke beskæres, men efter visse af testamenterne ligefrem forøges. Et forsigtigt skøn på grundlag af det ret spinkle materiale peger i retning af, at der i hvert fald i en af de undersøgte kredse må være tale om, at sådanne testamenter oprettes i langt de fleste af de ægteskaber, hvor en eller begge ægtefæller har særbørn.

Derimod ser det ud til, at et »problem« man overvejede i tiden efter arvelovens gennemførelse og stadig drøfter⁸⁵ ikke har nogen aktualitet i praksis: Et myndigt særbarn, der efter arvelovens regler har samtykket i uskiftet bo, løber en risiko derved, at det ikke længere kan være arveoverførende led til sin ægtefælle, hvis det dør før det uskiftede bo skiftes, § 19, stk. 1, 1. pkt. Er særbarnet barnløst, kan det således i modsætning til, hvad der gjaldt før arveloven, skade sin ægtefælles ret ved at samtykke til uskiftet bo. I teorien har man derfor forsøgt at løse dette problem ved at anbefale, at særbarnet gør sit samtykke til uskiftet bo betinget af, at den efterlevende ægtefælle indsætter særbarnets ægtefælle i sit testamente. Noget sådant hjælper dog ikke et afdødt særbarns ægtefælle på et skifte i den efterlevende ægtefælles levende live. Figuren forekommer i øvrigt i flere forskellige henseender temmelig klodset og anvendes i hvert fald kun yderst sjældent i nyere testamentspraksis. Ved testamentsundersøgelsen i 1983 forekom der således ikke et eneste tilfælde, heller ikke i den variant, hvor et særbarn »belønnes« for at samtykke til hensiddens i uskiftet bo.

Et forhåndssamtykke til uskiftet bo må være meddelt over for den førstafdøde ægtefælle for at være bindende, jfr. princippet i arvelovens § 31, stk. 1, 1. pkt. Det binder i så fald i almindelighed også særbarnets livsarvinger, § 31, stk. 1, 2. pkt.⁸⁶ Samtykket kan ikke tilbagekaldes, derimod efter omstændighederne falde bort på grund af bristende forudsætninger.

forhåndssamtykke

Et samtykke fra særbørn tvinger ikke den efterlevende ægtefælle til uskiftet bo; ægtefællen kan altid vælge at skifte helt eller delvist.

85. Se herved *Danielsen*, s. 87 og senest *Graversen* i T. Svenné Schmidt m. fl. Arveret s. 49 f.

86. *UfR 1928.187* Ø.

4.2.4. Solvens

Efter arvelovens § 10 kan den efterlevende ægtefælle ikke få boet udleveret til hendsiden i uskiftet bo, hvis ægtefællen er under konkurs,⁸⁷ eller det godtgøres, at ægtefællen ikke har tilstrækkelige midler til at dække sine forpligtelser.

Ved *insolvens* forstås efter konkurslovens § 17, stk. 2, at ægtefællen ikke kan opfylde sine forpligtelser efterhånden som de forfalder, medmindre betalingsudygtigheden må antages blot at være forbigående. Herved lægges vægten på, om der foreligger »illikviditet« og ikke på, om der er underbalance på status – såkaldt »insufficiens«. Ved beregningen af, om den efterlevende ægtefælle gennem fremtidige indtægter, realisationer eller belåning af aktiver m.m. vil være i stand til i en rimelig periode fremover at skaffe likvider til rettidig betaling af sin gæld, må der helt ses bort fra førstafdødes bodel og særeje.

Reglen tilsigter at beskytte såvel førstafdødes kreditorer som livsarvingerne.

4.2.5. Myndighed

Er ægtefællen *umyndig*, kan den umyndige efter arvelovens § 11 kun få boet udleveret til hendsiden i uskiftet bo, såfremt skifteretten finder det foreneligt med den umyndiges tarv. Der kan navnlig være betænkeligheder ved at lade den umyndige overtage betydelige gældsposter.

Begæring om uskiftet bo må fremsættes af værger, § 12.

4.2.6. Modstående testamente

Førstafdøde kan ikke udelukke uskiftet bo ved testamente, men kan begrænse dette til bosloddet og ægtefællens og livsarvingernes tvangsarvelodder. Fremgår det ikke klart af førstafdødes testamente, at arv eller legater skal udredes straks, formodes det, at meningen er, at bestemmelserne først skal have virkning efter ægtefællens hendsiden i uskiftet bo.⁸⁸

4.2.7. Afkald

Ægtefællen kan gyldigt give afkald på retten til uskiftet bo over for arvingerne, og et afkald kan også gives gyldigt som forhåndsafkald i førstafdødes levende live, men må da være meddelt over for ægtefællen, jfr. princippet i arvelovens § 31, stk. 1, 1. pkt.⁸⁹

87. Anmeldt betalingsstandsning efter konkurslovens kap. 2, åbnet akkordforhandling efter konkurslovens kap. 20 og indledt gældssanering efter konkurslovens kap. 25 må sidestilles dermed.

88. *Danielsen*, s. 81 m. henvisninger.

89. *Danielsen*, s. 82 m. henvisninger.

Et arveafkald fra ægtefællen udelukker ikke adgangen til at få fællesboet udleveret til hensiddende i uskiftet bo, men ændrer delingsforholdet ved skifte i ægtefællens levende live.

4.2.8. Arveretsforbrydelse

Har ægtefællen forbrudt sin arveret efter arvelovens § 36 antages det, at også adgangen til at få fællesboet udleveret til hensiddende i uskiftet bo er udelukket.⁹⁰

4.2.9. Begæring fra ægtefællen

Ægtefællen har aldrig nogen pligt til at overtage fællesboet til uskiftet bo, men kan altid vælge at skifte. Der kræves derfor en *begæring* fra ægtefællen, jfr. arvelovens § 12. Er ægtefællen for alvor i tvivl om det tilrådelige i at overtage gældsansvaret uden en nøjere undersøgelse, kan man gå den vej, at lade boet begynde som et gældsfragåelsesbo efter skiftelovens kap. III, hvor der udstedes præklusivt proklama, for derefter efter proklamafristens udløb i givet fald at fremsætte begæring for skifteretten om boets udlevering til hensiddende i uskiftet bo.⁹¹

4.3. Aktiver og passiver

4.3.1. Hvad indgår i boet - aktiverne

Til det uskiftede bo's aktiver hører nu først aktiverne i *det tidligere fællesbo*, dvs. førstafdødes og den efterlevende ægtefælles bodelsaktiver på tidspunktet for dødsfaldet, jfr. arvelovens § 8, »overtage fællesboet«.

a) fællesboet

Foran under 1.2. ved gennemgangen af, hvad der falder i arv efter førstafdøde, er der taget stilling til, hvad der i tilfælde af skifte ved førstafdødes død vil ske med førstafdødes § 15, stk. 2-rettigheder: de vil enten *falde bort* eller *indgå* ved opgørelsen af førstafdødes bodel. Det gør ingen forskel, at den efterlevende ægtefælle i stedet overtager fællesboet til hensiddende i uskiftet bo; de rettigheder efter førstafdøde, der ikke falder bort, indgår derfor i det uskiftede bo.

førstafdødes § 15, stk. 2-rettigheder

Arvelovens § 14, stk. 2, bestemmer: »På rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, finder reglerne om uskiftet bo kun anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler.« § 14, stk. 2, der ganske svarer til ÆRL § 15, stk. 2, angår kun den efterlevende ægtefælles rettigheder, men såvel erhvervelser fra tiden før førstafdødes død som sene-

længstlevendes

90. Arvelovskommissionens betænkning, s. 91, og UfR 1973.406 Ø om stillingen under straffesagen.

91. Der må så svares skifteafgift. Sml. den noget upraktiske regel i arvelovens § 16, 2. pkt.

re erhvervelser og altså navnlig også for tiden efter etableringen af det uskiftede bo.

Det praktisk væsentligste spørgsmål er, om en rettighed indgår i det uskiftede bo, således at den ved skifte af det uskiftede bo gribes af delingsreglerne for boet, eller om ægtefællen eller dennes arvinger kan holde rettigheden udenfor delingen.

skifte ved død

Ved skifte af det uskiftede bo i anledning af den længstlevendes *død*, ophører rettighederne med at være knyttet til længstlevendes person på en sådan måde, at reglerne om formuefællesskab kun finder anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler. Nogle af rettighederne *bortfalder*; andre frigøres fra båndet og *indgår*, da de hører til formuefællesskabet i opgørelsen af det uskiftede bo. Den foran under 1.2. givne gennemgang af, hvilke af førstafdødes § 15, stk. 2 rettigheder der bortfalder, og hvilke der indgår i opgørelsen af førstafdødes bodel, finder ganske tilsvarende anvendelse.

skifte i
levende live

Anderledes ved skifte af det uskiftede bo i den efterlevende ægtefælles *levende live*,⁹² hvor betydningen af reglen i arvelovens § 14, stk. 2, derfor viser sig. Her kan den efterlevende holde sine § 15, stk. 2-rettigheder ude fra skifte af det uskiftede bo i samme omfang, som ægtefællen ville kunne holde rettighederne ude fra at skifte straks efter førstafdødes død, se gennemgangen derom foran under 1.2. med stillingtagen til de enkelte rettigheder.

b) særejerne

Førstafdødes særeje skal skiftes⁹³. Den efterlevendes særeje påvirkes ikke af dødsfaldet. Ægtefællen beholder dette som særeje. Det skal opgives i et tillæg til fællesboopgørelsen, se arvelovens § 13, stk. 1, og kan evt. blive berørt ved et senere skifte af det uskiftede bo, såfremt der på skiftet gøres vederlagskrav gældende efter arvelovens § 21 eller evt. efter ÆRL § 23.⁹⁴

c) længst-
levendes
erhvervelser

Alt, hvad den længstlevende ægtefælle *erhverver*, indgår dernæst efter hovedreglen i arvelovens § 14, stk. 1, i det uskiftede bo. Det grundlæggende synspunkt er, at ægtefællen kan bruge af fællesboet og derfor som en kompensation derfor må lade sine erhvervelser indgå i dette.

Hvis erhvervelsen gyldigt er gjort til *særeje for ægtefællen*, går aktivt dog ikke ind i det uskiftede bo, men bliver den efterlevende ægtefælles særeje, § 14, stk. 1. Dette vil være tilfældet for erhvervelser ved arv og gave fra tredjemand med klausul om særeje, men også om erhvervelser, der i kraft af en ægtepagt oprettet mellem de tidligere ægtefæller ville være blevet særeje under ægteskabet, således f. eks. indtægter af en erhvervsjendom, der ved ægtepagt mellem ægtefællerne

92. Herunder successive skifter.

93. Om den efterlevende ægtefælles arv af særejet nedenfor under c.

94. Se nedenfor under 4.7.

var gjort til særeje, når ægtepagten indeholdt bestemmelse om, at indtægterne af ejendommen også skulle være særeje.

Den efterlevende ægtefælles *arv af førstafdødes særeje* må sidestilles med arv, ægtefællen senere erhverver, og er derfor også omfattet af hovedreglen om erhvervelser i § 14, stk. 1,⁹⁵ og går som udgangspunkt ind i det uskiftede bo.⁹⁶

Efter § 14, stk. 3, har den efterlevende ægtefælle dog mulighed for at hindre at arv eller gave, som tilfalder ægtefællen, kommer til at gå ind i det uskiftede bo. Tankegangen har herved især været, at arv, der falder i førstafdødes slægt, nu går helt uden om det uskiftede bo og dermed om den efterlevende ægtefælles slægtsarvinger, hvorfor ægtefællen retfærdigvis bør have mulighed for at kunne hindre, at arv der falder i ægtefællens egen slægt skal ind i boet og muligt blive til fordel for førstafdødes særlige livsarvinger. Reglen antages også at gælde for den efterlevende ægtefælles arv af førstafdødes særeje.⁹⁷ Ægtefællen må, for at hindre indgangen af arven eller gaven efter § 14, stk. 3, begære skifte af det uskiftede bo inden 3 måneder efter, at ægtefællen har *modtaget* – dvs. fået udbetalt – arven eller gaven.

3-måneders reglen i arvelovens § 14, stk. 3, gjaldt ifølge et andet pkt. i bestemmelsen, som blev ophævet ved gennemførelsen af erstatningsansvarsloven med virkning fra den 1. oktober 1984, indtil da også for »erstatning, der tilfalder ægtefællen i anledning af førstafdødes død.« Nu følger det af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 3, 1. pkt., at erstatning for tab af forsøger ikke indgår i formuefællesskabet mellem ægtefæller, hvorunder også skal regnes et uskiftet bo. Såfremt den efterlevende ægtefælle derfor har holdt et sådant erstatningsbeløb adskilt fra den øvrige formue, indgår erstatningen⁹⁸ ikke under en deling af det uskiftede bo i ægtefællens levende live, men nok i en deling af det uskiftede bo i anledning af ægtefællens død, jfr. § 18, stk. 3. 2. pkt.

På tilsvarende måde må en forsikringssum ifølge en ulykkesforsikring eller ifølge arbejdsskadeforsikringsloven, der udløses ved førstafdødes død, og tilfalder den efterlevende ægtefælle, behandles.⁹⁹

§ 14, stk. 3.

forsørgertabs-
erstatningulykkes-
forsikringer

95. Ernst Andersen, s. 241, Danielsen, s. 103, Graversen i T. Sønné Schmidt m.fl. s. 45.

96. Medmindre arven – friarv eller tvangsarv – er gjort til særeje i førstafdødes testamente i medfør af ÆRL § 21, Danielsen, retsvirkningslovskommentaren 1986, s. 176 f. En tilsvarende bestemmelse om ægtefællens arv af førstafdødes boslod må i almindelighed fortolkes sådan, at testamentet alene skal have virkning efter det uskiftede bos ophør, i den efterlevende ægtefælles nye ægteskab.

97. Danielsen, s. 108 m. henvisninger.

98. Om værdistigninger m.v. se foran under 1.2.

99. Motiverne til erstatningsansvarsloven FT 1983/84, 2. saml. sp. 107ff, anbefaler en sådan analogi, se tillige A. Vinding Kruse og Jens Møller, Kommenteret Erstatningsansvarslov, s. 251 f, Linda Nielsen i UfR 1986, B, s. 5 ff og Jørgen Nørgaard, Jur. 1986 s. 34 ff samt A. Vinding Kruse, Erstatningsretten, s. 639 f.

livsforsikring Meget taler for tillige at behandle almindelige *livsforsikringssummer* og *rateforsikringer*, der tilfalder den efterlevende ægtefælle som begunstiget¹⁰⁰ i anledning af førstafdødes død, på samme måde.¹⁰¹

Er den efterlevende ægtefælle indsat som begunstiget i *tredjemands livsforsikring*, vil reglen i erstatningsansvarslovens § 18, stk. 3, i almindelighed ikke kunne anvendes analogt. Forsikringssummen kan formentlig her alene holdes uden for det uskiftede bo efter en analogi af 3-måneders reglen i arvelovens § 14, stk. 3.¹⁰²

bevisregler Efter arvelovens § 23 formodes alt hvad en ægtefælle ejer ved skifte af det uskiftede bo at høre til dette. Reglen medfører, at der ved en blandet formueordning gælder en formodning for fælleseje og imod særeje. Det vil afhænge af de konkrete omstændigheder, hvor meget der skal til for at formodningen kan afkræftes.¹⁰³

4.3.2. Hvad indgår i boet - passiverne

Den efterlevende ægtefælle bliver ved at overtage fællesboet personlig ansvarlig for førstafdødes gæld, § 16. Der kan derfor søges fyldestgørelse for sådan gæld, dels i hele det uskiftede bo, dels i den efterlevende ægtefælles særeje.¹⁰⁴ Det samme er tilfældet for ægtefællens egen gæld, det være sig ældre gæld eller senere tilkommende gæld.

Førstafdødes arvinger hæfter ikke for nogen del af gælden.

4.4. Rådigheden

4.4.1. Inter vivos

Arvelovens § 15, stk. 1, bestemmer, at ægtefællen i *levende live* udøver en ejers rådighed over boet: Ægtefællen bliver *ikke ejer* af aktiverne, men får fuld legitimation til at disponere; interessesubjekt er imidlertid ægtefællen og førstafdødes livsarvinger. *Beføjelsen* til at råde er derfor trods ordlyden af § 15, stk. 1, ikke ganske fri for ægtefællen, men må udøves med et vist hensyn til arvingernes potentielle ret. Da ægtefællen netop skal kunne leve videre med det uskiftede bo, og eventuelt bruge af værdierne til eget og børns underhold, bliver det kun den råden, der foregriber en senere deling af boet ved skifte, som ægtefællen ikke bør foretage. Der kan i visse misbrugstilfælde, som omtales nærmere nedenfor, gribes ind med sanktioner fra arvingernes

100. Er den efterlevende ægtefælle ikke indsat som begunstiget, indgår forsikringssummen i det uskiftede bo.

101. Således A. *Vinding Kruse*, Erstatningsretten 1986, s. 639 f m. henvisninger.

102. For en sådan analogi *Linda Nielsen* i UFR 1986, B, s. 9.

103. *Borum*, Arveretten s. 55, fandt ikke, at der kunne fordres mere end en antageliggørelse.

104. *Ernst Andersen*, s. 247.

side. Disse består i en ret til at kræve skifte efter § 20, en ret til på skifter at forlange vederlag efter § 21, således at tabet ved misbruget såvidt muligt genoprettes, og endelig i en ret til i særlige tilfælde at omstøde gaver over for gavemodtageren, således at værdierne trækkes tilbage til boet inden dettes endelige deling, § 22. Efter retspraksis skal der i de fleste situationer temmelig meget til, før de i loven angivne grænser anses for overskredet.

Den efterlevende ægtefælle er *legitimeret* til fuldt ud at råde over boets aktiver og dokumenterer dette ved at få en attest fra skifteretten om, at boet er udleveret til hendsiden i uskiftet bo. En sådan skifteretsattest kan tinglyses som adkomst for ægtefællen på de af boets faste ejendomme, der hidtil stod i førstafdødes navn.

Er ægtefællen *umyndig*, råder værgeren over boet, og de almindelige regler om bestyrelse af formuen og statsamtets godkendelse af dispositioner¹⁰⁵ finder anvendelse.

4.4.2. *Mortis causa*

Også den efterlevende ægtefælles adgang til at råde *mortis causa* ved testamente over det uskiftede bo's formue er reguleret ved § 15, og det såvel i kvantitativ som i kvalitativ henseende, se § 15, stk. 2, 1. og 2. pkt.

Reglerne gælder såvel for uskiftede boer etableret før som etableret efter arvelovens ikrafttræden.

Er førstafdøde død *før* arvelovens ikrafttræden uden at have oprettet testamente, er delingsforholdet for det uskiftede bo ved skifte efter længstlevendes død 3/8 til førstafdødes arvinger og 5/8 til længstlevendes arvinger. Har den efterlevende ægtefælle ikke livsarvinger, er ægtefællens testationskompetence derfor 5/8, medens den er 5/16 hvis ægtefællen har livsarvinger, herunder fælles livsarvinger.

Førstafdøde kan ved testamente have disponeret over 1/3 af sin boslod til fordel for andre end ægtefællen eller livsarvingerne eller til fordel for livsarvinger eller ægtefællen. En sådan testation kan enten være udformet så den skal effektueres straks ved førstafdødes død eller sådan, at den først skal effektueres ved skifte af det uskiftede bo. I begge tilfælde vil delingsforholdet 3/8 – 5/8 være forrykket.

Har førstafdøde f. eks. begunstiget et særbarn med 1/3 af sin boslod og er bestemmelsen effektueret straks ved førstafdødes død, bliver delingsforholdet ved det uskiftede bo's ophør 3/10 – 7/10: ($2/3 \times 3/4 \times 1/2 = 3/12$ til førstafdødes livsarvinger og $1/2 + 2/3 \times 1/4 \times 1/2 = 7/12$ til ægtefællen eller dennes livsarvinger).

Er det uskiftede bo etableret *efter* arvelovens ikrafttræden, er delingsforholdet i tilfælde af skifte efter længstlevendes død afgørende for

ældre boer

nyere boer

105. Værgbekendtgørelsens §§ 13-18 og *Personretten*, s. 117 ff.

den efterlevende ægtefælles testationskompetence. Dette delingsforhold er efter § 19, stk. 1, 2. pkt., $1/2 - 1/2$ mellem de to arvinggrupper. Efter længstlevende falder således $1/2$ af det uskiftede bo i arv. Testationskompetencen er derfor *kvantitativt* $1/4$ eller $1/2$ af hele boet, alt efter om den efterlevende ægtefælle har livsarvinger eller dette ikke er tilfældet.

Dette delingsforhold på $1/2 - 1/2$ kan imidlertid være forrykket ved førstafdødes testamentariske bestemmelse.

Har førstafdøde i et nyere bo således begunstiget ægtefællen mest muligt og tillige bestemt, at hele friarven efter førstafdøde straks ved dødsfaldet skal være den efterlevende ægtefælles særeje, bliver $1/4$ af de to nettoboslodder efter forholdene ved førstafdødes død ægtefællens særeje. Resten af boet må ved længstlevendes død deles i forholdet $1/3 - 2/3$: nemlig $1/4$ til førstafdødes livsarvinger og $1/2 = 2/4$ til længstlevendes livsarvinger = $1/4 - 2/4 = 1 - 2 = 1/3 - 2/3$. Den efterlevendes testationskompetence er derfor $2/3$ af det uskiftede bo, hvis ægtefællen ikke har livsarvinger, og ellers $1/3$. Samme delingsforhold og testationskompetence vil foreligge, hvor førstafdøde har testeret til fordel for andre, således at testamentet skal og er blevet effektueret straks ved førstafdødes død.¹⁰⁶

Har førstafdøde testeret mest muligt til fordel for længstlevende og dennes arvinger uden at træffe bestemmelser om særeje og sådan, at bestemmelsen først skal effektueres ved skifte af det uskiftede bo, er delingsforholdet ved længstlevendes død $1/4$ til førstafdødes arvinger og $3/4$ til den længstlevendes arvinger, hvoraf følger, at den efterlevende ægtefælles testationskompetence er $3/8$ eller $3/4$ af det uskiftede bo afhængig af, om længstlevende har livsarvinger eller dette ikke er tilfældet.

Førstafdødes testamentariske bestemmelse til fordel for ægtefællen, der først skal effektueres senere, kan imidlertid også være udformet således, at den alene skal finde anvendelse til fordel for ægtefællen, men ikke til fordel for ægtefællens arvinger.¹⁰⁷ I så fald er delingsforholdet ved længstlevendes død i nyere boer fremdeles $1/2 - 1/2$, og den efterlevende ægtefælles testationskompetence er uberørt af testationen. Derimod bliver delingen ved skifte i længstlevendes levende live $5 - 1$: ægtefællen $1/2$ (boslod) + $1/12$ (tvangsarv) + $1/4$ (friarv) = $10/12 = 5/6$; livsarvingerne $1/2$ (boslod) $\times 2/3 \times 1/2$ (tvangsarv) = $2/12 = 1/6$.

Man kan spørge, om førstafdødes testation til fordel for den efterlevende ægtefælle skal forstås som en testation alene til fordel for ægtefællen eller tillige som en testation til fordel for dennes arvinger, når ingen udtrykkelig

¹⁰⁶. Således også *Danielsen*, s. 111.

¹⁰⁷. Det tilsvarende kan ikke forekomme i ældre boer, idet arven efter førstafdøde ifølge reglerne i 1926-loven altid faldt straks.

bestemmelse derom forefindes i testamente, eller sikre fortolkningsdata i øvrigt heller ikke peger på en bestemt løsning. *Graversen* i T. Svenné Schmidt m. fl. udtaler formentlig med rette i Arveret, s. 54, at udfyldningsreglen kommer til at gå ud på, at delingsforholdet ved længstlevendes død ikke er forrykket.

Over den del af det uskiftede bo, der falder i arv efter førstafdøde, kan længstlevende ikke testere. En bestemmelse i længstlevendes testamente om, at arven efter førstafdøde skal båndlægges eller om, at den skal være særeje, er derfor ugyldig på grund af inkompetence. Ugyldigheden påses ex officio¹⁰⁸ af skifteretten.¹⁰⁹

Reglerne om kvalitativ testationskompetence i arvelovens § 15, stk. 2, 2. pkt. behandles nedenfor i kap. 10 XI, 3.2.

4.5. Ophørsgrundene

4.5.1. Ægtefællen ønsker at skifte

§ 17, stk. 1, bestemmer, at ægtefællen er *berettiget* til at skifte når som helst. Den efterlevende kan således vælge et tidspunkt, der er fordelagtigt for den længstlevende selv, f. eks. fordi boets nettoformue for tiden er under 50.000 kr. i værdi, så reglen i skiftelovens § 62b, stk. 2, kan benyttes af den efterlevende ægtefælle, der ikke har særeje, til på skiftet at udtage hele boets aktivmasse. Ægtefællen kan også vælge at udskifte en enkelt eller nogle af arvingerne og fortsætte det uskiftede bo med de øvrige livsarvinger efter førstafdøde.

På grund af forskellen mellem delingsreglerne ved skifte af boer efter den nye arvelov i den efterlevende ægtefælles levende live ($1/3 - 2/3$) og efter den længstlevendes død ($1/2 - 1/2$), jfr. § 19, stk. 1, må det antages, at en begæring¹¹⁰ om skifte, der fremsættes af ægtefællen på et tidspunkt, hvor denne imødeser sin død som nært forestående, må tilside-sættes af skifteretten som ugyldig p.g.a. omgåelse, når et ændret delingsforhold vil forrykke fordelingen mellem ægtefællernes arvinger. Ægtefællen kan ikke selv få gavn af skiftet. Den for ægtefællen obligatoriske delingsregel i § 19, stk. 1, 2. pkt., kunne ellers omgås.¹¹¹ Boet må derfor

108. Sml. *UfR 1986.360 V*.

109. *UfR 1981.1074 Ø*. Om delegation af testationskompetence til ægtefællen nedenfor i kap. X, 5.

110. Arvelovens § 19 lægger vægt på det tidspunkt, hvor skifte begæres, dvs. tiden for begæringens fremkomst til skifteretten.

111. *Arvelovsudvalgets betænkning*, 1961, s. 42, *Borum*, s. 60, *Ernst Andersen*, s. 255, *Danielsen*, *UfR 1979 B*, s. 272 f og *Graversen*, i T. Svenné Schmidt m. fl., s. 56. Også *Bentzon* ville tilside-sætte sådanne begæringer, men begrundede det med en analogi af døds-gaverreglerne, *Bentzon*, s. 80.

ventes på begæring at blive skiftet af skifteretten efter ægtefællens død, som om ægtefællen ikke havde indgivet nogen skiftebegæring.¹¹²

4.5.2. Nyt ægteskab

Ønsker ægtefællen at indgå nyt ægteskab, er der efter arvelovens § 17, stk. 2, pligt til at skifte det uskiftede bo. Efter ÆL § 10 må en person, der har været gift, ikke indgå nyt ægteskab, før offentligt skifte er påbegyndt, eller privat skifte er afsluttet, medmindre statsamtet dispenserer.¹¹³ Praksis ved uskiftet bo er restriktiv.¹¹⁴ Skifte kan endvidere undlades, hvor arveafkald fra alle arvinger foreligger.

I praksis er det desuden antaget, at skifte kan undlades, såfremt samtlige førstafdødes livsarvinger meddeler *samtykke* dertil, dvs. skifteafkald.¹¹⁵ Er en livsarving umyndig, kan afkald kun meddeles af værgen med statsamtets godkendelse, værgerbekendtgørelsens § 17, og sådan godkendelse vil normalt ikke blive meddelt. Skifteafkald fra myndige livsarvinger forekommer i praksis relativt hyppigt. De kan være gjort betinget af, at der oprettes ægtepagt om særeje for den efterlevende ægtefælle i det nye ægteskab, at den nye ægtefælle helt eller delvis meddeler arveafkald og af, at den efterlevende ægtefælle forpligter sig til ikke at begrænse livsarvingernes arv ved testamente, jfr. arvelovens § 67.¹¹⁶

Bliver der formuefællesskab i det nye ægteskab er det uafklaret, hvordan konkurrencen mellem livsarvingernes ret og den nye ægtefælles ret til boslod og eventuelle ret til arvelod skal løses. Forholdet er nærmere det, at det uskiftede bo's formue er blevet den efterlevende ægtefælles bodel i det nye ægteskab. Skal nu arvingernes ret til andel i det uskiftede bo gå forud for den nye ægtefælles krav på boslod og eventuel arvelod, eller skal de to gruppers rettigheder ligestilles, eller skal den nye ægtefælles krav på boslod og eventuel arvelod gå forud for arvingernes ret?

Jørgen Nørgaard har ud fra en afvejning af en række forskellige praktisk betonedede hensyn antaget, at livsarvingernes ret må vige for den nye ægtefælles ret, således at der ved et skifte i anledning af den efterlevende ægte-

112. *Danielsen* foreslår i *UFR 1979 B*, s. 272 f med støtte i reglen i kildeskattelovens § 20 B, stk. 1, der lader beskatningen afhænge af, om begæringen er imødekommet, at der altid ses bort fra begæringer, der ikke er imødekommet af skifteretten inden dødsfaldet. Beskatningsreglerne synes dog ikke at burde være afgørende for, om en skiftebegæring om materiel deling skal tages til følge.

113. Bekendtgørelse nr. 658 af 15. december 1982 om ægteskabs indgåelse § 21.

114. *Danielsen, Hornslet, Knudsen*, ÆL kommentar, 2. udg. s. 55 f.

115. Bekendtgørelsens § 12, stk. 2, nr. 7, med hvilken sådanne skifteafkald er anerkendt.

116. Se nærmere nedenfor kap. XI, 5.

fælles død først må beregnes boslod og eventuel arvelod til den nye ægtefælle på grundlag af hele det uskiftede bo's formue.¹¹⁷

Kommer det uskiftede bo derimod isoleret til skifte, vil *Jørgen Nørgaard* lade livsarvingernes ret gå først.¹¹⁸ Problemerne er ikke afklaret i dansk retspraksis og kan næppe antages at være omfattet af bestemmelsen i Danske Lov 5-2-69.¹¹⁹

Ved en samlet vurdering synes det at måtte fastslås, at der foreligger to lovordnede systemer, der via en nu autoriseret samtykkeordning bringes i en af retsordenen uløst kollision med hverandre. Man synes næppe med føje at kunne indfortolke en tilbagemeldelse i livsarvingernes samtykke. Der ligger i deres samtykke, at ordningen, dvs. skiftesuspensionen, kan fortsættes med værdinedgang eller værdistigning – og normalt ikke andet end det. Derimod synes den nye ægtefælle, der nødvendigvis må være bekendt med forholdene, ikke med rimelighed at kunne forvente andet og mere, end at livsarvingernes andele skal respekteres. Hvorfor skal den nye ægtefælle ved en deling *have mere end* hvis der var blevet skiftet? Den nye ægtefælles ret stiftes *efterfølgende* i forhold til livsarvingernes ret og med fuldt kendskab dertil.

I Norge har Højesteret i 1982 antaget, at der ved skifte ved den længstlevende ægtefælles død forud for den nye ægtefælles krav på boslod og legal arv skal beregnes arv til livsarvingerne efter førstafdøde.¹²⁰

Det norske resultat forekommer tiltalende og bør formentlig antages for dansk ret. Løsningen har tillige den fordel, at den giver enhed i retstilstanden, uanset hvilken skiftegrund der fremkalder et opgør.¹²¹

Ved *skifte af det uskiftede bo* uden skifte af det nye fællesbo skiftes hele det uskiftede bo, dvs. den efterlevende ægtefælles bodel i det nye ægteskab. Livsarvingernes ret går således forud for den nye ægtefælles ret. Den efterlevende ægtefælles lod bliver den nye (rene) bodel.

Ved *skifte af det nye fællesbo* i den efterlevende ægtefælles levende live uden skifte af det uskiftede bo, afsættes først lod til livsarvingerne af den efterlevende ægtefælles nettobodel i det nye ægteskab og først derefter beregnes bosloden til skiftet i det nye fællesbo.

Disse retningslinjer kan også følges ved *samtidige skifter* af det uskiftede bo og det nye fællesbo, f. eks. i tilfælde af den længstlevende ægtefælles død.

117. Se *Jørgen Nørgaard* i *Jur.* 1975, s. 410-418 og *Jur.* 1976, s. 375-381.

118. *Jur.* 1975, s. 413.

119. Se *Trolle* i *Jur.* 1976, s. 105 og *Jørgen Nørgaard*, *Jur.* 1976, s. 376 f.

120. NDS 1982.52. Se også *Lødrup*, *Materiell Skifterett*, 1986, s. 249 ff og *Augdall-Hambro*, *arvelovskommentaren* 1985, s. 104-108.

121. Den løser også de yderligere problemer, der måtte opstå, når også den nye ægtefælle hensidder i uskiftet bo, eller når den efterlevende ægtefælle måtte få tilladelse til at fortsætte i nyt uskiftet bo efter den nye ægtefælles død ved indgåelse af et tredje ægteskab uden at nogen af de to uskiftede boer skiftes.

Graversen udtaler i T. Svenné Schmidt m. fl., Arveret s. 57 med note 56, at der må beregnes boslod og legal arv til den nye ægtefælle, før der beregnes lodder til arvingerne i det uskiftede bo, og at det er svært at se, at det norske resultat kan nås i dansk ret uden tiltrædelse fra den nye ægtefælle; men hjemmelsmanglen forklares ikke nærmere.

Der er ingen pligt for ægtefællen til at skifte det uskiftede bo, fordi ægtefællen indlader sig i et *fast samlivsforhold*.

4.5.3. Myndigblevne særarvinger m.v.

Den efterlevende ægtefælle har dernæst efter arvelovens § 18, stk. 1, pligt til på begæring at skifte med *umyndige, særlige livsarvinger* efter den afdøde, efterhånden som de bliver myndige.¹²² Det samme gælder, hvor en umyndig – umyndiggjort eller mindreårig – særlig livsarving afgår ved døden og efterlader sig livsarvinger, medmindre disse eller deres værger med skifterettens godkendelse samtykker, § 18, stk. 2.¹²³

Dør en *myndig* særlig livsarving, der havde givet udtrykkeligt samtykke til det uskiftede bo, kan særbarnets livsarvinger formentlig ikke begære skifte, se princippet i arvelovens § 31.¹²⁴ Anderledes måske, hvor den afdøde særlige livsarving blot havde undladt at begære skifte, da arvingen selv blev myndig.¹²⁵

4.5.4. Forsømmelse af forsørgelsespligt

Efter arvelovens § 20, stk. 1, 2. led, kan en arving forlange skifte, såfremt ægtefællen har *forsømt* sin forsørgelsespligt over for ham. Reglen gælder både for fællesbørn og stedbørn, jfr. § 9, stk. 2. Hvor den efterlevende ægtefælle er pålagt bidrag til barnet og ikke opfylder sin bidragspligt, kan skifte begæres af barnets værge. Reglen spiller ingen rolle i praksis.

4.5.5. Misbrug. Grænser for rådigheden

Misbruger den efterlevende ægtefælle sin adgang til at råde over det uskiftede bo, således at livsarvingernes potentielle ret til at arve forringes, kan livsarvingerne:

¹²². Der gælder ingen frist for fremsættelse af begæringen. En myndig, særlig livsarving, der har samtykket til uskiftet bo, kan ikke kræve sin lod uskiftet, fordi et umyndigt særbarn er blevet myndigt og kræver skifte, *Borum*, s. 51, *Ernst Andersen*, Arv og Legat, s. 256; cfr. *UfR 1900.696 LD*.

¹²³. Ved succesivt skifte lægges formueforholdene ved den enkelte skiftebegæring indgivelser til grund.

¹²⁴. *Betænkning 1961*, s. 68, *Ernst Andersen*, s. 245, *Danielsen*, s. 122 m. henvisninger, *Graversen* i T. Svenné Schmidt m. fl., s. 58 samt *UfR 1928.187 Ø*.

¹²⁵. *Danielsen*, s. 122 og *Graversen* i T. Svenné Schmidt m. fl., s. 58.

1° Forlange *skifte*, når der foreligger *misbrug* af rådighed over boet, egnet til at formindske dette, uanset om boet aktuelt er blevet formindsket derved, § 20, stk. 1.

2° Forlange *vederlag*, når misbrug foreligger, og der tillige er sket en væsentlig *formindskelse* af boet, og boet skiftes, § 21.¹²⁶

I disse tilfælde er der ingen frister; skifte kan forlanges senere, og vederlagskrav kan forlanges på ethvert senere skifte.

3° Kræve *omstødelse af gaver*, der står i misforhold til boets formue, når gavemodtageren var i ond tro på nærmere angiven måde, og boet bringes til skifte, §§ 22, stk. 1, og 20, stk. 2. Omstødsreglen er en særlig ugyldighedsregel for gaveløfter og fuldbyrdede gaver.

Omstødelse må forlanges inden for visse frister, § 22, stk. 2.¹²⁷

Krav om skifte, vederlag, eller gaveomstødelse kan ifølge §§ 20-22 rejses af en arving, dvs. en livsarving efter førstafdøde. Er en livsarving død før det uskiftede bo kommer til skifte, kan livsarvingens livsarvinger, der er aktuelle arvinger efter førstafdøde, rejse kravene.¹²⁸

de påtalebe-
rettede

Hvor en livsarving er død, efter at det uskiftede bo er bragt til skifte, uden at livsarvingen forinden har rejst kravene, kan livsarvingens udarvinger ikke rejse kravene, se *UfR 1986.357 V* om et vederlagskrav. Afgørelsen tager ikke stilling til, om livsarvingens livsarvinger eller ægtefælle kan rejse kravet, sml. herved *arvelovsudvalgets betænkning*, s. 68. Kravene kan ikke rejses af en arvinges kreditorer.¹²⁹

Den grundlæggende betingelse for anvendelse af disse sanktioner er, at ægtefællen har udøvet sin rådighed over det uskiftede bo, så der foreligger *misbrug*.

I § 20, stk. 2, er angivet nogle tilfælde, hvor misbrug navnlig vil foreligge, men opregningen er ikke udtømmende.

misbrugstil-
fælde

Et misbrug kan efter § 20, stk. 2, for det første være »urimeligt forbrug«. Udgangspunktet er, at ægtefællen har ret til at benytte hele boet til forsørgelse af sig og børnene. Problemet er så blot, hvornår en forsørgelse bliver så »flot«, at domstolene vil karakterisere den som urimelig. Der skal formentlig nu om dage meget til, og der har da heller ikke i mange år været rejst sager om urimeligt forbrug.

urimeligt
forbrug

UfR 1937.976 Ø statuerede urimeligt forbrug. Enken havde i juli 1934 overtaget fællesboet til hensidende i uskiftet bo. Fra september 1935 til udgan-

¹²⁶ Reglen behandles nærmere nedenfor under 4.7.

¹²⁷ Reglerne behandles nærmere nedenfor under 4.8.

¹²⁸ *Arvelovsudvalgets betænkning* 1961, s. 68 og 73 samt *Danielsen*, s. 130 f.

¹²⁹ Sml. om vederlagskrav efter ÆL § 23, *Person-, Familie- og Arveret*, s. 126 og *ægteskabsretsvirkningslovkommentaren*, 2. udg. 1986, s. 204..

gen af 1936 brugte hun ud over sin indtægt på ca. 10.000 kr. yderligere ca. 7.200 kr. eller 1/4 af fællesboets samlede formue. Der havde været tale om rejser og om udgifter til uddannelse af en datter, men sagen forekommer ifølge domsreferatet ikke veloplyst. Én dommer dissenterede og stemte for, at forbruget ikke var urimeligt.

Så længe forbruget ikke bliver helt ekstravagant eller meningsløst, eller der ligger noget illoyalt i forbruget over for arvingerne, som tilfældet måske vil kunne være, hvor hele formuen blev brugt op på luksusrejser med en samlever, kan arvingerne næppe løfte bevisbyrden for, at forbruget var urimeligt.

tegning
af livrente

Tegning af en *uforholdsmæssig høj livrente* betragtes efter § 20, stk. 2, som misbrug. Ved tegning af en livrente drager den efterlevende omsorg for sin egen forsørgelse i alderdommen på bekostning af livsarvingernes arveret, idet indskuddet til forsikringsselskabet forsvinder som aktiv i fællesboet. At tegning af en normal livrente ikke er misbrug, fremgår af lovens ord, der således prioriterer ægtefællens rimelige forsørgelse i alderdommen forud for livsarvingernes ret. Hvornår livrenten er uforholdsmæssig høj, beror på et skøn over boets formue og ægtefællens behov for en alderdomssikring. Der skal nok temmelig meget til, før grænsen er overskredet.¹³⁰

Der har heller ikke i mange år været rejst sager i anledning af tegning af livrenter.

plejeaftaler

I stedet for at tegne en livrente kan ægtefællen sikre sin egen forsørgelse ved at overdrage aktiver mod et vederlag bestående af *pasning og pleje*. Ved sådanne plejeaftaler må det først afgøres, om aftalen indeholder et gavemoment bedømt ud fra forholdene ved dens indgåelse. Det vil den gøre, hvis den kapitaliserede værdi af plejeforpligtelsen, beregnet efter den efterlevende ægtefælles gennemsnitslevealder, er væsentligt mindre end de værdier, der overføres fra ægtefællen til den, der påtager sig plejeforpligtelsen. I så fald kan gaven efter omstændighederne være et misbrug, jfr. nedenfor om gaver. I øvrigt kunne det tænkes, at den pleje, der sikredes ved aftalen, var af en så luksuriøs karakter, at den bedømt i forhold til boets formue var urimelig, men normalt vil dette ikke være tilfældet.

overførsel
til særeje

Noget skarpere vil konturerne måske i visse tilfælde blive trukket op, hvor ægtefællen *overfører* værdier fra det uskiftede bo til sit *særeje* eller til sin § 15, stk. 2-rettighed. Er der forskel på arvinggrupperne efter førstafdøde og efterlevende, forrykkes forholdet mellem arvingerne ved en sådan disposition, uden at denne normalt vil være begrundet i hensynet til ægtefællens forsørgelse.

¹³⁰. Således *Graversen* i T. Svønné Schmidt m. fl. s. 59; sammenlign *Borum*, s. 40 og *Danielsen*, s. 132.

Der behøver imidlertid ikke at være tale om misbrug: Har ægtefællen f. eks. anvendt midler af fællesboet til at indfri en prioritet i en særejeendom i forbindelse med en omprioritering¹³¹ og dør ægtefællen derefter inden omprioriteringen er blevet gennemført, således at tilbageførsel af værdierne fra særejet ikke når at finde sted, vil misbrug ikke foreligge. I sådanne tilfælde er det naturligt at støtte et krav om genopretning på, at ægtefællen blot »udlånte« midlerne af fællesboet for at lette omprioriteringen, og at der derfor må ske en tilbageførsel, når ægtefællen dør inden sagen er afsluttet. Det følger af ægtefællens egen disposition, at det ikke var til sigtet at ændre de materielle forhold varigt; der har blot været tale om en midlertidig postering. Det er derfor ikke nødvendigt at gribe til regler, der skal bruges til at genoprette brud på de materielle forhold.

Har den efterlevende ægtefælle anvendt midler af sit særeje til bedste for det uskiftede bo, kan ægtefællen forlods udtage vederlag derfor af det uskiftede bo's formue, skiftelovens § 61a, jfr. § 57, stk. 3.

Hvor ægtefællen derimod har overført væsentlige værdier fra fællesboet til sit særeje uden hensigt til at tilbageføre disse, foreligger et misbrug og skifte og vederlagskrav efter § 21¹³² kan forlanges af de arvinger, hvis arveret bliver berørt af transaktionerne.

Det klassiske område for misbrug er ydelse af *gaver*, der står i misforhold til det uskiftede bo's formue, arvelovens § 20, stk. 2.

Gave kan i bredere almindelighed bestemmes som en vederlagsfri overførelse af et formueaktiv, der formindsker giverens formue og forøger modtagerens, som ikke sker til opfyldelse af en bestående juridisk eller naturlig pligt, og som fremstår som et udslag af gavmildhed. Gavebegrebet varierer dog en del fra gaveregel til gaveregel.¹³³

I relation til reglerne i arvelovens §§ 20-22 må det kræves, at »gaven« har bevirket et *formuetab* for det uskiftede bo. F. eks. vil en gratis opofrelse af ægtefællens egen arbejdskraft til fordel for en modtager normalt ikke medføre noget tab for boet; en sådan »gave« vil derfor falde uden for området af arvelovens §§ 20-22.

Det er endvidere uden betydning, om der foreligger en *berigelse* hos modtageren. Selv hvor tingene er gået hænderligt til grunde hos modtageren, vil der foreligge et misbrug, der kan begrunde skifte efter § 20, vederlag efter § 21 og formentlig også omstødelse efter § 22.¹³⁴

Af interesse for reglerne i arvelovens §§ 20-22 er endvidere indholdet af

131. Ernst Andersen's eksempel, Arveret s. 249 f.

132. Men ikke omstødelse efter § 22.

133. Gavebegrebet er i dansk ret senest behandlet af Henry Ussing, *Aftaler*, 3. udg. 1950, s. 13-17 og i et endnu ikke publiceret arbejde af E. Lego Andersen.

134. Sml. Danielsen, s. 150. Efter konkurslovens § 76 kan krav om genopretning gennemføres over for en ondttroende modtager, selv om berigelse ikke foreligger hos denne, sammenlign konkurslovens § 75 og den ældre regel i ÆRL § 33, samt lov om borteblevne §§ 22 og 18.

det af kravet om, at der ikke må være ydet fuldstændigt *vederlag*. Er der ydet delvist vederlag, foreligger en delvis gave. Ved plejefalter foreligger der i praksis ofte det, at den efterlevende ægtefælles overførsel af et aktiv fra det uskiftede bo til modtageren er vederlag for pleje men en kombination af *oprindeligt* vederlag for fremtidig pleje og *efterfølgende* vederlag for allerede modtaget hjælp og pleje.

I *UfR 1959.619 H* lagde højesteret således afgørende vægt på, at sønnen, som havde modtaget en landbrugsejendom, der var 33.000 kr. værd, mod overtagelse af prioriteter og aftægt for i alt 14.000 kr. »efter faderens død har støttet moderen økonomisk og på anden måde, og at denne støtte har været nødvendig for hende og afgørende for, at hun har været i stand til at bevare ejendommen. Det må endvidere anses at være af væsentlig betydning for hende, at hun også fremtidigt kan bevare muligheden for at forblive i ejendommen under sønnens og dennes hustrus pasning og pleje.« Uanset at overdragelsen derefter fremdeles fandtes at indeholde et gavement, var denne restgave ikke et misbrug, som var omfattet af de dagældende tilsvarende gaveregler i § 6, stk. 2, i 1926-loven.

Dommen lægger til grund, at sønnens *tidligere* støtte og bistand til moderen kunne anses som delvist vederlag¹³⁵ for den nu skete overførsel af ejendommen, således at retten bl.a. ad denne vej nåede til, at restgaven ikke stod i misforhold til boets formue. Dommen strækker derfor såvidt ses det juridiske vederlagsbegreb vidt, dels i tid dels i henseende til arten af de modstående ydelser.

naturlig
forpligtelse

Også i tilfælde, hvor længstlevende opfylder en *naturlig forpligtelse*, dvs. en forpligtelse som ikke er juridisk gennemførlig ved sagsanlæg og dom, men som det dog med en vis støtte i den almindelige opfattelse vil være rimeligt at opfylde, vil domstolene givetvis se med milde øjne på ægtefællens adfærd og kun nødigt klassificere ydelsen som en gave, der er misbrug af rådighed. Som eksempler kan nævnes ægtefællens tilbagebetaling af et lån, der er forældet, eller betaling af beløb til en ubeslægtet person, der i mange år har plejet ægtefællen og ydet denne anden bistand, som en vennetjeneste, således at den pågældende ikke ville have kunnet få ægtefællen dømt til at betale beløbet som et egentligt vederlag.¹³⁶

gavmildhed

At der skal foreligge et udslag af *gavmildhed*, betyder, at f. eks. en overdragelse til underpris - 1/2 pris - som ikke sker *for at begunstige* modtageren, men derimod for at skaffe ægtefællen tiltrængte midler til veje i en fart, ikke rummer nogen gave. Hvis den samme overførsel

¹³⁵. Moderens modydelse for tidligere støtte og bistand ligger i grænseområdet mellem efterfølgende vederlag og opfyldelse af en naturlig forpligtelse, jfr. straks nedenfor.

¹³⁶. Sml. *UfR 1959.619 H*, citeret ovenfor.

imidlertid skete i det øjemed, at begunstige modtageren på boets bekostning, ville gave foreligge.

Ordene i § 20, stk. 2: »eller andre begunstigelser«, bliver uden selvstændig betydning ved siden af gavebegrebet som det er opfattet her.¹³⁷

Når gave herefter foreligger, er det yderligere en betingelse for at bringe sanktionerne skifte, vederlagskrav eller gaveomstødelse efter arvelovens §§ 20-22 i anvendelse, at der bestod et *misforhold* mellem gaven og det uskiftede bo's formue, se § 20, stk. 2.

Det må først fastslås, at ydelse af en gave, hvis økonomiske værdi ikke påvirker boets formue nævneværdigt, altid vil falde udenfor. Er der tale om flere gaver over en periode til den samme person, må der imidlertid anlægges en helhedsvurdering.¹³⁸

At gaven ligger inden for den del af boet, som ægtefællen ville kunne disponere over ved testamente, er ikke afgørende, allerede fordi ægtefællen alligevel kan oprette testamentet senere.¹³⁹ Selv om ægtefællen gyldigt gav afkald på senere at oprette testamente, jfr. arvelovens § 67, skulle arvingerne såvidt ses ikke respektere en vederlagsfri overdragelse i levende live af hele den testationsfri andel af boet; dette ville nemlig medføre, at resten af boet lettere spistes op. Derimod kan et arveforskud til en livsarving inden for en værdi, der gør senere afkortning mulig, ikke klassificeres som gave i relation til arvelovens § 20, stk. 2.¹⁴⁰ Det bør næppe i sig selv være afgørende, at boets værdier på tidspunktet for gaven var under 50.000 kr., således at den efterlevende ægtefælle kunne have overtaget boet efter 50.000 kr.'s reglen, og derefter ydet gaven, uden at arvingerne kunne gøre indsigelse.

Gaver ydet kortere tid før den længstlevende ægtefælles egen død, eller til en samlever¹⁴¹ kort tid før skifte begæres, vil lettere overskride misforholdstærskelen end gaver i forbindelse med et generationsskifte med en descendent, der skal føre en virksomhed,¹⁴² f. eks. et landbrug, videre, eller gaver givet med det motiv at ligestille arvingerne.

Afgørelsen af om misforhold foreligger, vil altid bero på en samlet konkret vurdering af de gennemgåede momenter. Et par afgørelser

misforhold

137. Forarbejderne bidrager ikke til nogen klargørelse af meningen med den citerede passus.

138. *Lødrup, Materiel Skifterett*, 7. udg., 1986, s. 237.

139. *UfR 1962.551 Ø, Borum*, s. 43, *Ernst Andersen*, s. 247 og *Danielsen*, s. 137.

140. Arveforskuddets stilling er anderledes ved et separations- og skilsmissekifte. Se om arveforskud og vederlagskrav efter ÆRL § 23, stk. 1, *Person-, Familie- og Arveret*, s. 126 og *Danielsen, Hornslet, ÆRL kommentar*, s. 200.

141. Også gaver ydet til en ny ægtefælle efter et meddelt skifteafkald vil kunne påkalde en skærpet vurdering, *Ingrid Lund-Andersen, UfR 1982B*, s. 46-47.

142. *UfR 1962.551 Ø* om overdragelse af forretning viser, at der også findes en grænse ved generationsskifter.

fra den righoldige praksis forekommer egnede til at illustrere retstilstanden:¹⁴³

UfR 1970.412 Ø: En 74-årig enke, der siden 1948 havde siddet i uskiftet bo med en søn og en gift datter, overdrog i 1966 boets eneste væsentlige aktiv, et hus, hvori hun boede sammen med sønnen, til denne for en købesum af 100.000 kr., der berigtigedes ved overtagelse af prioriteter for 16.000 kr., betaling af 25.000 kr., et rentefrit lån fra sælger på 25.000 kr., en livsvarig boligret for sælgeren kapitaliseret til 21.000 kr., samt et sælgerpantebrev til 6% rente for 13.000 kr. Boets restformue var derefter i hovedsagen lånefordringen, sælgerpantebrevet, et mindre kontant beløb og indbo. Ejendommen blev vurderet til 180.000 kr. ved handel på normale betingelser. Sønnen havde udført forbedringer på ejendommen for ca. 7.000 kr. og havde plejet og bistået moderen i en årrække.

Retten udtalte: »Når henses til, at sønnen i hele perioden har boet på ejendommen sammen med moderen og har sørget for dens vedligeholdelse og forbedring, ligesom det må antages, at han har bistået hende økonomisk og i stigende grad med pleje, findes de vilkår, på hvilke ejendommen er overdraget ham, ikke at indeholde en gave af sådan størrelse, at den står i misforhold til boets formue.«

Hvis der ses væk fra sønnens pleje m.v., indeholdt overdragelsen vel et gavemoment på 70.000 – 80.000 kr. og boets beholdne formue var vel 50.000 – 70.000 kr.

UfR 1970.558 Ø: En 70-årig enke, der havde siddet i uskiftet bo siden 1965 med to sønner, overdrog ved skøde i november 1966 boets væsentligste aktiv, et hus, til den ene søn for en købesum af 155.000 kr., der berigtigedes ved overtagelse af prioriteter for 42.000 kr. og udstedelse af sælgerpantebrev for 113.000 kr. til rente 4% p.a. og halvårslige afdrag på ca. 6.000 kr. Der var endvidere aftalt en opholdsret for sælgeren på ejendommen. Ejendommen blev under sagen vurderet til 175.000 kr. pr. overdragelsesdagen ved handel på normale vilkår.

Bedømt ud fra salgsvilkårene var gavemomentet under 50.000 kr.; boets beholdne formue lå vel omkring 75.000.

Det blev imidlertid tillige oplyst, at der aldrig var betalt ydelser på pantebrevet, og at sælgeren ikke opholdt sig på ejendommen. Efter en nøjere granskning måtte retten fastslå, at det ved handelens indgåelse havde været i hvert fald en stiltiende forudsætning, at pantebrevsforpligtelserne ikke skulle gøres gældende mod sønnen, og at opholdsretten for moderen kun skulle være aktuel, hvis moderen blev ude af stand til at klare sig selv. Endvidere blev pantebrevet senere aflyst og erstattet af en personlig forpligtelse for sønnen, ligesom forpligtelsen blev delvis nedskrevet. Boets aktiver bestod derfor stort set nu blot af den personlige fordring mod sønnen, som ikke var økonomisk velfunderet. Moderen lagde i øvrigt under sagen ikke

143. De øvrige domme er refererede hos *Danielsen*, s. 137-149 og 131-134.

skjul på, at hun tilsigtede at begunstige den ene søn på den andens bekostning. Statueret at der forelå en gave, der stod i misforhold til boets formue.

Sagen understreger, at det egentlige indhold af købsbetingelser undertiden først vil kunne gennemskues ved iagttagelse af et efterfølgende forløb.

Afgørelsen *UfR 1970.412 Ø* afspejler en tydelig tendens i praksis til at beskytte en ægtefælles dispositioner, når disse reelt tjener ægtefællens egen sikring ved forsørgelse, pleje eller på anden måde.

Ved *UfR 1981.552 V* anerkendte retten et vederlagskrav i en særlig situation: En fader havde solgt en ejendom til to af sine børn, således at næsten hele købesummen berigtigedes ved udstedelse af pantebrev. Tre år senere godkendte faderen i forbindelse med bortsalg af arealer fra den bortgivne ejendom til sommerhusudstyknig, at en stor del af ejendommen kunne udgå af pantet, såkaldt relaksation. Da sikkerheden for fordringen herefter var væsentlig forringet, var godkendelsen af relaksationen et misbrug (gave), der begrundede et vederlagskrav efter arvelovens § 21.

Består en gave i, at en *landbrugsejendom* overdrages til et barn, et svigerbarn eller efter omstændighederne et barnebarn, til en pris, der ligger betydelig under prisen i fri handel, men ikke under en pris, der er sædvanlig ved familiesalg af landbrug, foreligger der efter retspraksis nok en gave, men ikke en gave, der står i misforhold til boets formue, se højesteretsdommen *UfR 1975.937 H*.¹⁴⁴ familiesalgsprisen var 79,6% af prisen i fri handel.

Bevisbyrden for at misbrug foreligger er hos den arving, der begærer skifte, se ordlyden af § 20, stk. 1.

4.5.6. Alle livsarvinger døde

Dør samtlige livsarvinger efter førstafdøde uden at efterlade sig livsarvinger, medens den efterlevende ægtefælle sidder i uskiftet bo, opfører det uskiftede bo, og skifte må på ægtefællens begæring finde sted, således at ægtefællen overtager hele boet som eneste arving.¹⁴⁵

4.6. Delingsreglerne

4.6.1. Boer fra før 1. april 1964

Hvor det uskiftede bo er etableret på grundlag af et dødsfald før d. 1. april 1964, er det legale delingsforhold ifølge 1926-lovens § 1, jfr. arvelovens § 75, stk. 1, 2. pkt., 3/8 til livsarvingerne og 5/8 til ægte-

legalt

¹⁴⁴ Danmarks Statistik offentliggør løbende familiesalgspriser for landbrug.

¹⁴⁵ Der skal betales arveafgift af ægtefællen efter formueforholdene ved den sidste livsarvings død, SD cirk. 47 af 3. marts 1924; der er ingen hjemmel til udsættelse med betaling af arveafgift, SM 1978, s. 103 (nr. 37).

fællen, uanset om boet skiftes i den efterlevende ægtefælles levende live eller i anledning af ægtefællens død.

testamenter

Har førstafødte testeret mest muligt til tredjemand til effektivering straks ved førstafødtes død, er delingsforholdet som vist foran under 4.4.2.: 3/10 til livsarvingerne og 7/10 til ægtefællen.

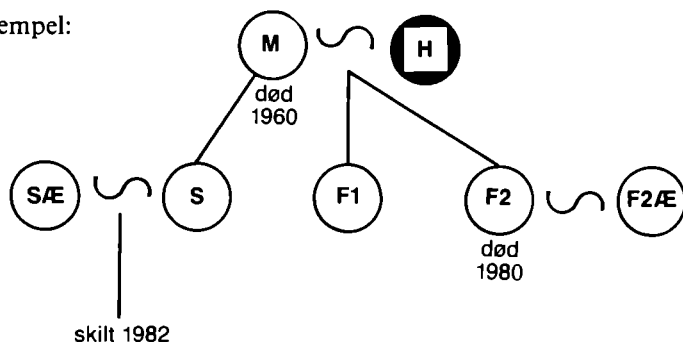
Er der testeret mest muligt til ægtefællen til effektivering ved boets deling, er delingsforholdet følgende: $3/8 \times 2/3 = 1/4$ til livsarvingerne og $5/8 + 3/8 \times 1/3 = 3/4$ til ægtefællen.

Er der testeret mest muligt til fordel for livsarvingerne til effektivering ved boets deling, er delingsforholdet følgende: $3/8 + 1/3 \times 1/8 = 5/12$ til livsarvingerne og $1/2 + 2/3 \times 1/8 = 7/12$ til ægtefællen.

dobbelt arvefald

Arven efter førstafødte faldt straks ved førstafødtes død. Dette betyder, at anparten af boet er *erhvervet* af livsarvingerne i den forstand, at anparten med en kvote er indgået i den pågældende livsarvings formue straks ved dødsfaldet og overføres videre til livsarvingens ægtefælle og arvinger i tilfælde af livsarvingens død før det uskiftede bo kommer til skifte.

Eksempel:

Ved M's død i 1960 overtages fællesboet af H til hensiddens i uskiftet bo med særbarnt S og fællesbørnene F1 og F2. F2, der havde fuldstændigt særeje, dør i 1980 og arves af sin ægtefælle F2Æ, der overtager boet efter F2 som eneste arving. S, der havde formuefællesskab i sit ægteskab, bliver skilt fra sin ægtefælle SÆ i 1982.

Er det uskiftede bo's formue nu på 800.000 kr., og kommer det til skifte ved H's død i 1986, vil de 3/8 eller 300.000 kr. være fædrene arv, der er faldet i 1960. M havde dengang tre livsarvinger: F1 der arvede 1/3, nu opgjort til 100.000 kr.; F2 – et såkaldt mellemdødt barn – der arvede 1/3 i 1960, men døde i 1980, hvorfor F2's 1/3 = 100.000 kr. er arvet af hans hustru F2Æ, der altså skal have F2's 100.000 kr. S arver de sidste 100.000 kr., men må afgive de 50.000 kr. til sin fraskilte ægtefælle SÆ, såfremt SÆ

tog forbehold på skilsmissekiftet om retten til at få 1/2 udlagt, når det uskiftede bo kommer til skifte.¹⁴⁶

Den mødrene arv falder i 1986 og går ubeskåret med alle 500.000 kr. til F1, der er H's eneste arving.

Såfremt F2 havde haft et barn F2B og der havde været formuefællesskab i ægteskabet mellem F2 og F2Æ, kunne F2Æ have overtaget fællesboet til hensidde i uskiftet bo. I så fald var F2's andel i fædrearven indgået i det uskiftede bo (uskiftet bo i 2. potens).

Ved successivt skifte af et ældre uskiftet bo med tre livsarvinger udloddes der ved udskiftningen af den første af livsarvingerne 1/8 af boets værdier på skiftetidspunktet til denne. Delingsforholdet er herefter 2/8 til livsarvingerne og 5/8 til ægtefællen eller 2-5. Efter udskiftningen af den næste af livsarvingerne er delingsforholdet 1-5.

successivt
skifte

4.6.2. Boer efter arveloven

Ved arveloven opgav man systemet med dobbelt arvefald i uskiftede boer og indførte et *udskudt arvefald* for arven efter den førstafdøde ægtefælle, idet denne arv først falder, når boet skiftes, se § 19, stk. 1, 1. pkt. Lever en livsarving ikke på det tidspunkt, hvor skifte begæres, eller hvor den længstlevende ægtefælle dør, arver den pågældende således ikke, idet arven fordeles efter arveforholdene på skiftetidspunktet, se § 19, stk. 2, 1. pkt.; en afdød livsarvingens livsarvinger – men ikke livsarvingens ægtefælle eller udarvinger – vil indtræde i det uskiftede bo som livsarvinger efter den førstafdøde ægtefælle.

udskudt
arvefald

Endvidere gik man ved arveloven væk fra systemet med skævdeling mellem slægterne, når der skiftes i anledning af den længstlevende ægtefælles død, idet der nu efter § 19, stk. 1, 2. pkt., ikke skal beregnes arvelod efter den førstafdøde til den længstlevende ægtefælle. Skiftes der derimod i ægtefællens levende live, må arvelod til ægtefællen beregnes efter de almindelige regler.

a. Skifte i ægtefællens levende live

Skiftes boet i ægtefællens levende live, arver ægtefællen legalt 1/3 af førstafdødes boslod = 1/6 af det uskiftede bo, således at længstlevendes andel bliver bosloden + arvelodden = 1/2 + 1/6 eller i alt 2/3 af det uskiftede bo, medens livsarvingerne efter førstafdøde arver $2/3 \times 1/2 = 1/3$ af boet.

Disse lodder kan ved testamente til fordel for tredjemand effektueret straks ved førstafdødes død (med 1/4) være ændret som følger: Der er udgået $1/4^{147} = 3/12$ af boet og der resterer 9/12, hvoraf 7/9 går til ægtefællen

¹⁴⁶. Der er fast domspraksis for, at et sådant forbehold på et kap. VI skifte er afgørende, *Person-, Familie og Arveret*, s. 158 og *UfR 1944.163 Ø*.

¹⁴⁷. Sml. foran 4.4.2.

og $2/9$ til livsarvingerne. Ved førstafdødes testamente til fordel for ægtefællen ved det uskiftede bo's ophør i ægtefællens levende live, kan ægtefællens lod forøges til $5/6$ mod livsarvingernes $1/6$, og omvendt kan ægtefællens lod være formindsket til $7/12$, og livsarvingernes forøget til $5/12$.

b. Skifte ved længstlevendes død

Ved længstlevendes død deles det uskiftede bo med $1/2$ til førstafdødes livsarvinger og $1/2$ til længstlevendes arvinger efter arveforholdene ved den længstlevende ægtefælles død.

Dette delingsforhold kan som vist foran 4.4.2. ved førstafdødes testation til fordel for tredjemand effektueret straks ved førstafdødes død være ændret til $1/3$ til førstafdødes livsarvinger og $2/3$ til længstlevendes arvinger. Førstafdødes testation til fordel for længstlevendes arvinger ved længstlevendes død kan forøge disses lod med $1/4$ til $3/4$.

Er der ved længstlevendes død ingen arvinger efter længstlevende,¹⁴⁸ herunder testamentariske arvinger, tilfalder hele boet førstafdødes livsarvinger, § 19, stk. 2, 2. pkt.¹⁴⁹ Bestemmelsen omfatter ikke længstlevendes særeje.

c. Successivt skifte

Ved successivt skifte af et nyere uskiftet bo skal der ved udskiftning af den første arving beregnes arvelod til den efterlevende ægtefælle.

Eksempel: Sidder ægtefællen i uskiftet bo med f. eks. tre børn B1, B2 og B3, er delingsforholdet ved udskiftning af B1 følgende: $1/3$ (til livsarvingerne) - $2/3$ (til ægtefællen), hvoraf følger, at B1 vil få $1/3 \times 1/3 = 1/9$ af boet i arv. Til rest er $8/9$ eller $16/18$, hvoraf ægtefællens andel nu udgør bosloddene $9/8 + 1/18$, der overføres til ægtefællens andel som ægtefællens arv efter førstafdøde i anledning af udskiftningen af B1. Ved et påfølgende skifte i tilfælde af længstlevendes død vil de resterende 16 parter derfor blive fordelt med 10 til længstlevendes arvinger og 3 til hver af B2 og B3.

Udskiftes nu i stedet B2 i ægtefællens levende live, tilfalder der B2 $2/16$ af resten af det uskiftede bo. De 14 resterende parter fordeles ved skifte i ægtefællens levende live med $2/14$ til B3 og $12/14$ til ægtefællen, og i tilfælde af skifte ved den længstlevende ægtefælles død med $3/14$ til B3 og $11/14$ til den længstlevende ægtefælles arvinger.

4.7. Vederlagskrav

misbrugskrav

»Har ægtefællen ved misbrug af sin rådighed over boet væsentligt formindsket dette, kan arvingerne, når boet skiftes, kræve vederlag

¹⁴⁸. Om tilfælde, hvor der ikke er livsarvinger efter førstafdøde, se foran 4.5.6.

¹⁴⁹. Dette er et specielt tilfælde af svogerskabsarv. Se også § 7, stk. 2, og foran 2.2.2.

derfor af det beholdne bo eller om fornødent for halvdelen af det manglende beløb af ægtefællens særeje«, arvelovens § 21.

Bestemmelsen rammer alene dispositioner foretaget af ægtefællen under det uskiftede bo, ikke dispositioner over bodelen fra tiden medens begge ægtefæller levede, idet sådanne er omfattet af ÆRL § 23. § 23 kan imidlertid påberåbes også af den førstafdødes arvinger.¹⁵⁰ Der gælder ingen frister for et vederlagskravs fremsættelse, og vederlagskrav forældes ikke. Alle vederlagskrav må imidlertid rejses i forbindelse med skifte af boet og kan ikke rejses efter boets slutning, heller ikke som et personligt krav mod ægtefællen for den muligt u-dækkede del. Vederlagskrav står tilbage for kreditorernes ret. Det er en betingelse for gennemførligheden af et vederlagskrav, at der foreligger et misbrug,¹⁵¹ der har medført en væsentlig formindskelse af boet, og ikke blot en fare for en formindskelse. Kan omstødelse efter § 22 af en gave gennemføres, og udlignes formindskelsen ved en sådan tilbageførsel af værdierne, kan der ikke gøres vederlagskrav gældende.

Ved gennemførelse af et vederlagskrav skal førstafdødes boslod på bekostning af længstlevendes boslod eller eventuelt længstlevendes særeje forøges med så meget, at førstafdødes boslod får samme værdi, som den ville have haft, hvis intet misbrug havde fundet sted. Forøgelsen skal være det halve af formindskelsen og ikke blot det halve af »misbruget«.¹⁵² Ægtefællen har ved skifte i levende live ret til arvelod af den retablerede boslod.

Eksempel. Formindskelse ved misbrug 100.000 kr.

Boets værdi før misbrug 150.000 kr. Beholdne bo 50.000 kr. Her kan et vederlagskrav på 100.000 kr. rejses over for det beholdne bo, der er på 50.000 kr., således at disse resterende 50.000 kr. i boet alene henregnes til førstafdødes boslod. Halvdelen af det manglende = $1/2 \times 50.000$ kr. = 25.000 kr. kan rettes mod ægtefællens eventuelle særeje. Er der dækning, bliver førstafdødes boslod nu teknisk set 75.000 kr. Af disse har ægtefællen ved skifte i levende live ret til arv på $1/3 = 25.000$ kr., medens resten tilfalder førstafdødes livsarvinger. Ved skifte ved længstlevendes død tilfalder alle 75.000 kr. førstafdødes livsarvinger.

Om tilfælde, hvor der uden at misbrug foreligger, er anvendt midler af det uskiftede bo til fordel for ægtefællens særeje, se foran 4.5.5.

overførsel
til særeje

Har den efterlevende ægtefælle anvendt midler af sit særeje til for-

150. *Danielsen, Hornslet, ÆRL-kommentar*, s. 204. Se tillige *Person-, Familie- og Arveret*, s. 126-128.

151. *Foran 4.5.5.*

152. En uvæsentlig formindskelse ville ikke være et misbrug, men når misbrug statueres, tages hele formindskelsen med, jfr. *UfR 1981.552 V.*

overførsel
fra særeje

del for det uskiftede bo, fører en analogi af reglen i skiftelovens § 61a (bodel) til, at ægtefællen eller dennes arvinger på skiftet kan kræve vederlag derfor.

4.8. Gaveomstødelse

§ 22

Efter arvelovens § 22, stk. 1 kan en arving kræve en gave, som ægtefællen har givet efter førstafdødes død, og som stod i misforhold til boets formue, *omstødt*, såfremt gavemodtageren vidste eller burde vide, at giveren hensad i uskiftet bo, og at gaven stod i misforhold til boets formue.

betingelser

Hvad der skal til for at en *gave* står i *misforhold* til boets formue, således at der foreligger *misbrug* af rådighed over boet, er behandlet foran under 4.5.5. Omstødelse af gaven forudsætter dernæst, at den arving, der rejser sagen, kan bevise, at modtageren var i *ond tro*, idet modtageren vidste eller burde vide, dels at giveren sad i uskiftet bo, dels at gaven stod i misforhold til boets formue.¹⁵³ Det er tillige en betingelse for gennemførelse af sag til omstødelse, at boet *skiftes*, eller at den arving, der forlanger omstødelse, indgiver begæring om skifte, jfr. § 20, stk. 2, 1. pkt.

Sag om omstødelse skal endelig efter § 22, stk. 2, 2. pkt., anlægges inden 1 år efter, at arvingen er blevet vidende¹⁵⁴ om gaven, og inden 5 år efter gavens fuldbørdelse.¹⁵⁵

Der findes ingen lovhjemmel for omstødelse af gaver i begge ægtefællers levende live.¹⁵⁶

retsvirkninger

Loven hjemler en arving ret til at omstøde gaven. Heri ligger, at formueaktivet må gå tilbage incl. den værdiforøgelse, som i mellemtiden måtte være indtrådt. Ved overdragelse af fast ejendom mod delvist vederlag, kan modtageren således ikke frigøre sig mod at betale et restvederlag. Arvingernes ret til udlæg in natura på det skifte, som skal finde sted, taler derimod.¹⁵⁷

Rejser kun én arving krav, og er tingen ikke delelig, kommer tilbagegangen de øvrige til gode, medmindre de frafalder deres ret. Det samme gælder vistnok også for delelige aktiver.

¹⁵³. Arvingen har også bevisbyrden for, at der forelå en gave.

¹⁵⁴. Praksis har fastslået, at fristen ved gaver, der består i overdragelse mod delvist vederlag, først begynder at løbe, når arvingen har fået sådant kendskab til vilkårene, at dispositionens samlede karakter kan bedømmes, jfr. *UfR 1978.333 H*, *UfR 1976.618 Ø* og *UfR 1970.412 Ø*.

¹⁵⁵. Når tinglysning er sket ved fast ejendom, løber fristen i hvert fald fra tinglysningen, jfr. princippet i konkurslovens § 73.

¹⁵⁶. Se *Person-, Familie- og Arveret*, s. 127 om en nødregel opstillet ud fra frie overvejelser.

¹⁵⁷. Spørgsmålet er dog så vidt ses ikke endnu prøvet i retspraksis, og forarbejderne er tavse. Sml. *UfR 1968.491 V*.

Er tingen gået hædeligt til grunde hos modtageren, er denne som ondtroende antagelig forpligtet til at erstatte boets tab.¹⁵⁸

5. Øvrige kvantitative regler

5.1. Genstande til personlig brug

Den efterlevende ægtefælle har efter skiftelovens § 62a, stk. 1, ret til *forlods* at udtage genstande, som udelukkende tjener til ægtefællens personlige brug, for så vidt deres værdi ikke står i misforhold til ægtefællernes formueforhold. Efter § 62a, stk. 2, har den efterlevende ægtefælle endvidere ret til *forlods* at udtage genstande, der er erhvervet til *børnenes brug*.

§ 62a finder anvendelse ved *alle skifter* mellem den efterlevende ægtefælle og den førstafdødes arvinger; reglen er enslydende med skiftelovens § 68a, der finder anvendelse ved skifter mellem ægtefællerne¹⁵⁹, men § 62a er stærkere end § 68a, fordi retten til *forlods* udtagelse efter § 62a kan rettes ikke blot mod hele fællesboet – som ved § 68a – men tillige mod genstande, der tilhører den førstafdødes sær-eje.¹⁶⁰

Reglen i § 62a hjemler i virkeligheden en *tvangsarveret* for den efterlevende ægtefælle, idet retten ikke kan begrænses ved testamente oprettet af førstafdøde, § 62e modsætningsvist.

En *forlods* ret til at udtage betyder en ret til at udtage, således at der ses bort fra det udtagne ved den øvrige deling. Ægtefællens ret til boslod mod resten af fællesboet er således 1/2, arvekvoten mod fælleseje og særeje er fremdeles legalt 1/3, når der er livsarvinger efter førstafdøde. Reglen er derfor ikke blot en kvalitativ men tillige en kvantitativ arveregel.

Retten til *forlods* udtagelse er derimod alene en ret mod det beholdne bo, idet kreditorernes ret går forud.¹⁶¹

Omfattet af bestemmelsens stk. 1 er alle personlige brugsgenstande som tøj, sportsudstyr, ure og smykker, men også genstande beregnet til overvindelse af fysiske handicaps, f. eks. en invalidebil.¹⁶²

158. Sml. herved grundprincipperne i konkurslovens §§ 75 ff, der er vor moderne lovgivning om krav af denne karakter, men cfr. måske *Danielsen*, s. 150. Spørgsmålet har ikke været forelagt til prøvelse for domstolene, og forarbejderne yder ingen vejledning.

159. *Person-, Familie- og Arveret*, s. 162.

160. Se § 57, stk. 2, og *arvelovsudvalgets betænkning*, s. 139.

161. En del af aktiverne efter § 62a vil dog være omfattet af reglerne i retsplejeloven om beskyttelse mod kreditorforfølgning, jfr. særligt dennes § 509.

162. *Jørgen Nørgaard* i *Graversen m. fl. Familieret*, s. 615, hvor det anføres, at sådanne aktiver i vidt omfang bør anses for omfattet af ÆRL § 15, stk. 2.

Erindres må, at den forlods udtagelse er betinget af, at værdien ikke står i misforhold til boets formue. Arbejdsredskaber er ikke omfattet.

Stk. 2 omfatter ikke ting, der ejes af børnene.

Undertiden rejses der for skifteretterne spørgsmål om ret til udtagelse af samlinger, f. eks. en insektsamling eller en frimærkesamling.

Eventuelle vanskeligheder løses oftest, når man får en realistisk vurdering. En insektsamling – selv en af de større – har normalt ingen omsætningsværdi af betydning og kan udtages af samleren efter § 62a, stk. 1. Er værdien af en frimærkesamling 6.000 kr. og værdien af resten af boet 250.000 kr., vil samleren i praksis sikkert også få lov til at udtage frimærkerne efter § 62a. Men hvis samlingens værdi er på 250.000 kr. og resten af boets værdi er på 250.000 kr., må samlingens værdi ind i bodelingen.

5.2. Bohave og arbejdsredskaber m.v.

Er boet af ringe værdi, kan den efterlevende ægtefælle udtage bohave, arbejdsredskaber og andet løsøre i det omfang, hvori det skønnes nødvendigt, for at ægtefællen kan opretholde hjemmet eller sit erhverv, selv om der derved tilfalder ægtefællen mere end bos- og arvelodden, SL § 62, b, stk. 1. Dette er ikke nogen forlodsregel, men dog en kvantitativ regel, for så vidt der bliver tale om udtagelse af mere end ægtefællens bos- og arvelod. Reglen er tillige kvalitativ.

Stillet i skygge af § 62 b, stk. 2, har reglen i stk. 1 kun ringe, om nogen praktisk betydning, men vil dog kunne være anvendelig, hvor f. eks. ægtefællen har et båndlagt særeje på 50.000 kr.

§ 62 b, stk. 1, kan som reglen i § 62 a anvendes også over for genstande, der hører til førstafdødes særeje.

5.3. 50.000 kr.'s-reglen

tilblivelse

50.000 kr.'s-reglen i skiftelovens § 62 b, stk. 2, er af forholdsvis nyere dato. Arvelovskommissionen foreslog i sin betænkning fra 1941¹⁶³ at udbygge reglen i § 62 b, stk. 1, efter svensk og engelsk forbillede med en regel, der kunne anvendes »under små kår«, hvor der var behov for ud over indbo m.v. at udtage mindre kontantbeløb. Trods visse betænkeligheder ved at begrænse arveretten for førstafdødes særlige livsarvinger, blev resultatet et forslag om en ret for den efterlevende ægtefælle til at udtage værdier indtil 3.000 kr. over for såvel fællesbørn som særbørn.¹⁶⁴ Arvelovsudvalget gen-

¹⁶³. Side 204 ff.

¹⁶⁴. I svensk ret findes i giftermålsbalken 13. kap., 12. § en begrænsende særregel for førstafdødes særbørn under 16 år. Norsk ret er som dansk ret, jfr. norsk skiftelovs § 64, stk. 2.

tog forslaget i 1961-betænkningen,¹⁶⁵ og reglen gennemførtes derefter som en 12.000 kr.'s-regel samtidig med arvelovens ikrafttrædelse. Beløbsgrænsen på 12.000 kr. blev forhøjet til 20.000 kr. i 1969 og videre til 50.000 kr. i 1980.¹⁶⁶

Reglen har aldrig fået større praktisk betydning. I 1983 anvendtes den således kun i nogle få procent af dødsboerne.

Den er affattet således:

»Den efterlevende ægtefælle har altid ret til af boet at udtage så meget, at værdien heraf sammenlagt med hans boslod og arvelod og hans særeje udgør indtil 50.000 kr.«

Efter skiftelovens § 57, stk. 1, kan ægtefællen få udlagt boet efter førstafdøde uden egentlig skiftebehandling ved et *summarisk skifte*, såfremt der efter benyttelse af § 62b, stk. 2, m.v. intet blev at udlodde til førstafdødes arvinger. Betingelsen er i så fald blot, at ægtefællen overtager ansvaret for førstafdødes *gæld*.¹⁶⁷

Ægtefællen kan bringe § 62b, stk. 2, i anvendelse på ethvert skifte efter førstafdøde, herunder skifte i ægtefællens levende live efter hensiden i uskiftet bo. Som nævnt foran under 2.2.2. kan § 62 b, stk. 2, anvendes, selv om førstafdøde ikke efterlader sig livsarvinger, således at ægtefællen er enarving.¹⁶⁸

Bestemmelsen i § 62 b, stk. 2, er kvantitativ. Af boet efter førstafdøde, dvs. af førstafdødes boslod og/eller særeje, kan ægtefællen udtage så meget, at ægtefællen i alt i sit særeje og i boslod og i arv får op til 50.000 kr. Ville ægtefællen opnå 50.000 kr. allerede i kraft af sit særeje og de almindelige boslods- og arveregler, kan § 62 b, stk. 2, ikke anvendes. Den kan imidlertid såvel benyttes til at *udtage* hele boet efter førstafdøde ved et *summarisk skifte*, når ægtefællen ikke derved får mere end 50.000 kr. i alt, som til ved et almindeligt skifte at *supplere* en mindre arv efter de almindelige regler op til beløbsgrænsen på 50.000 kr.

suppleringsret

Nogle eksempler til nærmere belysning:

Eksempel 1

beregningen

Førstafdødes nettosæreje er 30.000 kr. Førstafdødes nettobodel er 20.000 kr. Ægtefællens nettobodel er 10.000 kr. Ægtefællens nettosæreje er 10.000 kr. Der er livsarvinger efter førstafdøde og intet testamente.

Ægtefællen ville efter de almindelige regler først få boslod på 15.000 kr. I arv efter førstafdøde falder særejet på 30.000 kr. + boslodden på 15.000 kr. eller i alt 45.000 kr., hvoraf ægtefællen efter de almindelige regler arver

¹⁶⁵. S. 139 ff.

¹⁶⁶. Lov nr. 170 af 1980.

¹⁶⁷. Se foran kap. I, 3.2.1.

¹⁶⁸. Dette er nu fast skifteretspraksis. Om sekundosuccessionen for førstafdødes arvinger ved sådanne udlæg bortfalder, er drøftet foran under 2.2.2.B. c.

$1/3 = 15.000$ kr., dvs. at ægtefællen tager boslod med 15.000 kr. og arv med 15.000 kr., tilsammen 30.000 kr., hvortil kommer ægtefællens særeje på 10.000 kr. eller i alt 40.000 kr.

Efter § 62b, stk. 2, kan ægtefællen herefter *supplere* sin arv efter førstafdøde med 10.000 kr., således at ægtefællen tager boslod med 15.000 kr. og arver 25.000 kr. I dette tilfælde kan ægtefællen rejse kravet efter § 62b, stk. 1, som et arvekrav. Boet efter førstafdøde behandles efter de almindelige regler.

Eksempel 2

Førstafdøde har et nettosæreje på 40.000 kr. Der var fuldstændig særeje mellem ægtefællerne, intet testamente, og ægtefællens nettosæreje er = 0. Ægtefællen kan her udtage hele førstafdødes særeje efter 50.000 kr's-reglen. Boet kan skiftes summarisk efter skiftelovens § 57, stk. 1.

Eksempel 3

Ægtefællerne havde almindeligt formuefællesskab. Førstafdødes nettobodel er opgjort til 30.000 kr.; ægtefællens nettobodel til 20.000 kr. Ægtefællen kan udtage hele boet, der kan skiftes summarisk efter § 57, stk. 1.

negativ bodel

At ægtefællen har en negativ bodel, bevirker ikke, at kravet efter § 62b, stk. 2, kan forøges¹⁶⁹ med den negative saldo: Der kan aldrig udtages mere end 50.000 kr. Men hvor den efterlevende ægtefælle både har en negativ bodel og et positivt særeje eller omvendt, skal gælden afregnes i særejet respektive i bodelen før grundlaget for beregningen efter § 62b, stk. 2, foreligger.

Eksempel 4

Førstafdødes nettosæreje er 50.000 kr. Nettobodelen er 0. Ægtefællens bodel er minus 30.000 kr. Ægtefællen har et nettosæreje på 50.000 kr. Her kan § 62b, stk. 2, anvendes f.s.v. angår et beløb på 30.000 kr.

tvangsarveret

Reglen i § 62b, stk. 2, er en *tvangsarveregel*, idet dens anvendelse ikke kan hindres ved den førstafdøde ægtefælles testamente, jfr. ordene »har altid ret«. ¹⁷⁰ Den går også forud for børns forlodsret efter arvelovens § 27. ¹⁷¹ En arvinges tvangsarv vil dog først blive angrebet af § 62b, stk. 2, efter at friarv og testamentarisk arv er opbrugt. Det beror på en fortolkning af testamentet, om der skal tages først af legal friarv eller af testamentarisk arv til dækning af ægtefællens ret til supplerende efter § 62b, stk. 2. Hvor ingen særlige holdepunkter kan udledes af testamentet, vil reglen være, at der skal bruges først af friarv.

169. Jørgen Nørgaard, *UfR* 1972 B, s. 14.

170. Arvelovsudvalgets *betænkning*, s. 142.

171. Arvelovsudvalgets *betænkning*, s. 83.

Eksempel 5

M dør efterladende sig særbarnet S og hustruen H. Der er fuldstændigt særeje. M's nettosæreje er 60.000 kr. H's nettosæreje er 20.000 kr. M har ved testamente for nylig tillagt sin sejlklub et legat på 15.000 kr. Efter M falder særejet på de 60.000 kr. i arv. Bringes § 62b, stk. 2, ikke i anvendelse, vil sejlklubben få sine 15.000 kr., hvorefter de resterende 45.000 kr., hvoraf 15.000 kr. er friarv, deles med 1/3 eller 15.000 kr. til H, og 2/3 eller 30.000 kr. til S.

Bringes nu § 62b, stk. 2, i anvendelse af H, får H 15.000 kr. i suppleringsarv, dvs. i alt 30.000 kr., der tilsammen med hendes særeje udgør 50.000 kr. De 15.000 kr. i suppleringsarv må – hvor testamentet ikke indeholder anden bestemmelse eller modstående fortolkningsdata – først tages af S's friarv med 10.000 kr. og derefter af sejlklubbens legat med 5.000 kr. H får således 30.000 kr., sejlklubben 10.000 kr. og S i tvangsarv 20.000 kr.

Havde H ikke haft noget særeje, var fordelingen blevet: H 50.000 kr. og S 10.000 kr.

Undertiden kan et vederlagskrav kollidere med reglen om suppleringsarv efter skiftelovens § 62 b, stk. 2. I sådanne tilfælde må kravet efter § 62 b, stk. 2, reduceres med det misbrugsbeløb, der skal genoprettes ved vederlagskravet.

vederlagskrav

Eksempel 6

H sidder i uskiftet bo med M's livsarving L. Det beholdne fællesbo er på 30.000 kr. H har intet særeje, og der er ikke testamente. L gør et vederlagskrav gældende for H's misbrug under det uskiftede bo på 30.000 kr. Der skiftes i H's levende live. Når hensyn tages til vederlagskravet, er M's boslod 30.000 kr. og H's boslod nul. H arver derfor 1/3 af 30.000 kr. = 10.000 kr. efter de almindelige regler.

Gør nu H et krav om suppleringsarv gældende efter § 62 b, stk. 2, ville dette have været på 40.000 kr., hvis boet ikke var blevet formindsket ved misbrug, idet H da skulle have haft 50.000 kr. i alt, og livsarvingen 10.000 kr. Men kravet på suppleringsarv må reduceres med misbrugsbeløbet på 30.000 kr., således at H får 10.000 kr. i arv efter arvelovens § 6, og 40.000 kr. (suppleringsbeløbet) ÷ 30.000 kr. (misbrugsbeløbet) = 10.000 kr. efter skiftelovens § 62 b, stk. 2, eller i alt 20.000 kr. Livsarvingen får således 10.000 kr., som tilfældet også ville have været, hvis intet misbrug havde fundet sted.

Et særligt problem foreligger, hvor førstafdøde har tegnet en *livsforsikring* og indsat den efterlevende ægtefælle som begunstiget. Det følger af reglen i forsikringsaftalelovens § 102, stk. 1, at policebeløbet ved et skifte straks efter førstafdødes død udbetales direkte til ægtefællen, og at kapitalen således tilfalder denne uden om dødsboet. Kan ægtefællen nu bringe § 62b, stk. 2, i anvendelse på skiftet, ville en fortolkning af reglerne - med baggrunden for indførelsen af supplerings-

livsforsikring

retten i § 62b, stk. 2, in mente – utvivlsomt føre til, at der ved beregningen af suppleringsarv skulle tages hensyn til livsforsikringskapitalen, som ægtefællen modtager ved dødsfaldet, idet denne naturligst sidestilles med ægtefællens særeje. Men motiverne udtaler sig klart i modsat retning.

Det hedder:¹⁷² »Ifølge forsikringsaftalelovens § 102, stk. 1, og § 104, stk. 2, er forholdet det, at når ægtefællen – og det samme gælder andre tvangsarvinger – er indsat som begunstiget, får forsikringen ingen indflydelse på dødsboets opgørelse, men udbetales uden om boet direkte til ægtefællen. Begrundelsen for de nævnte regler i forsikringsaftaleloven er ønsket om at fremme den opsparing, som en sådan livsforsikring medfører. Det er i overensstemmelse hermed, når udvalget har ment, at en eventuel livsforsikring heller ikke bør komme i betragtning ved anvendelse af 6.000 kr.'s-reglen. Er den længstlevende ægtefælle indsat som begunstiget i afdødes livsforsikring, modtager han forsikringssummen uden om boet og vil derfor i boet kunne gøre 6.000 kr.'s-reglen gældende uden hensyn til forsikringssummen.«

Et rundspørge til forskellige skifteretter i 1984 viste, at motivudtalelsen i hvert fald disse steder fulgtes i utrykt praksis. Der foreligger ikke trykt praksis. Resultatet forekommer mindre konsekvent,¹⁷³ men er naturligvis i overensstemmelse med den almindelige ægtefælle-venlige udviklingstendens.

Motivudtalelsen angår kun livsforsikring, der er kapitalforsikring, men bør vel anvendes tilsvarende på en ulykkesforsikringssum, der tilfalder ægtefællen i anledning af dødsfaldet. Ægtefællens ret til løbende ydelser som en livrente eller en egen- eller enkepension, lades efter praksis ude af betragtning ved fastlæggelse af beregningsgrundlaget for § 62b, stk. 2.

6. Kvalitative regler

Foran er omtalt, at reglerne i skiftelovens § 62 a og 62 b, stk. 1, tillige er kvalitative. Rene *kvalitative legale* regler til fordel for den efterlevende ægtefælle findes i skiftelovens § 62 c, for så vidt angår fælleseje, og i skiftelovens § 62 d, for så vidt angår særeje.

172. Arvelovsudvalgets betænkning, s. 142.

173. Således også *Gomard*, Festskrift til Borum, s. 154 og *Tillæg til skifteloven*, s. 55 og *Jørgen Nørgaard, Fuldmægtigen 1969*, s. 58 ff. Mere tilbøjelig til at følge motivudtalelsen er måske *Ernst Andersen, Arveret*, s. 33 og *Graversen* i T. Sønné Schmidt m. fl., *Arveret*, s. 36. For norsk ret vil *Lødrup*, s. 159 følge de norske motiver, der bl.a. henviser til dansk ret.

6.1. Fælleseje

Efter skiftelovens § 62 c, stk. 1, 1. pkt., er den efterlevende ægtefælle »berettiget til af fællesboet at fordræ udlæg efter vurdering for sin boslod og arvelod også i fast ejendom.«

Denne legale¹⁷⁴ ret til *udlæg* i ethvert aktiv – også fast ejendom – gælder ved alle skifter i ægtefællens levende live, herunder skifte efter uskiftet bo. Udlægsretten kan rettes mod aktiver tilhørende fællesboet, uanset om genstanden tilhørte førstafdødes eller den efterlevende ægtefælles bodel.

udlæg efter
vurdering

I konkurrence med førstafdødes livsarvinger, udarvinger eller testamentariske kvotearvinger bliver ægtefællens legale, kvalitative arveret til fælleseje yderligere forstærket gennem bestemmelsen i § 62 c, stk. 1, 2. pkt.: »Ønsker ægtefællen og arvinger udlæg i samme ting, har ægtefællen fortrinnet.« Præferencen gælder således også for ting, der har særlig erindringsværdi for en arving, jfr. skiftelovens § 47, 3. pkt.

præference

Men den kvalitative arveret for ægtefællen udvides yderligere ved reglen i § 62 c, stk. 2: »Overstiger værdien af de ejendele, som den efterlevende ægtefælle ønsker udlagt, hans boslod og arvelod, skal han desuagtet være berettiget til at få dem udlagt mod at udbetale det overskydende beløb kontant til de øvrige arvinger.« Denne *udløsningsret* bevirker, at ægtefællen i almindelighed vil kunne bevare hele fællesboet intakt. Den økonomiske mulighed for at overtage hele fællesboet lettes i visse tilfælde yderligere af den nedenfor omtalte regel i skiftelovens § 63 om arvehenstand.

udløsningsret

6.2. Særeje

Ved særeje er der ingen udløsningsret, men alene en legal præference til *udlæg efter vurdering* i alle aktiver, herunder fast ejendom og ting af erindringsværdi, hvis værdi kan rummes inden for ægtefællens arv af særejet, § 62d.

udlæg efter
vurdering

6.3. Blandet formuefællesskab - særeje

Ved blandet formuefællesskab-særeje kan ægtefællen efter de legale regler ikke anvende en uudnyttet del af bos- og arvelodden til at få udlæg efter vurdering i særejet;¹⁷⁵ der er, som det er sagt¹⁷⁶ sat vand-

174. De testamentariske kvalitative regler, derunder kollisionsreglerne mellem ægtefælle og arvingerne, omtales i kap. XI, 3.

175. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 144. Om testamenter nedenfor kap. XI, 3.2.2.c.

176. Af *Ernst Andersen, Arveret*, s. 37.

tætte skodder op mellem fælleseje- og særejeaktiver. I konsekvens deraf må det formentlig tillige antages, at retten til suppleringsarv efter skiftelovens § 62b, stk. 2, ikke kan give grundlag for udlæg efter vurdering i særeje, før fællesejet er udtømt. Først hvor der derefter måtte bestå et udækket suppleringskrav, kan dette begrunde en udvidet udlægsret i særejet.¹⁷⁷

7. Arvehenstand

Hvor ægtefællen skal udrede arv til umyndige livsarvinger på et skifte, har det gammel hævde hos os, at der efter en behovsbedømmelse kan ydes henstand med udbetalingen. Dette skete, indtil arveloven ved brug af retsinstituttet »tinglyst skifteekstrakt«, der gav arvingerne en lovbestemt sikkerhedsret for arvekravet i alt, hvad ægtefællen ejede. Nu er tinglyst skifteekstrakt erstattet af reglen i skiftelovens § 63:

§ 63 »I det omfang, arven til afdødes umyndige livsarvinger ikke kan udredes uden afhændelse af fast ejendom eller løsøre, som er nødvendige, for at den længstlevende kan opretholde hjemmet eller sit erhverv, eller uden at den længstlevende berøves andre midler, som er nødvendige herfor, kan skifteretten mod en efter forholdene passende sikkerhed give ægtefællen henstand med udbetalingen af arven, indtil børnene bliver myndige.«

Skifteretten må vurdere, om den efterlevende ægtefælle ved at udrede arven bliver berøvet midler, der er nødvendige for at opretholde hjemmet eller ægtefællens erhverv. Praksis er relativt liberal.

vilkårene Ved arvehenstands bekendtgørelsen¹⁷⁸ er der fastsat nærmere regler, især om vilkårene for at skifteretten kan yde henstand.

Er der umyndige særbørn efter førstafdøde, må henstand efter § 2 kun indrømmes, når ganske særlige omstændigheder taler derfor, medmindre den efterlevende ægtefælle bekoster de umyndige særbørns underhold eller uddannelse.

forrentning Arven skal efter § 6 normalt forrentes med mindst 8% p.a. Sålænge den efterlevende ægtefælle bekoster den umyndiges underhold eller uddannelse, svares dog ikke rente, medmindre skifteretten skønner, at renten vil overstige rimelige udgifter til disse formål.

sikkerhed Henstand skal efter § 3 betinges af den efter forholdene bedst mulige *sikkerhed* i fast ejendom, løsøre eller værdipapirer, herunder efter omstændighederne en livsforsikring på ægtefællens liv, garanti fra bank, sparekasse eller forsikringselskab eller anden lignende sikkerhed. Henstand bør

177. Gomard, *Skiftelovskommentaren*, s. 178.

178. Bekendtgørelse om ydelse af henstand med udbetaling af umyndige livsarvingers arv nr. 77 af 25. februar 1986.

derimod kun i ganske særlige tilfælde ydes alene mod kaution. Kan der ikke ydes betryggende sikkerhed, må henstand kun indrømmes, hvis en nægtelse deraf ville stride mod livsarvingernes tarv.

Skifteretten kan efter § 7 fastsætte, at ægtefællen skal *udbetale* arven eller en nærmere angiven del af denne i passende beløb ad gangen til dækning af udgifter ved arvingens underhold eller uddannelse indtil arvingens 18. år, men statsamtet kan dog senere fritage ægtefællen derfor, såfremt ændringer i arvingens forhold gør en udbetaling upåkrævet. Statsamtet kan endvidere i særlige tilfælde tillade, at fordringen mod ægtefællen nedskrives med sådanne beløb, som er anvendt til bedste for arvingen.

udbetaling

Efter § 8 skal kontante midler, der fremkommer ved indfrielse, udtrækning eller lignende af aktiver, der tjener til sikkerhed for arvingens krav, udbetales, medmindre andet er fastsat af skifteretten eller senere tillades af statsamtet.

udtrækninger
m.v.

Efter § 9 *bortfalder* en henstand, hvis ægtefællen afgår ved døden, eller hvis ægtefællens bo tages under konkursbehandling.

bortfald

Statsamtet kan til enhver tid fordr arven udbetalt, hvis sikkerheden forringes væsentligt, eller hvis den efterlevende ægtefælle ikke længere beko-ster arvingens underhold eller uddannelse.

Arvehenstand kan indrømmes på et *skifte* enten straks efter førstafdødes død eller efter hensiddet i uskiftet bo.

Bevilges en henstand straks efter førstafdødes død, virker arvehenstanden som en slags alternativ til uskiftet bo. Arven er imidlertid faldet og arvebeløbet er endeligt fikseret ved arvehenstand. Ægtefællen kan på den ene side indgå nyt ægteskab uden at skulle udbetale den ved skiftet fastsatte arv eller opnå skifteafkald fra børnene, men må på den anden side altid udbetale arven, når børnene bliver myndige og fremsætter forlangende derom, idet henstand i medfør af § 63 kun kan indrømmes indtil børnene bliver myndige. Endelig er arvehenstand ikke begrænset til arv af fællesboet – hvor den på grund af udløsningsretten i medfør af skiftelovens § 62c, stk. 2, ganske vist har størst betydning – men kan også indrømmes for så vidt angår livsarvingernes arv af særejet.

arvehenstand
– uskiftet bo

Arv, som tilfalder staten

Er der ingen arvinger efter loven eller testamente, tilfalder afdødes ejendele efter bestemmelsen i arvelovens § 71, stk. 1, *staten*.

statens ret

Justitsministeren kan imidlertid efter § 71, stk. 2, inden for visse grænser bestemme, at en sådan forladt arv, også kaldet arvingsløs kapital, der efter § 71, stk. 1, tilfalder staten, i stedet skal tilfalde andre. Ministeriet kan nemlig for det første efter 1. pkt. i § 71, stk. 2, *undlade at protestere* mod et testamente, der ville kunne anfægtes ved en protest og blive ugyldigt, men som må antages at være udtryk for afdødes sidste vilje. Endvidere kan ministeriet efter 2. pkt. i § 71, stk. 2, under særlige omstændigheder *afstå arven* til afdødes slægtninge eller andre, der har stået ham nær, navnlig når afdøde ikke har kunnet oprette testamente, eller formuen hidrører fra en fælles slægtning.

afståelse

Statens ret til forladt arv var allerede fastslået i Jyske Lov, der i III-61 bestemte, at »det som ingen Mand ejer, det ejer Kongen.« En tilsvarende bestemmelse fandtes i DL 5-2-11.¹ Samtidig med, at arvelovskommissionen af 1941 foreslog en særlig lovfæstelse af reglen om, at forladt arv tilfalder staten - der blev til den nugældende § 71, stk. 1 - fandtes det ønskeligt at fastsætte regler, der kunne »mildne det stødende, som muligt for nogle kunne være i, at arven tilfaldt det offentlige«, hvorved må erindres, at arvelovskommissionen jo tillige foreslog en beskæring af de fem kendte slægtsarveklasser til første, anden og en beskåret tredje arveklasse. Der måtte derfor ventes hyppigere at ville opstå tilfælde, hvor arven ville tilfalde staten, uden at arveladeren havde ønsket dette. Kommissionsudkastet af 1941 indeholdt i konsekvens deraf et forslag til regler om afståelse af arven svarende til den nugældende arvelovs § 71, stk. 2. Dette forslag blev gennem-

tilblivelse

1. Indtil 1926 var der endvidere tillagt visse kommuner ret til andele af forladt arv, således f. eks. ved Aabenraa Stadsret af 1284.

ført ved lovændringen i 1954,² der allerede før arveloven beskar arveklasserne, idet fjerde og femte arveklasse afskaffedes, og tredje arveklasse begrænsedes, således at fætre og kusiner, men ikke disses afkom, arvede.³ Fra 1954 er den nedenfor i kap. XIX gennemgæede justitsministerielle praksis om afståelse af arv m.v. efter de regler, der nu står i arvelovens § 71, stk. 2, derefter blevet opbygget.

Et forslag i arvelovsudvalgets betænkning fra 1961 om efter svensk forbillede at lade forladt arv tilfalde en særlig fond, Arvefonden, med velgørende formål, i stedet for staten, blev ikke gennemført i folketinget.

ingen arvinger Betingelsen for statens ret efter § 71, stk. 1, er, at der ingen arvinger er efter en afdød, hverken efter loven eller efter testamente. Praktisk set betyder dette nu for det første, at der *enten* ikke eksisterer nogen, som er legale eller testamentariske arvinger, *eller* at der måske eksisterer arvinger, men at det ikke kan bekræftes, at de har overlevet arveladeren.

forsvundne arvinger Efter § 25, stk. 1, i lov om borteblevne udlægges der ikke arv til en arving, når der ikke er vished for, at arvingen har overlevet arveladeren. Er der nogen sandsynlighed for, at en arving har overlevet arveladeren, kan skifteretten efter lov om borteblevne § 25, stk. 3, når særlige forhold taler derfor, lade midlerne bestyre i et år, medens de fornødne undersøgelser står på. Derefter forbigås arvingen, hvis det ikke er dokumenteret, at han er i live.⁴

testamentariske arvinger Men dernæst vil det undertiden bero på en vurdering af reglerne om oprettelse af testamente, om der findes testamentariske arvinger efter afdøde. En række forskellige krav, der gennemgås nærmere nedenfor i afsnittet om testamente, må være opfyldt, for at et testamente kan anses for *gyldigt* oprettet. Nogle af disse krav er absolutte gyldighedsbetingelser, således at testamentet er en *nullitet*, dvs. ugyldigt uden videre, hvis en sådan mangel foreligger. De fleste af kravene til oprettelse af testamente er imidlertid relative gyldighedsbetingelser, forstået således, at hvis ét eller flere af kravene ikke er opfyldt, er testamentet alene *anfægteligt*. Dette betyder, at testamentet nok er ugyldigt, men at ugyldigheden først aktualiseres, hvis der rejses indsigelse mod testamentets gyldighed af nogen, som vil arve, hvis testamentet falder.⁵

Skifteretten skal efter skiftelovens § 14 ex officio foranstalte undersøgelser over, hvem der er arvinger og om fornødent indkalde mulige

2. Lov nr. 66 af 17. marts 1954 med ikrafttrædelse den 1. april 1954.

3. Det erindres, at fætre og kusiners legale arveret bortfaldt ved arvelovens gennemførelse, jfr. foran kap. III, 1. og 3.3.

4. Arvingen kan dog senere gøre sit krav gældende, se nedenfor kap. XXI, 2.

5. Se arvelovens § 55.

arvinger ved et arveproklama i statstidende, § 21, og i øvrigt eftersøge arvingerne på anden rimelig måde.⁶

Systemet er herefter, som det fremgår af § 71, stk. 2, 1. pkt., at staten anses for berettiget til efterladenskaberne, når testamentet er anfægteligt, og der ikke er andre arvinger end den eller de ved det anfægtelige testamente indsatte, idet staten forudsættes at kunne fremsætte indsigelse mod testamentet efter arvelovens § 55.⁷

Den skifteret, der behandler boet, må på embeds vegne undersøge og tage stilling til, om der foreligger et anfægteligt testamente, og om de indsatte ønsker at arve ifølge dette.⁸ Er resultatet bekræftende, skal sagen forelægges for justitsministeriet til afgørelse af, om ministeriet efter § 71, stk. 2, 1. pkt., vil undlade at rejse indsigelse mod det anfægtelige testamente.⁹

Reglerne i § 71, stk. 2, om statens *afståelse* af forladt arv behandles nedenfor i kap. XIX med en gennemgang af den administrative praksis.

Det er ikke afgjort i retspraksis, om statens ret efter § 71, stk. 1, til forladt arv, er en hjemfaldsret eller en arveret. Motiverne¹⁰ tog ikke stilling til spørgsmålet, men overlod netop afgørelsen heraf til retsanvendelsen. At arvelovsudvalget i betænkningen fra 1961¹¹ forudsatte, at statens ret er en egentlig arveret, hænger sammen med, at arvelovsudvalget foreslog oprettelsen af en arvefond, hvori forladt arv skulle indgå, og netop ønskede at lovfæste fondens ret som en egentlig arveret. Forslaget om en arvefond blev imidlertid som nævnt ikke gennemført.¹² En hjemfaldsret er et udslag af statens højhedsret på dens territorium og bevirker, at herreløst gods – bona vacantia – som befinder sig der, tilhører staten. En arveret for staten vil derimod medføre, at ejendelene uanset hvor de befinder sig, tilfalder den danske stat, når afdøde havde domicil her i landet.¹³

arveret eller
hjemfaldsret

Historisk er der ingen tvivl om, at retten til herreløs arv her i landet hvilede på et højhedsretligt grundlag. I 1928 traf man da også administrativ bestemmelse om, at der ikke skal betales arveafgift ved statens overtagelse

6. *Høgdahl Jensen*, dødsbobehandlingen, 2. udg. s. 87 ff, *Gomard*, skiftelovskommentaren, s. 46 ff og 69 og *Holkmann Olsen-Viltoft*, skiftelovskommentaren, 1986, s. 95 f.

7. Indsigelse blev f. eks. rejst i *justitsministeriets sag 1973 - 4430 -29*.

8. Skifterettens afgørelse af, om der foreligger et gyldigt testamente, er judiciel og træffes om fornødent ved dom, jfr. retsplejelovens § 560, stk. 1.

9. Sammenlign § 1 i cirkulære nr. 253 af 9. december 1968 om arv, som tilfalder staten.

10. *Kommissionsudkastet* fra 1941, s. 199.

11. S. 128 ff.

12. Sammenlign *Danielsen* s. 383.

13. Danmark bygger på domicilprincippet – ikke på nationalitetsprincippet – og arvestatuttet er arveladerens sidste domicillov, *T. Svénné Schmidt i Arveret*, s. 417 ff.

af arvingløs kapital, som ellers,¹⁴ når staten arver.¹⁵ Denne praksis er opretholdt også efter arvelovens ikrafttrædelse. I overensstemmelse med den almindelige opfattelse i den arveretlige litteratur¹⁶ er det derfor nok mest nærliggende at antage, at statens ret til forladt arv hos os fremdeles er et udslag af højhedsretten.

14. Efter arveafgiftlovens § 2, stk. 3 nu med 35%.

15. Utrykt skrivelse af 26. juli 1928 fra skattedepartementet til første hovedrevisorat.

16. *Borum, Personalstatuttet*, s. 541, *Lovkonflikter*, 4. udg. s. 125, *Ernst Andersen*, s. 41 f og *T. Svénné Schmidt* i *Arveret*, s. 423.

KAPITEL VI

Om testamenter

Forskellige træk af testamentsrettens udvikling og begrundelse er omtalt foran i kapitel II.

1. Testamentets begreb

Testamente kan *defineres* som en ensom, ensidig og i almindelighed frit genkaldelig viljeserklæring, hvorved en person helt eller delvis råder over de ejendele, han efterlader sig ved sin død.

definition

At testamentet er en *ensom* viljeserklæring betyder, at det kan stifte ret for den indsatte, uden at viljeserklæringen er afgivet til eller kommet til kundskab hos denne; et testamente er i almindelighed endog slet ikke rettet til nogen adressat.

ensom

I modsætning til testamenter stifter løfter, herunder gaveløfter, ikke ret for løftemodtageren, før løftet er afgivet til og kommet til dennes kundskab.

Ensidige retshandler står i modsætning til gensidigt bebyrdende retshandler; gaver og testamenter er ensidige, idet der ikke af modtageren skal ydes noget vederlag til gengæld for det, der modtages.

ensidig

Et løfte om en livsgave, der er kommet til modtagerens kundskab, og ikke er blevet afslået af denne, kan løftegiveren ikke *genkalde*. Det er muligt, at løftet er behæftet med en ugyldighedsgrund, eller at det er uvirksomt på grund af svigtende forudsætninger, således at løftegiveren kan gå fra det, men foreligger der ikke særlige ugyldighedsgrunde m.v., er løftegiveren bundet af løftet og kan ikke slippe fra forpligtelsen. Det er ganske anderledes ved testamenter: Den, der har oprettet testamente, kan *genkalde* dette; adgangen til tilbagekaldelse er *helt fri* og beror således ganske på testators forgodtbefindende.

frit
genkaldeligt

Testator kan *dog* efter arvelovens § 67 ved et særligt løfte i testamentsform forpligte sig til ikke at genkalde indsættelserne i sit testa-

uigenkaldelighed

mente. Når sådant løfte er *afgivet* til en ved testamentet indsat eller til en, der er beføjet til at modtage erklæringen på den indsattes vegne, og kommet til den pågældendes *kundskab*, kan genkaldelse ikke længere ske uden for tilfælde af ugyldighed og svigtende forudsætninger. Man taler i så fald om *uigenkaldeligt testamente*.¹

viljese­rklæring

Et testamante er en *viljese­rklæring*, hvorved der rådes; det er ved testamentet, at selve dispositionen foretages. Der må foreligge en egentlig dispositiv akt og ikke blot være tale om et udkast.

de efter­ladte
ejendele

Genstanden for en testamentarisk disposition er testators formue ved testators død, d.v.s. *de efter­ladte ejendele*; testamentet er en *mortis causa* disposition. Forholdene i testators levende live berøres ikke; testamentet er ingen inter vivos disposition.

Løfter, herunder gaveløfter, er inter vivos dispositioner, hvilket bl.a. betyder, at de kan kræves opfyldt i løftegiverens levende live. Dør løftegiveren, inden opfyldelse af hans forpligtende inter vivos disposition har fundet sted, kan forpligtelsen normalt gøres gældende som kreditorkrav i dødsboet.

2. Oprettelse

almindelig
orientering

En hvilken som helst viljese­rklæring, også en mundtlig, hvorved en person råder over sine efter­ladte ejendele, er i og for sig et testamente i den forstand, at den vil blive lagt til grund for delingen af boet, hvis den kan bevises, og *alle implicerede er indforstået* med at respektere den.

bevissikring
og formkrav

Er sådan enighed ikke tilstede, må der noget ganske andet til, for at en mortis causa disposition kan anerkendes. Testamentariske dispositioner angår ofte store værdier, der overføres vederlagsfrit. Der er derfor grund til at være på vagt for misbrug. Det kan arveladeren ikke selv, når testamentet skal føres ud i livet, idet dette jo netop først sker efter hans død; han kan ikke som ved kontrakter spørges, hvis der opstår tvivl om forståelse af testamentets måske komplicerede indhold, eller om, hvorvidt det foreliggende dokument kun er et udkast eller udtryk for en endelig beslutning fra hans side, eller om testamentet virkelig fordeler de efter­ladte midler i overensstemmelse med hans vilje, eller om det foreliggende dokument overhovedet er ægte, d.v.s. oprettet af ham, eller forfalsket, idet der senere er rettet i det af andre.

For at opnå et minimum af retlig sikkerhed, blev det tidligt anerkendt, at testamenter i almindelighed må oprettes *skriftligt*. Derved

1. En vis uigenkaldelighed kan – uden løfte derom – også foreligge ved visse gensidige testamenter, efter at den ene testator har arvet den anden, jfr. nedenfor kap. XVII.

sikres det, at indholdet af dispositionen bevismæssigt er skarpt fikseret.²

Skriftlighed er imidlertid ikke nok. Hvis man anerkendte, at enhver *udokumenteret* skriftlig disposition over efterladenskaberne, der udgav sig for at stamme fra den afdøde, skulle have retsvirkning som dennes testamente, måtte man enten acceptere en meget betydelig risiko for falske, forfalskede eller underskudte³ testamente, eller man måtte have regler, der gik ud på, at indsigelser mod sådanne testamente relativt let ville bringe dem til at falde. Men derved ville uundgåeligt også en større eller mindre del af de reelle mortis causa dispositioner blive revet med og tilsidesat. Retsusikkerheden kan derfor kun undgås ved, at der skydes kauteler til sikring af testamenternes ægthed og rigtighed ind før arveladerens død, og det mindst byrdefulde bliver da at placere disse som led i *testamenternes oprettelse*. Dette er da også sket i alle civiliserede lande, omend der er ret store forskelle på de valgte særlige krav til oprettelsen fra land til land. Hos os findes disse særlige oprettelsesregler nu som *formkrav* i arvelovens kapitel 8 og 10. Disses essentielle indhold, er, at *andre må medvirke* ved oprettelsen og sige god for, at det skriftlige testamente er korrekt oprettet. Er de påbudte former ikke iagttaget, bliver testamentet ugyldigt, så snart der protesteres mod det. Formkravene tjener som anført navnlig til at sikre et godt bevis for testamentets ægthed, for at testator har taget en endelig og bestemt beslutning om at testere, og for testamentets rigtige indhold.

For at et testamente kan være gyldigt oprettet, stilles udover formkravene en række andre krav til dets tilblivelse og til dets indhold. Kravene kan i oversigtsform klassificeres således:

Testator må have været i besiddelse af den fornødne dømmekraft, *habilitet*, for at man skal respektere hans disposition. Hertil kræves en vis modenhed og fornuftens brug. Reglerne findes i arvelovens § 39, der som hovedregel fastsætter en aldersgrænse på 18 år, og i arvelovens § 51, hvorefter testator ikke på grund af mental afvigelse må mangle evnen til at testere fornuftmæssigt. Det sidste skal påses af dem, der medvirker ved oprettelsen. Reglen i § 51 om fornuftens brug er på sindrig måde kædet bevisbyrdemæssigt sammen med formreglerne ved oprettelse af testamente. Habilitetskravene gennemgås i kapitel VII.

Forhåndssikringen af, at alt er gået rigtigt for sig, ligger hos os i formkravene. Testamentet skal være *skriftligt*, og der skal enten medvirke en *notar* eller *to vidner*, valgt af testator selv. Oprettets testamen-

oversigt over
gyldigheds-
kravene

habilitet

formkrav

2. Nyere teknik har tilladt at dette visse steder nu i stedet kan ske ved video eller lyd-bånd.

3. Et underskudt testamente foreligger, når testator har underskrevet uden at være klar over, at han underskrev testamentet.

tet for notar, bliver det hos os meget modstandsdygtigt mod efterfølgende indsigelser. Vidnetestamenter kan derimod ret let bringes til at falde. Reglerne, der også giver mulighed for at gå enklere frem i visse nødstilfælde, findes i arvelovens §§ 40-45; de er meget væsentlige. De behandles i kapitel VIII.

andre tilblivelsesmangler

Arvelovens §§ 52-53 indeholder bestemmelser om testameters ugyldighed på grund af andre mangler i forbindelse med tilblivelsen end habilitets- og formmangler. Det drejer sig om *tvang*, *svig*, *utilbørlig påvirkning*, *misbrug af enfoldighed*, *svaghedstilstand* eller *afhængighed* og om forskellige typer af *vildfarelse*. Disse regler – og den ulovbestemte grundsætning om *bristende forudsætninger*, der spiller en væsentlig rolle i testamentsretten – behandles i kapitel IX.

indholdsmangler

Selv om et testamente er korrekt oprettet, og dets indhold er i overensstemmelse med testators sidste vilje, kan det meget vel være ugyldigt, nemlig på grund af *ulovligt indhold*. I kapitel X gennemgås reglerne om ugyldighed på grund af indholdsmangler.

testationskompetence

Når tredjemands ret til at arve er til hinder for gyldig oprettelse af en testamentarisk bestemmelse, siges testator at savne *testationskompetence*, og hans testamente bliver helt eller delvis ugyldigt. Inkompetence, der er en særlig indholdsmangel, kan navnlig skyldes tvangsarvereglerne, eller at testator særligt har forpligtet sig til slet ikke at oprette testamente eller til ikke at ændre et allerede oprettet testamente. Arveloven giver regler om grænser for arveladerens testationskompetence i såvel kvantitativ som kvalitativ henseende. De gennemgås nedenfor i kapitel XI, medens en særlig regel om udvidet testationskompetence ved båndlæggelse af tvangsarv behandles sammen med de øvrige regler om båndlæggelse og rentenydelseskapitaler i kapitel XIII.

ugyldighedsreglerne

Visse mangler ved testamenter er så alvorlige, at de medfører ugyldighed, selvom ingen protesterer imod testamentet, medens ugyldighed ved andre mangler forudsætter protest fra en potentielt arveberettiget person. De forskellige *former for ugyldighed* og reglerne om *anfægtelse* af ugyldige testamenter samt retsvirkningerne, når ugyldighed indtræder, behandles i kapitel XII.

3. Andre mortis causa dispositioner

dødsgaver

Et gaveløfte er ikke nogen inter vivos disposition, men en mortis causa disposition, såfremt løftet udelukkende er rettet på at råde over løftegiverens formue med virkning *efter* løftegiverens død; gaveløftet er da reelt et testamente, blot iklædt form af gave. Sådanne gaveløfter kaldes *dødsgaver* fordi gaven ydes med døden som opfyldelsestermin. Anerkendte man nu ubetinget sådanne løfters gyldighed, ville man kunne testere uden at skulle respektere reglerne om testamenter, herunder reglerne om testationskompetence. Reglerne om testamenter

må derfor nødvendigvis bringes i anvendelse over for døds-gaver i det omfang, man ellers ville kunne nå til resultater, som ikke gyldigt kan nås ved oprettelse af testamente. Dette følger allerede af almindelige grundsætninger om omgåelse. Arveloven har imidlertid taget skridtet fuldtud og forlangt, at navnlig også formkravene m.v. ved testamente må være opfyldt, se § 70, 1. led, hvorefter lovens regler om testamente finder tilsvarende anvendelse på gaveløfter, der ikke kan gøres gældende, så længe giveren lever. En døds-gave skal herefter altid tilsidesættes, hvis der af rette vedkommende, dvs. en potentielt arveberettiget, protesteres mod den. I praksis volder afgrænsningen mellem livsgaver og døds-gaver undertiden vanskeligheder.

Så længe arveladeren har sig selv at tage hensyn til, er der efter vor individualistiske retsopfattelse ikke noget grundlag for at beskytte hans arvinger mod hans egne inter vivos dispositioner. På arveladerens dødsleje afsvækkes eller bortfalder hans incitament til at varetage sine egne interesser, idet han reelt nu alene disponerer med virkning for sine arvinger. Arvingernes ret ville derfor kunne gøres illusorisk, hvis man anerkendte, at livsgaver gyldigt kunne gives frit på dødslejet. Også gaver der gives på arveladerens dødsleje, såkaldte *dødslejegaver*, skal derfor bedømmes efter reglerne om testamente, arvelovens § 70. En protest mod en dødslejegave fra rette vedkommende vil bringe den til at falde.

dødslejegaver

Døds-gaver og dødslejegaver behandles nedenfor i kapitel XVIII.

Medens testamentsreglerne således ikke kan omgås ved retshandler som døds-gaver og dødslejegaver, er det hos os anerkendt, at der ved siden af testamentsreglerne kan disponeres *mortis causa* ved brug af *livsforsikringsinstituttet*. Den, der tegner en livsforsikring på sit eget liv, og ved præmiebetaling eller engangsindskud til forsikrings-selskabet opsparer en kapital i dette, der kommer til udbetaling ved eller efter forsikringstagerens død, kan i betydeligt omfang disponere *mortis causa* over denne kapital, uden at reglerne om testamente, herunder reglerne om testationskompetence, skal respekteres.

livsforsikring

Forsikringstageren kan efter reglerne i forsikringsaftaleloven indsætte en begunstiget, der til sin tid skal have kapitalen udbetalt uden om dødsboet, § 102, stk. 1. Indsættelser af begunstigede kan forsikringstageren frit tilbagekalde, *simpel begunstivelse*, medmindre han over for den indsatte særligt har givet afkald derpå, *uigenkaldelig begunstivelse*, § 102, stk. 2. Indsættelse og tilbagekaldelse af en begunstiget sker ved skriftlig meddelelse til selskabet eller ved optagelse i eller påtegning på policen af selskabet, § 103.

Hensynet til forsikringstagerens ægtefælle og livsarvinger har ført til, at der i forsikringsaftaleloven er fastsat visse grænser for testationskompetencen, der dog på grund af livsforsikringsinstituttets øvrige formål er trukket væsentligt snævrere end grænserne ved arvelovens regler om tvangsarv i §§ 25 og 26, stk. 1. Har forsikringstageren

alene indsat en *simpelt begunstiget*, som *ikke er tvangsarving*, kan hans ægtefælle og tvangsarvinger således forlange forsikringssummen behandlet som tilhørende dødsboet og som tillagt den begunstigede ved testamente, således at boslod og tvangsarv om fornødent må dækkes af forsikringssummen, § 104, stk. 2.⁴ Har forsikringstageren derimod indsat en *tvangsarving* som begunstiget, kan de øvrige tvangsarvinger ikke angribe den indsattes ret, selv om der derved tilfalder den indsatte, f.eks. ægtefællen, mere end der gyldigt kunne have været tillagt den pågældende ved testamente.

4. Testamentsundersøgelsen

Undersøgelsen fra 1984,⁵ der omfattede tre retskredse, en fra Jylland, en fra øerne og en fra Københavns omegn, og ialt ca. 700 testamenter, giver et ganske interessant billede af, hvilke testamenter der i 1983 oprettedes i praksis.

enliges
testamenter

Som man kunne vente oprettes en væsentlig del af testamenterne af *enlige*, d.v.s. af personer, der ikke er gift eller lever i fast samlivsforhold. Tallet ser nærmere sådan ud, idet der er tale om antallet af testamenter i % af samtlige testamenter det pågældende år:

	Jysk kreds	Ø- kreds	Kbhs. omegns kreds
Enlige indsætter arvinger	11%	15%	6%
Enlig med udarvinger fordeler mellem disse indbyrdes eller andre	12%	10%	11%
Enlig med livsarvinger fordeler mellem disse indbyrdes eller andre og/eller bestemmer båndlæggelse eller særeje	11%	5%	13%
Enlig, der har arvet efter gensidigt testamente mellem barnløse ægtefæller, indsætter arvinger eller fordeler mellem udarvinger m.m.	4%	4%	4%
Efterlevende i uskiftet bo med livsarvinger indsætter arvinger eller fordeler (også indbo) mellem legale arvinger m.m.	9%	10%	9%
Enliges testamenter ialt	47%	44%	43%

Den udtalte utilbøjelighed til i Ø-kredsen at foretage indgreb i den legale arvefordeling mellem livsarvinger er bemærkelsesværdig.

4. Se om beregningen foran kap. IV, 1.2. ved note 32.

5. Især omtalt foran i kap. II, 2.2. og 3 og kap. IV, 4.1. og 4.2.3.

For *samlevende uden ægteskab*, der indsætter hinanden til at arve ved et gensidigt testamente, ser tallene således ud:

gensidige
testamenter
mellem ugifte
samlevende

	Jysk kreds	Ø- kreds	Kbh.s. omegns kreds
Samlevende, der har fællesbørn og/eller sær- børn	10%	6%	5%
Barnløse samlevende	8%	7%	2%
Ialt gensidige samlivstestamenter	18%	13%	7%

Forskellene mellem de tre kredse er markant. En fornyet gennemgang af testamenterne viste, at det i den jyske kreds var mere almindeligt, at separerede og enker og enkemænd i uskiftet bo etablerede samlivstilstande, end tilfældet var i de øvrige to kredse. Se om klausuler i testamenter om formuens skæbne efter længstlevendes død nærmere nedenfor i kapitel XVII, 3. om gensidige testamenter.

Gensidige testamenter oprettet mellem *barnløse ægtefæller*, der før arveloven forekom ret hyppigt i praksis, er nu blevet sjældnere:

gensidige
testamenter
mellem barn-
løse ægtefæl-
ler

	Jysk kreds	Ø- kreds	Kbh.s. omegns kreds
Fælles testamenter, der alene regulerer forholdene efter længstlevendes død	1%	1%	1%
Gensidige testamenter med klausul om formuens skæbne efter længstlevendes død	2%	2%	4%
Førstafdødes testation skal opfyldes ved først- afdødes død til skade for ægtefællen	1%	1%	1%
Ialt	4%	4%	6%

Undersøgelsen viste dernæst, at der oprettes et betydeligt antal testamenter af *gifte personer, der har børn*, deriblandt mange fælles eller gensidige testamenter mellem ægtefæller. De fleste af disse testamenter begrænser børnenes arv ved førstafdødes død ved at foreskrive, at børnene kun skal have deres tvangsarv, eller særligt for særbørn, at særbarnet kun skal have sin tvangsarv, hvis samtykke eller tilladelse til uskiftet bo ikke meddeles. Hensstillinger om, at barnet giver afkald på sin arv og noterede forhåndsafkald, forekom også.

testamenter
mellem ægte-
fæller med
børn

begrænsning
af børns arv

Testamenter oprettet af ægtefæller, der *begrænser* eller tilsigter at begrænse *børn arv* ved den førstafdøde ægtefælles død:

	Jysk kreds	Ø- kreds	Kbhs. omegns kreds
Alene begrænsning af særbørns arv	14%	16%	11%
Begrænsning af fællesbørns arv	4%	3%	19%
Begrænsning af adoptivbørns arv	2%	1%	1%
Ialt	20%	20%	31%

Navnlig det københavnske tal for fællesbørn er bemærkelsesværdigt højt. Endvidere må det anses for tydeligt indiceret, at reglen om, at særbørn som udgangspunkt skal have deres fulde arv udskiftet ved førstafdødes død, ikke længere er i overensstemmelse med den almindelige retsopfattelse i befolkningen.

begrænsning
af ægtefællens
arv

Testamenter oprettet af *gifte personer med børn*, der *begrænser ægtefæl- lens arv* til fordel for børn eller andre:

Jysk kreds	Ø- kreds	Kbhs. omegns kreds
1%	3%	3%

Tallene for Ø-kredsen og den københavnske omegnskreds rummer her et par generationsskifter.

fordeling m.v.
mellem børn

Testamenter oprettet af ægtefæller med børn, der *fordeler* – skævdeler eller ligestiller – mellem børn, særbørn, adoptivbørn, eller springer en generation over, eller foreskriver særeje, båndlæggelse eller rentenydelse:

	Jysk kreds	Ø- kreds	Kbhs. omegns kreds
	15%	21%	15%
Heraf alene med forskrift om særeje	2%	3%	4%
Båndlæggelser ialt	5%	4%	6%
Rentenydelser ialt	2%	2%	2%

Det høje tal på 21% for Ø-kredsen skyldes især en udtalt tendens til at ligestille særbørn med fællesbørn.

Antages det på grundlag af aldersangivelserne i testamenterne, at disse gennemsnitligt henligger i knapt 20 år før testators død, og sættes det be-

regnende totale antal af aktuelle testamenter derefter i relation til befolkningstallet i de pågældende kredse, fås et vist indtryk af, hvor stor en del af befolkningen, der opretter testamente. Dette er omkring 10%. Den helt overvejende del af de testamentariske bestemmelser fastsætter en anden fordeling af arven mellem legale arvinger. Langt de fleste indsættelser af nye arvinger angår indbo eller relativt beskedne legater.

5. Øvrige regler

De øvrige regler om testamenter behandles nedenfor i kapitlerne XIV – XVII. *Fortolkning- og udfyldning* omtales i det væsentligste i kapitel XIV, hvor også forholdet mellem hovedtestamentet og senere tillæg, såkaldte *kodiciller*, behandles. *Legatarers* retsstilling, derunder visse testamentsfortolkningsspørgsmål, er udskilt til særskilt behandling i kapitel XV. De ordinære regler om *tilbagekaldelse* af testamenter behandles i kapitel XVI, medens nogle særlige regler om *gensidige testamenter*, især om tilbagekaldelse og om den testationsret, der tilkommer den efterlevende, efter at denne har arvet den førstafdøde, behandles i kapitel XVII.

Endelig er også nogle af reglerne om *bortfald af arveadkomst*, der behandles i kapitel XX, af betydning også for testamentarisk arveret.

Testationshabilitet

En person kan ikke gyldigt oprette testamente uden at have nået en vis alder og uden at besidde et vist mål af sjælssundhed.¹ De personlige forudsætninger for at have *testationshabilitet* findes i arvelovens § 39, aldersbetingelsen, og i arvelovens § 51, fornuftens brug.

1. Aldersbetingelsen

Den, der er fyldt 18 år eller har *indgået ægteskab*,² kan ved testamente råde over sine ejendele, § 39.³ En kvinde under 18 år kan oprette ægtepagt med værgens og eventuelt statsamtets tilslutning og når ægteskabet indgås, kombinere ægtepagten med et egenhændigt oprettet testamente. Aldersbetingelsen er *absolut*. Mindreårige ugifte kan ikke oprette gyldigt testamente, og en tiltrædelse fra værgen og statsamtet kan ikke afhjælpe denne mangel. Det er forholdene ved oprettelsen af testamentet, det kommer an på; ønskes et testamente, der er oprettet af en mindreårig, ratihaberet efter det fyldte 18. år, må formkravene iagttages.

At værgen ikke kan godkende mindreåriges testamenter er begrundet med, at det drejer sig om personlige ønsker. Kan testamente ikke oprettes, faldes der tilbage på lovens arvekatalog, der formodes gennemsnitligt at stemme med en arveladers interesser. Arvelovsudvalget,⁴ fandt det »overvejende

1. Testationshabiliteten er kort omtalt i *Personretten*, s. 34-35.

2. Også selv om dette senere er blevet opløst før det fyldte 18. år, *arvelovsudvalgets betænkning*, s. 97.

3. Reglen kan ikke anvendes analogt på ugifte samlevende, *Danielsen* s. 207 m. henvisninger.

4. *Betænkningen* s. 96.

betænkeligt, at indrømme så unge personer, der netop på grund af deres ungdom må anses for meget modtagelige for påvirkning af andre, adgang til ved testamente at ændre den legale arvefølge.« Der henvistes tillige til, at arven i visse tilfælde kan afstås efter § 71, når der ikke findes legale arvinger.

Selv om oprettelse af testamente kun er praktisk nødvendig for ugifte mindreårige i sjældnere tilfælde, forekommer det dog nu til dags ganske urimeligt, at sådanne testamente ubetinget skal være anfægtelige.

Loven stiller ikke krav om myndighed; umyndiggjorte og personer under lavværgeomål kan derfor oprette gyldigt testamente, blot kravet om fornuftens brug kan honoreres.

Løfter efter arvelovens § 67 om ikke at oprette eller genkalde testamente og meddelelse af afkald på forventet arv efter arvelovens § 31 kræver myndighed efter de almindelige regler eller tiltrædelse af værge og statsamt.

2. Fornuftens brug

Reglerne om fornuftens brug ved oprettelse af testamente, der er nært beslægtede med reglen i myndighedslovens § 65,⁵ står i arvelovens kapitel om ugyldige testamente som § 51:

»En testamentarisk bestemmelse er ugyldig, såfremt testator ved dens oprettelse på grund af sindssygdom, åndssvaghed, forbigående sindsforvirring eller lignende tilstand manglede evnen til fornuftsmæssigt at råde over sine ejendele.«

Medens det ofte vil være noget tilfældigt,⁶ om man i en sag om en kontrakts ugyldighed har mulighed for nøjere at vurdere, om en kontrahent på aftaletidspunktet var ude af stand til at handle fornuftmæssigt, har man væsentligt mere styr på situationen, når det i stedet drejer sig om oprettelse af testamente. Dette beror på, at formkravene ved testamentsoprettelse hos os kræver, at andre, enten en notar eller to vidner skal medvirke ved oprettelsen.⁷ Man har udnyttet dette til at foreskrive, at de pågældende også skal vurdere, om testator var i stand til fornuftmæssigt at oprette testamente, og at de i deres påtegning på testamentet bør udtale sig om dette spørgsmål, se § 41, stk. 1, om notarens påtegning, og § 45, nr. 4, om vidnerens påtegning. Da notaren endvidere antages normalt at besidde en vis praktisk juridisk indsigt i bedømmelse af folks mentale tilstand,⁸ og skal følge en

5. Behandlet i *Personretten* kap. 10 s. 167-178.

6. Se *Personretten* s. 168.

7. Den eneste undtagelse herfra er nødtestamente i form af holografisk testamente.

8. Se til illustration *UfR 1966.279 H*, refereret nedenfor.

særlig fremgangsmåde, således at han kan afprøve, om testator er mentalt normal, har man yderligere kunnet lægge forskellige bevisbyrderegler om habiliteten til, se § 56 om notartestamenter, hvor notarens attestation må modbevises, og § 57, stk. 1, om vidnetestamenter, hvor vidnernes attestation må bevises. Inhabilitetsprøvelsen er derfor lagt i langt fastere rammer ved testamentsoprettelse, end tilfældet er ved kontrakter.

For at ugyldighed skal kunne indtræde, må det for det første være antageliggjort, at der har foreligget en af de *tilstande*, der er nævnt i § 51, og som kan være egnede til at berøve personen evnen til at teste-re fornuftmæssigt. De i § 51 opregnede tilstande, sindssygdom, ånds-svaghed, forbigående sindsforvirring eller lignende tilstand, er identi-ske med de tilstande, som er opregnet i myndighedslovens § 65.

Karakteren af disse og deres baggrund er nærmere beskrevet i *Per-sonretten* s 170, s. 44 f og s. 47 f. Beviset for en sådan tilstands tilste-deværelse vil i praksis navnlig blive søgt ført ved brug af lægeerklæ-ringer, vidneforklaringer og udtalelser fra Retslægerådet. Lykkes det ikke bevismæssigt at antageliggøre, at en sådan tilstand overhovedet forelå, kan testamentet ikke anfægtes efter § 51.

Den anden betingelse, som må antageliggøres, for at et testamente kan erklæres for ugyldigt efter § 51, er, at testator på grund af den dokumenterede tilstand *manglede evnen til fornuftmæssigt* at råde mortis causa over sine ejendele. Selve den omstændighed, at testator var mentalt afvigende og måske ikke i stand til at disponere ved rets-handler inter vivos, er ikke i sig selv afgørende. Kriteriet er, om testa-tor ved oprettelse af testamente kunne råde fornuftmæssigt over sine efterladenskaber, altså mortis causa, eller om dette ikke var tilfældet. Til en fornuftmæssig råden kræves nu først, at testator *kunne forstå* de trufne dispositioner, i hvert fald i hovedtræk,⁹ dvs. hvad det er for en akt, han foretager, hvilke midler han disponerer over, hvilke personer og formål der er genstand for hans gavmildhed og hvordan midlerne fordeles. Men dernæst må dispositionerne ikke være *motive-ret af en abnorm sindstilstand* hos testator, men skal være udsprunget af den mentalt svækkedes sunde jeg.¹⁰

Den nærmere bedømmelse forudsætter anvendelse af et blandet medicinsk-retligt skøn. Der kan tages hensyn til udsagn fra *vidner*, der iagttag den pågældende. Hvor *lægelige udtalelser* indholder en vurdering af den mentale abnormitets indvirkning på evnen til at te-

betingelser

9. Se *arvelovsudvalgets betænkning*, s. 106.

10. Trolle i *Festskrift til Arnholt* s. 755 ff, *Ernst Andersen, Arveret* s. 64 f og som eksempler *UfR 1918.203 H* med kommentar i *TJR 1920* s. 37 (Kursch-sagen; der forelå syfilitisk demens, men det antoges ikke, at indholdet af testamentet var be-stemt af testators vrangforestillinger) og *UfR 1966.279 H* med kommentar i *UfR 1966 B* s. 260 f.

stere fornuftmæssigt, vil der normalt blive tillagt sådanne udtalelser væsentlig betydning, navnlig når de hidrører fra *Retslægerådet*. Afgørende for den juridiske bedømmelse er de imidlertid ikke.¹¹ Det kan navnlig blive efterprøvet, hvilket grundlag, de er afgivet på. I det skøn over omstændighederne, som i mere tvivlsomme sager må udøves, vil også *testamentets indhold* indgå. Er indholdet rimeligt begrundet i testators forhold og indstilling, skal der efter praksis meget til, for at testamentet vil blive underkendt, hvis det må antages, at testator selv har taget *initiativet* til oprettelsen. Sådanne situationer foreligger undertiden, hvor en person nok er senil ved oprettelsen af sit testamente, men hvor testamentet er udtryk for, hvad den pågældende længe har tænkt sig, men ikke tidligere fik gennemført.¹² Har derimod andre end testator taget initiativet til testamentsoprettelsen, kan testator på grund af sin mentalt svækkede tilstand meget let have været et viljeløst redskab for en andens vilje, og betydningen af testamentets rimelige indhold svinder da ind.¹³

I praksis vil de forskellige *bevisbyrderegler* for notar- og vidnetestamenter ofte blive udslagsgivende i tvivlstilfældene.

notar-
testamenter

Er testamentet oprettet for en *notar*, og har denne påtegnet testamentet *uden forbehold* om testators habilitet, skal attestationen efter arvelovens § 56 anses som bevis for, at testator kunne testere fornuftmæssigt, medmindre særlige omstændigheder giver grund til at betvivle påtegningens rigtighed. Bevismæssigt bliver retsstillingen derfor den, at testamentet anses for oprettet af en habil person, medmindre modbevis føres, gående ud på, at testator ikke kunne testere fornuftmæssigt. Der er tre tænkelige bevisveje at gå. Den ene er, at notaren ikke undersøgte den pågældendes mentale tilstand som foreskrevet, således at der må ses bort fra hans erklæring. Den anden er, at notaren trods sin undersøgelse ikke kunne blive opmærksom på en skjult abnormitet. Den tredje er, at notaren ikke var sin opgave voksen. Der foreligger fra retspraksis *alene to* trykte danske afgørelser, der tilsidesætter et notartestamente med forbeholdsløs attestation af habiliteten.

UfR 1951.254 H. En 75-årig sognefoged – der formelt stadig fungerede i sit embede – oprettede en kodicil, der indsatte en person som legatar for et betydeligt beløb. Den indsattes fader bestilte tid hos notaren og oplyste i forbindelser dermed, at testator til tider var uklar. Testamentet var ikke udfærdiget af testators advokat. Hos notaren blev der ikke foretaget noget

11. Eksempler på tilsidesættelser findes i *UfR 1941.22 H*, *UfR 1966.279 H* og *UfR 1970.71 H*, der alle angår opretholdt notartestamenter.

12. *Arnholm*, s. 173, udtaler, at en sådan åndelig reproduktiv åndsvirksomhed kan evner og dømmekraft række til, selv om det ellers står dårligt til.

13. *Fisch-Thomsen, Jur. 1968*, s. 221 f.

for at bringe på det rene, hvorledes testators mentale tilstand var. Sagens øvrige beviser viste, at testator led af en så stærkt fremskredet hjerneforkalkning, at han ikke kunne finde vej i landsbyen, hvor han boede, og ikke kunne kende folk der. Hans læge udtalte som vidne, at man kunne få ham til at skrive under på hvad det skulle være. Testamentet opretholdtes af vestre landsret, men forkastedes af Højesteret.

Det andet tilfælde, *UfR 1927.971 H*, angik også en situation, hvor kontrollen fra notarens side var utilstrækkelig. En 68-årig kvinde, der var legemligt og åndeligt svækket og undertiden uklar, og derfor af en læge og sine pårørende blev indlagt på et sygehus, havde dagen forinden aftalt med sin advokat at oprette et testamente, hvorved hun bl.a. indsatte advokaten til at arve en fjerdedel af sin formue. Dette testamente underskrev hun på indlæggelsesdagen for notaren, som kom tilstede og attesterede, at hun var sin fornuft fuldkommen mægtig. Skønt også nogen af hendes bekendte erklærede, at man ved indlæggelsen havde opfattelsen af, at hun var sin fornuft fuldkommen mægtig, fandtes det bl.a. ved forklaringer af den læge, der havde tilset hende på indlæggelsesdagen og havde fundet hende uden orientering i tid eller sted, for bevist, at hun ikke havde været ved fornuftens brug, da hun underskrev testamentet. Notaren havde ikke foretaget andet end at spørge hende, om hun havde læst testamentet, og om det var efter hendes ønske. Han havde ikke henledt hendes opmærksomhed på, at advokaten, der var tilstede som vidne, tillige var indsat som arving i testamentet. Såvel østre landsret som højesteret tilsidesatte testamentet.

Såfremt notaren er i tvivl, kan han tage *forbehold* om habiliteten i sin attestation.

Et sådant tilfælde forelå i sagen *UfR 1954.703 H*, hvor testamentet blev forkastet på grundlag af en senere indhentet udtalelse fra Retslægerådet.

En lang række afgørelser¹⁴ opretholder notartestamenter trods berettiget tvivl om habiliteten, undertiden endog med tilsidesættelse af lægelige erklæringer om, at testator manglede evnen til at testere fornuftmæssigt. Dette kan ske, fordi notaren netop iagttog testator i de afgørende minutter, hvor testamentet blev oprettet.

Til belysning kan sagen *UfR 1966.279 H* omtales: En kvinde, der afgik ved døden den 11. maj 1963, 75 år gammel, havde i 1959 oprettet testamente, i hvilket hun som universalarving havde indsat en nevø. Hun, som siden 1955 havde lidt af en manio-depressiv psykose, og hvis åndsevner siden 1960 var reducerede, havde gentagne gange været indlagt på en psykiatrisk afdeling og var i maj 1962 blevet overført til et plejehjem. En kusine lovede imidlertid nu at passe hende, og den 1. december 1962 flyttede hun tilbage

14. *UfR 1893.1062, UfR 1900.467 H, UfR 1907.638, UfR 1907.697, UfR 1910.921 H, UfR 1914.623 H, UfR 1918.203 H, UfR 1922.995 Ø, UfR 1930.622 H, UfR 1941.22 H, UfR 1962.415 Ø, UfR 1963.256 Ø, UfR 1970.71 H, UfR 1970.202 V, UfR 1970.247 Ø og UfR 1980.531 H.*

til sit hjem sammen med kusinen. Den 8. marts 1963 om formiddagen oprettede hun for notarius publicus en kodicil, hvorefter kusinen blev hendes universalarving, medens nevøen blev legatar for 40.000 kr. Næste dag indlagdes hun på hospital. Retslægerådets flertal udtalte – især på grundlag af journalerne fra den sidste hospitalsindlæggelse – at hun ikke var sin fornuft fuldkommen mægtig den 8. marts om formiddagen. Notaren forklarede som vidne under ugyldighedssagen for retten, at afdøde ved et møde allerede den 7. marts var meget ubeslutsom, således at testamentet ikke blev underskrevet den dag. Næste dag den 8. marts kom et nyt møde i stand. Afdøde lå da stadig i sengen. Da notaren kom, var afdøde meget forbavset og spurgte, hvem der havde sendt bud efter dem. Det viste sig, at det var kusinens ægtefælle, der havde ringet, og afdøde sagde, at det var en underlig fremgangsmåde, og denne vending brugte hun flere gange. Notaren spurgte, om hun ville skrive under. Da afdøde udtrykte ønske om at skrive under, blev kodicillen læst op, og notaren var ikke i tvivl om, at afdøde havde den fulde forståelse af indholdet, men da hun senere påny gav udtryk for tvivl om, hvorvidt hun ville skrive under, foreslog notaren et par gange, at de skulle gå igen, idet notaren oplyste, at de var villige til at komme en anden dag, hvis hun ønskede det. Samtalen varede 20-30 minutter. Kusinen var ikke tilstede. Det endte med, at afdøde sagde, at hun ikke ville ulejlige dem mere, hvorefter hun skrev under. Notaren var blandt andet efter drøftelserne om det, afdøde kaldte en underlig fremgangsmåde, ikke i tvivl om, at hun var sin fornuft fuldkommen mægtig, og notaren var ikke i tvivl om, at det var afdødes sidste vilje i det øjeblik, hun skrev under, men den ubeslutsomhed, som notaren havde været vidne til, kunne lade formode, at afdøde inden længe kunne ønske at ændre kodicillen igen. Inden notaren gik, gjorde han derfor udtrykkelig opmærksom på, at kodicillen når som helst igen kunne ændres.

Testamentet blev opretholdt med følgende præmisser af Højesteret:

»De i kodicillen indeholdte, let overskuelige dispositioner, der var blevet til på afdødes initiativ og gennem længere tid havde været genstand for indgående drøftelse mellem hende og hendes advokat, må anses for rimeligt begrundet i hendes forhold, således som disse havde ændret sig siden oprettelsen af testamentet i 1959, og det må efter de afgivne forklaringer antages, at afdøde har forstået indholdet og betydningen af kodicillen, da hun den 8. marts 1963 underskrev den som sin sidste vilje. Uanset de lægelige oplysninger om afdødes psykiske tilstand, findes det herefter ikke over for notarens attestation godtgjort, at hun savnede den fornødne testamentshabilitet.«

vidne-
testamenter

Ved *vidnetestamenter* må den, der rejser indsigelse imod testamentet, antagelig gøre, at testator befandt sig i en af de tilstande, som er nævnt i § 51. Derefter falder testamentet, medmindre den indsatte kan føre bevis for, at testator på trods deraf var sin fornuft fuldkommen mægtig, jfr. § 57, stk. 1. Dette bevis er vanskeligt at føre.

Som eksempel kan dommen *UfR 1933.455 H*¹⁵ nævnes:

Testamentet blev oprettet den 24. oktober 1928 af en 76-årig mand, som led af alderdomssløvsind. Han var kommet på alderdomshjem i august 1928. Der medvirkede tre vidner, som alle forklarede og fastholdt i retten, at testator var sin fornuft fuldkommen mægtig og var klar over testamentets indhold, samt at det fremgik, at testator selv havde taget initiativet til oprettelse af testamentet. Retslægerådet udtalte i en erklæring, at der allerede nogen tid inden indlæggelsen på alderdomshjemmet var begyndt at udvikle sig et alderdomssløvsind med mistænksomhed, forarmelsesfrygt og nogen depression, et sløvsind der i løbet af sommeren 1928 havde taget mere fart, og at det var ganske usandsynligt, at der skulle være sket en forbigående bedring efter indlæggelsen, idet alderdomssløvsindet snarere måtte antages at have været i jævn og konstant udvikling. I øvrigt var der tildels modstridende vidneforklaringer om testators tilstand i dagene omkring testamentets oprettelse. Højesteret kendte testamentet ugyldigt på grundlag af retslægerådets udtalelse.

Et *nødtestamente* oprettet for vidner – se § 44, stk. 1, – behandles bevismæssigt som et ordinært vidnetestamente, jfr. § 57, stk. 1. Dette må givetvis også gælde ved et holografisk nødtestamente.¹⁶

nød-
testamenter

3. Retsvirkninger

Bestemmelserne i § 39 om aldersbetingelsen og i § 51 om fornuftens brug er gyldighedsbetingelser, idet et testamente er anfægteligt, hvis kravene i de to bestemmelser ikke er overholdt. Testamenter oprettet af et lille barn, hvis erklæring ikke kan tillægges betydning, eller af en ganske afsindig person, er nulliteter.¹⁷

ugyldigheds-
virkningen

§ 51 er med overlæg formuleret sådan, at domstolene kan tilside-sætte en *del* af testamentet, der må anses for at være fremkaldt af den abnorme mentale tilstand, men opretholde resten af testamentet, såfremt denne del ikke kan antages at være præget af den mentale afvigelse. Større praktisk betydning har dette ikke.

Ugyldighedsvirkningen indtræder ved anfægtelighed, når en dertil berettiget fremsætter indsigelse mod testamentet. De nærmere regler omtales nedenfor i kap. XII 2.

15. En tilsvarende afgørelse er truffet i *UfR 1943.745 H*. Sml. *UfR 1978.393 V*, hvor testamentet blev opretholdt.

16. Som teksten *Danielsen*, s. 230.

17. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 109 f.

KAPITEL VIII

Formkrav

1. Almindelig orientering

Som omtalt i indledningskapitlet om testamenter er der gode grunde til, at man ved oprettelse af testamente stiller krav om iagttagelse af bestemte former.

Efter arveloven kan den, der ønsker at oprette et gyldigt testamente, vælge frit mellem at benytte to hovedformer for *ordinære testamenter*, nemlig enten notartestamentet eller vidnetestamentet, se § 40.

Notartestamentet oprettes skriftligt for en offentlig myndighed, hos os for en dommer. Sådanne *offentlige* testamenter er anerkendt i de fleste vesteuropæiske lande, dog ikke i England, Norge, Sverige og Finland. I dansk ret er reglerne om notartestamenter indrettet sådan, at der er betragtelige fordele ved at vælge denne testamentsform fremfor vidnetestamentet. Det vil dels være sikkert, at et notartestamente kommer for dagen efter dødsfaldet, dels er det langt sværere at få notartestamenter erklæret ugyldige, end tilfældet er for vidnetestamenter. I praksis bruges notartestamentet her i landet nu som den helt overvejende almindeligt valgte oprettelsesform. At det er gået sådan har også en vis sammenhæng med landets beskedne geografiske udstrækning.

Vidnetestamentet er skriftligt og oprettes *privat* for mindst to vidner. En lang række betingelser med hensyn til vidnerne og deres habilitet må være opfyldt, for at testamentet overhovedet bliver gyldigt. Selv hvor disse formkrav er opfyldt, således at testamentet er gyldigt oprettet, er det dog alligevel lettere at få tilsidesat end et notartestamente. Den bedre kontrol af, at alt går rigtigt til, når testamentet oprettes for notaren, har nemlig bevirket, at man har kunnet indrette en række bevisregler i favør af notartestamentet. Endelig er risikoen for, at et vidnetestamente ikke kommer frem på skiftet, rent faktisk undertiden ikke ganske ringe.

ordinære
hovedformer

det offentlige

det private

I forarbejderne til arveloven overvejedes det da også helt at afskaffe vidnetestamentet og monopolisere notartestamentet. Vidnetestamentet blev dog opretholdt. *Kommissionsbetænkningen fra 1941* begrundede dette således:¹

»Selv om testamente for vidner ikke er stærkt i brug, og selv om bekostningen og ulejligheden for at sikre sig notarens medvirken er ringe, mener man dog ikke at kunne se bort fra, at der muligt hos en del af befolkningen eksisterer et ønske om at kunne ordne disse spørgsmål uden henvendelse på en offentlig myndigheds kontor. Og selv om notaren er bundet til tavshed om, hvad han erfarer under udøvelse af sit hverv, og selv om der er adgang til på notarialkontoret at oprette testamente, med hvis indhold kontoret ikke bliver bekendt, må det dog antages, at der stadig findes en del personer, som enten ganske vil vægre sig ved at begive sig til notaren for at gøre testamente, eller som vil have så liden lyst dertil, at de opsætter det, til det er for sent. Forholdet er da også det, at der – bortset fra Sovjetunionen – praktisk taget ikke findes nogen fremmed stat, som kun kender offentligt testamente og udelukker enhver adgang til privat testation.«

Derudover spillede det også en rolle, at retsuligheden til de øvrige nordiske lande, der på nær Island ikke kender notartestamentet, ville blive for stor, hvis vi her i landet helt afskaffede vidnetestamentet.

nød-
testamentet

Dansk ret har to *ekstraordinære* testamentsformer, det *mundtlige vidnetestamente*, hvor testator mundtligt meddeler sit testamente til to vidner, og det *holografiske* testamente, der består af et af testator egenhændigt skrevet, ubevidnet, men underskrevet dokument. Begge disse ekstraordinære testamentsformer kan kun bruges – og er derfor også kun gyldige – hvor testator på grund af sygdom eller andet nødstilfælde er forhindret i at oprette testamente i de ordinære former. De ekstraordinære testamenter kaldes derfor også for *nødtestamenter*. Det mundtlige nødtestamente har hos os stort set kun haft betydning i praksis som en slags dødslejetestamente. Det holografiske testamente blev lovfæstet ved arveloven af 1963 og har siden da, udover at blive benyttet i visse sygdomstilfælde, fået en ikke ringe anvendelse som selvmordstestamente.

Testamente kan ikke oprettes gyldigt ved fuldmægtig.²

Formreglerne er af stor praktisk betydning.

anvendelses-
området

Formkravene for testamenter kræves navnlig iagttaget ved dispositioner over de *efterladte ejendele*, § 39, ved *dødsgaver og dødslejegaver*, § 70, ved forskrift om *båndlæggelse*, §§ 58 og 65, ved forskrift om *særeje*, Ærl § 21, stk. 1, 2. pkt., ved *uigenkaldelighedsklausuler*, § 67, ved indsættelse af *testamentarisk værge*, ML § 62, stk. 1, ved bestemmelse om, at friarv til en

1. *Betænkningen* s. 111 f.

2. Testator kan dog i testamentsform i et vist omfang delegerer sin testationskompetence, jfr. nærmere nedenfor i kap. X, 5.

umyndig skal være til *fri rådighed*, ML § 40, ved bestemmelser om, at midler til en *umyndig ikke skal bestyres* i en forvaltningsafdeling, lov nr. 211 af 13. maj 1981, § 1, stk. 3, 2. pkt., og ved bestemmelser, der foreskriver *eksekutorbehandling* eller *offentligt skifte*, SL § 6.

Formkravene kræves *ikke* opfyldt ved *tilbagekaldelse* af testamenter, § 46, *arveafkald*, § 31, *arveforskud*, §§ 32-35, *afkald på uskiftet bo*, indsættelse af en *begunstiget* i en livsforsikring, for bestemmelser om *begravelsesmåde*, *obduktion* m.v. eller ved de såkaldte *børnetestamenter*, hvor forældre bestemmer, hvem der efter deres død skal have forældremyndighed og værgemål for deres børn.

2. Notartestamenter

Reglerne om oprettelse af notartestamenter består dels af nogle formkrav, der er gyldighedsbetingelser, dels af nogle instruksoriske forskrifter³ m.v., der har virkning som bevisregler.

2.1. Formkravene

Efter § 40 kan testamente oprettes skriftligt og underskrives eller vedkendes for en notar.

Testamentet må foreligge *skriftligt*⁴ – håndskrevet, maskinskrevet eller trykt – i det øjeblik testator underskriver dokumentet eller vedkender sig dette. Kun det dokument, der er omfattet af underskriften eller vedkendelsen, opfylder formkravet. Henvises der i teksten til andre eksisterende dokumenter, opfylder disse ikke formkravet.⁵ Det er ligeegyldigt, hvem der har udfærdiget og nedskrevet testamentet; det vil f.eks. kunne dikteres til notaren af testator, men må i så fald være nedskrevet, før det underskrives eller vedkendes.⁶ Testamentet behøver ikke at være skrevet på dansk.

skriftligt

Underskrivelsen må ske for notaren, dvs. i notarens påsyn. Underskrivelsen kan ske med ført pen, eller ved at testator sætter bomærke eller fingeraftryk.⁷ Testator kan i stedet *vedkende* sig testamentet, hvilket betyder, at han tilkendegiver sin beslutning om at testere i overensstemmelse med testamentet over for notaren. Dette kan være praktisk, hvis testator enten allerede havde underskrevet testamentet,

underskrift
vedkendelse

3. Disse er samlet i udkast til *bekendtgørelse om notarialforretninger*, der forventes udsendt med mindre ændringer i forhold til de ældre regler. Udkastet er optrykt hos *Danielsen*, s. 415 ff.

4. Lydbånd, film og videobånd kan ikke erstatte kravet om skriftlighed.

5. *UfR 1983.328 H* om et nødtestamente.

6. Se som eks. *UfR 1927.834 Ø*

7. *DL 5-1-7* og *beretning om notarialvæsenet 1982*, s. 66 f.

før notaren kom tilstede, eller hvor testator er ude af stand til at skrive.

Fra utrykt dansk notarialpraksis foreligger et tilfælde, hvor notaren blev tilkaldt til sygehuset og gennemgik testamentet kort med testator, der lå på sit dødsleje. Testator var klar og besluttet og gengav selv testamentets hovedindhold. Notaren tiltrådte, at underskrivelse kunne ske, hvorefter to sygeplejersker hævdede testators hovedgærde til halvt siddende stilling. Testator fik en pen og testamentet overrakt og nåede at skrive de to første bogstaver i sit fornavn. – »Ma« – på testamentet, men mistede derefter bevidstheden og døde kort efter uden at være kommet til bevidsthed igen. Det blev under en senere drøftelse lagt til grund, at testamentet ved forsøget på at underskrive dette for notaren var vedkendt for notaren. Se også *UfR 1970.202 V*.

Notartestamentet vil i kraft af notarens påtegning, altid være *dateret*, men dette er ikke nogen gyldighedsbetingelse.

notaren

Oprettelsen skal ske for en *notar*, dvs. en person ansat ved domstolene med bemyndigelse til at udføre notarialforretninger.⁸

Notarialforretninger foretages oftest på dommerkontoret⁹ hvor testator kommer tilstede, men kan, når omstændighederne taler derfor, foregå hvor som helst, i praksis navnlig på testator bopæl eller på et hospital, syge- eller plejehjem.

Kravet om underskrift eller vedkendelse for notaren af det skriftligt foreliggende testamente sikrer dels, at testamentets indhold er fikseret på en betryggende måde, dels at der er tale om en endelig beslutning hos testator om at testere. I praksis vil notaren normalt gøre sig bekendt med testamentet og sikre sig, at testator er bekendt med dettes indhold.¹⁰ Hvis testator ikke kan læse, bør testamentet tydeligt oplæses for ham. Testamentet kan dog hemmeligholdes for notaren.¹¹

vejledning

Notaren *kan* i fornødent omfang *vejlede* om testamentets indhold, og fremhæve sine eventuelle betænkeligheder ved dette over for testator. Han kan opfordre testator, der møder alene, til at søge advokatbistand. Fastholder testator ønsket om at skrive under, må notaren normalt medvirke, jfr. nedenfor 2.2. ved note 14.

Hvor formkravene svigter, men der dog foreligger et testamente, er dette anfægteligt.

8. Se derom *retsplejelovens § 17 a, stk. 1 og 2*, hvoraf fremgår, at det ud over dommeren kan være en dommerfuldmægtig eller en kontorfunktionær med særlig bemyndigelse til at udføre notarialforretninger.

9. Testator kan frit vælge, hvilket dommerkontor han ønsker at benytte.

10. Notarens prøvelse af habiliteten er omtalt foran i kap. VIII, 2, se også nedenfor under 2.2.

11. Såkaldt *testamentum mysticum*. Det spiller ingen rolle i praksis.

2.2. Instruktorske regler. Bevisregler

Efter arvelovens § 41 *bør* notaren i sin påtegning på testamentet afgive erklæring om, hvorvidt testator var i stand til fornuftmæssigt at oprette testamente, samt anføre andre omstændigheder, som kan være af betydning for testamentets gyldighed.

notarialattest

Notarialattesten kan f.eks. lyde således:

»NN, der var i stand til fornuftmæssigt at oprette testamente, og hvis identitet blev mig godtgjort, har i dag i min overværelse underskrevet foranstående testamente, hvis indhold hun godkendte. I dokumentet fandtes ingen iøjnefaldende rettelser eller tilføjelser ud over de med min signatur (initialer) betegnede. Hvilket herved bevidnes.

Retten i . . . , Notarialkontoret.

Den . . .

Underskrift«

Efter de instruktorske forskrifter¹² skal notaren sikre sig testators identitet ved forevisning af pas eller kørekort, ved bekræftelse af en advokat eller på anden betryggende måde.¹³

Notaren kan *afvise at medvirke* ved oprettelse af et testamente, hvis han finder, at testator ikke besidder den fornødne habilitet, eller at testator er under tvang eller utilbørligt pres, jfr. arvelovens § 52, eller hvor testamentets indhold er ulovligt. Er notaren i tvivl om habiliteten, kan han tage forbehold i notarialattesten¹⁴ og eventuelt udbygge notarialattesten med en udskrift af det passerede.

Efter arvelovens § 56 skal notarens attestation på et testamente anses som bevis for de af attesten omfattede forhold, medmindre særlige omstændigheder giver grund til at betvivle påtegningens rigtighed. Den, der gør indsigelse mod testamentet, har herefter *bevisbyrden* for attestationens urigtighed, f.eks. at habilitetskravene ikke var opfyldt, jfr. foran kap. VII,2.

bevisbyrde-
regler

Modbevis kan føres, men ifølge *arvelovsudvalgets betænkning* må der kræves et ret stærkt bevis, betænkningen s. 110. Sammenlign herved *kommisjonsudkastet af 1941* s. 128. Beviskravene er nærmere drøftet af *Carstens, TJR 1941.226, Spleth, UfR 1970 B*, s. 111 og *Trolle i Festskrift til Arnholtm, 1969*, s. 773, samt af *Borum i UfR 1973 B*, s. 149.

Mangler notarialattest, og har notaren måske slet ikke påtegnet testamentet, men bevises det, at testamentet ikke desto mindre blev oprettet for en notar, er testamentet ikke ugyldigt på grund af manglende form. Se der-

12. Optrykt hos *Danielsen*, side 417.

13. Et *falskt* testamente er ugyldigt jfr. kap. IX, 4. Dette er ikke udtalt i arveloven, men forudsat i motiverne. Det naturligste er at klassificere denne mangel som viljesmangel og ikke som formmangel.

14. Se som eks. *UfR 1954,703 H*.

om *Ernst Andersen* s. 50, og *arvelovsudvalgets betænkning* s. 99. Anderledes *Trolle* i *UfR 1965 B*, s. 170.

For omstændigheder, der ikke er omfattet af notarens attestation, eller hvorom notaren har taget forbehold, har som hovedregel den bevisbyrden, som gør indsigelse mod testamentet.¹⁵

bortkomst-
klausul

En af fordelene ved at benytte notartestamentet er, at testator kan få en genpart af testamentet opbevaret på notarialkontoret, og at der i testamentet yderligere kan optages en såkaldt *bortkomstklausul*, hvorefter det på dommerkontoret deponerede eksemplar skal have samme gyldighed som originalen. Hvor originalen derefter bortkommer, vil den testamentariske disposition alligevel være kendt og blive lagt til grund for boets deling.

central-
registret

Notaren indberetter oprettelse af alle danske notartestamenter til *Centralregistret for Testamenter*,¹⁶ hvorfra det kan oplyses, om en afdød har oprettet testamente, hvornår dette er sket, og ved hvilken retskreds.

Notarialkopien vil derfor altid kunne tilvejebringes. Efter cirkulærskrivelse af 13. november 1979 forespørger skifteretten nu i alle dødsboer Centralregistret for Testamenter.

Bortkomstklausulen kan give testator, der vil tilbagekalde sit testamente, det særlige problem, at han ikke vil kunne nøjes med at tilintetgøre originalen, men må tilkendegive sin genkaldelse på bevissikker måde, f.eks. ved at tilbagekalde testamentet for notaren, se nærmere nedenfor i kap. XVI, 2.1.2.

3. Vidnetestamenter

Testamente kan efter § 40 oprettes skriftligt og underskrives eller vedkendes for to vidner.

3.1. Formkrav

underskrift,
vedkendelse

Om *skriftlighed og underskrift eller vedkendelse* gælder det, der er anført foran under 2.1. om notartestamenter, tilsvarende.

vidnerne og
deres funktion

Efter § 42, stk. 1, skal testators underskrift eller vedkendelse ved vidnetestamenter ske i *samtidig nærværelse af to vidner*, som *straks skal skrive deres navne på testamentet*.

Har testator først underskrevet testamentet alene for det ene vidne, må han derfor vedkende sig testamentet for begge vidner, medens begge er tilstede. Ellers er testamentet ugyldigt. Se som eks. *UfR 1926.189 V*. Det er ingen

¹⁵ *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 110.

¹⁶ Reglerne er omtalt hos *Danielsen*, s. 25 ff.

gyldighedsbetingelse, at testator er tilstede, når vidnerne påtegner testamentet, eller at vidnerne gør det i hinandens nærværelse, blot det sker straks.

Efter § 42, stk. 2, skal vidnerne *være tilstede som testamentsvidner efter testators ønske*, og de skal *have kendskab til, at det er oprettelse af et testamente, de bevidner*. Også dette er formkrav og altså gyldighedsbetingelser. Vidnerne behøver ikke at have kendskab til testamentets indhold.¹⁷

Gyldighedsbetingelser er også en række *habilitetskrav* til vidnerne.

Disse skal efter § 43, stk. 1, være almindeligt habile, dvs. fyldt 18 år, og må ikke på grund af sindssygdom, åndssvaghed, forbigående sindsforvirring eller lignende tilstand mangle forståelse af vidnebekræftelsens betydning.

Efter § 43, stk. 2, må vidnerne heller ikke være specielt inhabile. En person kan således ikke være testamentsvidne, såfremt testamentet indeholder bestemmelser til fordel for ham, hans ægtefælle, forlovede, beslægtede eller besvogrede i op- eller nedstigende linje, eller hans søskende, eller til fordel for personer eller institutioner, til hvilke han ved testamentets oprettelse har en sådan tilknytning, at han har haft særlig interesse i begunstigelsen. Dette gælder dog ikke, hvis begunstigelsen er ringe og har rimelig grund.

At en person er indsat som eksekutor, udelukker ham efter § 43, stk. 3, ikke fra at være vidne. Se iøvrigt:

UfR 1924.258 H, jfr. *UfR 1923.709*:¹⁸ En mand, der i et testamente var indsat som administrerende direktør for testators fabrik, kunne ikke anerkendes som testamentsvidne, hvorfor testamentet erklæredes ugyldigt.

UfR 1953.201 Ø: En kodicil var oprettet for en advokat og hans hustru som vidner. Hustruen var indsat som legatar til 2.000 kr. Indsat var også nogle personer, der var hendes søstre, kusiner og faste. I betragtning af den nære tilknytning mellem testamentsvidnerne og de personer, der var betænkt ved kodicillen, og idet det var uden betydning, at fru'en før en vidneførsel om testamentets oprettelse havde givet afkald på det hende tillagte legat, fandtes advokaten og ægtefællen ikke at kunne komme i betragtning som gyldige testamentsvidner.

Habilitetskravene skal være opfyldt i oprettelsesøjeblikket. At de senere svigter, bevirker ikke, at testamentet bliver uden form.

Bevisbyrden for, at vidnerne har forstået vidnebekræftelsens betydning og ikke var inhabile, påhviler den ved testamentet indsatte.¹⁹

Et testamentsvidnes manglende forståelse af vidnebekræftelsens

bevisbyrden
for formkrav

17. Ved *testamentum mysticum* risikeres det dog, at vidnerne misforstår situationen, hvorefter testamentet falder, se som eks. *UfR 1965.484 H*, hvor vidnerne troede, at de havde attesteret testators underskrift på et blankt stykke papir.

18. Med kommentar i *TfR 1925.422*.

19. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 130.

betydning eller det forhold, at vidnet er inhabilt, bevirker, at der må ses bort fra vidnet. Findes der herefter ikke to andre vidner, som kan anerkendes, falder hele testamentet på grund af formmangel, når der rejses indsigelse imod det, §§ 50 og 55.²⁰

3.2. Instruktorske forskrifter. Bevisregler

Arvelovens § 45 fastsætter, hvad vidnerne i deres påtegning *bør* angive.

Dette er:

- 1) deres stilling og bopæl,
- 2) tid og sted for underskriften,
- 3) om de ved testators underskrift eller vedkendelse af testamentet har været samtidigt til stede efter testators ønske,
- 4) om testator var i stand til fornuftmæssigt at oprette testamente, samt
- 5) andre omstændigheder, som kan være af betydning for testamentets gyldighed.

hovedreglen	Efter § 57, stk. 1, skal den, der vil påberåbe sig testamentet, ved førelse af testamentsvidnerne eller på anden ²¹ måde <i>godtgøre</i> , at testamentet er gyldigt oprettet, når der rejses indsigelse mod dets gyldighed.
lettelsen	Har vidnerne i påtegningen attesteret, at der ved oprettelsen er forholdt i overensstemmelse med § 42, skal dette <i>dog</i> efter § 57, stk. 2, anses for godtgjort, medmindre særlige omstændigheder giver grund til at betvivle påtegningens rigtighed.
sammenfatning	Herefter har den indsatte ubetinget <i>bevisbyrden</i> for testators habilitet, for underskriftens ægthed og som nævnt for vidnernes forståelse af vidnebekræftelsens betydning og for deres habilitet. ²²
rekonstruktion	Bevis for testamentet kan føres ikke blot ved vidnerne men også på anden måde. Er et testamente, der var gyldigt oprettet, bortkommet uden at være tilbagekaldt, kan bevis for dets indhold principielt føres ved vidneforklaringer fra personer, der har været bekendt med dets indhold eller ved fremlæggelse af bekræftede afskrifter, såkaldt <i>rekonstruktion</i> . Lykkes beviset, kan testamentet ikke anfægtes på grund af formmangler, alt dog under forudsætning af, at det blev oprettet på formgyldig måde.

I *UfR 1915.537 V* var et notartestamente oprettet uden bortkomstklausul.

En af et amt bekræftet afskrift godkendtes som rekonstruktion og lagdes

20. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 119 f.

21. Før arveloven kunne beviset kun føres ved vidnerne.

22. En nøjere udredning om bevisbyrdereglerne findes i øvrigt i *kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 128 ff.

til grund for skiftet. Se om et vidnetestamente *UfR 1921.32 Ø*, citeret nedenfor kap. XVI 2.1.2, hvor problematikken: tilbagekaldelse ved passivitet drøftes.

4. Nødtestamenter.

Er testator *forhindret* i at oprette testamente i de ordinære former på grund af *sygdom eller andet nødstilfælde* kan testamente formgyldigt oprettes som *nødtestamente*, § 44, stk. 1.

Forhindringen må ikke være ganske kortvarig. Det kræves ikke, at testator er objektivt forhindret, men blot at situationen for testator stiller sig sådan, at han med føje har ment sig forhindret i at benytte de ordinære former.²³ Det er endvidere anerkendt i retspraksis, at den, der har besluttet sig for at begå selvmord, er i et nødstilfælde, som berettiger brugen af nødtestamente, uanset om den pågældende i længere tid måtte have overvejet selvmordet.²⁴

nøds-
betingelsen

Når en prohibitiv situation herefter foreligger, har testator normalt valgfrihed mellem to former for nødtestamente, et mundtligt vidnetestamente eller et holografisk testamente.

4.1 Mundtligt vidnetestamente

Testator kan *mundtligt* meddele sit testamente i *samtidig nærværelse af to vidner*, § 44, stk. 1. Vidnerne skal *snarest* muligt²⁵ *nedskrive* testamentet og *underskrive* det således oprettede dokument, § 44, stk. 2.

UfR 1948.1074 H: En kvinde, der lå på sygehus, og hvis tilstand hen ad aften forværredes betydeligt, sendte bud efter en advokat, idet hun ønskede at oprette testamente. Advokaten gav straks møde med notaren, og frøkenen tilkendegav de af hende ønskede arveretlige dispositioner, som advokaten derpå i et andet værelse i notarens nærværelse nedskrev med visse tilføjelser, der *ikke* var drøftet med kvinden. Inden dokumentet nåede at blive underskrevet af kvinden, døde hun. Idet kvindens tilkendegivelse til advokaten og til notaren fandtes at måtte betragtes som en mundtlig testamentsakt, og idet de foreskrevne betingelser for denne akts gyldighed bl.a. efter den vending, kvindens sygdom havde taget den pågældende dag, fandtes at foreligge, ansås dokumentet – efter at tilføjelserne igen var strøget – som hendes gyldige testamente. Dommens måske lidt velvillige forståelse af det passerede som indebærende en disposition virker sympatisk. Se lignende sag i *UfR 1937.860 Ø*.

23. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 102 f.

24. *Ernst Andersen*, side 61, *Jørgen Nørgaard*, *UfR 1974 B*, s. 122 ff, *Danielsen*, s. 226, *Vesterdorf* i T. Svennè Schmidt, s. 112 og *UfR 1970.10 H* samt *UfR 1979.108 H*.

25. Efter *UfR 1878.920 H* var 2-3 dage ikke nok i et tilfælde, hvor der ikke forelå nogen særlig begrundelse for udsættelsen.

Efter § 44, stk. 3, bortfalder testamente, når der i 3 måneder ikke har været nogen hindring for at oprette testamentet i overensstemmelse med § 40.

Reglerne i § 42, stk. 2, og i § 43 finder ifølge § 44, stk. 2, tilsvarende anvendelse. Dog kræves det ikke, at vidnerne skal være fyldt 18 år. De skal blot kunne forstå testamentet og betydningen af bevidnelsen.²⁶

Bevismæssigt er denne nødtestamentestype ved indsigelser stillet som det skriftlige vidnetestamente.

4.2. Holografisk testamente

Nødtestamente kan oprettes uden vidner ved et *egenhændigt skrevet og underskrevet* dokument, § 44, stk. 1. Herved forstås efter motiverne²⁷ det med testators egen hånd skrevne og underskrevne testamente. Testamentet skal derfor i sin helhed være håndskrevet af testator.

Ved dommen *UfR 1982.313 H* har Højesteret imidlertid godkendt et selvmordstestamente, der var skrevet på maskine af testator og underskrevet i hånden af ham, idet det ganske særlige var, at det under sagen ikke blev bestridt, at det var testator, der havde skrevet testamentet på maskine.

Et flertal på fire dommere udtalte i *UfR 1982.313 H*: »... at idet det i det foreliggende tilfælde var ubestrideligt, at testamentet var skrevet på maskine af afdøde selv uden andres medvirken, og derefter med hans håndskrift dateret og underskrevet, fandtes dette testamente ganske at kunne sidestilles med de i § 44, stk. 1, omhandlede nødtestamente. Testamentet fandtes herefter ikke at kunne tilsidesættes som ugyldigt.« Tre dissenterende dommere udtalte: »... at det såvel af forarbejderne til lovbestemmelsen som af litteraturen fremgår, at det egenhændige eller holografiske testamente anerkendes som nødtestamente, fordi muligheden for en sammenligning af prøver af afdødes håndskrift med skriften i testamentet, når dette i sin helhed er skrevet af testator, i almindelighed frembyder en betydelig sikkerhed navnlig mod falske testamente.«

I en kommentar til dommen udgivet af førstvoterende²⁸ hedder det bl.a.:

»Anvendelse af skrivemaskine ved udfærdigelse af et vigtigt dokument som et testamente må anses som så naturligt, at et egentligt formkrav om anvendelse af håndskrift imidlertid må stå som en ejendommelig formalisme. Det fandtes derfor undtagelsesvist forsvarligt at godtage et maskin-

26. *Danielsen*, s. 230.

27. *Arvelovsudvalget af 1961* foreslog det holografiske testamente lovreguleret som nødtestamente, betænkningen, s. 102 f.

28. *Kardel*; *UfR 1982 B*, s. 322.

skrevet nødtestamente i et særtilfælde som det foreliggende, hvor det som nævnt var ubestrideligt, at det i sin helhed var skrevet af afdøde selv.«

*Jørgen Nørgaard*²⁹ fortolker højesteretsflertallets anvendelse af udtrykket ubestrideligt således, at et nødtestamente skal anerkendes som holografisk testamente, hvis det kan anses for bevist med tilstrækkelig styrke, at testator har skrevet testamentet selv – på maskine eller i hånden – og underskrevet det i hånden, men ikke, hvor en anden har skrevet testamentet – på maskine eller i hånden – og testator derefter har underskrevet det i hånden. *P. Stuer Lauridsen*³⁰ finder, at »ubestrideligt« må forstås snævrere som »anses for aldeles sikkert – ligefrem umuligt at bestride«. Der er enighed om³¹, at dommen ikke kan tages til indtægt for en regel om, at der ved ordinære testamenter bortses fra formkrav, når det er »ubestrideligt« at testamentet er udtryk for testators sidste vilje.

Dommen må formentlig forstås som en yderst snæver og særegen undtagelse fra et formkrav, der for ikke-jurister måtte fremtræde som en uforståelig formalisme.

Et formfuldendt nødtestamente kan ikke ved at henvise til et andet dokument inddrage dette under formen, *UfR 1983.325 H*. Hele testationen må ved holografiske testamenter være egenhændigt skrevet af testator.

Kravet om *underskrift* kan ikke fraviges.³² Datering kræves ikke.³³

Det praktisk vigtigste område for det holografiske nødtestamente er hos os blevet selvmordstilfælde,³⁴ men det kan også benyttes i sygdomstilfælde³⁵ eller i tilfælde af ulykke, naturkatastrofe eller isolation.

3-månedersfristen i § 44, stk. 3, gælder også ved holografiske testamenter. Den løber først fra det øjeblik, hvor testamente kunne oprettes i sædvanlige former, og suspenderes antagelig, hvis en ny prohibitiv situation indtræder.³⁶

Bevisreglerne er som ved de ordinære vidnetestamenter, blot at der aldrig findes nogen attestation.³⁷

29. *UfR 1983 B s 9 ff* og *UfR 1984 B s. 89 ff*.

30. *UfR 1983 B, s 198 ff* og 201.

31. *Vesterdorf i T. Svénné Schmidt m.fl., s. 113*.

32. Fornavn, kælenavn eller »far« kan måske anerkendes, *Danielsen*, s. 225 m. henvisninger.

33. Manglende datering kan imidlertid skabe tvivl om de øvrige betingelser.

34. Se f.eks. *UfR 1970.10 H*, *UfR 1972.763 H*, *UfR 1979.108 H*, *UfR 1982.313 H* og *UfR 1983.325 H*.

35. Se f.eks. *UfR 1971.688*, hjerteanfald.

36. *Jørgen Nørgaard, UfR 1974 B, s. 120*.

37. Sml. hermed ordlyden af § 57, stk. 1, der dog ikke kan hindre en anvendelse af bestemmelsens analogi ved holografiske testamenter, og se *Danielsen*, s. 230.

5. Ugyldighedsvirkningen. Indbofordelingslister

Hvor et testamente ikke opfylder formkravene, er det ugyldigt, § 50. Ugyldigheden er alene relativ, dvs. at testamentet er anfægteligt, og at ugyldigheden først indtræder, hvor der protesteres mod testamentet af en dertil berettiget, § 55. Det er tilstrækkeligt, at der alene protesteres mod, at formkravene ikke er opfyldt.

De nærmere regler om, hvem der kan bringe testamentet til at falde ved at protestere mod dets manglende form, og om total og partiel ugyldighed, behandles nedenfor i kapitel XII.

Det har indtil fornylig været ret almindeligt i praksis, at testator optog en bestemmelse i testamentet om, at hans arvinger skal respektere en formløs *indbofordelingsliste*. Dette kan være ganske praktisk, fordi disse lister ofte ændres gang på gang, undertiden næsten i det uendelige. Men indbofordelingslisten er formløs og falder, hvis der protesteres mod den.³⁸

Vesterdorf i *T. Svenné Schmidt m.fl.*, s. 118 mener, at det er *contra bonos mores* at optage en bestemmelse om, at livsarvingen ikke kan få andet end sin tvangsarv, hvis han protesterer mod en formløs indbofordelingsliste. Dette begrundes med, at det forhindrer arvingen i at udnytte sin ret efter arveloven til at protestere mod en formløs disposition. Protesterer arvingen, må bestemmelsen om, at han alene skal have sin tvangsarv, anses for uskreven, d.v.s. ugyldig på grund af sit ulovlige indhold.³⁹ Der findes ikke praksis. *Vesterdorfs* resultat bør godkendes.

Problemet kan ved eksekutorindsættelser formentlig i det hele løses ved en delegationsbestemmelse i testamentet, jfr. kap. X, 5.

38. *Ernst Andersen*, s. 118, *Vesterdorf* i *T. Svenné Schmidt m.fl.*, s. 117 og *UfR 1950.516 H*, men cfr. *Borum, Arveretten*, s. 138 f.

39. Sml. nedenfor kapitel X, 4 og *Trolle UfR 1963 B*, s. 267 om en tilsvarende situation ved båndlæggelse.

Mangler ved viljeserklæringen Bristende forudsætninger

1. Indledning

Før *arveloven* fandtes der ikke i dansk ret lovregler om *testamenters* ugyldighed på grund af *tilblivelsesmanglerne tvang, svig, utilbørlig påvirkning, misbrug af svaghedstilstande m.v., erklæringsvildfarelse* eller *motivvildfarelse*; det var overladt til teori og retspraksis at udforme principperne ud fra friere vurderinger, ligesom tilfældet havde været for aftaleretlige forhold, indtil en regulering af *aftalers* ugyldighed blev optaget i aftalelovens §§ 28-33 i 1917. Med de daværende regler i aftaleloven som forbillede indførtes ved *arveloven* af 1963 ugyldighedsregler for testamenter på grund af tilblivelsesmangler i §§ 52 og 53. De arveretlige ugyldighedsregler er dog i modsætning til visse af aftalelovens altid såkaldt *stærke ugyldighedsgrunde*, idet de slår igennem, også hvor tredjemand har udøvet tvangen, udvist svigen eller foretaget udnyttelsen, og dette forhold eller en vildfarelse ikke var kendeligt for den ved testamentet indsatte; testamentet erklæres ugyldigt, selvom den indsatte ikke anede, at der forelå en mangel ved viljeserklæringen. Denne forskel er begrundet med, at der ikke er noget omsætningshensyn ved den ensidige, begunstigende disposition, som et testamente er, og derfor ingen grund til at beskytte nogen forventning hos en medkontrahent.¹

1. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 101, der fremhævede, at der heller ikke antages at være tale om nogen godtrostbeskyttelse, når ugyldighedsreglerne bringes i anvendelse ved ensidige løfter som gaver.

Det dagældende lovkodex på *formuerettens* område indeholdt ikke generelle regler om vildfarelse eller bristende forudsætninger, men stort set alene reglen i aftalelovens § 32 om erklæringsvildfarelse. Ugyldighedsreglerne suppleredes imidlertid af den ulovbestemte *forudsætningslære*, der dels angår *urigtige* forudsætninger, dvs. antagelser om forhold, der forelå ved løftets afgivelse, dels *bristende* forudsætninger, dvs. antagelser om forhold, der ændrer sig efter aftalens indgåelse.

Ugyldighedsreglen i *arvelovens* § 53, stk. 1, angår såvel *erklæringsvildfarelse*, d.v.s. tilfælde, hvor den testamentariske bestemmelse af en fejltagelse har fået et andet indhold end tilsigtet, som *motivvildfarelse*, d.v.s. tilfælde, hvor testator havde en urigtig forudsætning om forhold, der forelå ved testamentets oprettelse. Reguleringen går f.s.v. videre end aftalelovens, idet *motivvildfarelse* eller *urigtige* forudsætninger er medtaget.²

En almindelig regel om *bristende forudsætninger* blev ikke optaget i *arveloven*; løsningen af de spørgsmål, der kommer frem ved bristende forudsætninger, blev som hidtil overladt til retspraksis.³

Siden arveloven er ugyldighedsreglerne på *aftalerettens område* blevet væsentligt udvidet, dels gennem optagelse af en lang række specialregler i lovene om de enkelte kontraktsforhold, dels ved udvidelse af de almindelige ugyldighedsregler i aftaleloven, navnlig dennes § 36. Denne bestemmelse omfatter efter sin nyeste affattelse⁴ nu også til en vis grad aftalers uvirksomhed på grund af omstændigheder indtruffet efter aftalens indgåelse, se § 36, stk. 2. Den almindelige ulovbestemte forudsætningslære er gennem denne udvikling blevet reduceret væsentligt i betydning inden for formuerettens område, både for så vidt angår omstændigheder, der forelå ved aftalens indgåelse, urigtige forudsætninger, som for omstændigheder, der er indtrådt senere, bristende forudsætninger. Den formueretlige forudsætningslære, der har været indrettet således, at den bl.a. må tage hensyn til løftemodtagerens forventninger, er endvidere blevet kritiseret, fordi den efter nutidens opfattelse ville føre til resultater, der er for usikre i retsanvendelsen.⁵ Behovet for fastere regler også gennem anerkendelse af typeforudsætninger inden for de enkelte kontraktsforhold kan derfor vistnok nu siges at have reduceret den almindelige forudsætningslære yderligere. Den opfattes derfor nu som temmelig forældet og som værende af beskeden praktisk betydning.⁶

2. Efter nyaffattningen af aftaleloven er svigtende forudsætninger dog til en vis grad medtaget i aftalelovens § 36 jfr. nedenfor.

3. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 104.

4. *Lov nr. 250 af 12. juni 1975*.

5. Kritik er bl.a. fremsat af *Illum, UfR 1946 B*, s. 123 ff og *UfR 1971 B*, s. 221 f, og af *Bernhard Gomard, Introduktion til Obligationsretten*, s. 55.

6. *Bernhard Gomard, Obligationsret*, 1. del, s. 136 ff.

En tilsvarende retræte for forudsætningslæren har imidlertid på ingen måde fundet sted på *testamentsrettens område*, og noget sådant vil heller ikke ske. Her virker den forenkledede forudsætningslære, der tager udgangspunkt i de forudsætninger, der dannede baggrund for den bag dispositionen liggende vilje hos testator, og som ikke skal afvejes over for nogen forventning hos den indsatte arving, efter retspraksis fremdeles med fuld styrke, dels gennem den almindeligt holdte lovbestemmelse i arvelovens § 53 om vildfarelse, dels gennem den ulovbestemte lære om bristende forudsætninger.

Vildfarelse kan som sagt bestå i en urigtig antagelse om forhold, der ligger i *fortiden* eller i *nutiden* i det øjeblik, hvor viljeserklæringen afgives, såkaldt motivvildfarelse, og er derfor en mangel ved testamentets tilblivelse. Selv om reglerne om *bristende forudsætninger* angår forhold, der først indtræder *efter* testamentets oprettelse og derfor traditionelt ikke opfattes som mangler ved testamentets tilblivelse, er indholdet af reglerne om bristende forudsætninger dog så tæt beslægtede med indholdet af reglerne om motivvildfarelse, at det virker kunstigt at adskille behandlingen. Afsnittet om bristende forudsætninger er derfor placeret under 6 i dette kapitel, selvom det i virkeligheden drejer sig om en ophørsgrund der nærmer sig tilbagekaldelse af testamenter.⁷

2. Tvang

En testamentarisk bestemmelse er efter § 52 ugyldig, hvis den er fremkaldt ved *tvang*.

Omfattet af denne arveretlige ugyldighedsregel er enhver form for tvang, både mekanisk tvang, der retter sig mod testators organer, f.eks. mod hånden der skriver, og kompulsiv tvang, der retter sig mod testators vilje, og som enten kan være voldelig, d.v.s. bestå i trusler om voldsudøvelse, eller ikke-voldelig, d.v.s. bestå i trusler om påførelse af et andet onde end vold. Det er uden betydning, af hvem tvangen er udøvet, og om den i testamentet indsatte havde kendskab til tvangen. Afgørende er alene, om tvangen har *fremkaldt* den testamentariske bestemmelse. Tvangen må have haft en vis styrke, og testator må have ladet sig bestemme af den, hvilket sidste bliver en individuel bedømmelse. Da tvangen tilsigter at få testator til at foretage en disposition, der er vederlagsfri og begunstigende, anses tvang ved testamenter altid for at være uretmæssig eller retsstridig.⁸

7. Skridtet til at sige, at der forelå den mangel ved viljeserklæringen, at den ikke tog korrekt bestik af den fremtidige udvikling, er dog ikke særligt stort.

8. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 101; sml. aftalelovens §§ 28 og 29 samt straffelovens § 260.

Ved mekanisk tvang og formentlig også ved grovere former for voldelig, kompulsiv tvang, er den eller de fremkaldte testamentariske bestemmelser *nulliteter*.⁹ Ved anden tvang bliver der kun tale om anfægtelighed, jfr. § 55.

I sagen *UfR 1951.486 H* gjorde testator gældende, at der var udøvet tvang ved et uigenkaldeligt testaments oprettelse. Retten afviste at anvende tvangsreglerne, men erklærede testamentet ugyldigt på andet grundlag. Dommen er omtalt nedenfor under 3.2.

Bortset fra denne sag findes der ingen trykt praksis om tilsidesættelse af testamenter p.g.a. tvang. Dette kan skyldes oprettelsesformerne, der virker prohibitivt for den, der påtænker at udøve tvang, og den sædvanligvis frie adgang for testator til efterfølgende at tilbagekalde testamentet.

3. Anden utilbørlig påvirkning.

Misbrug af særlig modtagelighed

§ 52 bestemmer videre, at en testamentarisk bestemmelse er ugyldig, hvis den er fremkaldt ved anden utilbørlig påvirkning eller ved misbrug af testators enfoldighed, svaghedstilstand eller afhængighed.¹⁰

Der er tale om to principielt forskellige typer af ugyldighedsregler i den citerede passus fra § 52. Den ene er: anden utilbørlig pression end tvang over for en ikke-svækket eller særlig modtagelig testator; den anden er: misbrug af en særlig modtagelighed for påvirkning. Den første regel har flydende grænser til kompulsiv tvang; den anden til ugyldighedsreglen om fornuftmangel i § 51. De to regler i § 52 har endvidere nær indbyrdes sammenhæng, fordi en utilbørlig påvirkning lettere vil blive effektiv, når testator er særlig modtagelig. I praksis vil der oftest indgå komponenter fra begge regler i en samlet vurdering. Det bliver et skøn, hvornår ugyldighedstærskelen er overskredet.

Ugyldigheden vil være anfægtelighed.

3.1. Anden utilbørlig påvirkning¹¹

Det er ikke tilstrækkeligt, at testator er blevet overtalt eller plaget til at testere; først den systematiske og udspekulerede *påvirkning* bliver *utilbørlig*. Dernæst skal dispositionen være *fremkaldt* deraf. Reglens selvstændige betydning er i praksis yderst beskedent, også fordi beviset

9. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 125 og *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 110.

10. Reglen om svig i § 52 er en del af læren om vildfarelse, jfr. nedenfor under 4 og 5.

11. Bestemmelsen blev medtaget af *arvelovsudvalget* efter norsk forbillede, betænkningen s. 107.

kan være svært eller ligefrem umuligt at føre. Der findes slet ingen dansk trykt praksis.

Arnholm nævner side 181-182 følgende eksempel: En gammel arvelader, der bor hos et af sine børn er isoleret fra de andre, som så bliver systematisk småbagtalt af den, som har arveladeren under kontrol, indtil arveladeren omsider får et stærkt indtryk af, hvor slemme og utaknemmelige de andre er, og opretter testamente til fordel for det barn, som er hans støtte og tilflugt.

Dette tilfælde ligger, så vidt ses, på grænsen til motivvildfarelse.

3.2. Misbrug af særlig modtagelighed

At de i § 52 opregnede tilstande, *enfoldighed*, *svaghedstilstand* og *afhængighed* adskiller sig fra opregningen i den tilsvarende bestemmelse i aftalelovens § 31 er udtryk for, at man ønskede at angive de typer af særlig modtagelighed, som måtte ventes at ville blive særlig praktisk forekommende ved testamenter; der ligger ingen som helst begrænsning i opregningen i arveloven af arterne af særlig modtagelighed, bortset fra at tilfælde af fornuftmangel er omfattet af § 51.

Som fremhævet i motiverne¹² er der ved bestemmelsens affattelse særligt tænkt på personer, som på grund af sygdom, alderdom eller dødsangst befinder sig i en svaghedstilstand og er lette at misbruge navnlig af dem, der passer eller omgiver den pågældende.¹³ Endvidere kan reglen beskytte personer, der på grund af senilitet, stærk fysisk svækkelse eller mangelfulde åndsevner er særligt lette at påvirke. Det skal principielt bevises, at et *misbrug* af tilstanden fandt sted, og at dispositionen blev *fremkaldt* deraf. Dette bevis må dog ofte søges ført indirekte. Hvem tog initiativet til oprettelse af testamentet? Hvem affattede det? Er indholdet ganske urimeligt i forhold til testators relationer til den indsatte? Hvordan var testators tilstand? Havde den indsatte en særligt dominerende position i forhold til testator? Var testator isoleret med den indsatte? Har testator efterfølgende haft rimelig lejlighed til at tilbagekalde testamentet?

Selv om motiverne gav udtryk for, at en betydelig strenghed ville være på sin plads, må retspraksis indtil den nedennævnte utrykte *Østre landsretsdom* fra 1974 vistnok siges at have været temmelig forsigtig med at erklære ugyldighed. Dette er hos os overhovedet kun sket i to domme:

UfR 1951.486 H, hvor retten lagde til grund, at testatrix som følge af sin høje alder og en tiltagende alderdomssvækkelse i høj grad havde følt sig

12. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 102.

13. Visse fremmede retsforfatninger indeholder forbud mod, at f.eks. den læge eller præst, der har bistået afdøde, modtager noget efter afdødes testamente.

afhængig af den indsatte og dennes ægtefælle, der havde udsat testatrix for en uvenlig og grov behandling samt trusler, og derved fremkaldt en tilstand af frygt og utryghed, således at hun, da hun blev stillet over for valget mellem at efterkomme kravene eller at flytte og blive overladt til sig selv, havde set sig nødsaget til at indvillige i den ønskede ordning, skønt den ganske stred mod hendes interesser og ønsker. Aftalelovens § 31 blev anvendt og det uigenkaldelige testamente og en uopsigelighedsklausul i et pantebrev blev tilsidesat.

*ØL's dom af 19. april 1974:*¹⁴

Efter oprettelse af et testamente, der var til skade for en datter og til fordel for en søn, blev testatrix umyndiggjort i formueretlig henseende. Såvel § 51 som § 52 i arveloven var påberåbt. Det kunne ikke mod notarens attestation anses for bevist, at testatrix havde manglet evnen til at råde fornuftmæssigt over sine efterladenskaber. Ved datterens og flere vidners forklaringer fandtes det godtgjort, at sønnen havde lagt et vedvarende og ikke ubetydeligt pres på testatrix for at få hende til at ændre et ældre testamente, og at han var eneste initiativtager til oprettelsen af det omstridte testamente. Dette havde, uanset at det var vanskeligt fuldt ud at overskue dets økonomiske konsekvenser, ikke været sendt testatrix til gennemsyn inden notarialforretningen. Efter de afgivne forklaringer måtte det endvidere anses for godtgjort, at det ældre testamente i langt højere grad end det seneste testamente tilgodeså de af testatrix klart udtalte ønsker. Det nye testamente skønnedes efter en samlet afvejning at medføre en virkning mod det som hovedmotiv for testatrix anførte ønske om at sikre datteren. Når det endelig efter Retslægerådets erklæring måtte antages, at testatrix på grund af sjælelig svækkelse havde været lettere at overtale end sjælsunde personer, fandtes sønnen under samtlige således foreliggende omstændigheder at have fremkaldt testatrix's testamentariske disposition under misbrug af en hos hende foreliggende svaghedstilstand.

I de øvrige sager, der har været forelagt for domstolene, er indsigelsen om ugyldighed ikke blevet taget til følge.¹⁵ Denne for en del lidt tilbageholdende praksis¹⁶ kan måske bl.a. forklæres ved, at retterne uvilkårligt skærper beviskravene, når bevistemaet er, at en af sagens parter har begået et forhold, der er dadelværdigt eller ligefrem ligger på grænsen til det kriminelle. I sager om vildfarelse, hvor bevistemaet er, hvad testators vilje gik ud på, er domstolenes praksis meget mindre restriktiv, jfr. nedenfor.

14. Refereret af *Danielsen*, s. 372 ff.

15. *UfR 1933.259 H*, *UfR 1936.6 H* (to dissentierende dommere fandt, at der forelå misbrug, se derom *T. Svénné Schmidt m.fl.*, s. 123, note 9), *UfR 1963.256 Ø*, *UfR 1969.367 H*, (dissens), *UfR 1969.758 V* (dissens), *UfR 1970.247 Ø* og *UfR 1980.531 H*.

16. Se f.eks. *UfR 1969.367 H*.

4. Viljesmangel. Vildfarelse

På testamentsrettens område tillægges der testators vilje afgørende betydning. Klarlægges det, at testamentets indhold ikke er i overensstemmelse med testators vilje, er der ingen grund til at opretholde testamentet, idet det jo drejer sig om en rent ensidigt, begunstigende akt.

viljes-
princippet

Er der slet *ikke tale om nogen viljesakt*, f.eks. fordi testator skriver under uden at vide, at han underskriver et testamente, er ugyldighed en selvfølgelighed og testamentet må være en nullitet.¹⁷

viljesmangel

Det samme gælder, hvor testamentet slet ikke er oprettet af testator, men af en anden person, der udgav sig for at være testator. Testamentet er da falskt og ugyldigt, og ugyldigheden er nullitet.¹⁸ Fra praksis foreligger såvidt ses alene *UfR 1983.947 V*, om en tilbagekaldelse.

Har testator slet *ikke tilsigtet* at testere, idet testamentet er oprettet for spøg eller f.eks. som led i en juridisk skriveøvelse, er det ligeledes uden virkning.¹⁹

vildfarelse

§ 53 om *vildfarelse* er affattet således:

»Befandt testator sig ved oprettelsen i en vildfarelse, der var afgørende for hans testamentariske bestemmelse, er denne ugyldig.

Stk. 2. Har en testamentarisk bestemmelse ved fejlskrift eller anden fejltagelse fået et andet indhold end tilsigtet, skal den dog gennemføres efter sin rette mening, hvis denne kan udfindes.«

Har testator nok villet oprette et testamente, men er dettes indhold påvirket af en urigtig antagelse om faktiske eller retlige forhold, eller har testamentet på grund af en fejl fået et andet indhold end tilsigtet af testator, må den eller de uønskede bestemmelser tilsidesættes som ugyldige. Det må imidlertid tillige overvejes, om de uønskede bestemmelser kan søges omtydet til det, testator i virkeligheden ønskede at bestemme. Arvelovens § 53 regulerer disse forhold. Den gør derved brug af det juridiske begreb *vildfarelse*, men er af temmelig uransagelige grunde blevet formuleret således, at den ikke fuldt ud medtager alle slags vildfarelser i begge stykker i sin lovtekst. Den lidt snirklede lovregulering tiltrænger en vis forklarende udredning.

Vildfarelse foreligger, hvor der er en ubevidst uoverensstemmelse mellem vilje og erklæring.

definition

17. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 103. Fra trykt praksis findes *UfR 1922.343 Ø*, refereret nedenfor i kap. XI,5. Dommen er meget vidtgående, idet den benyttede viljessynspunktet til at lade en uigenkaldelighedsklausul bortfalde over for den indsatte, der som advokat selv havde konciperet testamentet, fordi testator ikke havde *forstået*, hvad klausulen indebar!

18. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 109.

19. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 103. Der foreligger i de sidstnævnte tilfælde en bevidst uoverensstemmelse mellem testators vilje og erklæringen.

I den juridiske teori sondres mellem to slags vildfarelser, den ægte vildfarelse = *motivvildfarelse*, og den uægte vildfarelse = *erklæringsvildfarelse* = viljesmangel.

motiv-
vildfarelse

Motivvildfarelse foreligger, hvor testators forudsætninger om begivenheder eller forhold i fortiden eller nutiden er urigtige. Der kan have foreligget en *positiv* forestilling hos testator om et bestemt forhold, der har betydning for hans testation.

Eksempel: Testator tror hans nevø er studerende og er ludfattig. Begrunder han nu sin testation dermed, og viser det sig, at nevøen ikke studerede og var blevet særdeles velhavende, er indsættelsen ugyldig på grund af motivvildfarelse, hvis det på grundlag af sagens samlede omstændigheder tør sluttes, at testator ville have undladt at indsætte nevøen, om han havde været bekendt med de rette faktiske forhold.

Undertiden har testator imidlertid ikke haft nogen positiv forestilling, idet han slet ikke har tænkt på et forhold, som ville have afholdt ham fra at testere, om han havde været bekendt med det. Kan nu en sådan *manglende* forestilling (negativ motivvildfarelse) sidestilles med en positiv urigtig forestilling?

I tilfældet med nevøen vil han da blot være indsat til at arve. Det vil her være praktisk set umuligt at bevise, at testator havde de to forestillinger og at de var bestemmende for indsættelsen. Svaret må derfor – med forbehold for et sådant bevis – blive et nej. Men ændrer vi med *T. Svenné Schmidt*²⁰ eksemplet til at angå en blank indsættelse af en medarbejder, og viser det sig så, at denne havde begået underslæb, vil medarbejderen ikke få legatet, hvad enten testator positivt antog, at han havde været en loyal medarbejder, eller det må antages, at tanken om underslæb ikke så meget som havde strejft testator.

Man må efter dansk ret principielt acceptere den negative motivvildfarelse, men beviserne for, hvad testator ville have gjort, om han havde tænkt på forholdet, vil i mange tilfælde være umuligt at føre. Der bliver i de fleste tilfælde alene mulighed for at anvende sådanne *typeforudsætninger*, som klart ville have afholdt en gennemsnitstestator fra at testere.²¹

En motivvildfarelse kan angå *faktiske forhold*. Den kan også angå forestillinger om indholdet af *retsregler*. Testator er f.eks. ikke i vildfarelse om, at han ikke har et barn (faktisk vildfarelse), men tror, at dette barn, der er født uden for ægteskab før den 1. januar 1938, har legal arveret efter ham (retsvildfarelse).

20. *Arveret*, s. 127.

21. Der foreligger således ikke dansk praksis, der lader et legat bortfalde, fordi det må formodes, at testator ikke vidste, at hans formue var blevet formindsket, jfr. *Ernst Andersen, Arveret*, s. 75.

Erklæringsvildfarelse foreligger, hvor en testamentarisk bestemmelse af en fejltagelse, f.eks. en fejlskrift, har fået et andet indhold end tilsigtet. Testamentet lyder på arvingen A, men testator mente dennes broder B. Et legat på 1.000 kr. er fejlagtigt skrevet som 10.000 kr. Fejlen kan, hvor andre har udfærdiget testamentet, praktisk være opstået ved en fejllæsning eller fejlhøring hos testator, før han underskrev testamentet. I disse tilfælde er der uoverensstemmelse mellem viljen til den ønskede bestemmelse og den trufne bestemmelse. Det samme gælder, hvor testator ikke kender betydningen af et ord eller et begreb, f.eks. ordet livsarving, som han benytter.

erklærings-
vildfarelse

Ugyldighedsreglen i § 53, stk. 1, angår både motivvildfarelser og erklæringsvildfarelser. Efter dansk ret kan beviset for en vildfarelse føres såvel på grundlag af bestemmelserne i selve testamentet som ved hjælp af bevisdata, der ligger uden for testamentet, f.eks. ved en vidneforklaring fra den advokat, der har konciperet testamentet, eller ved vidneforklaringer fra andre eller ved fremlæggelse af udkast.

ugyldigheds-
reglen i § 53
stk. 1

Ud over at der skal foreligge en *vildfarelse*, der var *bestemmende* for testators indsættelse, må en tredje betingelse være til stede, for at en testamentarisk bestemmelse kan erklæres ugyldig i den forstand, at den falder helt bort, nemlig at den pågældende bestemmelse *ikke kan korrigeres og omtydes* efter den rette mening, hvor denne kan findes, jfr. § 53, stk. 2. I så fald bliver bestemmelsen uvirksom med det indhold, den fremtrådte i, men virksom med det omtydede indhold, der svarer til testators vilje. Efter ordlyden og motiverne angår stk. 2 alene erklæringsvildfarelser, hvor reglen også rent praktisk vil have sin største betydning. Men reglen må ifølge teori og retspraksis anvendes tilsvarende for motivvildfarelser, hvilket der også allerede før arveloven var retspraksis for.²²

omtydning
ved
korrigerende
fortolkning
§ 53, stk. 2.

Forudsætningen for en omtydning ved *korrigerende fortolkning* af det mangelfulde testamente er, at der efter almindelige bevisprincipper kan nås til en *sikker overbevisning* om, hvad testators mening har været, særligt hvem han ville indsætte som arving eller legatar, og hvad hver af de indsatte skal have. Kan en sådan fortolkning ikke gennemføres, bliver den testamentariske bestemmelse helt ugyldig. Men selv, hvor en sådan fortolkning er mulig, og testamentets *ordgrænse* brydes, må det yderligere kræves, at der er en vis dækning i testamentet for det af testator ønskede resultat. Dette princip om, at testamentets indhold sætter en yderste grænse for de resultater, der vil kunne nås ved fortolkning, er mere indgående drøftet nedenfor i kapitel XIV, 2., hvortil henvises.

beviset

Testamentets øvrige bestemmelser vil i almindelighed ikke blive berørt af en korrigerende fortolkning af en singular indsættelse.

22. Denne praksis er efter almindelig opfattelse ikke tilsigtet ændret ved gennemførelsen af § 53, stk. 2, jfr. *kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 103-105.

Hvor ugyldighed indtræder på grund af vildfarelse, er der alene tale om *anfægtelighed*.

retspraksis

Nogle centrale danske retsafgørelser skal omtales til illustration:

Eksempel 1: UfR 1903 B.21 H. Testatrix havde i sit testamente indsat sin nevø, Rasmus, til at arve et legat på 20.000 kr., og til sammen med to andre nevøer at dele resten af boet. I en senere kodicil hed det, at den Rasmus »tillagte arvelod efter mig, 2.000 kr., forhøjes herved til 6.000 kr.« En af de andre nevøer gjorde gældende, at Rasmus's legat herefter kun skulle være på 6.000 kr., men Rasmus hævdede, at det skulle være på 24.000 kr. Højesteret fandt, at det oplyste viste, at testatrix ikke havde villet nedsætte den Rasmus oprindeligt tillagte arvelod, men da der ikke var tilstrækkelig sikkerhed for, at forhøjelsen skulle være på 4.000 kr., måtte der ses helt bort fra kodicillen.

Der kan have været tale om a) en erklæringsvildfarelse, nemlig en forhøjelse fra 20.000 kr. til ? (ikke det fejlskrevne 6.000 kr.) eller b) en erklæringsvildfarelse i det tidligere testamente, (ikke 20.000 kr., men 2.000 kr.) eller c) om en motivvildfarelse, idet testator huskede eller læste forkert med hensyn til, hvad der stod i det tidligere testamente (huskede eller læste 2.000 kr. i stedet for 20.000 kr.). Som det ses, forkastede Højesteret mulighed (b) og anså mulighed (a) for den mest sandsynlige, men kunne ikke fastslå med tilstrækkelig sikkerhed, hvad omtydningen mere præcist skulle gå ud på, idet der jo kunne være mange muligheder at vælge imellem. *Kodicillen var derfor ugyldig.*

Dommen er et eksempel på, at testator ved oprettelsen var i en erklæringsvildfarelse (eller muligvis i en motivvildfarelse), der var afgørende for hans testamentariske bestemmelse, uden at denne med den fornødne sikkerhed kunne korrigeres ved en fortolkning.

Eksempel 2: UfR 1970.871 Ø. En enke, der sad i uskiftet bo, anførte i sit testamente, at to af fællesbørnene i sin tid af forældrene ved køb havde erhvervet et areal fra gården, hver for en pris, der lå 15.000 kr. under værdien. Der skulle derfor afkortes 15.000 kr. i de pågældendes arv efter hende. Efter bevisførelsen måtte det bl.a. antages, at grundene formentlig ikke havde været mere værd på salgstidspunktet end det, som sønnerne rent faktisk betalte.

For landsretten var der enighed om, at bestemmelsen ikke var gyldig som en *arveafkortning*, jfr. arveforordningens § 10 og arvelovens § 76, stk. 2, idet det som anført i skifterettens dom ikke mod børnenes protest og efter bevisførelsen om arealernes værdi kunne antages, at der af førstafdøde var ydet dem en egentlig forstrækning til »deres velfærds befordring.« Enkens testamentariske bestemmelse fandtes, når afkortning i arven herefter ikke kunne ske, i stedet at måtte forstås som en testation til fordel for de øvrige arvinger, hvorfor den opretholdtes med den begrænsning, der måtte følge af, at de to børns arv efter faderen og deres tvangsarv efter moderen ikke havde kunne begrænses.

Denne fortolkning forekommer i flere henseender dristig. Såfremt de rette oplysninger om grundenes værdi havde foreligget afklaret for moderen, måtte det henstå i det uvisse, hvad hun så ville have bestemt i testamentet.²³ Det er næppe heller ganske sikkert, at enken, dersom hun havde været bekendt med, at afkortning ikke var en retlig mulig vej at betræde, da i stedet havde taget det – i hvert fald formelt – videregående skridt at foretage en *positiv* begunstiggelse af de andre arvinger.

Den vildfarelse, der forelå i denne sag, var en vildfarelse om indholdet af reglen om arveafkortning, som gik ud på, at arveafkortningsreglen i arveforordningen kunne anvendes på et tilfælde, hvor der forelå salg til underpris. Dette er en retlig *motivvildfarelse*, jfr. foran.

Dommen er således et eksempel på korrigerende fortolkning efter § 53, stk. 2, ved *retlig* motivvildfarelse, sml. foran om § 53, stk. 2.

Eksempel 3: UfR 1878.1041. I denne sag havde testator truffet bestemmelse om, at der skulle købes en plads i *Vartov* til hans *svoger*, skomager Prom, der sad i trange kår. Testator havde derved overset, at svogeren ikke opfyldte betingelserne for at blive optaget i *Vartov*, idet han ikke var forsørgelsesberettiget i København. Retten lagde til grund, at testator, dersom han havde været opmærksom på forholdet, ville have sørget for svogeren på anden måde, hvorfor det bestemtes, at der af boets midler skulle købes en livrente til svogeren for et beløb svarende til prisen for pladsen i *Vartov* hospital.

Dommen er et eksempel på en *motivvildfarelse* vedrørende faktiske forhold og på, at bestemmelsen blev ændret ved en korrigerende fortolkning, sml. foran om § 53, stk. 2.

Eksempel 4: UfR 1982.319 H. En 84-årige testator havde betænkt sin nevø, *Henrik*, med et *bornholmerur*. Arven skulle efter udredelse af dette og enkelte andre legater deles lige mellem fem andre nevøer, niecer og en nabo. Testamentet var af en advokat, der ikke kendte nærmere til testator, oplæst for testator, der var svagtseende, og senere gennemgået med testator af notaren. Det blev af vidner forklaret, at Henrik var testators yndlingsnevø, og at testator ved forskellige lejligheder havde udtalt, at Henrik skulle arve ham. I et notat, udarbejdet af testator, var Henrik anført dels sammen med to andre legatarer dels sammen med de i testamentet angivne arvinger, begge steder som den første, skønt han var det yngste af søskendebørnene. Også i advokatens notat, optaget ved mødet med testator, stod Henrik først umiddelbart før en søster, som ikke skulle arve noget særskilt udover sin brøkdel af formuen.

Det blev *ikke* antaget, at de indicier, disse notater afgav, og indholdet af vidneforklaringerne, mod testamentets ordlyd, der var kort, overskuelig og let forståelig, og som var blevet oplæst for testator af advokaten og gennemgået med testator af notarius, var tilstrækkeligt bevis for, at der forelå en fejltagelse.

23. Carstensen og Borum i *Fuldmægtigen 1971*, s. 19 og s. 34.

En af højesterets dommere afgav dog dissens.

Dommen er et eksempel på, at der ikke blev tilvejebragt tilstrækkeligt bevis for en erklæringsvildfarelse, se tillige nedenfor i kapitel XIV, 2; om dommens forhold til reglerne om testamentets ordgrænse.

5. Svig

Reglen i § 52 nævner også *svig* som ugyldighedsgrund. Svig foreligger, hvor en vildfarelse er fremkaldt eller bevidst udnyttet af en indsat eller af tredjemand. Reglen er strengt taget overflødig, fordi den allerede i ukvalificeret stand indeholdes i § 53, stk. 1, om vildfarelse. Alligevel bør den udtrykkelige regel i § 52, opfattes sådan, at den markerer, at når det fornødne bevis for svig foreligger, skal der anlægges en skærpet vurdering. Navnlig vil kravene til beviset for, at den udøvede svig var bestemmende for testationen, nok kunne afsvækkes, særlig hvor svigen er begået af den i testamentet indsatte.²⁴

6. Bristende forudsætninger

En almindelig ulovbestemt grundsætning om *bristende forudsætninger* som virksomhedsårsag ved testamentariske dispositioner har dannet sig gennem teori og retspraksis.²⁵ Denne grundsætning går ud på følgende:

Dersom forholdene efter testamentets oprettelse har ændret sig i forhold til testators positive eller passive forventninger på en sådan måde, at det må antages, at testator med kendskab til udviklingen ville have tilbagekaldt²⁶ en testamentarisk bestemmelse, hvis han havde været opmærksom på spørgsmålet og foranlediget til at tage stilling til dette, er bestemmelsen *uvirksom*. Ville testator nok have truffet den testamentariske bestemmelse, men med et andet indhold, og kan det med rimelig høj grad af sikkerhed fastslås, hvad dette ville gå ud på, omtydes den testamentariske bestemmelse ved korrigerende fortolkning til dette.

Har testator forholdt sig *passiv* efter at have fået kendskab til de ændrede forhold, kan man ikke uden videre opretholde testamentet. Testator kan have glemt, at han testede. Eller han ønskede måske en ændring, men nåede ikke at få sine ønsker sat igennem. Det kan

grundsætningens indhold

passivitet

24. *Motiverne* nævner dette, men foreslog ikke nogen regel svarende til aftalelovens § 30, stk. 2, der direkte kun angår svig udøvet af erklæringsmodtageren.

25. *Kommissionsudkastet fra 1941* omtaler bristende forudsætninger s. 104-105 og forudsætter, at løsningen af disse spørgsmål som hidtil overlades til retspraksis.

26. Det er ikke som ved løfter afgørende, om løftet ikke var blevet afgivet. Ved testamenter kan testator jo løbende ændre eller tilbagekalde dette.

også tænkes, at testator gik ud fra, at bestemmelsen måtte være faldet bort på grund af bristende forudsætninger. Det bliver i første række en *konkret bevismæssig vurdering*, om testator virkelig trods de ændrede forhold kan antages at have ønsket, at bestemmelsen på trods af disse skulle stå ved magt. Ved denne vurdering må alle oplysninger om testators baggrund og ønsker søges inddraget. Kan intet særligt oplyses, der taler for, at testator ville opretholde testamentet, vil domstolene falde tilbage på, hvad en gennemsnitstestator i testators sted ville have ønsket, og passiviteten vil ikke blive tillagt nogen betydning.

Som resultaterne i teksten vistnok *T. Svénné Schmidt, Arveret* s. 134. *Ernst Andersens* lære i *Arveret*, s. 213 f om, at passivitet efter kendskab til de ændrede forhold normalt helbreder ugyldigheden, kan ikke tiltrædes. Den er heller ikke i overensstemmelse med retspraksis,²⁷ og synes i øvrigt ikke at stemme med *Ernst Andersens* egen opfattelse, *Arveret*, s. 152, om virkningen af den ene parts tilbagekaldelse af sin del af en gensidig testation. Hvor intet kan oplyses om årsagen til passiviteten, må der ses bort fra denne.

Retstilstanden kan belyses ved en række eksempler fra den righoldige praksis.

retspraksis

Eksempel 1: UfR 1879.1141. Testatrix havde testeret uigenkaldeligt til fordel for et ægtepar, hos hvem hun boede. Senere *flyttede* hun og ønskede at tilbagekalde testamentet. Hun blev anset for at være berettiget dertil, da det var en forudsætning for testamentet, at hun forblev boende hos ægteparret til sin død.

Eksempel 2: UfR 1930.311 H. Testator havde betænkt opdragelsesanstalten »Prøven« med et legat. Dette ansås for bortfaldet på grund af bristende forudsætninger, fordi anstalten senere var overgået til statsdrift. Det fandtes at være en afgørende forudsætning for testator, at anstalten fortsat blev drevet som en privat velgørende institution.

Eksempel 3: UfR 1951.274 H. Et ægtepar havde bestemt, at deres svigerdatter skulle have en rentenydelsesret, såfremt hun *overlevede deres søn*. Efter at svigerdatteren var blevet skilt fra sønnen, opretholdt hun en meget nær tilknytning til svigerforældrene. Disse ændrede ikke testamentet. Retten fandt ikke desto mindre, at rentenydelsen var bortfaldet, idet det måtte anses for at være en afgørende forudsætning at svigerdatteren var forblevet i ægteskab med sønnen indtil dennes død.

Eksempel 4: UfR 1968.848 Ø. To søstre havde i et gensidigt testamente bestemt, at den længstlevende skulle arve alt, hvad den førstestafdøde efterlod

27. Se *UfR 1951.274 H* og *UfR 1941.414 Ø*, begge refereret nedenfor.

sig, og at hele formuen ved den længstlevendes død skulle tilfalde instituti-
onen *Ensomme Gamles Værn*. I 1954 arvede den efterlevende søster på
grundlag af testamentet ca. 8.000 kr. I 1966 arvede den efterlevende tillige
ca. 63.000 kr. ved en tredje søsters død. I april 1967 oprettede den efterle-
vende søster en kodicil til testamentet, i hvilken hun bestemte, at kun halv-
delen af hendes efterladenskaber skulle tilfalde *Ensomme Gamles Værn*.
Den anden halvdel skulle gå til Landsforeningen Sindslidendes Vel.

Efter at retten havde fastslået, at den længstlevende søster ikke havde
været berettiget til at tilbagekalde det oprindelige testamente, forelå
spørgsmålet, om formueforøgelsen på 63.000 kr. var en omstændighed,
som kunne medføre, at forudsætningerne for den fælles testation var bri-
stede. Retten fandt ikke, at dette var tilfældet, dels fordi arven fra den tred-
je søster ikke havde været en uforudseelig mulighed for de to testatorer,
dels fordi denne arv ikke medførte en ganske ekstraordinær forøgelse af
den formue, søstrene havde haft ved testamentets oprettelse.²⁸

Eksempel 5: UfR 1941.414 Ø. To ægtefæller oprettede i 1930 et testamente,
hvorefter længstlevende, hvis der ikke var livsarvinger, skulle arve førstaf-
døde, og hvorefter boet ved længstlevendes død skulle deles med halvdelen
til hvers slægtninge. I 1933 *adopterede* ægtefællerne et barn. Det blev anta-
get, at forudsætningerne for testamentet var bortfaldet, og barnet blev
anerkendt som eneste arving i boet. Ægtefællerne havde haft rig anledning
til at tilbagekalde testamentet.

I nyere trykt praksis findes ingen eksempler på ændring ved korrige-
rende fortolkning.

Fra ældre praksis kan nævnes

Eksempel 6: UfR 1890.1006 LD, hvor to ægtefæller i et fællestestamente
havde bestemt, at hele formuen efter den længstlevendes død skulle tilfalde
en søn af gårdejer NN, og at den længstlevende af ægtefællerne ved særligt
testamente skulle bestemme, hvem af sønnerne – der var syv – der skulle
arve formuen. Enken traf imidlertid ingen sådan bestemmelse. Dommen
gav ikke de legale arvinger medhold i deres krav om at arve; testamentet
blev således ikke erklæret for totalt uvirksomt p.g.a. bristende forudsæt-
ninger. De syv sønner påstod sig principalt boet tillagt til indbyrdes deling.
Deri fik de ikke medhold. Dommen fulgte deres subsidiære påstand, om
at boet skulle udleveres til den af dem, som de måtte udpege til arving.

Enken kunne ikke ved at undlade at oprette testamente ophæve en ret
for en af de syv sønner, som den efterlevende af testatorerne ville have væ-
ret afskåret fra at ophæve ved testamente.²⁹ De seks af sønnerne kunne

28. Så vidt ses, er det ikke i dansk ret lykkedes at få en testamentarisk bestemmelse til-
sidesat, fordi testators formue var *forøget* upåregneligt. Om praksis i øvrigt, *UfR*
1903 B. 132 H og *UfR 1918.501 H*. Om *formueformindskelse* foran under 4. note
21.

29. Se nedenfor i kapitel XVII, 3.3. note 48.

endvidere afstå den ret, der ifølge testamentet tilkom enhver af dem, til den syvende, således at resultatet kom så nær det tilsigtede, som det var muligt.

Arveloven indeholder et par udtrykkelige regler om bristende forudsætninger, nemlig § 49, stk. 1, og § 49, stk. 2. Efter § 49, stk. 1, anses et testamente, som den ene ægtefælle har oprettet til fordel for den anden ægtefælle, for genkaldt i tilfælde af *separation* eller *skilsmisse*, medmindre særlige omstændigheder taler imod en sådan forståelse;³⁰ efter reglen i § 49, stk. 2, gælder det samme i tilfælde af testamente mellem forlovede når *forlovelsen* hæves. Disse regler antages at måtte finde tilsvarende anvendelse, hvor gensidigt testamente er oprettet mellem ugifte *samlevende*, og samlivet mellem disse ophæves på grund af uoverensstemmelse.³¹

specialregler

Endvidere antages det, at et gensidigt testamente mellem ægtefæller må anses for bortfaldet, når den ene part tilbagekalder sin testation i overensstemmelse med § 47.³²

En enlig persons testamente må i almindelighed anses for bortfaldet, når den pågældende får eller adopterer et barn eller indgår ægteskab.

Når et testamente tilsidesættes på grund af bristende forudsætninger, sker det kun efter begæring fra en, der vil arve, såfremt testamentet falder. Retsvirkningen er derfor som ved anfægtelighed. Traditionelt betegnes testamentet dog ikke som anfægteligt men som *uvirk-somt* i disse tilfælde.

uvirksomhed

30. Reglen omtales nærmere nedenfor i kapitel XX, 6.2.

31. *Fisch-Thomsen*, Jur. 1968, s. 221, *Danielsen*, s. 250-251, *Ingrid Lund-Andersen*, *UfR 1982 B*, s. 49 og *T. Svenné Schmidt*, *Arveret*, s. 133 samt nedenfor kap. XX, 6.2.

32. Jfr. nedenfor kapitel XX, 6.2.

Indholdsmangler

Ulovlig delegation

1. Begreber. Oversigt

Selv om en testamentarisk bestemmelse er blevet til på korrekt måde, kan den dog være ugyldig, nemlig på grund af sit indhold, hvor en gennemførelse af testamentet ville medføre et resultat eller dog visse virkninger, som ifølge loven eller dansk ret i øvrigt er uønskede eller ligefrem forbudte.

indholdsmangler

De tilfælde, hvor indholdet strider mod tredjemands ret til at arve arveladeren, samles traditionelt under begrebet *inkompetence* (manglende testationskompetence), men er i og for sig en særlig slags indholdsmangler. De behandles dog med fordel for sig – i denne fremstilling nedenfor i kapitel XI.

inkompetence

I arveloven findes to ret specielle regler om ugyldighed på grund af indholdsmangler: § 68 om *ulovligt fideikommis*, d.v.s. bestemmelser om at formuen skal nedarves ikke blot til den første indsatte, men langt ud i fremtiden til andre indsatte efter hverandre; og § 54 om ugyldighed af testamentariske bestemmelser, der går ud på *anvendelse* eller *tilintetgørelse* af efterladenskaberne, som *åbenbart savner fornuftig mening*.

lovregler

Ugyldighed på grund af indholdsmangler kan imidlertid indtræde også i mange andre tilfælde end i de to lovbestemte. Lovens motiver forudsætter således, at der gælder en bred grundsætning om, at et testamente, som har et »*ulovligt eller usædeligt*« *formål* med støtte i grundsætningen i *DL 5-1-2* uden særlig hjemmel er absolut ugyldigt. Den nærmere afgrænsning er imidlertid overladt til teori og praksis.

ulovbestemte tilfælde

En særlig gruppe af ugyldighedstilfælde foreligger endelig ved *ulovlig delegation* af testationskompetence. Kompetence til at testere

ulovlig delegation

over sine efterladenskaber har som udgangspunkt kun testator. Det anerkendes imidlertid uden nogen lovhjælp, at testator i et vist begrænset omfang i sit testamente kan overlade til andre – først og fremmest til sin eksekutor – at træffe bestemmelse om mindre spørgsmål som led i sin testation. Det ligger dog efter teori og praksis fast, at testator ikke gyldigt kan bestemme, at tredjemand fuldt ud skal teste-re i stedet for ham. Overskrides de uskrevne grænser for, hvad testator gyldigt kan overlade til andre at fastsætte, er bestemmelser fastsat af den, til hvem der er delegeret, ugyldige på grund af ulovlig delegation, og testators testamente kan da siges at lide af den indholdsmangel, at hans bestemmelse om delegation er for vidtgående (ulovlig).¹

2. Ulovligt fideikommis

§ 68

Efter arvelovens § 68 kan ejendele ikke ved testamente tillægges flere ved testators død ufødte personer efter hinanden.

baggrund
og område

Grundlovens § 84 bestemmer, at intet len, stamhus, fideikommisgods eller andet familiefideikommis for fremtiden kan oprettes. Forbudet skyldes ønsket om at forhindre dannelse af en rigmandsklasse baseret på arv. Før 1849 blev store godser her i landet holdt samlet i en slægts eje ved hjælp af en såkaldt fideikommissarisk substitution, hvorved godset uden tidsbegrænsning nedarvedes blandt visse medlemmer af slægten – eller e.o. af en anden slægt – efter en i et stiftelsesdokument fastlagt bindende arvefølge. Besidderne var ikke egentlige ejere, men kun brugsnydere. Successorernes rettigheder var sikrede ved kontrol med godsbesidderens salg og pantsætning af godset og ved beskyttelse mod retsfølgning fra godsbesidderens kreditorer.

Den første grundlov fra 1849 forbød – rettet mod adelen – *oprettelse af nye len, stamhuse og fideikommisgodser* – såkaldte majorater – og de bestående blev afløst (dvs overgik til fri ejendom) ved lensafløsningsloven, lov nr. 563 af 4. oktober 1919.

1954-loven

1953-grundloven udvidede det gamle forbud fra 1849 til tillige at angå oprettelse af *andet familiefideikommis*. De bestående andre familiefideikommisser blev afløst ved lov nr. 139 af 1. maj 1954, der præciserede grundlovens forbud til at angå en formue, om hvilken det er bestemt, at den skal nedarves i en bestemt *familie*, således at den efter visse arvegangsregler tilfalder flere ved opretterens død ufødte personer efter hinanden. Familiefideikommisser, der udelukkende består af *løsøre*, faldt dog uden for 1954-lovens forbud.²

1. Fastlæggelse af dele af testationens indhold i henhold til en gyldig delegation er i øvrigt et meget specielt tilfælde af testation ved fuldmægtig.

2. Lovens §§ 1-2.

Det vil ses, at arvelovens forbud i § 68 mod at stifte visse fideikommissariske substitutioner, der *ikke er begrænset* til medlemmer af en bestemt familie.

Motiverne, *Kommissionsudkastet fra 1941*³ medtog udtrykkeligt løsøre og har intetsteds udtalt, at forbuddet skulle være begrænset til tilfælde, hvor succession skete inden for en bestemt familie. De for 1941-kommissionen bærende begrundelser for forbuddet var, at det ikke er heldigt, at en ejer kan træffe bestemmelse om sine ejendele ud i al fremtid: »Navnlig i Nutiden, hvor Forholdene veksler så hurtigt, at Bestemmelser, som er fornuftige på det Tidspunkt, hvor de træffes, snart kan vise sig at være mindre hensigtsmæssige, synes det i det hele ikke heldigt, at testamentariske Dispositioner kan træffes med Virkning for en ikke altfor fjern Fremtid. Da derhos de Grunde, som har ført til Ophævelsen af de tidligere bestaaende Fideikommissarier og til Forbuddet mod oprettelse af nye – navnlig at man ikke i Nutiden er interesseret i at opretholde en arvelig Rigmandsklasse – taler imod, at der bør være en almindelig Adgang til at anordne fideikommissarisk Substitution i et ubegrænset Antal Led, er det efter Kommissionens Mening rimeligt, at man i en ny Arvelov optager en Bestemmelse, hvorved Adgangen til at testere på denne Maade begrænses.«⁴

Disse begrundelser omfatter klart også forbud mod fideikommissariske substitutioner *uden for en bestemt familie*.

At de to forskelle mellem 1954-loven og 1941-kommissionens forslag ikke blev fjernet, skyldes, at *arvelovsudvalget af 1961* ikke harmoniserede den bestemmelse, der var foreslået af 1941-kommissionen, og som nøje svarer til arvelovens § 68, med den afgrænsning af begrebet ulovlig fideikommiss, der i mellemtiden var blevet fastlagt ved loven af 1. maj 1954. Man overså formentlig ganske enkelt spørgsmålet. Det udtaltes i 1961-betænkningen, efter en kort omtale af 1954-lovens regler om afløsning af familiefideikommissarier:⁵ »Såvel ved udformningen af forbudet mod oprettelse af familiefideikommissarier som i reglen om ophævelse af sådanne fideikommissarier har man således lagt arvelovskommissionens formulering til grund, hvorefter ejendele ikke ved testamente kan tillægges flere ved testators død ufødte personer efter hinanden. Udvalget har herefter anset spørgsmålet om oprettelse af familiefideikommissarier for endeligt løst og har i sit lovudkast blot optaget kommissionsudkastets bestemmelse uændret. For så vidt angår dens indhold og rækkevidde, kan man henvise til den udførlige fremstilling i bemærkningerne til kommissionsudkastet.« Disse udtalelser tager ikke afstand fra det videregående forbud.

Ernst Andersen mener i *Arveret*, s. 80 f: at man må indfortolke ordet

3. S. 155 f.o.

4. S. 154.

5. S. 125.

»familie« i arvelovens § 68, og anfører til støtte derfor bl.a., at det ikke kan begrundes fornuftigt, at løsøre og fideikommiss, som ikke er familiefideikommiss, kan stiftes gyldigt ved gave, men ikke ved testamente.

Som det ses var forbudet i *kommissionsudkastet fra 1941* begrundet med, at der bør være en almindelig grænse for, hvor langt ud i fremtiden en arvelader, der ikke vil oprette et legat, kan træffe bindende bestemmelse for sine ejendele, og det uønskværdige i at få nye rigmandsklasser baseret på arv, hvilket også vil kunne forekomme uden for bestemte familier. I øvrigt foreslog kommissionen netop at optage en supplerende gaverregel med et indhold svarende til § 68 for at imødegå omgælder ad gavevejen. Der ses derfor ikke at være tilstrækkeligt grundlag for at fravige ordlyden af § 68 ved en indskrænkende fortolkning, der ingen støtte har i lovens motiver. Retstilstanden kan i øvrigt forsvares med, at der er større behov for en regel, der imødegår dispositioner ved testamente, end for en regel, der imødegår dispositioner ved gave. *Ernst Andersens* resultat kan ikke tiltrædes. De nævnte to slags fideikommiss kan derfor sikkert ikke stiftes gyldigt ved testamente efter arvelovens ikrafttræden, men nok ved gave, hvis nogen måtte ønske dette. Og de bestående skal ikke afløses.⁶ Spørgsmålene er ikke afgjort i praksis og har på grund af afgiftsreglerne kun beskeden interesse.

forbuddets
indhold

§ 68 rammer kun indsættelser til at arve for flere *ufødte fysiske personer* efter hinanden. Der kan godt indsættes flere personer efter hinanden, når disse lever ved testators død. Og der kan gyldigt indsættes én levende person og én ufødt person til at arve efter hinanden. Endvidere kan der også indsættes flere ufødte personer til at arve, når blot de ikke skal arve successivt men sideordnet. Sker det delvis successivt, delvis sideordnet, er dispositionen partielt ugyldig efter § 68. Endelig kan der indsættes én ufødt person og en fond – eksisterende eller ny-stiftet – til at arve successivt, idet forbuddet kun retter sig mod fysiske personer.⁷

legater

Man kan spørge, om bestemmelsen ikke kan omgås, ved at testator i stedet opretter et *legat*, der arver formuen, men således, at det i legatets fundats er bestemt, at medlemmer af en bestemt slægt eller andre på forhånd individualiserede personer skal have fortrin til at få tildelt legatportioner, når disse uddeles af legatets overskud. Svaret er, at § 68 alene vil ramme et sådant familielegat m.v., hvis fundatsen tvinger legatbestyrelsen til at uddele midler til flere ufødte angivne personer efter hinanden. Er afgørelsen af, hvem der skal have legatportionerne, derimod overladt til legatbestyrelsens skøn, er ordningen forenelig med arvelovens § 68, selv om f.eks. medlemmer af en bestemt slægt

6. Som resultat i teksten nærmest *T. Svénné Schmidt, Arveret* s. 138. *Danielsen* s. 355 tager ikke stilling til problemet.

7. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 156.

eller familie skal have fortrin fremfor andre til at nyde legatet. Efter fondslovene⁸ fra 1984 er der imidlertid nu med virkning for fonde (legater), stiftet efter den 1. januar 1985, indført den yderligere begrænsning, at der kun gyldigt kan gives fortrinsret til uddelinger⁹ til familiemedlemmer, der levede på stiftelsestidspunktet, og til én i forhold til disse ufødt generation.

Skifteretten skal påse ex officio, om testamentariske bestemmelser er i strid med forbuddet i arvelovens § 68, dvs. at bestemmelser i strid med § 68 er nulliteter. Når ugyldighed herefter indtræder, betyder det, at den person, der repræsenterer den anden ufødte generation, ikke kan arve. Formuen må derfor ved forgængerens død enten tilfalde testators da eksisterende legale arvinger eller forgængerens dødsbo. Føreren en fortolkning af testamentet til det sidstnævnte resultat, bliver den »første ufødte« ikke bruger eller rentenyder ved sin tiltrædelse af arven, men allerede da ejer af denne.¹⁰

ugyldigheden

3. Bestemmelser, der åbenbart savner fornuftig mening

En testamentarisk bestemmelse, der går ud på en anvendelse eller tilintetgørelse af efterladenskaberne, som åbenbart savner fornuftig mening, er ugyldig i medfør af arvelovens § 54.

Ikke enhver *tilintetgørelse* er omfattet af § 54; kun den, der åbenbart savner fornuftig mening. Samfundets interesse i at bevare værdierne må afvejes mod testators ønske om, at ting eller dyr skal forgå med ham. Bestemmelsen om *tilintetgørelse* af genstande af relativ beskeden værdi må normalt respekteres, således f.eks. personlige papirer, testators hund, og e.o. testators ridehest, men ikke hvor bestemmelsen går ud på, at en besætning på en gård skal slås ned og begraves i gårdens have, eller om, at testators parcelhus skal rives ned, fordi testator ikke kan affinde sig med tanken om, at andre skal bo i huset.¹¹ En skarp grænse kan ikke sættes. Ved vurderingen bør det også spille ind, om testator selv har frembragt tingen, f.eks. en manuskript til en bog, en skulptur eller et maleri.

tilintetgørelse

Om testators bestemmelse om en speciel *anvendelse* af midlerne må tilsidesættes, skal ikke afgøres ud fra en almindelig samfundsmæssig gennemsnitsnorm om, hvad der er det mest hensigtsmæssige; der skal, som det er udtalt i motiverne,¹² være plads for dispositioner,

anvendelse

8. Lov nr. 300 af 6. juni 1984 om fonde og visse foreninger, § 7, stk. 1 og lov nr. 286 af samme dato om erhvervsdrivende fonde, § 8, stk. 1.

9. Samt fortrinsret til visse stillinger og andre ydelser, *fondsbetænkningen*, s. 51 ff.

10. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 157 og *NRT 1938.321 H*.

11. *Danielsens eksempler*, s. 269.

12. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 105.

der udspringer af særopfattelse og særmeninger; en vis forsigtighed er derfor på sin plads. Ugyldighed indtræder kun, hvor bestemmelsen åbenbart savner fornuftig mening. En bestemmelse om at testators ri- dehest skal begraves i et prægtigt og kostbart mausolæum, der skal opføres for en del af – eller hele – den efterladte formue, vil blive tilsidesat. Afsættelse af beløb til indretning af testators eget gravsted vil derimod inden for nogenlunde rimelige rammer blive respekteret.

Efter motiverne er den ugyldighed, der rammer et testamente efter § 54, alene anfægtelighed.¹³ Drejer det sig om destruktion af større værdier eller om anvendelser, hvor meget betydelige værdier bindes på en ganske uantagelig måde, må skifteretten dog så vidt ses tillige påse forholdet *ex officio*. Der findes ingen dansk praksis.¹⁴

4. Ulovlige og uetiske bestemmelser. Betingelser. Pålæg

Motiverne¹⁵ fastslår, at det med støtte i grundsætningen i *DL 5-1-2* uden særlig lovhjemmel må antages, at en testamentarisk bestemmelse, som har et »ulovligt eller usædeligt« formål, er absolut ugyldig.

Legater til uddannelse af indbrudstyve, lommetyve og bankrøvere eller til indsmugling af narkotika er ugyldige og ugyldigheden påses *ex officio*.

betingelser

En testamentarisk indsættelse kan være gjort *betinget* af, at den pågældende indsatte begår en handling, der er ulovlig.¹⁶ Skifteretten må formentlig påse *ex officio*, at der gribes ind over for sådanne bestemmelser. Dette kan enten ske ved, at man lader indsættelsen bortfalde, eller ved, at man anser betingelsen for uskreven. Der foreligger ikke dansk praksis. I hvert fald, hvor den foreskrevne handling eller undladelse er *kriminell*, bør hele indsættelsen anses for nullitet.¹⁷

kriminelle
personlige
anliggender

Vi har heller ikke dansk praksis om indsættelser, der er gjort betingede på en sådan måde, at der søges grebet ind i modtagerens bestemmelsesret om dennes *rent personlige anliggender*, f.eks. om religionsskifte, tilhørsforhold til politiske partier eller samliv eller ægteskab med en bestemt person.

diskussion

Der er enighed om, at sådanne betingelser eller bestemmelser må anses for gyldige, når formålet i det væsentligste må antages at være af *forsørgelsesmæssig* karakter, f.eks. hvor en indsættelse til en rente-

13. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 105.

14. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 105, *Danielsen*, s. 270. og *T. Svønné Schmidt*, s. 141.

15. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 105.

16. Eller undlader at foretage en handling, der er påbudt.

17. *T. Svønné Schmidt mfl.*, *Arveret*, s. 146 m.h.

nydelsesret er gjort resolutivt betinget af, at modtageren ikke gifter sig.¹⁸

*Borum*¹⁹ fandt, at man i andre tilfælde måtte drage grænsen for gyldighed af bestemmelser, der for en materiel fordel søger at influere på modtagerens rent personlige forhold, således, at en betingelsen ikke gør testamentet ugyldigt, når den angår en testator nærtstående person, men at den må tilsidesættes som stridende mod lov og ærbarhed, når dette ikke er tilfældet. Som eksempel nævntes en bestemmelse om, at der af boet skal udbetales et beløb til hver beboer i et bestemt sogn, der dokumenterer overgang til en bestemt religion eller til et bestemt politisk parti.

*Ernst Andersen*²⁰ fandt, at sådanne indsættelser i almindelighed måtte være gyldige og nævnte som eksempel en betingelse om religionsskifte: Hvis den indsatte vil have pengene, må han med Henrik IV (og Ernst Andersen) sige, at Paris er nok en messe værd.

*T. Svenné Schmidt*²¹ vil lægge hovedvægten på, hvad *formålet* med betingelsen har været. Har formålet alene eller overvejende været at påtvinge den begunstigede testators vilje eller anskuelse, bør betingelser anses for ugyldige, i almindelighed således at betingelsen anses for uskreven.²²

Der findes ingen dansk praksis.

Meget synes at tale for en ret nærgående kontrol i de ikke forsørgelsesmæssigt begrundede tilfælde. I stemmekøbstilfælde bør hele indsættelsen tilsidesættes ex officio. Hvor en betinget indsættelse i øvrigt kan være egnet til at påvirke den indsatte afslutning om rent personlige anliggender, synes tilsidesættelse at burde ske og i almindelighed således, at betingelsen anses som uskrevet.

Samme regel kan følges, hvor en i øvrigt gyldig betingelse er umulig at opfylde, såfremt det må antages, at testator ville have set bort fra betingelsen, om han havde haft kendskab til, at den ikke kunne opfyldes.

umulighed

Har testator for en ved testamentet indsat arving eller legatar foreskrevet en nærmere angivet pligt, som ikke er gjort til nogen betingelse for at erhverve arven, taler man om et pålæg. Det kan f.eks. være bestemt, at en arving skal overtage og passe testators husdyr eller drage omsorg for vedligeholdelse og pasning af hans gravsted. Testator kan sikre opfyldelsen af sådanne pligter ved at bestemme, at den pågældende vil miste sin ret til arven, hvis pålægget siddes overhørigt. Den, som i så fald skal arve i stedet,

pålæg

18. *Ernst Andersen*, s. 83, *T. Svenné Schmidt*, s. 147 og *NRT 1957.237 H.* (rentenydelsesret til husbestyrerinde, så længe hun forblev ugift: gyldig.)

19. *Arveret*, s. 196 f.

20. *Arveret*, s. 82 f.

21. *Arveret*, s. 147 ff.

22. *Arveret*, s. 148, inspireret af *Brigitte Keuk, Der Erblasserwille post testamentum* i *ZFGF 1972*, s. 9 ff.

bliver derved påtaleberettiget, og opfyldelsen af den i pålægget liggende forpligtelse er i virkeligheden gjort til en betingelse for, at arvingen eller legataren kan *bevare* arven. Testator kan i øvrigt sikre opfyldelsen af visse pålæg ved at rette disse til sit dødsbo og tillige foreskrive eksekutorbehandling eller offentligt skifte; boet vil f.eks. i så fald afsætte det fornødne beløb til vedligeholdelse og pasning af gravstedet og drage omsorg for, at anvendelsen af midlerne sikres til formålet. I andre tilfælde vil et pålæg alene hvile som en *moralsk* forpligtelse på modtageren, idet ingen vil kunne anses for påtaleberettiget i tilfælde af ikke-opfyldelse.

Justitsministeriet kan e.o. tillade, at den ved et pålæg givne indskrænkning i rådigheden over arven fraviges, se om de nærmere betingelser for anvendelse af den såkaldte *permutationsret* arvelovens § 69 og fondslovens §§ 32-34.

Pålæg er bl.a. omtalt i *kommissionsudkastet fra 1941*, s. 106 f, i *arvelovsudvalgets betænkning*, s. 126 ff, hos *Ernst Andersen* i *Arv og Legat*, s. 114 f, i *Legater og Stiftelser*, 1962 og i *arveret*, s. 82 f og 301 f, hos *Danielsen*, s. 357 ff og hos *T. Svénné Schmidt* i *Arveret*, s. 149 ff.

5. Ulovlig delegation

Begrebet ulovlig delegation er omtalt foran under 1, hvortil henvises.

At delegation af testationskompetence i et vist omfang kan ske, er anerkendt de fleste steder. Hos os har teori og praksis trukket visse ret restriktive grænser, der dog i den nyeste retspraksis synes løst noget. Den herskende²³ opfattelse hos os kan formentlig beskrives således:

Testator kan overlade til sin eksekutor eller til skifteretten at træffe *mere underordnede bestemmelser* af supplerende eller forvaltningsmæssig art. Eksekutor kan således bemyndiges til at fordele mindre værdifulde løsøreting og uddele mindre kontante beløb til personer, der har stået testator nær eller været ansat i hans virksomhed (minddegaver),²⁴ eller træffe bestemmelse om, hvem et eventuelt mindre kontant *restbeløb* skal tilfalde.²⁵

Oprettes et *legat*, kan testator nøjes med i testamentet at angive hovedformålet og det beløb, der skal tilfalde legatet, og overlade til eksekutor eller skifteretten at oprette fundatsen (vedtægten) med bestemmelser om, hvem der kan oppebære legatportioner.

23. *Deuntzer*, s. 111 f., *Bentzon*, s. 169 f. *Borum I*, s. 139 ff *Ernst Andersen*, s. 83 f, *Danielsen*, s. 204 f og *T. Svénné Schmidt* i *Arveret*, s. 141 ff.

24. *UfR 1914.173*, LD.

25. Den norske højesteret er gået ret vidt m.h.t. restbeløb ved dommen *NR1 1912.162 H*, der angik 40-50.000 kr. ud af en bobeholdning på ca. 160.000 kr.

I *UfR 1972.763 H*, havde testator i et nødtestamente angivet, at hendes formue – ca. 80.000 kr. – ønskedes administreret til fordel for forskellige meget løst angivne velgørende formål. Højesteret udtalte, at uanset at fordelingen af de i dokumentet omhandlede midler i et vist omfang var overladt til et skøn, fandtes der ikke tilstrækkeligt grundlag for at tilsidesætte dispositionen, der indeholdt en klar tilkendegivet vilje om, at midlerne ved vedkommende myndigheds foranstaltning skulle anvendes i velgørende øjemed med nogen angivelse af, hvilken velgørelse der specielt ønskedes tilgodeset.

UfR 1980.531 H: En 90-årig pensioneret lærerinde oprettede for notaren et testamente, hvorefter hun ikke ønskede, at hendes slægtninge skulle være hendes universalarvinger. Formuen skulle i det væsentligste tilfalde en fond, hvis formål og navn ikke var angivet i testamentet. Eksekutor skulle udarbejde fundats og fastsætte det nærmere formål, idet eksekutor angives at kende testators ønsker. Reglerne om nedsættelse af arveafgift skulle i videst muligt omfang kunne komme til anvendelse.

Eksekutor oprettede et legat til fordel for børn og unge og ensomme gamle i testators købstad. Arven var ca. 264.000 kr. Et flertal i højesteret udtalte:

»I kodicillens litra B er det udtrykkeligt foreskrevet, at testators slægtninge ikke længere skulle være hendes universalarvinger. I litra F er det overladt eksekutor, som angives at kende testators ønsker, at bestemme formålet for det legat, som skulle oprettes for den væsentligste del af boets midler. Formålet skulle dog være et sådant, at bestemmelserne om nedsættelse af arveafgift kunne komme til anvendelse i videst muligt omfang. Heraf følger efter arveafgiftslovgivningen, jfr. arveafgiftslovens § 3, stk. 4, at legatet måtte tillægges et almenvelgørende eller andet almennyttigt formål. Det af eksekutor oprettede legat opfylder dette krav, og fundatsen er blevet stadfæstet. Idet bestemmelserne om oprettelsen af et legat under de foreliggende omstændigheder må anses for et tilstrækkeligt udtryk for testators sidste vilje, tiltrædes det endvidere, at der ikke er grundlag for at tilsidesætte disse bestemmelser.« Én dommer dissenterede.

Disse domme er noget videregående end hidtidig praksis, fordi selve legatformålene var meget løst angivet.

I teorien er det videre antaget, at testator ikke kan overlade til eksekutor at bestemme, hvem af flere nevøer der som den bedst egnede skal arve hans gård,²⁶ men nok, at eksekutor kan bestemme, hvem af flere nevøer, som af testator er indsat til at arve, der som den bedst egnede skal have udlagt gården for sin arv.²⁷

Endelig antages det, at en ret ofte anvendt bestemmelse i testamenter med eksekutorindsættelse om, at eksekutor har ret til med binden-

26. Fr. *Vinding Kruse* og *Borum* i *TfR 1957.418* og *1958.100* og *102*.

27. *Ernst Andersen*, s. 84 og *T. Svønné Schmidt* i *Arveret*, s. 143 med note 22.

de virkning at *fortolke* testamentet, er gyldig, hvis den ikke angår spørgsmål, der er af afgørende betydning for bodelingen. Eksekutors fortolkning kan dog tilsidesættes, hvis den må anses for åbenbart stridende mod den almindelige opfattelse.²⁸

Ved *UfR 1909.334 U* blev det antaget, at en delegation til at båndlægge og fastsætte særeje for døtres arv fra den førstafdøde ægtefælle til den efterlevende var gyldig. Fællestestamentet fastsatte tidsbegrænset *båndlæggelse* og tillagde den efterlevende fri dispositionsret til at forandre og tilbagekalde testamentet. Manden der blev den længstlevende skærpede båndlæggelsesbestemmelsen til at være livsvarig og bestemte, at arven skulle være uden for formuefællesskab i døtrenes ægteskaber. Dette var gyldigt også f.s.v. angik mødrearven.²⁹

diskussion

Hvad der taler *mod* delegation er, at det at testere er et helt personligt anliggende, der derfor ikke kan eller bør udføres af andre. Vil testator ikke selv benytte denne personlige adgang, må formuen gå til de legale arvinger, ja eventuelt i statskassen. Testator må derfor testere selv om alle hovedpunkter: hvem skal arve? og hvor meget?; kun en udfyldning deraf kan overlades til andre.

Disse grunde virker imidlertid ikke meget overbevisende, når testator netop tilkendegiver, at han ønsker at testere, dvs. fravige de legale arveregler, men finder, at andre bedre kan bedømme, hvem der skal arve, og det vil der kunne være forskellige gode grunde til, at testator med rette kan mene. Testator ved måske, at de personlige forhold for nogle påtænkte arvinger vil kunne ændre sig. Måske bliver han inden sin død ude af stand til at ændre testamentet, eller han ønsker at undgå at ændre dette gang på gang. Kan han i sådanne tilfælde angive de kriterier, der skal tillægges betydning ved valg af arving, synes en delegation i virkeligheden at styrke muligheden for, at testators vilje bedst muligt bliver ført ud i livet. Det anførte gælder særligt, hvor arven først falder på et i forhold til testators død senere tidspunkt. Særlig gode grunde synes at kunne tale for en delegation til den efterlevende ægtefælle. Også andet end personlige forhold kan ændre sig og være af betydning for, om en testation bør opretholdes eller ændres, således skatte- og afgiftsmæssige forhold.

Der synes derfor at være vægtigere grunde, der taler for at bedømme mere vidtgående delegationers lovlighed ud fra testators *behov* for at kunne delegere. Over for ønskerne om en sådan behovsorienteret videregående delegation, der kan være et velegnet instrument til at føre testators virkelige vilje og ønsker ud i livet, må afvejes de farer for misbrug, en sådan ordning kan rumme. Den, til hvem der delegeres, må ikke kunne varetage egne eller uvedkommende interesser. Det bør derfor kræves, at der følger en ri-

28. T. *Svenné Schmidt* giver i *Arveret* en meget detaljeret gennemgang af praksis, s. 144 med note 25-26.

29. Dissens. Se tillige nedenfor kap. XI, 4. og XIII, 2.1.1.

melig *instruks* med til den, der skal udføre dispositionen på testators vegne, således at en ramme for ændringerne er angivet og skifteretten vil have mulighed for at kunne udøve en efterfølgende kontrol.³⁰

Delegation synes gyldigt at burde kunne ske til eksekutor eller til en efterlevende ægtefælle af kompetence til at fordele også værdifuldt indbo, i eksekutortilfældene således, at det sker i overensstemmelse med den seneste til eksekutor indleverede bekræftede indbofordelingsfortegnelse.

En *blancodelegation*, d.v.s. en delegation af hele testationskompetencen, hvor intet behov for delegation foreligger, og hvor ingen instruks om udførelse af testationen medfølger, må være nullitet.³¹ Ved andre overskridelser er bestemmelser truffet af den, til hvem der blev delegeret, formentlig alene anfægtelige.

ugyldigheds-
virkning

Om delegation af retten til at tilbagekalde testamentariske bestemmelser, se nedenfor kap. XVI, 2.1.3.

En specialregel om delegation af testationskompetencen findes i ophavsretslovens § 30, stk. 2, hvorefter ophavsmanden ved testamente kan overlade det til en anden at give forskrifter om udøvelse af ophavsretten.³²

30. *Arnholm* går i sin seneste arveret s. 162-169 ind for en meget vidtgående delegationsadgang. Han forudsætter – som teksten her – at der kan være behov for en videregående adgang til at delegere, men synes at gå ud fra, at testatorerne selv vil begrænse deres delegeringer til tilfælde, hvor der er rimeligt behov derfor.

31. Motiver, teori og praksis har ikke taget stilling til spørgsmålet.

32. Se om beføjelsens indhold kap. XI, 3.5.

Testationskompetence

1. Begreb. Oversigt

En arveladers adgang til at testere kan være begrænset af hensyn til tredjemands arveret. I det omfang sådanne begrænsninger ikke foreligger, siges arveladeren at have kompetence til at testere. Overskrides testationskompetencen, bliver testamentet helt eller delvis ugyldigt efter indsigelse fra den, hvis ret til at arve ellers ville blive tilsidesat.

testationskompetence

Udgangspunktet er at en ugift barnløs person, der ikke ved aftale har begrænset sin adgang til at testere, har helt fri testationskompetence. Denne fuldstændige testationskompetence er såvel kvantitativ som kvalitativ. At den er *kvantitativ* betyder, at testator kan fastsætte, hvilke værdier der skal tilfalde de indsatte. At den er *kvalitativ* betyder, at testator kan fastsætte, hvilke af hans ejendele der skal tilfalde hver enkelt indsat; den indsatte får derved en fortrinsret til at arve netop den pågældende genstand. Testationsretten er ikke fastslået ved nogen udtrykkelig regel i arveloven, men er klart forudsat i arvelovens forarbejder¹ og i arvelovens bestemmelser om testamenter, se især § 26, stk. 1, e.c.

fuld testationsret

Den vigtigste gruppe af regler, der begrænser arveladerens testationskompetence, er reglerne om livsarvingernes og ægtefællens *tvangsarveret*, se §§ 26, stk. 1 og 25 om, at arveladeren ikke kan råde over tvangsarv ved testamente. Reglerne om tvangsarv *sikrer* tvangsarvingernes ret til en vis *mindste arveret*, der ikke gyldigt kan fratages dem ved testamente. Tvangsarveretten er såvel *kvantitativ* – den sikrer en vis mindste værdi – som *kvalitativ* – den sikrer arvingen legal adgang til udlæg efter vurdering i de i boet foreliggende aktiver, der ikke gyldigt er rådet over til anden side.

begrænsninger

tvangsarv hovedreglen

¹ Se arvelovsudvalgets betænkning af 1961, s. 79.

undtagelser

Reglen om, at arveladeren ikke kan råde over tvangsarv er imidlertid kun en hovedregel, jfr. § 26, stk. 1, in fine. Undtagelser derfra gælder med særlig hjemmel i følgende tilfælde:

Efter § 26, stk. 2, kan arveladeren testere *kvalitativt* over livsarvingernes tvangsarv, ved at give en livsarving fortrinsret til at få sin arv udlagt i bestemte ejendele,

efter Ærl. § 21, stk. 1, nr. 2, kan arveladeren træffe bestemmelse om, at livsarvingernes og ægtefællens tvangsarv skal være *særeje*,

efter arvelovens § 58 ff kan arveladeren træffe bestemmelse om, at livsarvingernes tvangsarv skal *båndlægges* på nærmere angiven måde,

efter ophavsretslovens § 30, stk. 2, kan ophavsmanden ved testamente give forskrifter om udøvelse af *ophavsretten* også med virkning for tvangsarvinger og

efter arvelovens § 79 har ejerne af *landbrugsejendomme* en særlig udvidet testationskompetence, der såvel er kvantitativ som kvalitativ.

gifte personer

Loven sætter dernæst visse grænser for en *gift persons* adgang til at testere over *fællesboaktiver*, der kan have særlig betydning for den efterlevende ægtefælle, § 66, stk. 2.

uskiftet bo

Endvidere præciserer arvelovens § 15, stk. 2, i hvilket omfang en i *uskiftet bo* hensiddende ægtefælle ved testamente kan råde over det uskiftede bos aktiver i kvantitativ og kvalitativ henseende.

aftaler

Arveladerens kompetence til at testere – kvantitativt som kvalitativt – kan efter arvelovens § 67 endelig være begrænset ved en aftale, som arveladeren på særlig måde gyldigt har indgået, om ikke at *oprette* testamente, eller om ikke at ændre et allerede oprettet testamente.

tredjemands
ejendele

Testator kan naturligvis ikke ved testamente råde gyldigt over ejendele, som *ikke tilhører ham selv men derimod tredjemand*.² Sker noget sådant, skal tredjemand ikke aflevere sine ejendele til den ved testamentet indsatte; den testamentariske bestemmelse er ugyldig. Denne forudsatte regel gælder også, hvor en ægtefælle ved testamente har testeret over genstande, der hører til den anden ægtefælles særeje eller bodel og har her fundet udtryk i arvelovens § 66.

2. Friarv

ingen
tvangsarvinger

En arvelader, der ikke har tvangsarvinger, kan som nævnt i almindelighed testere kvantitativt og kvalitativt over hele sin formue. Dette indebærer, at testator kan fastsætte det nærmere indhold af den ret, der skal tilfalde de indsatte, i det omfang en sådan retlig regulering kan ske ved privat viljeserklæring. Han kan f.eks. opdele sine værdier og

2. Der foreligger ikke noget egentligt testationskompetencespørgsmål, snarere en slags vanhjemmel.

bestemme, at én person skal arve kapitalen, medens en anden skal arve retten til indtægten af kapitalen. Eller han kan tillægge den ene en fast ejendom til eje, men således at en anden får tillagt en nyoprettet panteret i ejendommen. Testator kan i medfør af ÆRL § 21, stk. 1, nr. 2, bestemme, at arven skal være modtagerens særeje, eller i medfør af arvelovens § 65, at arven skal båndlægges for modtageren. Han må blot holde sig inden for det område, hvor rettigheden gyldigt kan *stiftes ved privat viljeserklæring*. Heraf følger videre, at testator kan testere kvalitativt uden at testere kvantitativt i samme forhold; han kan f.eks. tillægge A en fast ejendom, hvis værdi er 500.000 kr. og bestemme, at A kun skal arve 300.000 kr., således at A skal indbetale 200.000 kr. til dødsboet. Eller sagt med andre ord, testator kan gyldigt ved sit testamente etablere en *udløsningsret*. Testator har det endelig også i sin magt at bestemme, hvordan en indsats arv skal udlægges, herunder at den pågældende intet skal arve, hvis bestemmelsen om kvalitativt udlæg ikke ønskes respekteret; det kan således fastsættes med bindende virkning for arvingen at denne skal have sin arv *udlagt konstant*, og at de fornødne realisationer forinden skal foretages under bobehandlingen. En total kvalitativ testation kan i hvert fald teoretisk foretages ved, at arveladeren testerer over samtlige aktiver og således fordeler hele sin formue ved at indsætte arvinger, tingslegatarer eller sumlegatarer til alle sine ejendele. Ønsker de indsatte nu hver for sig at arve, hvad der er tillagt dem, og passer indsættelserne med, hvad arveladeren efterlod sig, efter at eventuelle kreditorer, boomkostninger og afgifter er dækket, er efterladenskaberne bindende fordelt mellem arvingerne.

Halvdelen af ægtefællens og livsarvingernes arv er tvangsarv, § 25 og den anden halvdel er *friarv*. Over denne friarv kan arveladeren på tilsvarende måde testere til fordel for hvem han ønsker, en tredje-mand, en institution eller en eller flere legale arvinger. Rådes der ikke over hele friarven, kan arveladeren lade testationen gå ud over den eller de af arvingerne, han ønsker, eller fordele formindskelsen forholdsmæssigt på alle arvinger. Arveladeren kan testere kvalitativt over ethvert aktiv, hvis værdi³ kan rummes inden for friarven og kan, når denne betingelse er opfyldt, også etablere en udløsningsret for den indsatte.

tvangsarvinger
hovedreglen

Eksempel: Arveladeren ejer 500.000 kr., hvoraf værdien af en fast ejendom udgør 250.000 kr. Han efterlader sig en søn og en samlever. Han tillægger nu ved testamente samleveren ejendommen. Dette er gyldigt, fordi ejendommen ligger inden for friarven. Som det mindre kan han derfor også bestemme, at samleveren skal arve ejendommen, men kun skal tage arv for

3. For varigt belånte aktiver vil man formentlig e.o. kunne acceptere nettoværdien. Spørgsmålet er ikke afgjort i praksis.

100.000 kr., således at samleveren til boet skal indbetale 150.000 kr., hvis hun ønsker at arve ejendommen.

undtagelsen

En gift arvelader kan dog *ikke* uden samtykke fra ægtefællen testere gyldigt inden for friarven over de i § 66, stk. 2, nr. 1 - 3, nævnte fællesboaktiver, – visse faste ejendomme, indbo og den anden ægtefælles arbejdsredskaber – jfr. nærmere nedenfor 3.2.2., selv om de hører til testators bodel.

3. Tvangsarv

Tvangsarvereglerne sætter såvel grænser for testationskompetencen i kvantitativ som i kvalitativ henseende. Den kvalitative testationskompetence er imidlertid bygget op på grundlag af den kvantitative testationskompetence og er tillige en udbygning på de legale kvalitative arveregler. De kvantitative regler behandles derfor først.

3.1. Kvantitative regler

Halvdelen af den arvelod, som tilkommer arveladerens livsarvinger og ægtefælle, er efter arveloven af 1963 tvangsarv, § 25. Over tvangsarv kan arveladeren ikke råde ved testamente, § 26, stk., 1.

Den historiske baggrund for reglerens tilblivelse er omtalt foran i kap. II især under 2.3. Livsarvingernes tvangsarv efter arveforordningen og efter arveloven af 1963 er behandlet i kap. III under 3.1., og ægtefællens tvangsarv efter 1926 loven og arveloven af 1963 er omtalt i kap. IV under 2.1. (udarvinger) og under 3 (livsarvinger).

Også de kvantitative regler i arvelovens §§ 27-29 om *forlodsret* for livsarvinger, jfr. foran kap. III, 5. og i skiftelovens § 62 a, stk. 1, om ægtefællens forlodsret til genstande til personlig brug m.v. samt i skiftelovens § 62 b, stk. 2, den såkaldte *50.000 kr.'s regel*, har karakter af at være kvantitative tvangsarveregler, jfr. foran kap. IV, 5.1. og 5.3.

Hvor et *adoptivbarn* er adopteret med *testationsforbehold* efter 1923-adoptionsloven⁴ har det ret til legal arvelod, men ingen tvangsarveret. Såfremt adoptanten har livsarvinger, tager alle børnene legale lodder efter de almindelige regler, og det følger af arvelovens § 25, at livsarvingernes tvangsarvelodder er det halve af deres legale lodder. En vis tvivl om omfanget af livsarvingernes tvangsarveret opstår, når der rådes over adoptivbarnets lod.

Eksempel: Boet er på 600.000 kr. Arveladeren er ugift og har udover en adoptivdatter to sønner. Bestemmer testamentet alene, at adoptivbarnet in-

4. Jfr. foran kap. III, 4.4.1., hvor forarbejderne er omtalt og citeret.

tet skal arve, følger det vistnok af § 25, at livsarvingernes tvangsarvelodder er 150.000 kr. for hver.

Reglen kommer formentlig til at gå ud på, at livsarvingernes tvangsarvelodder forøges proportionalt, når arveladeren griber ind i den del af adoptivbarnets legale lod, der ville have været tvangsarv, såfremt testationsforbehold ikke var taget. Formålet med testationsforbeholdet og udviklingen i forarbejderne, navnlig *Kommisjonsbetænkningen fra 1941*, s. 58 f, taler for dette resultat, der ikke er uforeneligt med arvelovens § 25.⁵

Om tvangsarvens størrelse, hvor en medarving, der er tvangsarving, meddeler arveafkald, nedenfor i kap. XX, 22.

3.2. Kvalitative regler

Udgangspunktet er at arveladeren ikke kan testere kvalitativt over tvangsarv, jfr. § 26, stk. 1, der er en *hovedregel* også for kvalitativ testationskompetence, men selv forudsætter at der kan være undtagelser, se stk. 1, i.f. En nøjere klarlæggelse kræver en gennemgang af forskellige situationer.

3.2.1. Livsarvinger, ingen ægtefælle

Når arveladeren efterlader sig livsarvinger, men ingen ægtefælle, har livsarvingerne en vis begrænset *legal* kvalitativ arveret efter skiftelovens § 47, der er gennemgået foran i kap. III under 6. Denne legale arveret, der gør tvangsarven til en *andelsret*⁶ i boet, kan arveladeren gribe ind i ved brug af sin testationskompetence på to måder.

Han kan gøre brug af sin testationskompetence vedrørende friarven og testere kvalitativt over værdier, der ligger inden for halvdelen af boet ved at tillægge ejendele til én eller flere af livsarvingernes eller *til andre*, således at tvangsarvingernes udlægsmuligheder begrænses.

En kvalitativ testamentarisk bestemmelse over friarven må af hensyn til livsarvingerne andelsret tillægge bestemte ejendele til bestemte arvinger og kan ikke gyldigt bestå i, at der gives friarvingen adgang til udlæg efter vurdering eller udløsning efter arvingens eget valg for et vist beløb.

Ved *Ufr 1959.427 H* havde testator tillagt sin samlever ret til som en del af sin arvepart til vurderingspris at udtage de effekter, som hun måtte ønske. Denne bestemmelse udelukkede ikke testators børn fra at kunne forlange udlæg efter vurdering efter skiftelovens § 47 på lige fod med samleve-

5. Se også *Gravensen i T. Svenné Schmidt* mfl., s. 19 n 34 samt *Danielsen*, s. 52 f.

6. Således også for norsk og islandsk ret, men cfr. for finsk og svensk ret, hvor livsarvingerne - ægtefællen er aldrig tvangsarving - alene har et pengekrav for deres tvangsarv.

ren. Det antages af *Graversen i T Svenné Schmidt m.fl., Arveret* s. 38, n. 61, og s. 168 n. 9, at testator gyldigt kan give testamentsarvingen begrænset valgfrihed mellem forskellige effekter. Se også *Trolle TjR 1960*, s. 211, *Gomard I*, s. 181 (kun valgfrihed mellem få muligheder »f.eks. et af tre jagtgeværer«) og *Ingrid Lund-Andersen UfR 1982 B*, s. 47 f.

§ 26, stk. 2

En egentlig undtagelse fra hovedreglen om at der ikke kan testes over tvangsarv, repræsenterer dernæst reglen i arvelovens § 26, stk. 2. Efter denne kan en arvelader ved testamente give en *livsarving fortrinsret* til at få sin arv udlagt i bestemte ejendele. § 26, stk. 2, er således en regel, der udvider den almindelige testationskompetence, der ellers alene angår friarv (kvantitativt som kvalitativt) til tillige at angå kvalitativ – men ikke kvantitativ – råden over livsarvingernes tvangsarv.⁷ Udvidelsen består ikke i, at arveladeren kan påtvinge den pågældende tvangsarving arv i bestemte genstande, men alene i, at denne arving bliver tillagt en fortrinsret over for de øvrige arvinger, herunder de andre livsarvinger,⁸ hvorved disses mulige adgang til at forlange udlæg efter vurdering efter skiftelovens § 47 begrænses.

Baggrunden for indførelse af § 26, stk. 2, var ønsket om at lette gennemførelse af generationsskifter.⁹ Arveladeren kan tillægge den tvangsarving, han udser til at videreføre en virksomhed, hele friarven og give arvingen fortrinsret over for andre livsarvinger til at udtage virksomheden, blot dennes værdi ligger inden for friarven plus virksomhedsarvingens tvangslod. Der kan derimod ikke tillægges nogen udløsningsret, hvor værdien af det aktiv, der udlægges, overstiger den samlede arvelod.

§ 26, stk. 2, er imidlertid ikke begrænset til at gælde for produktionskapital; den gælder for ethvert aktiv, herunder fast ejendom og ting af erindringsværdi for andre arvinger.

Eksempel 1: Arveladeren efterlader sig to børn A og B og en formue på 800.000 kr. Nettoværdien af hans parcelhus er 500.000 kr. og nettoværdien af hans sommerhus er 200.000 kr., mens resten af hans formue foreligger i kontanter. Har arveladeren nu bestemt i sit testamente, at A og B skal arve lige, og at A skal have fortrinsret til at udtage parcelhuset og B fortrinsret til at udtage sommerhuset, og klarer A og B ikke problemet ved en aftale på skiftet, f.eks. om udløsningsret for A på 100.000 kr., er den kvalitative testationsret overskredet f.s.v. angår bestemmelsen om parcelhuset, der derfor er ugyldig. Parcelhuset må, hvis enighed om andet ikke opnås, sælges. Bestemmelsen om sommerhuset er derimod – bedømt ud fra reglen om te-

7. Cfr. ægtefællen, der allerede efter skiftelovens §§ 62 c og d har en sådan fortrinsret.

8. Cfr. ægtefællen.

9. Forgængerens til § 26, stk. 2, var arveforordningens § 27, 1. pkt., der gav adgang til at få konfirmeret en bestemmelse om udløsning fra den arving, der var udset til at arve en erhvervsvirksomhed.

stationskompetence – gyldig, men der vil eventuelt kunne være særlige holdpunkter for at antage, at den bortfalder ud fra forudsætningssynspunktet. B har dog aldrig pligt til at arve sommerhuset, han kan altid forlange sin tvangsarv udlagt i kontanter eller efter de legale kvalitative regler i skiftelovens § 47.

Eksempel 2: Arveladeren, der har to børn A og B og en nettoformue på 800.000 kr., har i sit testamente alene bestemt, at hans samlever skal arve sommerhuset. Husets værdi er 200.000 kr. Ønsker samleveren at tiltræde denne arv, bliver sommerhuset udlagt i overensstemmelse med testamentet, idet dets værdi er inden for friarven på 400.000 kr. Ønsker samleveren ikke at arve sommerhuset, er det et testamentsfortolkningsspørgsmål, om samleveren skal have 200.000 kr i arv i stedet. Tvivsløsningen er den benægtende besvarelse, jfr. *UfR 1978.606 Ø* om en situation,¹⁰ hvor arveladeren ved en testation over et parcelhus til en samlever havde overskredet sin testationskompetence.

En arvelader kan ikke gyldigt ved testamente bestemme, at en livsarvings tvangsarv skal udredes kontant.

3.2.2. Ægtefælle og livsarvinger

Ægtefællens legale ret efter skiftelovens § 62 c til udlæg efter vurdering for bos- og arvelodden samt retten til at udløse ved fælleseje og retten efter skiftelovens § 62 d til udlæg efter vurdering for arvelodden i førstafdødes særeje er gennemgået foran i kap. IV, 6. I hvilket omfang kan nu denne legale kvalitative arveret for ægtefællen *udvides* eller *begrænses* ved førstafdødes testamentariske bestemmelse?

Ved besvarelsen må der sondres mellem tilfælde, hvor afdøde efterlader sig *boslod*, *særeje* eller såvel *boslod* som *særeje*.

a Fælleseje

Ægtefællens legale kvalitative arveret efter skiftelovens § 62 c kan *ikke udvides* ved testamente, idet den i forvejen giver ægtefællen præference til alle aktiver i hele fællesboet. Den kan alene *lettes* ved en kvantitativ testation til fordel for ægtefællen, og som formindsker det nødvendige pengebeløb ved den længstlevendes udøvelse af udløsningsretten efter skiftelovens § 62 c, stk. 2.

Den efterlevende ægtefælles legale kvalitative arveret af fælleseje efter skiftelovens § 62 c kan derimod ifølge skiftelovens § 62 e *begrænses* ved førstafdødes testation til fordel for andre i medfør af arvelovens § 66, stk. 2. En sådan testation fra førstafdødes side må imidlertid opfylde tre betingelser for, at ægtefællens kvalitative legale arveret begrænses.

udvidelse

begrænsning

Efter første led i § 66, stk. 2, begrænses førstafdødes kvalitative te-

¹⁰. Se tillige nedenfor i kap. XV, 3.

station til fordel for andre end ægtefællen nu først til genstande, der hørte til førstafdødes *bodel*.

Bestemmelsen udtaler dernæst, at der alene kan testes inden for bosloddet. Meningen hermed er blot, at også den kvantitative begrænsning skal overholdes. Realiteten er derfor, at værdien af de genstande, der mod den efterlevendes udlægs- og udløsningsret gyldigt kan tillægges andre, skal ligge inden for *friarven*, d.v.s. den halve boslod.¹¹

Efter andet led i § 66, stk. 2, gælder det endeligt, at aktivet ikke må være:

- 1) fast ejendom, der tjener til familiens bolig, eller hvortil ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet,
- 2) indbo i det fælles hjem,
- 3) den anden ægtefælles arbejdsredskaber.

Disse aktivgrupper svarer til dem, som der alene med ægtefællesamtykke kan disponeres over inter vivos efter Ærl. §§ 18 og 19.¹²

Ægtefællen kan ved et *samtykke* eller ved et *forhåndsafkald* på arv eller e.o. på boslod udvide gyldigheden af testationer efter § 66, stk. 2.

Endelig viger ægtefælles kvalitative arveret efter skiftelovens § 62 c ikke for en fortrinsret, den førstafdøde ægtefælle ved testamente har givet sine livsarvinger til at få udlagt bestemte genstande for deres tvangsarv efter arvelovens § 26, stk. 2, se bestemmelsens stk. 2, 2. pkt. og skiftelovens § 62 e, e.c.

Eksempel 1: Førstafdødes bodel er 600.000 kr., hvoraf en erhvervsvirksomhed i lejede lokaler har en værdi på 200.000 kr. Den efterlevende er ikke erhvervsaktiv og har en bodel på 300.000 kr. Førstafdøde har testeret erhvervsvirksomheden forlods til sin søn, der er eneste barn.

Førstafdødes boslod er 450.000 kr. Friarven er 225.000 kr. Den efterlevende ægtefælle må således respektere testamentet.

Eksempel 2: Som eksempel 1, blot at førstafdøde tillige har en datter, og at førstafdødes bodel er 400.000 kr. Testamentet bestemmer, at sønnen skal arve mest muligt, og at han tillægges fortrinsret til at udtage erhvervsvirksomheden for sin tvangsarv.

Her er bosloddet 350.000 kr. og friarven 175.000 kr. Børnenes tvangsarv er to gange 58.333 kr. = 116.666 kr. Sønnen kan således maksimalt arve 175.000 kr. + 58.333 kr. = 233.333 kr. Selvom datteren i medfør af arvelovens § 26, stk. 2, skulle respektere, at erhvervsvirksomheden blev udlagt sønnen for friarven + tvangsarven, skal ægtefællen ikke respektere en for-

11. Arvelovsudvalgets *betænkning*, s. 124. den efterlevende ægtefælle skal heller ikke respektere, at førstafdøde har givet en arving udløsningsret for et aktiv, hvis værdi overstiger friarven.

12. Genstande til børnenes brug er dog ikke medtaget i arvelovens § 66, stk. 2.

trinsret efter § 26, stk. 2. Hvis ægtefællen derfor begærer sig erhvervsvirksomheden udlagt, kan sønnen ikke arve denne. Begærer ægtefællen sig ikke erhvervsvirksomheden udlagt, vil sønnen arve virksomheden, idet datteren skal respektere fortrinsretten for tvangsarven efter § 26, stk. 2, og idet en mulig protest fra ægtefællens side ingen rolle spiller, når ægtefællen ikke selv ønsker at arve erhvervsvirksomheden.¹³

Arveladeren kan ikke ved testamente bestemme, at den efterlevende ægtefælles tvangsarvelod af fællesboet skal udredes kontant.

b. Særeje

Ægtefællens legale, kvalitative arveret efter skiftelovens § 62 d kan *udvides* ved den førstafdøde ægtefælles kvantitative testation over friarven til fordel for ægtefællen, hvis arvelod kan forøges fra $\frac{1}{3}$ til $\frac{2}{3}$. Det er ikke nødvendigt, at der tillige testes kvalitativt, da ægtefællen allerede i kraft af de legale regler har fortrinsret til udlæg i alle aktiver for sin arvelod af særejet, jfr. foran kap. IV, 6.2.

udvidelse

Der kan ikke ved testamentet tillægges ægtefællen nogen udløsningsret for aktiver, hvis værdi udgør mere end friarven.

Ægtefællens legale ret til udlæg efter vurdering for sin arvelod af førstafdødes særeje kan *begrænses* på to måder ved førstafdødes testation.¹⁴

begrænsning

For det *første* ved at førstafdøde begrænser længstlevendes arvelod til tvangsarven = $\frac{1}{6}$. For det *andet* ved at ægtefællens valgfrihed til udlæg efter vurdering med præference over for de øvrige arvinger begrænses ved at førstafdøde inden for værdien af *friarven* testerer kvalitativt over boets ejendele til fordel for andre arvinger, skiftelovens § 62 e.

Den efterlevende ægtefælles valgfrihed kan derimod ikke begrænses ved at førstafdøde i sit testamente har tillagt livsarvingerne fortrinsret til udlæg i bestemte genstande for deres *tvangsarv* efter arvelovens § 26, stk. 2, eller udløsningsret for aktiver, hvis værdi overstiger friarven.

Endelig kan en ægtefælle ikke gyldigt bestemme ved testamente, at den efterlevende ægtefælles tvangsarv af særejet skal udredes kontant.

c. Blandede formueordninger

Er testamente ikke oprettet, må de legale regler respekteres, således at ægtefællen ikke kan forskyde sin udlægs- og udløsningsret fra fælleseje til særeje.

13. Arvelovsudvalget betænkning, s. 123 f og Peter Vesterdorf i T. Svénné Schmidt mfl. Arveret, s. 170.

14. Arvelovsudvalget betænkning, s. 124.

Derimod kan *testator vælge*, om han vil placere friarven, som han testerer over, på særejet eller på boslodden. Dette følger af de almindelige regler i §§ 25 og 26 om testationsfrihed over friarven. Der findes ingen regel der sætter grænser i så henseende.¹⁵ Denne konstatering fører derfor til følgende regler:

udvidelse

Er testators samlede kvantitative testationskompetence større end eller lig med værdien af særejet, kan han tillægge ægtefællen hele særejet, med deraf flydende udlægsret i ejendelene i dette. Livsarvingernes tvangsarveret rettes som følge deraf i stedet alene mod boslodden, men ægtefællens *udløsningsret* over for hele fællesboet begrænses temmelig sikkert ikke derved. Der er ingen praksis.

begrænsning

Er friarvens værdi større end eller lig *særejets* værdi, kan testator tillægge alle særejets ejendele til livsarvingerne eller andre. Ægtefællen mister derved sin ret til udlæg inden for sin arvelod af særejet.

Er friarvens værdi større end eller lig med værdien af *boslodden*, og er der af den førstafdøde ægtefælle testeret over hele boslodden til fordel for andre end ægtefællen, kan ægtefællen håndhæve sine rettigheder efter § 66, stk. 2. Heraf følger med sikkerhed, at testationer over genstande, der ikke hørte til førstafdødes bodel, er uvirksomme. Endvidere skal ægtefællen ikke respektere testationer over de særligt beskyttede aktiver efter § 66, stk. 2, 2. led, bolig og indbo m.v. I øvrigt må testationen respekteres af ægtefællen.

Eksempel: Førstafdøde efterlader sig ægtefælle og en søn og en datter. Særejet er 600.000 kr. Bodelen består alene af en erhvervsvirksomhed, hvis værdi er 300.000 kr. Den efterlevende ægtefælle, der ikke er erhvervsaktiv, har en bodel på 300.000 kr. Erhvervsvirksomheden er testeret forlods til datteren.

Der falder nu 600.000 kr. (særejet) + 300.000 kr. (boslodden) = 900.000 kr. i arv efter førstafdøde. Friarven er på 450.000 kr. Testationen skal derfor respekteres.

Formentlig måtte man nå til samme resultat, hvis den efterlevendes bodel havde været lig 0. Førstafdødes boslod ville i så fald have været 150.000 kr. Der ville falde 750.000 kr. i arv efter førstafdøde, og friarven ville være 375.000 kr. Det særlige vil være, at man greb ind i den efterlevende ægtefælles ret til udlæg efter vurdering for sit *boslodskrav* af fællesejet, jfr. skiftelovens § 62 c. Resultatet kan imidlertid støttes på ordlyden af § 62 e. Der synes i øvrigt ikke at være reale betænkeligheder ved dette.¹⁶ Der findes ingen praksis.

15. Spørgsmålet blev slet ikke overvejet i forarbejderne. *Ernst Andersens* udtalelse om vandtætte skodder mellem særeje og fælleseje, *Arveret*, side 37, må læses med denne modifikation. *Peter Vesterdorf* vil i *Arveret*, s. 171, støtte tekstens resultat på, at § 66 alene angår kvalitativ testationskompetence.

16. Ved et skifte i ægtefællernes levende live ville indhaveren af erhvervsvirksomheden i øvrigt have udløsningsret efter skiftelovens § 70b.

3.3. Forskrift om særeje

Efter Ærl. § 21, stk. 1 nr. 2, kan arvelader ved testamente bestemme, at arvingens arv, selvom den er arvingens tvangslod, skal være *særeje*. Særejebestemmelsen må foreligge i testamentsform.¹⁷ Er testamentet anfægteligt, respekteres særejebestemmelsen, hvis ingen protesterer mod testamentet. Også den efterlevende ægtefælles arvelod efter den førstafdøde ægtefælle kan ved den førstafdøde ægtefælles testamente gøres til særeje. Testamentsfortolkningsreglerne afgør i øvrigt, hvem en i testamentet optagen klausul om særeje omfatter.¹⁸

UfR 1980.232 V. I denne sag havde arveladeren bestemt, at hans døtres arv skulle være særeje. Efter den ene datters død, oplyste hans advokat ham – på hans forespørgsel – om, at denne bestemmelse også ville få virkning for arven til den afdøde datters børn. Arveladeren undlod derfor at oprette et nyt testamente om, at også børnebørnenes arv skulle være særeje.

Landsretten fandt, at en subjektiv fortolkning af testamentet herefter medførte, at børnebørnenes arv ved arveudlægget til dem var blevet særeje. Dommen er meget, meget vidtgående. Det er klart, at en bestemmelse om særeje for personer, der nævnes særligt i testamentet er personlig for disse. Hvad dommen fastslår er derfor ret beset, at undladelse af at oprette en kodicil kan medføre arveretlige virkninger efter testators efterfølgende beslutning (vilje), når undladelsen skyldes en vildfarelse. Dommen drøftes nøjere nedenfor i kapitel XIV, 2.

Efter arvelovens § 62, stk. 3, er båndlagt arv særeje, medmindre andet er bestemt ved testamente.¹⁹

3.4. Forskrift om båndlæggelse

Livsarvingers tvangsarv kan efter arvelovens kap. 11 *båndlægges* for arvingen ved bestemmelse truffet i arveladerens testamente. Reglerne gennemgås nærmere nedenfor i kap. XIII.

3.5. Forskrift om udøvelse af ophavsret

Efter § 30, stk. 2, i ophavsretsloven²⁰ kan ophavsmanden ved testamente med bindende virkning for ægtefælle og livsarvinger give forskrifter om udøvelse af ophavsretten eller overlade det til en anden

17. Se om et udkast *UfR 1922.32 Ø* refereret nedenfor i kap. XII, 1.

18. Se om sådant særeje i øvrigt *Person-, Familie- og Arveret*, s. 96 og særlig om ophør s. 102.

19. Reglen behandles nærmere nedenfor i kap. XIII.

20. *Lovbekendtgørelse nr. 130 af 15. april 1975* om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker.

at give sådanne forskrifter. Selvom ophavsmanden herefter alene har benyttet den særlige kvalitative testationskompetence efter ophavsretslovens § 30, stk. 2, kan virkningen deraf ikke desto mindre være betragtelig, fordi det kan være bestemt, at værket ikke må offentliggøres, så længe ophavsretten varer, eller dog kun offentliggøres i en bestemt form eller på nærmere angivne vilkår.²¹

I øvrigt falder ophavsretten i arv efter arvelovens almindelige regler, derunder også reglerne om testamentarisk arveret, ophavsretslovens § 30, stk. 1. Indholdet af retten kan således påvirkes ved et testamente efter ophavsretslovens § 30, stk. 2, medens fordelingen mellem legale eller testamentariske arvinger foregår efter arvelovens regler.

3.6. Landbrugsejendomme

Ved arvelovens § 79 blev forskellige ældre regler om en særlig testationskompetence for ejere af landbrugsejendomme opretholdt.²² De består dels af et regelsæt om selvejerbønderes testationsret, dels af et regelsæt om testationsret for ejere af de såkaldte sædegårde. Reglernes hovedsigte er at lette generationsskiftet for gårdarvingen.

3.6.1. Almindelige landbrugsejendomme

Testationsreglerne²³ om landbrugsejendomme, der ikke er sædegårde, gælder²⁴ for alle ejendomme, der er noteret som landbrug, gårdbrug, husmandsbrug eller gartneri og omfatter tillige disse ejendommers tilbehør. Reglerne er valgfri i forhold til arvelovens almindelige system.

Ejeren kan efter de særlige regler i sit testamente fastsætte, hvilken af hans livsarvinger, der skal arve landbrugsejendommen med tilbehør, og inden for rimelige grænser den værdi, arvingen skal kunne tage ejendommen i arveudlæg for.²⁵ Denne værdi kan være *moderat* og efter praksis mindre end det halve af vurderingen i handel og vandel.²⁶ Testators almindelige testationskompetence efter arveloven begrænses, når den særlige beføjelse til at indsætte en gårdarving benyttes, til at være 1/8 af formuen, som den bliver opgjort med den i testa-

21. Torben Lund, *Ophavsretten*, s. 207.

22. Et af *arvelovskommissionen i 1941* foreslået nyt regelsæt blev på grund af modstand fra landbrugsorganisationernes side ikke gentaget af *arvelovsudvalget af 1961*.

23. Forordningerne, hvis tekst er vidtløftig og stærkt forældet, er citeret i arvelovens § 79 og findes optrykte hos *Danielsen* fra side 399 til side 405.

24. Ifølge *landbrugslovens* § 19, jfr. § 2, stk. 2.

25. Det drejer sig derfor om en særlig lovhjemlet testamentarisk udløsningsret til lav værdi, se eksemplet straks nedenfor.

26. *UfR 1952.424 Ø*: Vurderingssummen 135.000 kr. Ejendomsværdi 79.000 kr. Den i testamentet fastsatte overtagelsesværdi 50.000 kr.: Godkendt.

mentet fastsatte overtagelsesværdi for ejendommen. Ægtefællens boslod og de øvrige arvingers lodder beregnes også ud fra denne opgørelse. Testator kan ikke tillægge ejendomsarvingen friarven på 1/8. Er testator gift, og ejendommen i formuefællesskab, kræves ægtefællesamtykke. Arveafgiften beregnes altid af ejendommens virkelige værdi (vurderingsprisen).

Eksempel: Testator har to børn A og B, en ægtefælle og der er formuefællesskab. Landbrugsejendommens vurderingspris er 7.000.000 kr., og den er ubehæftet. Testator ejer yderligere 900.000 kr., og ægtefællens bodel er 900.000 kr. I testamentet har testator bestemt, at A skal arve gården og fastsat overtagelsesværdien til 3.000.000 kr. men ikke udnyttet sin yderligere testationskompetence på 1/8. Fællesboet opgøres nu til 3.000.000 kr. + 1.800.000 kr. = 4.800.000 kr. og ægtefællen tager boslod med 2.400.000 kr. og arvelod med $\frac{1}{3} \times 2.400.000$ kr. = 800.000 kr. B arver 800.000 kr. og A skal tilsvare boet $3.000.000$ kr. \div 800.000 kr. = 2.200.000 kr. og arver gården.

Testator kunne ved testamente have rådet yderligere over 1/8 af sit bo = $\frac{1}{8} \times 2.400.000$ kr. = 300.000 kr. til fordel for alle andre end A. I så fald blev de tre legale arvelodder hver på 700.000 kr. og gårdarvingen måtte tilsvare boet 2.300.000 kr.

Gårdarvingen skal svare arveafgift af 7.000.000 kr. \div 2.200.000 kr. = 4.800.000 kr. eller med 1.408.990 kr.

Testator kan tillægge en landbrugsejendom til flere livsarvinger i forning, jfr. *UfR 1920.30 Ø*. Ejer han flere landbrugsejendomme kan han tillægge flere livsarvinger hver sin ejendom, men en livsarving kan ikke modtage mere end én ejendom med brug af de særlige testationsregler.

Reglerne anvendes af og til i praksis.

Testator kan også efter den særlige regel i forordningen af 13. maj 1769 § 5 tillægge sin ægtefælle en landbrugsejendom. Speciallitteraturen derom er angivet hos *Danielsen*, s. 399. Denne regel spiller ingen rolle i nutidig praksis.

3.6.2. Sædegårde

Sædegårde er hovedgårde, der i 1660 var sæde for en adelig familie eller senere ved særlig bevilling er optaget i sædegårdenes klasse. En sædegårdsejer kan ikke anvende de foran gennemgåede regler om særlig testationskompetence for ejere af almindelige landbrugsejendomme. Sædegårdsejeren må derimod vælge mellem enten at benytte arvelovens almindelige system eller den særlige regel i arveforordningens § 27, 2. pkt., der er opretholdt. Efter denne kan sædegårdsejeren testere over halvdelen af sin formue til fordel for den livsarving, han vil tillægge sædegården. Der gælder ved sædegårdstestationer ingen særlig regel om prisfastsættelse.²⁷ Testator

27. Er samtlige arvinger myndige, kan de tiltræde en lavere ansættelse i testamentet; dog uden virkning for de afgiftsmæssige regler, *Danielsen*, s. 410.

kan derfor efter at testationskompetencen blev udvidet til $\frac{1}{2}$ ved arveloven nå længere efter arvelovens § 25, og den kvalitative regel om tvangsarv i § 26, stk. 2. Men reglen i arveforordningens § 27, 2. pkt. er opretholdt, fordi testator efter denne kan testere over $\frac{1}{4}$ af sin øvrige formue til fordel for andre end sædegårdsarvingen.

4. Uskiftet bo

Efter arvelovens § 15, stk. 2, kan en i uskiftet bo hensiddende ægtefælle kun råde kvantitativt »over en så stor del af det uskiftede bo, som ved hans død falder i arv efter ham.«

kvantitativt

Den efterlevende ægtefælle kan ikke råde *kvantitativt* over den arv, som falder efter førstafdøde, eller som ved uskiftet bo efter de ældre regler allerede er faldet ved førstafdødes død. Overskridelser må antages at medføre nullitet.

Størrelsen af den kvantitative andel, der falder i arv efter den længstlevende, er afhængig dels af boets stiftelsestidspunkt dels af, om førstafdøde har forrykket de legale andele ved oprettelse af testamente. Reglerne derom er gennemgået foran i kapitel IV under 4.4.2., hvortil der henvises.

kvalitativt

Arvelovens § 15, stk. 2, 2. pkt., bestemmer om ægtefællens kvalitative testationskompetence, at ægtefællen inden for den kvantitative begrænsning kan råde over boets enkelte genstande, medmindre dette strider mod den afdøde ægtefælles bestemmelse i medfør af § 66.

udlæg efter
vurdering

Inden for den kvantitative begrænsning kan ægtefællen således råde over enkelte ejendele, uanset til hvis *bodel* de i sin tid hørte. En begrænsning ligger alene i, at førstafdøde kan have oprettet testamente, der først skal effektueres ved længstlevendes død, og ved dette kan have givet en tvangsarvning eller andre *fortrinsret* til at få bestemte genstande, der tilhørte førstafdødes bodel og ligger inden for værdien af førstafdødes halve boslod,²⁸ udlagt, se §§ 26, stk. 2, jfr 66, stk. 2. De yderligere begrænsninger i § 66, stk. 2, nr. 1-3, om fast ejendom, indbo og arbejdsredskaber, finder *ikke* anvendelse, når der ikke kommer til at foreligge en konkurrence med den efterlevende ægtefælles egen udtagelses- og udløsningsret, idet den efterlevendes testation jo angår forholdene efter længstlevende egen død.

båndlæggelse
særeje m.v.

Reglen om kvalitativ testationskompetence i § 15, stk. 2, 2. pkt., angår alene retten til udlæg af bestemte ejendele, ikke forskrifter om *særeje* eller *båndlæggelse mv*. Bestemmelser i længstlevendes testamente om, at arven efter førstafdøde skal båndlægges eller være særeje, er derfor ugyldige og nulliteter²⁹ på grund af vanhjemmel. Ugyld-

28. Som den opgøres på tidspunktet for skifte af det uskiftede bo.

29. *Danielsen*, s. 112 og 283 f. Der kan dog træffes bestemmelse om eksekutorindsættelse og offentligt skifte for hele det uskiftede bo, SL § 6 og *Gomard II*, s. 74.

digheden påses ex officio.³⁰ Om delegation af retten til at foreskrive båndlæggelse og/eller særeje *UfR 1909.334*.³¹

5. Sikring af forventet arveret. Uigenkaldelige testamenter

Testator kan forpligte sig til ikke at ændre sit testamente eller til ikke at oprette testamente. Et sådant løfte om *sikring af en testamentarisk eller legal arvings* forventning om at arve kaldes undertiden for en konservativ arvepagt.³² Hvor aftalen er gyldigt indgået, begrænser eller udelukker den testators testationskompetence, det være sig i kvantitativ som i kvalitativ henseende, afhængigt af aftalens indhold.

Reglerne om sådanne løfters gyldighed findes nu i arvelovens § 67:

»En arvelader kan forpligte sig til ikke at oprette eller genkalde testamente.

§ 67

Stk. 2. Erklæringen skal afgives under iagttagelse af reglerne i kapitel 8 om oprettelse af testamente. Er arveladeren umyndig, kræves værgens og overøvrighedens samtykke.«

For at erklæringen om ikke at oprette eller genkalde et testamente kan blive bindende for testator, kræves – for det første –, at den er afgivet og kommet til den indsattes kundskab. Der er tale om et *løfte* og de almindelige regler om løfter kommer derfor til anvendelse. Løftet kan afgives ved en handling, der må opfattes som et løfte om uforanderlighed, f.eks. en oplæsning af testamentet med klausulen for den pågældende, der er tilkaldt af testator, eller en tilsendelse til den pågældende fra testator af en kopi af testamentet. Løftet skal afgives til den indsatte eller en interessebærer for vedkommende, f.eks. dennes befuldmægtigede eller værge.

betingelserne

et løfte

Opretter to ægtefæller gensidigt testamente og indsætter de en arving efter den længstlevendes død, vil en bestemmelse i testamentet om, at det er uigenkaldeligt, forhindre den ene ægtefælle i – medens begge ægtefæller endnu er i live – at tilbagekalde indsættelsen af den anden ægtefælle, § 67, og dermed normalt også indsættelsen af arvingen efter længstlevendes død, der ofte vil være en forudsætning for den anden ægtefælles testation. Derimod kan ægtefællerne i forening tilbagekalde det gensidige testamente og derunder indsættelsen af arvingen efter længstlevendes død, medmindre de over for den pågældende har lovet ikke at genkalde testamentet.

Om tilbagekaldelser efter den førstafdødes død, se nærmere nedenfor i kap. XVII om gensidige testamenter.

30. *UfR 1981.1074* Ø.

31. Omtalt foran kap. X, 5. og nedenfor kap. XIII 2.1.1.

32. *Danielsen*, s. 349. I tidligere teori har sådanne aftaler yderligere været opdelt i *konservative* og *akkvisitive* arvepagter, uagtet retsreglerne var de samme, se endnu *arvelovsudvalgets betænkning 1961*, s. 124.

- habilitet Der kræves – for det andet – almindelig *formueretlig habilitet*, § 67, stk. 2, 2. pkt., sammenlign § 39. Umyndiggjorte og gifte mindreårige må således have værgens og statsamtets tiltrædelse. Tilsidesættelser p.g.a. fornuftmangel skal ske efter reglen i arvelovens § 52.
- formkrav Fra arvelovens ikrafttrædelse³³ kræves – for det tredje –, at løftet om uforanderlighed foreligger i *testamentsform*. Også dette er en gyldighedsbetingelse. Fremsendes en kopi af testamentet uden uigenkaldelighedsklausul med en skrivelse, hvori den indsatte loves uigenkaldelighed, kan testator derfor ikke desto mindre tilbagekalde testamentet.
- mangler Det må videre antages, at arvelovens regler om *mangler ved viljeserklæringen* i §§ 52-53 finder tilsvarende anvendelse på en uigenkaldelighedserklæring med hensyn til en disposition, der ensidigt begunstiger den indsatte.³⁴ Har den indsatte ydet vederlag for den uigenkaldelige indsættelse, må dog formentlig aftalelovens almindelige regler i §§ 28 ff finde anvendelse, således at der bliver tale om en godtrosbeskyttelse ved de svage ugyldighedsgrunde.
- Uigenkaldelighedsklausuler anvendes i praksis navnlig ved generationsskifter, hvor de kan indgå i en samlet ordning, der kan indbefatte livsgaver og arve- eller boslodsafkald fra forskellige involverede personer.³⁵ De anvendes dog også af og til i gensidige testamenter mellem ægtefæller.
- Eksempel:* M og H opretter gensidigt testamente med klausul om formuens skæbne ved længstlevendes død. Deres respektive særbørn meddeler arveafkald ved førstafdødes død mod uigenkaldelige indsættelser af dem selv eller deres descendenter til at arve efter den længstlevende ægtefælles død.
- bristende En uigenkaldelighedsbestemmelse kan endelig bortfalde efter reglerne om *bristende forudsætninger*.

Eksempel: UfR 1943.180 Ø: To ægtefæller, der havde formuefællesskab, oprettede et testamente, hvorefter hustruen ved mandens død forlods kunne udtage et større beløb, og hvorved der tillagdes mandens søn af et tidligere ægteskab ret til senere at arve $\frac{2}{3}$ af hustruens efterladenskaber. Ægtefællerne forpligtede sig til ikke at ændre testamentet til skade for sønnen og dennes livsarvinger. Sønnen underskrev testamentet.

Efter at der var gennemført bosondring mellem ægtefællerne, og hustruen havde fået den væsentligste del af boets aktiver udlagt på bosondringskiftet, ansås forudsætningerne for den truffne ordning med sønnen for bortfaldet, og hustruen kunne oprette nyt testamente med udelukkelse af stedsønnen.

I generationsskiftesagen *UfR 1977.322 H* antoges det, at forskellige se-

33. Se overgangsreglen i arvelovens § 76. Før arveloven krævedes alene et løfte.

34. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 137.

35. Se som eksempel *UfR 1977.322 H*.

ner indtrufne begivenheder ikke havde bragt en uigenkaldelighedsbestemmelse til ophør ud fra forudsætnings synspunktet.

I sagen *UfR 1922.343 Ø* havde en advokat i en årrække hjulpet en klient i USA og modtog derefter fra klienten et testamente, hvori testator indsatte advokaten eller dennes arvinger. Advokaten sendte testator et nyt testamentsudkast, ved hvilket han uigenkaldeligt blev indsat som universalarving, dog således, at han, såfremt testator efterlod sig ægtefælle eller børn, alene skulle arve et relativt mindre beløb. Efter at testator havde giftet sig, oprettede han gensidigt testamente med sin ægtefælle. I en sag om advokatens ret til det mindre beløb statuerede retten, at testator ikke havde forstået, hvad uigenkaldelighedsklausulen indebar, og lod indsættelsen af advokaten falde.

Afgørelsen er interessant, fordi den ikke anvender de gængse ugyldighedsregler eller reglerne om bristende forudsætninger, men i stedet blot anfører viljesprincippet som hjemmel for at lade uigenkaldelighedsbestemmelsen blive uvirksom.

retsvirkninger

Har en gyldig bestemmelse om ikke at tilbagekalde et testamente herefter foreligget, er en tilbagekaldelse af testamentet *anfægtelig*. Også kvantitative eller kvalitative bestemmelser i et nyt testamente, der er uforenelige med en gyldig påtaget forpligtelse til ikke at oprette testamente eller til ikke at ændre et bestående testamente, er anfægtelige. Derimod er sådanne uigenkaldelige testamente ikke til hinder for, at testator disponerer ved retshandler i levende live, jfr. dog § 70 om døds- og dødslejgaver.³⁶

gensidige testamenter

Et *gensidigt testamente* mellem barnløse ægtefæller, der indeholder bestemmelse om fordelingen af ægtefællernes formue *efter* den længstlevende ægtefælles død, vil – også uden at testamentet indeholder nogen uigenkaldelighedsklausul – efter arvelovens § 48 oftest begrænse den længstlevendes *testationskompetence* i forhold til den legale ordning efter arvelovens § 7, stk. 3. Reglerne om gensidige testamente gennemgås nærmere nedenfor i kap. XVII.

arveforskud

Ydelse af et *arveforskud*, der overstiger forskudsmodtagerens tvangsarv, stilles lige med uigenkaldelig udnyttelse af testationskompetencen.

Eksempel: En ugift arvelader, der har en søn, en datter og en samlever, opretter testamente, hvorefter hele friarven skal tilfalde samleveren. Der var 400.000 kr. i boet. Kort før sin død yder arveladeren et arveforskud på 200.000 kr. til sønnen. Arveforskuddet på 200.000 kr. skal ved beregningen af tvangsarv og arvelodder lægges til det beholdne bo, der fremdeles er på 200.000 kr., således at beregningerne skal ske ud fra 400.000 kr. Børnenes³⁷ tvangsarv er herefter 100.000 kr. til hver. Den del af sønnens

36. *Betænkning 1941*, s. 137.

37. Jfr. arvelovens § 35 og nedenfor kap. XX, 4.2.

arveforskud, der ikke modsvarer af tvangsarv, nemlig 200.000 kr. ÷ 100.000 kr. = 100.000 kr. fragår i testators testationskompetence. Friarven var på 200.000 kr. Den resterende testationskompetencen er herefter 100.000 kr. Boet deles derfor således: Sønnen 0. Datteren 100.000 kr. Samleveren 100.000 kr.

Ugyldighedsvirkningen

De forskellige ugyldighedsgrunde, et testamente kan være behæftet med, er behandlet foran i kapitel VII-XI, hvor det tillige er angivet, om ugyldigheden vil optræde som nullitet eller anfægtelighed. I dette kapitel tages der stilling til, hvordan ugyldigheden indtræder, og hvad dens retsvirkninger er.

Den første forudsætning for anvendelse af ugyldighedsreglerne er, at der overhovedet foreligger *et testamente*, dvs. en viljeserklæring – eventuelt mundtlig –, hvorved der disponeres over efterladenskaberne. Foreligger der alene et udkast, kan justitsministeriet ikke afstå arven efter § 71, stk. 2, 1. pkt.¹ En aftale om at respektere et udkast, der ikke kan siges at være godkendt af afdøde som dennes sidste vilje, kan naturligvis være gyldig mellem aftaleparterne, men aftalen skal ikke respekteres af tredjemand og heller ikke af afgiftsmyndighederne. Der vil derfor i sådanne tilfælde kunne blive tale om betaling af arveafgift for den, der skulle have arvet, hvis intet godkendt udkast havde foreligget, og om betaling af gaveafgift eller indkomstskat² for den, der modtager midlerne efter det som testamente godkendte udkast.

testamente

udkast

Grænserne mellem udkast og disposition har i praksis været prøvet i *UfR 1948.1074 H*, der er refereret foran i kap. VIII, 4.1. Ved dommen, der handlede om et nødstilfælde, godkendtes det – som det synes velvilligt – at der forelå en disposition. Se en lignende afgørelse i *UfR 1937.860 Ø*.

I *UfR 1922.32 Ø* havde arvingerne godkendt et udkast til testamente, der var udarbejdet af afdødes advokat, men som afdøde ikke havde nået at se og underskrive før sin død. Efter dette udkast skulle bl.a. en datters arv

1. Jfr. nedenfor i kapitel XIX, 1.

2. Se arveafgiftslovens § 44.

være særeje. Retten statuerede, at arven ikke ved det passerende lovligt var gjort til særeje, således at den måtte inddrages i datterens ægtefælles konkursbo.³

1. Nullitet

1.1. Nullitetstilfældene

De tilfælde af ugyldighed, hvor der i denne fremstilling antages at foreligge nullitet, kan opregnes således:

- Kap. VII, indl. – *lille barn – ganske afsindig person,*
- kap. IX, 2 – *mekanisk tvang – grovere former for voldelig, kompulsiv tvang,*
- kap. IX, 4 – *ingen viljesakt – falskt – oprettet på skrømt,*
- kap. X, 2 – *ulovligt fideikommis,*
- kap. X, 3 – *destruktion af større værdier eller anvendelse af disse på en ganske uantagelig måde,*
- kap. X, 4 – *ulovligt formål,*
- kap. X, 5 – *blancodelegation af hele testationskompetencen,*
- kap XI, 1 – *testation over tredjemands ejendele og*
- kap XI, 4 – *længstlevende i uskiftet bo testerer over arven efter førstafdøde.*
- kap IV. 4.4.2.

1.2. Retsvirkningerne

I nullitetstilfælde påser skifteretten på embeds vegne, at ugyldigheden bliver virkningsfuld. Bliver skifteretten under boets behandling opmærksom på muligheden af, at en af afdøde oprettet testamentarisk disposition kan være nullitet, skal skifteretten tage de nødvendige skridt for at forholdet kan blive nøjere afklaret.

Nullitet betyder, at testamentet er ugyldigt i enhver henseende – det behandles ved boets deling som om det *ikke eksisterede*. Vedtager arvingerne at bortse fra ugyldigheden, gælder det samme, som hvor der slet ikke foreligger noget testamente.

2. Anfægtelighed

Retsstillingen er væsentlig anderledes, når det ugyldige testamente er anfægteligt.

3. Efter de dagældende regler rådede manden over hele fællesboet

2.1. Anfægtelighedstilfælde

I de fleste praktisk forekommende ugyldighedstilfælde er testamentet alene anfægteligt, således navnlig ved de allerfleste habilitetsmangler, ved formmangler og ved overskridelser af testationskompetencen.

Et enkelt uvirksomhedstilfælde er ikke i loven klassificeret som ugyldighed nemlig bristende forudsætninger; retsreglerne derom svarer imidlertid ganske til, hvad der gælder for anfægtelige testamenter.

2.2. Anfægtelsen

Efter arvelovens § 55 kan indsigelse mod et testaments gyldighed rejses af enhver, som vil arve, hvis testamentet erklæres ugyldigt.

Det følger af § 55, at skifteretten eller eksekutor ikke på embeds vegne selv skal eller kan erklære testamentet ugyldigt. Skifteforvalteren eller eksekutor må i stedet drage omsorg for, at det søges afklaret, om den eller de, der ved at protestere mod testamentet kan bringe det til at falde, ønsker at gøre brug af denne beføjelse. Alle de pågældende potentielle arvinger må derfor *indkaldes* til en skiftesamling.⁴

§ 55

initiativet

Borum, Jur. 1964, s. 295 f, mente ikke, at skifteretten har pligt til at oplyse arvingerne om, at de kan bringe et formløst testamente til fald, blot ved at gøre indsigelse mod dets manglende form.⁵ Se dertil *Illum, UfR 1961, B*, s. 303 ff. De almindelige vejledningsregler i borgerlige sager, hvor en part møder uden at være repræsenteret ved advokat, jfr. retsplejelovens § 339, stk. 4, bør dog formentlig anvendes tilsvarende i sådanne tilfælde; se derom Kommenteret retsplejelov, s. 361 ff m. henvisninger. En selvmøder ved en dansk domstol synes som noget selvfølgelig at måtte gøres bekendt med sin retsstilling. Men den pågældende afgør naturligvis selv, om han vil rejse indsigelse mod testamentet. Møder den pågældende repræsenteret ved advokat, kan skifteretten være mere tilbageholdende, men bør dog have adgang til at gribe ind ved spørgsmålsstilling for at afhjælpe eventuelle fejltagelser.

Arvelovens § 55 bestemmer, at indsigelse kan rejses af enhver, der *vil arve*, hvis testamentet falder, dvs. af de legale arvinger eller af arvinger, som vil arve efter et tidligere testamente, der er eller bliver virksomt. »Vil arve« omfatter også, at den pågældende vil *arve mere*, end hvis testamentet ikke tilsidesættes, eller får en forøget *kvalitativ* arveret.

kredsen af påtaleberetigede

4. Således *Fisch-Thomsen, Jur. 1968*, s. 222.

5. Efter arveforordningen var det i tilfælde af mangler ved testamentets form ikke tilstrækkeligt at protestere mod den manglende form; det skulle i sådanne sager gøres gældende, at testamentet ikke var udtryk for testators sidste vilje.

Ved *umyndige arvinger* afgøres spørgsmålet om, hvorvidt der skal rejses indsigelse, af værgerne med skifterettens eller eksekutors tiltrædelse, jfr. værgebekendtgørelsens § 27, stk. 2.⁶

Det fremgår af arvelovens § 71, stk., 2, 1. pkt., at *justitsministeriet* kan rejse indsigelse mod et anfægteligt testamente, hvis arven vil tilfalde statskassen i tilfælde af testamentets tilsidesættelse.

Ved *UfR 1970.747 H* godkendte Højesteret, at en person, som havde *indgivet andragende* til justitsministeriet om afståelse af arven efter § 71, stk. 2, 2. pkt.,⁷ kunne anke en dom om et testamentes gyldighed.

En arvinges *konkursbo* kan ifølge konkurslovens § 34, stk. 2, ikke rejse indsigelse mod et testamente, der begrænser skyldnerens arv. Bestemmelsen er begrundet med, at det er et personligt anliggende – der ikke bør kunne varetages af arvingens kreditorer – om arvingen ønsker at forhindre arveladerens vilje i at blive ført ud i livet, se konkursbetænkning II, 1973, s. 99. Reglen i § 34, stk. 2, gælder måske ikke for testamentariske bestemmelser om, at skyldnerens arv skal *båndlægges*, idet skyldnerens arv ikke kan siges at blive begrænset ved en båndlæggelse, se *Mogens Munch, Konkurslovskommentaren* 1984, s. 276.

2.3. Retsvirkningerne

Anfægtes testamentet af en dertil berettiget, bliver det helt eller delvis ugyldigt.

helt eller
delvis

Hvor ugyldighedsgrunden alene angriber *en enkelt* af testamentets bestemmelser, f.eks. hvor en bestemmelse om et legat bortfalder på grund af testators vildfarelse om den indsattes personlige forhold, forbliver resten af testamentets bestemmelser gyldige. Rammer ugyldighedsgrunden derimod *hele* testamentet, som tilfældet normalt vil være ved habilitetsmangler og formmangler, bliver hele testamentet ugyldigt.

overfor
hvem?

Såvel når ugyldigheden alene rammer en enkelt bestemmelse, som når den rammer hele testamentet, må det antages, at uvirksomhed indtræder ikke blot i relation til den eller de arvinger, *der har rejst indsigelse* mod testamentet, men også med virkning for de *øvrige* arvinger eller andre, der berøres af testamentets bestemmelser. Der er dog intet til hinder for, at de *øvrige* arvinger kan godkende testamentet helt eller delvis, således at ugyldigheden bliver partiel.

Eksempel: Ved et vidnetestamente oprettet for blot ét vidne, har testator, der efterlader sig en datter og en søn, bestemt at C og D skal arve hver 100.000 kr. Boets formue er 200.000 kr. Sønnen protesterer mod testamentet på grund af manglende form. Datteren godkender, at der ses bort fra

6. Har situationen karakter af arveafkald, må statsamtets godkendelse indhentes, *Danielsen*, s. 271 m. henvisninger.

7. Se om reglerne nedenfor i kap. XIX, 1.

formmanglen, men forlanger sin tvangsarv udbetalt. I forhold til sønnen er testamentet ugyldigt i sin helhed. Han arver derfor 100.000 kr. I forhold til datteren ses der bort fra formmanglen, hvorimod kompetencemanglen må respekteres. Hun får derfor 50.000 kr. C og D får hver 25.000 kr., medmindre en fortolkning af testamentet måtte give holdepunkter for en anden fordeling mellem dem.

Skattemyndighederne respekterer anfægtelige dispositioner – herunder også afdødes mundtlige udtalelser – når disse ønskes lagt til grund for skiftet af arvingerne.⁸

I praksis forekommer det hyppigt, at arvingerne respekterer ensomme formløse *indbofordelingsfortegnelser*,⁹ indsættelser på konti i pengeinstitutter på den pågældendes navn, påtegninger på værdipapirer, sedler i skuffer med sølvtøj eller på malerier o.s.v., eller mundtlige udtalelser fra den afdøde.

formløse
dispositioner

Er en sådan formløs disposition ikke ensom, idet den er *meddelt den pågældende* eller dennes interessebærer, foreligger en gave, der ubetinget må respekteres, hvis det – uden at være en dødslegave – er en livsgave, hvorimod den skal bedømmes efter testamentsreglerne, hvis det er en dødslegave.

8. *Thøger Nielsen, Indkomstbeskatningen 1965*, s. 303 ff m.h. til administrativ praksis og *Bjørn, Hulgaard og Michelsen, Lærebog om indkomstskat*, 5. udg., s. 612 m.h.

9. Se derom i kapitel VIII, 5.

Båndlæggelse ved testamente. Rentenydelseskapitaler

1. Almindelig orientering

Ved *båndlæggelse* forstås, at en kapital sættes fast, således at dens ejer ikke kan råde over den ved retshandler inter vivos men alene oppebære indtægterne, og således, at kapitalejernes kreditorer ikke kan søge fyldestgørelse i kapitalen, så længe båndlæggelsen varer.

begreber

Ved *rentenydelse* forstås, at en person, der ikke er ejer af en vis kapital, er tillagt retten til at oppebære kapitalens indtægter.

Det centrale ved begge disse retsinstitutter er, at en person sikres en forsørgelse. Selv om tiderne i nogen grad kan siges at være løbet fra disse institutioner, og der fornylig har været overvejelser fremme om at afskaffe reglerne om båndlæggelse af tvangsarv, spiller institutterne stadig en ikke ringe praktisk rolle.¹

Det er derfor nødvendigt at have kendskab til disse regler, der er integreret i reglerne om testamenter.

tilblivelse

Båndlæggelsesinstituttet er et separat dansk-norsk retsinstitut, der blev udviklet i bevillingspraksis under Enevælden fra omkring år 1700, ved at der meddeltes konfirmation (godkendelse) på bestemmelser derom i testamenter eller gavebreve.

Fra omkring år 1850 har det ligget fast, at en person ikke gyldigt kunne opnå konfirmation på en bestemmelse om båndlæggelse af sine egne midler, såkaldt *selvbåndlæggelse*.

1. En stikprøveundersøgelse i 1970 tydede på, at der var båndlæggelsesklausuler i godt 5% af alle testamenter, *Danielsen, UfR 1974 B*, s. 185 f. Resultatet blev bekræftet ved testamentesundersøgelsen i 1984; ca 7% af testamenterne indeholdt bestemmelse om enten båndlæggelse (ca. 5%) eller rentenydelse (ca. 2%).

arvefor-
ordningen

Arveforordningen af 1845 gav ved § 28 forældre adgang til at få konfirmation på en testamentarisk bestemmelse om båndlæggelse, af deres børns arv. Før end konfirmation meddeltes, skulle der indhentes erklæringer fra to med forholdene bekendte personer om båndlæggelsens hensigtsmæssighed. § 28 angik alene båndlæggelse af tvangsarv. Konfirmation meddeltes kun, hvis båndlæggelsen måtte antages at være til barnets tarv. De formål som anerkendtes – og som stadig spiller en vis rolle i nutidig ret – var først og fremmest at sikre arvingen indtægten af formuen for livstid, når arvingen på grund af manglende forretningskyndighed, umodenhed eller letsindighed var mindre egnet til selv at bestyre denne. Arvingens unge alder kunne dernæst i sig selv begrunde en båndlæggelse. Frygten for, at døtres ægtemænd skulle formå dem til uheldige dispositioner, var ligeledes en anerkendt begrundelse. Endelig har også hensynet til at beskytte børnebørns fremtid været accepteret som grundlag for en båndlæggelse af arven for første generation. I praksis fandt båndlæggelse dog også sted, hvor formålet blot var at sikre arvingen et livsvarigt underhold gennem den faste indtægt, der ville fremkomme ved forvaltningsinstitutionens forsigtige administration af kapitalen. Båndlæggelse ved gavebrev eller af friarv ved testamente kunne ske uden konfirmation.

arveloven
tvangsarv

Fra arveloven af 1963 afskaffedes konfirmationssystemet ved båndlæggelse af *tvangsarv*; i stedet kan arvingen nu søge en testamentarisk bestemmelse om båndlæggelse af tvangsarv tilsidesat, jfr. § 59, stk. 1. Samtidig blev de regler om båndlæggelsens retsvirkninger, der var dannet gennem bevillingspraksis, i teori og retspraksis, med visse justeringer kodificeret i arvelovens §§ 61-64. Adgangen til en nærmere lovreguleret båndlæggelse af livsarvingers tvangsarv er en særlig udvidelse af arveladerens almindelige testationskompetence, se § 26, stk. 1, idet denne som hovedregel netop ikke omfatter tvangsarv.

friarv

Reglerne om båndlæggelse af *friarv*, der havde udviklet sig sideløbende med reglerne om båndlæggelse af tvangsarv, blev også lovfæstet ved arveloven, se § 65, men fortrinsvis i form af udfyldningsregler, der gør reglerne om båndlagt tvangsarv anvendelige, når testamentet ikke indeholder andre forskrifter. Denne forskel til reglerne om tvangsarv er en følge af arveladerens frie testationskompetence. Visse mindstekrav til den ved testamentet etablerede ordning må dog være opfyldt, jfr. nærmere nedenfor under 3.

gaver

Bortset fra bestemmelsen i Rpl's § 514 om eksekutionsfritagelse for båndlagte *gaver* findes ingen lovregler om båndlagt gave. Som ved båndlagt friarv vil retsvirkningerne i øvrigt i vidt omfang afhænge af, hvad der er fastsat i gavebrevet.²

2. Se om båndlæggelse ved gavebrev nærmere *Båndlæggelsesinstitutionen* i dansk ret 1958, side 161 ff, *Beænkning om udlæg og udpantning 1971*, side 86 f og *Taksøe-Jensen, Udlæg*, side 116 f.

Der findes ingen hjemmel til, at en arvelader kan fastsætte, at indtægtsnydelsen af hans arvingers tvangsarv skal tillægges andre. *Rente-nydelse* kan derfor kun etableres ved friarv.

rentenydelse

2. Båndlæggelse af tvangsarv

Reglerne om båndlæggelse af *tvangsarv* findes i arvelovens §§ 58-64, der finder anvendelse, hvor arveladeren er død efter den 31. marts 1964.³ Ved gennemgangen er det naturligt først at se på betingelserne for, at en båndlæggelse gyldigt kan etableres.

2.1. Betingelser

Efter § 58, stk. 1, kan en arvelader ved testamente bestemme, at den tvangsarv, som tilfalder en livsarving efter ham, helt eller delvis skal båndlægges, når han finder dette stemmende med arvingens tarv.

2.1.1. Arv efter arveladeren

Kompetencen tilkommer *arveladeren* for arven efter ham. Den efterlevende ægtefælle, der hensidder i uskiftet bo, kan derfor ikke båndlægge arven efter den førstafdøde, se arvelovens § 15, stk. 2, og foran i kapitel XI, 4. Overskridelser medfører ugyldighed som nullitet.

Det antages dog, at en ægtefælle ved testamente kan delegere sin beføjelse til at båndlægge til den længstlevende ægtefælle, jfr. *UfR 1909.334*, der dog kun drejede sig om længstlevendes udvidelse af en truffen bestemmelse om tidsbegrænset båndlæggelse, således at båndlæggelsen blev livsvarig. Se også *arvelovsudvalgets betænkning 1961*, side 116. Det vil så vidt ses være ubetænkeligt og hensigtsmæssigt at anerkende også en fuldstændig delegation af kompetence til båndlæggelse eller til ophævelse af båndlæggelse til ægtefællen.⁴ Efter almindelig opfattelse kan delegation ikke ske til ekskutor i disse tilfælde.⁵

2.1.2. Ved testamente

Båndlæggelse af tvangsarv sker ved *testamente*. Der må enten foreligge et gyldigt testamente eller et anfægteligt testamente, som ikke an-

3. Er arveladeren død før denne dato, må der søges om konfirmation efter de ældre regler på en bestemmelse om båndlæggelse af arven efter førstafdøde, når der skiftes efter uskiftet bo, se *UfR 1965.195 Ø*.

4. Forsigtig *Danielsen*, side 283 med henvisninger.

5. *Båndlæggelsesinstituttet* side 45: sammenlign tillige foran kapitel X, 5.

fægtes af nogen dertil berettiget.⁶ Selv et mundtligt testamente må i så fald anerkendes, når blot fyldestgørende bevis føres for, at der forelå en egentlig disposition fra afdødes side.

2.1.3. Livsarvingers tvangsarv

Kun *livsarvingers tvangsarv* kan båndlægges efter arveloven – ikke ægtefællens tvangsarv.⁷

Hvor der i en adoptionsbevilling, udstedt i medfør af 1923-loven, er taget *testationsforbehold*, er adoptivbarnet ikke tvangsarving, og hele arven kan båndlægges efter reglerne om båndlæggelse af friarv: således ØL kendelse af 19. maj 1978,⁸ der tilsidesatte skifterettens kendelse om ophævelse af en båndlæggelse efter § 59.

Har et barn givet *arveafkald* på sin arv efter forældrene uden at forbeholde sine børns arveret – se herved § 31 – er testamentarisk arv til børnebørnene friarv. Er derimod børnebørnenes arveret fuldt ud forbeholdt, er de tvangsarvinger efter bedsteforældrene. En livsarving kan også give afkald på sin stilling som tvangsarving uden i øvrigt at give afkald på sin legale arveret.⁹ I så fald kan forældrene båndlægge livsarvingens arv efter reglerne om båndlæggelse af friarv. Endelig kan en livsarving i konsekvens af det sagte så vidt ses også give totalt afkald på egen arv og afkald på sine livsarvingers tvangsarveret men forbeholde disses legale arveret.¹⁰

Er efter testamentet »halvdelen af en arvinges arv« blevet båndlagt, antages denne del af arven at være friarven, jfr. *UfR 1977.770 Ø*.

2.1.4. Stemvende med arvingens arv

Uanset at § 58, stk. 1, udtaler, at arveladeren skal finde båndlæggelse for *stemvende med arvingens arv*, behøver arveladeren ikke at angive nogen som helst begrundelse for båndlæggelsen i testamentet. Ikke desto mindre har kravet betydning gennem *fritagelsesreglen* i lovens § 59, hvorefter arvingen kan få bestemmelsen om båndlæggelse tilsidesat, såfremt han godtgør, at han er i stand til på forsvarlig måde at råde over arven på egen hånd. Afgørelser derom træffes af skifteretten; arvingen har bevisbyrden.

6. I disse tilfælde kan måske også en arvinges konkursbo anfægte testamentet, jfr. foran kapitel XIII, 2.2.; dette må vel dog ske inden for de frister, der gælder for omstødelse af afkald på falden arv, jfr. KKL. § 65.

7. Cfr. herved de før arvelovens ikrafttrædelse meddelte konfirmationer på bestemmelser om båndlæggelse af enkers bos- og arvelod, der stadig er gyldige, jfr. § 78. Reglerne er udførligt omtalt i *Båndlæggelsesinstituttet*, side 119-136.

8. Citeret af *Danielsen* i *UfR 1979 B*, s. 385.

9. Se *Borum* side 66; *Ernst Andersen*, side 196 og *Graversen* og *T. Svenné Schmidt m.fl.*, *Arveret*, s. 75 samt nedenfor kap. XX, 2.2.

10. Anderledes dog formentlig den ældre dom *UfR 1874*. 513, H, der dog på grund af proceduren ikke kunne afgøres som teksten. Se i det hele nedenfor kap. XX 2.2.

Retspraksis om tilsidesættelser efter § 59, stk. 1, er meget lempelig. På grundlag af undersøgelser af trykt og utrykt retspraksis, refereret i *UfR 1974 B*, side 186 ff, og *UfR 1979 B*, side 384 ff, fastslår *Danielsen i Arvelovskommentaren*, at en arving efter nyere praksis har store muligheder for at få tvangsarven frigjort, hvis hans forhold ved arveladerens død ikke adskiller sig negativt fra det normale. Der skal i hvert fald ved arveløb af begrænset størrelse noget særligt til i retning af manglende økonomisk sans, økonomisk uføre eller »bohemeagtig« levevis hos arvingen eller dennes ægtefælle, før båndlæggelsen opretholdes.¹¹

Har en myndig arving over for arveladeren *samtykket* i båndlæggelsen, er han i almindelighed afskåret fra at søge bestemmelsen om båndlæggelse tilsidesat efter § 59. Dog kan forudsætningerne for et samtykke ret let være bristede, navnlig når der er gået lang tid fra samtykket blev meddelt, eller hvor formuen siden er blevet meget væsentligt formindsket.

Efter § 59, stk. 2, kan en båndlæggelse ikke tilsidesættes efter stk. 1 for tiden før arvingens fyldte 25. år.

§ 60 stiller endvidere krav om, at arvingen snarest muligt rejser sit krav om tilsidesættelse over for skifteretten. Er arvingen ikke fyldt 25 år, skal kravet rejses snarest muligt efter at arvingen har nået denne alder.

Selv om arvingen fritages for båndlæggelse af tvangsarven, må en bestemmelse om båndlæggelse af friarven dog effektueres, medmindre denne del af arven er af ringe værdi, jfr. § 58, stk. 2.

2.1.5. Fritagelse på grund af »ringe værdi«

Er arven af *ringe værdi*, kan justitsministeren dog fritage for opfyldelse af den trufne bestemmelse om båndlæggelse, § 58, stk. 2. Reglen angår efter § 65 også friarv.

Efter ministeriets praksis kan fritagelse i almindelighed ventes meddelt, hvor nettoarven ikke overstiger for tiden ca. 55.000 kr. Ejer arvingen i forvejen båndlagte midler, bedømmes kapitalerne samlet. Heller ikke efter nyeste praksis kan frigivelse af kapitaler, der er under beløbsgrænsen, ventes meddelt, såfremt arvingen findes åbenbart uskikket til at råde over arven. Allerede effektuerede båndlagte kapitaler under den nuværende beløbsgrænse kan måske i visse tilfælde tænkes frigivet efter en samlet vurdering, hvori også kan indgå overvejelse om arvingens behov for at kunne råde over arven ud fra et velfærdssynspunkt, jfr. § 63.

2.1.6. Fritagelse efter permutationsreglen

Arvelovens § 69 giver justitsministeriet beføjelse til – navnlig hvis forholdene har forandret sig – at tillade sådanne afvigelser fra et testamente, som

11. Sml. herved med de hensyn – omtalt foran under 1. – der tidligere kunne begrunde, at en båndlæggelsesbestemmelse blev konfirmeret.

ikke væsentligt fraviger testationens formål og karakter, når testator har pålagt en arving en bestemt anvendelse af arven eller indskrænkninger i rådigheden over denne, og hensynet til arvingens tarv taler derfor.

Selvom denne regel om justitsministeriets såkaldte *permutationsret*, der efter motiverne bl.a. skulle være anvendelig på bestemmelser om stiftelsers og legaters formål,¹² efter forarbejderne ikke var tænkt anvendelig på bestemmelser om båndlæggelse, har ministeriet i nogle ganske få tilfælde frigivet båndlagte kapitaler – og såvel friarv som tvangsarv – med hjemmel i permutationsbestemmelsen. Disse frigivelser angår imidlertid alle båndlæggelser fra tiden før 2. verdenskrig, effektueret på et helt ekstraordinært grundlag.

2.2. Retsvirkninger

Den grundlæggende ide bag båndlæggelsesinstituttet er som nævnt at sikre ejeren indtægterne af kapitalen og bevare denne ved en forsigtig administration. Kreditorforfølgning i kapitalen må derfor afskæres. Set med ejerens øjne er den nødvendige pris derfor, at rådigheden *inter vivos* så til gengæld ophæves for ham og henlægges til andre.

Arveladeren kan ved testamente træffe bestemmelser, der har betydning for båndlæggelsens *omfang* og *tidsmæssige* udstrækning. Det kan således fastsættes, om tvangsarven skal båndlægges helt eller delvis – se § 58, stk. 1, – og om båndlæggelsen skal være livsvarig eller tidsbegrænset, f. eks. til arvingens fyldte 35. år, eller at udbetaling skal ske ved bestemte begivenheders indtræden, f. eks. ved en uddannelses tilendebringelse eller ved et ophør af samliv med en bestemt person, § 64, 1. pkt.

I øvrigt følger retsvirkningerne af, at tvangsarv båndlægges – eller om man vil båndlæggelsens retlige indhold – af loven.

2.2.1. Rådighed *inter vivos*

urådigheden

Når arven er båndlagt, kan arvingen *ikke råde* over kapitalen i levende live, men alene hæve renten, § 62, stk. 1.

Sælger eller pantsætter arvingen således de båndlagte midler, er dispositionen uvirksom og tredjemand erhverver ingen ret over kapitalen. Forvaltningsinstituttet skal nægte at notere en transport. Dette gælder også for dispositioner over endnu uforfalden rente eller udbytte, *UfR 1933.973 Ø* og *UfR 1944.1162 H*, jfr. *UfR 1943.1021*.

indtægter

Derimod får arvingen fri rådighed over *forfaldne renter og udbytte*. En

12. Se *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 159-161, *arvelovudvalgets betænkning*, s. 127-128 samt *Ernst Andersen, Legater og Stiftelser 1962, Arveret*, s. 182-186 og nu fondslovens kap. 9.

bestemmelse i testamentet om, at renter af kapitalen skal lægges til denne, vil derfor være ugyldig, idet § 62, stk. 1, om tvangsarv er præceptiv.

Afgrænsningen mellem kapital og indtægt foretages sådan, at kursgevinst på obligationer og pantebreve og værdistigning på aktier, herunder friaktier, fondsaktier og tegningsret, jfr. *UfR 1912.516 H*, jfr. *UfR 1911.822*, er kapital, medens rente og udbytte er indtægt. Efter administrativ praksis er hele gevinsten på præmieobligationer indtægt.¹³

Urådigheden over kapitalen ville ikke blive særlig effektiv, hvis arvingen selv var i besiddelse af midlerne. § 61, stk. 1, bestemmer derfor, at tvangsarv kun kan båndlægges i en *forvaltningsafdeling*, der er knyttet til et pengeinstitut, og som justitsministeren har godkendt dertil. Dette er ensbetydende med, at de båndlagte pengemidler¹⁴ *indleveres* til forvaltningsafdelingen, og at denne *bestyrer* midlerne.

forvaltnings-
afdelingen

Ved bekendtgørelse nr. 78 af 25. februar 1986 om anbringelse af umyndiges midler og båndlagt arv er der fastsat nærmere regler om forvaltningsafdelingernes bestyrelse, herunder regler om anbringelse af midlerne. Ved denne kan der tages et vist hensyn til bestemmelser i arveladerens testamente, se bekendtgørelsens § 4, stk. 1.

2.2.2. Retsforfølgning

I den *båndlagte kapital* kan der ikke søges fyldestgørelse af arvingens kreditorer, så længe båndlæggelsen varer. Det samme gælder for *uhævede renter* eller andre indtægter, medmindre der er forløbet mere end 6 måneder fra forfaldsdagen, § 62, stk. 2.

Reglen gælder såvel for udlæg som for konkurs. Den kan ikke omgås ved, at der gøres udlæg med respekt af båndet. Renter, arvingen hæver under sin konkurs, tilkommer ham selv personligt uden om konkursboet, Kkl. § 34, stk. 1; først hvis renterne indestår uhævede i mere end 6 måneder, kan konkursboet forlange dem udbetalt.¹⁵

Ved inddrivelse af *underholdsbidrag* kan der dog gyldigt gives pålæg om tilbageholdelse af såvel uhævede forfaldne renter og udbytte som uforfaldne renter og udbytte.¹⁶ Det er tvivlsomt, om en tilsvarende regel gælder ved skatteinddrivelse.¹⁷ Om *modregning* se *UfR 1965.408 H*, jfr. *ND*

13. Se i øvrigt *Gomard, Aktieselskabsret*, 2. udg. 1970, s. 238 ff, og *Danielsen*, s. 319 f med henvisninger.

14. Om fast ejendom se nedenfor under 2.3.3.

15. *Mogens Munch, Konkurskommentaren*, 4. udg., s. 275, *Danielsen*, s. 322; anderledes *Kierkegaard*, *Jur.* 1967, s. 397.

16. *Lovbekendtgørelse om inddrivelse af underholdsbidrag*, nr. 567 af 16. november 1978 § 5, stk. 1, 3. pkt.

17. *Danielsen*, s. 323 m. h.

1965.140: I almindelighed ikke modregningsadgang over for krav på udbytte af båndlagte midler.¹⁸

En særlig undtagelse fra reglen om, at den båndlagte kapital er uangribelig for arvingens kreditorer, blev indsat i § 62, stk. 4, hvorefter det ved dom *kan* bestemmes, at båndlæggelsen ikke skal være til hinder for, at midlerne anvendes til dækning af krav på *erstatning eller godtgørelse*, som arvingen har pådraget sig ved en forsætlig eller uagtsom¹⁹ forvoldt skade på person eller gods. Der kan ved det skøn, retten skal udøve, tages hensyn til egen skyld hos skadelidte, til skadelidendes og arvingens økonomiske forhold, arvingens forsørgelsespligter og om skaden dækkes af en forsikring. Reglens grundlæggende ide er at undgå stødende tilfælde, hvor arvingen f.eks. i kraft af sin indtægtsnydelse er meget velhavende, og skadelidte ikke kan få et tab dækket.²⁰

2.2.3. Særligt om fast ejendom

Med justitsministeriets tilladelse og arvingens samtykke kan båndlæggelse med eller uden støtte i testamentet ske i andre aktiver end fastsat i anbringelsesbekendtgørelsen, således også i *fast ejendom*, enten straks ved arveudlægget eller i forbindelse med en frigivelse af midler efter § 63.

Båndlægges hele ejendommen, sker det ved, at der på ejendommen tinglyses en *deklaration* gående ud på, at den ikke uden statsamtets godkendelse må sælges eller behæftes ud over de ved arveudlægget eller erhvervelsen indestående prioriteter, og at den ikke skal kunne gøres til genstand for retsforfølgning undtagen fra panthavernes side og for påhvilende skatter og afgifter til det offentlige, samt at provenuet i tilfælde af salg eller pantsætning skal indsættes i og båndlægges i en godkendt forvaltningsafdeling. Ejendommens værdistigning bliver i så fald omfattet af båndlæggelsen. Andre kreditorer end panthaverne og det offentlige for skattekrav m.v. er afskåret fra at foretage retsforfølgning mod ejendommen.²¹

Båndlæggelse kan i stedet gennemføres ved udstedelse af et *ejerpantebrev* lydende på et bestemt beløb, der svarer til forskellen mellem ejendommens vurderingssum og de prioriteter, arvingen skal overtage. Det tinglyste ejerpantebrev indlægges derpå i forvaltningsafdelingen og båndlægges. Arvingen opnår ved en sådan ordning, at ejendommens værdistigning ikke falder ind under båndlæggelsen, ligesom han bevarer retten til at belåne og sælge ejendommen. I denne kan der også foretages kreditorforfølgning.

18. Spleth i *UfR 1965 B*, side 254.

19. Cfr. krav efter husbondsansvarsreglen i Danske Lov 3-19-2.

20. Speciallitteraturen er citeret hos *Danielsen*, side 327 ff.

21. Om indfrielse af og afdrag på prioriteter med frie midler se *Danielsen*, side 314 med henvisninger.

2.2.4. Ophør

Båndlæggelsen ophører senest ved arvingens *død*. Arveladeren kan efter § 26, stk. 1, som hovedregel slet ikke disponere over tvangsarven ved testamente, og udvidelsen ved arvelovens kapitel II hjemler ikke adgang til at gå videre end til at båndlægge arven for arvingens livstid. Ved arvingens død udbetales den for livstid båndlagte kapital derfor til arvingens dødsbo, frigjort for båndet.

død

Ophører båndlæggelsen efter bestemmelse i testamentet tidligere, udbetales den båndlagte kapital arvingen til dennes frie rådighed.²²

tidsbegrænset

Frigivelse af båndlagte midler kan imidlertid efter arvelovens § 63 også ske, når det er en *velfærdssag* for arvingen.

frigivelse

Frigivelsen skal tjene et bestemt angivet formål, som er rimeligt og anerkendelsesværdigt, og som ikke kan opnås på anden måde. I skønnet indgår kapitalens størrelse, vedkommendes alder og personlige økonomiske forhold. Navnlig ønsket om erhvervelse af en bolig eller en bedre bolig har ført til frigivelser i mange tilfælde. Det kan i sådanne tilfælde gøres til et vilkår for frigivelsen, at den for midlerne indkøbte ejendom båndlægges ved tinglysning af deklaration derom, eller mere almindeligt, at der udstedes og indleveres et pantebrev, der båndlægges, jfr. foran 2.3.3. En oversigt over administrativ praksis om andre formål end erhvervelse af bolig findes hos *Danielsen*, side 329-338.

2.2.5. Rådighed mortis causa

Arvingen kan disponere over den båndlagte kapital ved *testamente* efter de almindelige regler, idet båndlæggelsen senest ophører ved arvingens død.

2.2.6. Særeje

Efter § 62, stk. 3, er båndlagt arv *særeje*, medmindre andet er bestemt ved testamente. Dette gælder selv om bestemmelsen om båndlæggelse tilsidesættes i medfør af § 59, jfr. § 62, stk. 3, 2. pkt. Reglen gælder efter § 78, stk. 1, 2. pkt. kun, når arveladeren er død efter den 31. marts 1964, uanset hvornår testamentet måtte være oprettet.²³

Hvorledes retsstillingen i øvrigt skal være efter ophør eller fritagelse er stærkt omtvistet.²⁴

Det drejer sig om tre tilfældegrupper:

- a) tidsbegrænset båndlæggelse, jfr. § 64,
- b) frigivne midler efter velfærdsreglen i § 63,
- c) fritagne kapitaler under for tiden ca. 55.000 kr., jfr. § 58, stk. 2.

22. Se om kompetenceforholdene arvelovens § 64.

23. Anderledes *Ernst Andersen, Familieret* 1964, side 117.

24. Se oversigten over litteraturen derom hos *Danielsen*, side 323 f.

Motiverne udtaler side 120, at man primært ville indføre reglen for at undgå vanskeligheder ved separation og skilsmisse, jfr. højesteretsdommen *UfR 1954.990*. Det hedder derefter: »Det vil normalt være arveladerens ønske, at båndlagt arv skal være særeje, og findes der ingen bestemmelse herom i testamentet, vil det sikkert ofte skyldes en forglemmelse. Selv om båndlæggelsen tilsidesættes i medfør af § 59, bør arven være særeje. Det samme gælder selvsagt også, såfremt der senere sker udbetaling af den båndlagte arv i medfør af § 63.«

Med denne klare motivudtalelse kan man så vidt ses vanskeligt komme uden om, at arven vil være særeje efter båndlæggelsens ophør i b)-tilfældene. Det kan jo i disse tilfælde i øvrigt dreje sig om betydelige midler, der f.eks. placeres i fast ejendom. Det forekommer endvidere nærmest uantageligt, om arven ikke tillige skulle være særeje efter en tidsbegrænset båndlæggelse. Ingen, der ser bestemmelsen i § 62, stk. 3, 2. pkt., og læser motiverne, vil regne med, at det er nødvendigt at optage en udtrykkelig bestemmelse om særeje i testamentet for disse tilfælde. Tilbage bliver c)-gruppen = § 58, stk. 2, tilfældene. Også her vil testator gå ud fra, at arven bliver båndlagt og derfor ikke være foranlediget til at optage en udtrykkelig bestemmelse om særeje. Selv om det her vil dreje sig om mindre værdier, kan en særejebestemmelse meget vel få praktisk betydning for de pågældende. Arven bør derfor være særeje i alle de nævnte tilfælde. Der er ikke praksis.

Peter Vesterdorf i *T. Svenné Schmidt m.fl. Arveret*, s. 190 f antager i forlængelse af *Graversen m.fl., Familieret*, side 338, at den en gang båndlagte arv bliver særeje trods en senere frigivelse, men at den straks fritagne arv altid er fælleseje.²⁵

En indirekte forskrift om særeje i medfør af § 62, stk. 3, omfatter kun kapitalen, ikke *indtægten*, om hvilken de almindelige regler i *ÆRL* § 21 finder anvendelse.²⁶

Særeje i medfør af § 62, stk. 3, kan ikke *ophæves* ved ægtepagt uden særlig hjemmel dertil i testamentet, idet sådant særeje naturligt må sidestilles med særeje stiftet ved en udtrykkelig testamenterisk bestemmelse, jfr. derom *ÆRL* § 21, stk. 1, nr. 2, og *Person-, Familie- og Arveret*, side 102. Se tvivlende *Danielsen*, side 325 m.h.

Efter justitsministeriets praksis kan særeje stiftet ved testamente ikke ophæves ved, at ejerægtefællen ved en gaveægtepagt overfører særejet til den anden ægtefælle. En sådan ægtepagt kan ikke ventes godkendt.²⁷

25. Kritisk *Danielsen*, side 324.

26. *Person-, Familie- og Arveret*, side 94-100.

27. *Justitsministeriets sag* 7. kt. 1973-4129-2.

3. Båndlæggelse af friarv

Friarv kan ved testamente båndlægges, uanset om den tilfalder livsarvinger, ægtefælle eller andre. Reglen i § 59 om tilsidesættelse af båndlæggelsesbestemmelser kan ikke anvendes for friarvs vedkommende.

Derimod gælder reglerne i § 58, stk. 2, om fritagelse for båndlæggelse af arvelodder af ringe værdi, i § 63 om frigivelse ud fra et vel-færdssynspunkt og i § 62, stk. 4, om retsbrudsgæld også – *ufravigeligt* – for friarv, se § 65.

De øvrige regler om båndlæggelse finder *deklaratorisk* anvendelse, det vil sige de gælder, medmindre andet er bestemt ved testamentet, § 65, 2. pkt. Dette vil f.eks. gælde anbringelsesreglerne eller reglerne om, at renten skal udbetales, hvor det f.eks. i stedet gyldigt kan bestemmes, at renten en vis tid skal lægges til kapitalen.

En vis begrænsning i arveladerens frihed følger dog af almindelige retsgrundsætninger, der har fundet udtryk i retsplejelovens § 514, stk. 3 for så vidt angår båndlagt gave. Det vil ikke kunne bestemmes gyldigt, at arvingen kan råde frit, men at hans kreditorer ikke kan søge fyldestgørelse i arven. For at kreditorbeskyttelse skal kunne opnås, må arvingens rådighed være snævert begrænset og omgærdet med særlige sikkerhedsforanstaltninger.²⁸

Arvingens adgang til at råde *mortis causa* kan være udelukket ved bestemmelse i testamentet, jfr. straks nedenfor.

præceptive
regler

deklaratoriske
regler

rpl. § 514,
stk. 3

4. Rentenydelseskapitaler

4.1 Grundlaget. Typerne

Når en person ved testamente eller gave får tillagt retten til indtægterne af en vis kapital, men ikke selv får ejendomsretten til denne, taler man om rentenydelse. En sådan *opsplitning* mellem indtægtsnydelse (brugsret) og ejendomsret er der ikke nogen hjemmel i arveloven til, at arveladeren kan foretage ved testationer over arvingernes tvangsarv, medmindre da tvangsarvingerne giver afkald på retten til tvangsarv.

begreb

Eksempel: Arveladeren er ugift og efterlader sig et barn og 500.000 kr. Han kan ved testamente råde over det halve af sin formue, jfr. § 25, og derfor gyldigt bestemme, at f.eks. hans samlever skal have rentenydelsen af friarven = 250.000 kr., medens selve kapitalen ved hans død eller senere skal tilfalde andre, f.eks. barnet. De øvrige 250.000 kr. tilfalder barnet som tvangsarv.

²⁸ *Mogens Munch*, UfR 1981, B, side 167 f, og *Gomard, Fogedret*, 3. udg. 1981, side 119.

Giver barnet nu imidlertid afkald på sin tvangsarveret, kan arveladeren træffe bestemmelse om en rentenydelse for samleveren for hele arven på 500.000 kr.

typerne

Når talen er om *friarv*, er arveladerens adgang til at disponere meget fri. Han kan f.eks. bestemme, at kapitalen straks skal tilfalde A, og at B, C og D skal have *rentenydelsen* successivt efter hverandre på livstid eller på åremål, eller at de skal have rentenydelsen sideordnet i et vist forhold o.s.v.; i så fald taler man om rentenydelse med *udlagt kapitalejer*. Testator kan i disse tilfælde vælge mellem, om han vil fastsætte, at kapitalen skal båndlægges for A, eller om den skal bestyres på anden måde, medens andre er rentenydere. En arvelader kan også bestemme, at kapitalen indtil videre skal tilhøre hans bo og først falde i arv, når rentenydelsen ophører; man taler da om rentenydelse *uden udlagt kapitalejer*. Ja, arveladeren kan endog indsætte flere til at være kapitalejere efter hverandre, medens andre helt eller delvis har rentenydelsesretten. En grænse sættes dog af reglen i arvelovens § 68 om, at flere ufødte efter hinanden ikke gyldigt kan indsættes, heller ikke til at være rentenyderne.²⁹

praktisk
udbredelse

Rentenydelser har tidligere været brugt i en del tilfælde, hvor testator ønskede at sikre en bestemt persons – f.eks. en husholderskes – *forsørgelse*, men ikke ønskede at begunstige den pågældendes arvinger.

Under den økonomiske krise i 1970-erne og 1980-erne er der endvidere oprettet en del testamenter, hvor navnlig forældre har ønsket at sikre en *insolvent* arving. Dette kan gøres ved et arveafkald kombineret med en testamentarisk bestemmelse, der eventuelt tillige kan gøres uigenkaldelig, om, at f.eks. sønnen får rentenydelsen af arven for sin livstid, men således, at kapitalen tilfalder andre, f.eks. den pågældendes børn eller ægtefælle, og eventuelt båndlægges. Når arven derefter falder, undgås det, at kapitalen kan tilfalde sønnens kreditorer; og rentenydelsen kan heller ikke tilegnes af kreditorerne, jfr. nedenfor. Arveafkaldet må imidlertid meddeles inden arven falder, idet det ellers vil være omstødeligt efter konkurslovens § 65 i sønnens eventuelle konkursbo.³⁰ Sådanne ordninger kan næppe siges at være uetiske over for kreditorerne, fordi kreditgivning ikke typisk ydes i forventning om, at debitor skal arve.

I det følgende gives en kortfattet gennemgang af de centrale regler for nogle praktisk forekommende rentenydelsestilfælde. Om nogen udtømmende gennemgang bliver der slet ikke tale, idet variationsmulighederne er næsten uanede. Visse tilfældegrupper er behandlet forskellige steder i speciallitteraturen, især hos *Stig Juul, Fideikommissarisk Substitution, 1934*, hos *Bo-*

²⁹ Se om § 68 nærmere foran i kapitel X, 2.

³⁰ *Mogens Munch, Konkurslovskommentar, 4. udg., side 416.*

rum, Juul, Schlegel, Båndlæggelsesinstituttet, side 181-190 og hos *Ernst Andersen, Arveret*, side 171-177 samt side 194 ff.

4.2. Udlagt kapitalejer uden båndlæggelse

Rentenyderen kan hæve renten ved forfaldstid, men kan ikke disponere over fremtidigt forfaldende rentebeløb og kan ikke få udbetalt beløb af kapitalen. Rentenyderens kreditorer kan ikke foretage eksekution i kapitalen. De kan holde sig til den udbetalte rente, men ikke til uforfaldne renter, *UfR 1964.348 Ø*. Under konkurs kan rentenyderen beholde den løbende rente.

Kapitalejeren må underkaste sig testamentets bestemmelser om kapitalens anbringelse, f.eks. i et pengeinstitut, men kan i øvrigt råde frit over kapitalen inter vivos, f.eks. ved pantsætning, blot dispositionen sker med respekt af rentenydelsen. Hans kreditorer kan foretage eksekution i kapitalen med respekt af rentenydelsen, således at kapitalen forbliver intakt til rentenydelsens ophør, men derefter tilfalder de kreditorer, som har foretaget eksekution og suppleret denne med de nødvendige sikringsakter. Kapitalejeren kan testere over kapitalen, såfremt arveladeren ikke har truffet bestemmelse om kapitalens skæbne efter kapitalejerens død. Kapitalen falder i arv efter kapitalejeren efter dennes død, men arvingerne må respektere rentenydelsen, så længe den varer.

Når rentenydelsen *ophører*, udbetales kapitalen til kapitalejeren. Giver rentenyderen afkald på rentenydelsen straks på skiftet efter arveladeren, gælder det samme, *UfR 1939.645 Ø*. Om senere afkald se *Peter Vesterdorf* i *T. Svénné Schmidt* m.fl., *Arveret*, side 195 og *Båndlæggelsesinstituttet*, side 186 ff.

4.3. Udlagt kapitalejer med båndlæggelse

Ved sådanne kapitaler er kapitalejerens ret yderligere begrænset af de regler, der gælder om båndlagt friarv, se herom foran under 3 om råden inter vivos og om retsforfølgning fra kreditorernes side, jfr. *UfR 1930.889 V*. Frigivelse efter § 65, jfr. § 63 kan ikke ske, såfremt den ved testamentet tillagte rentenydelse berøres deraf.

4.4. Uden udlagt kapitalejer (udskudt arvefald)

Her tilhører kapitalen, der bliver bestyret i en forvaltningsafdeling, testators bo, som må reassumeres (genoptages), når rentenydelsen ophører. Det beror i første række på testamentet, hvem kapitalen skal tilfalde. Tilfalder den de legale arvinger, sker dette efter arveforholdene ved rentenyderens død.

4.5. Sammenfatning

Ved koncipering af testamenter bør det nøje overvejes og klargøres i testamentets tekst, hvilken ordning der ønskes valgt.

Eksempel: Testamentet lyder blot: »En kapital på 400.000 kr. skal ..NN.. have renterne af. Pengene skal båndlægges i ..PP's.. forvaltningsafdeling.« Er der i et sådant tilfælde tale om båndlagt friarv eller om en rentenydelse uden udlagt kapitalejer?

arveafgift

Arveafgift skal betales af såvel rentenyderen som af kapitalejeren; rentenyderen skal ved tiltrædelsen af rentenydelsen svare afgift af den kapitaliserede værdi af rentenydelsen. Ved eventuelt indtrædende succession svares påny rentenydelsesafgift, medens kapitalarveafgift først skal erlægges af kapitalejeren ved rente- eller indtægtsnydelsernes ophør, arveafgiftslovens § 15.

Indtægtsnydelse kan også forekomme på anden måde end ved pengeindtægter, f.eks. i form af brugsret til en fast ejendom.

Testamenters fortolkning og udfyldning

1. Fortolkning og udfyldning

Efter testators død skal hans testamentariske bestemmelser føres ud i livet. Dette gøres af skifteretten,¹ eller af eksekutor eller ved privat skifte af arvingerne selv.² Opstår der nu tvivl om, hvordan testamentet nærmere skal forstås, må tvivlen fjernes ved fortolkning af testamentet eller ved anvendelse af udfyldningsregler.

Hvor en bestemmelse i testamentet er *tvetydig eller ubestemt*, således at der kan være flere mulige meninger, søges det ved en såkaldt *forklarende fortolkning* afklaret eller præciseret, hvilket indhold der skal tillægges bestemmelsen.

forklarende
fortolkning

Eksempel 1: Testator har bestemt, at »*hans penge*« skal tilfalde A, medens resten af efterladenskaberne skal fordeles mellem arvingerne efter loven. Det viser sig, at testator ved sin død ejede 5.000 kr. i kontanter, 20.000 kr. på en bankbog, en obligationspost til en værdi af 10.000 kr., en aktiepost til en værdi af 75.000 kr., en fast ejendom til en værdi af 400.000 kr. og bil og løsøre til en samlet værdi af 100.000 kr. Der bliver nu uenighed om, hvem der skal arve værdipapirerne til ialt 85.000 kr.

Denne uenighed kan ikke løses ved hjælp af retsregler om, hvad ordet »penge« skal betyde, når ordet benyttes som sket; thi sådanne udfyldende retsregler findes ikke i arveloven og er heller ikke dannet i dansk doms-

1. Som regel med bistand af en medhjælper, der er advokat.

2. Evt. med advokatbistand.

praksis.³ Hos os skal tvivlen derfor fjernes ved fortolkning. Der må søges efter oplysninger, der kan vise, hvad det må antages, testator *selv mente* med ordet penge. Er man heldig, ligger der hos den advokat, der konciperede testamentet, et udkast, hvorefter A skulle arve »pengene«, B »værdipapirerne« og de legale arvinger det øvrige.⁴ B blev imidlertid ifølge et brev fra testator til advokaten strøget, fordi testator var blevet uvenner med hende.

korrigerende
fortolkning

En anden type fortolkning kommer på tale, hvor en i og for sig sproglig *utvetydig og klar* bestemmelse foreligger, men hvor der kan være grund til at tro, at den ikke giver udtryk for, hvad testator i virkeligheden tilsigtede at bestemme. Det skal da først undersøges, om der bevismæssigt er tilstrækkeligt grundlag for at antage, at testator på grund af *vildfarelse* eller *bristende forudsætninger*⁵ manglede vilje til den trufne bestemmelse. Falder bestemmelsen i testamentet herefter, skal det overvejes, om der er fornødent bevismæssigt grundlag til ved en *korrigerende fortolkning* at ændre bestemmelsen til den rette mening, § 53, stk. 2.

Eksempel 2: To samlevende, der er barnløse, men begge har arvinger i 2. arveklasse, opretter først et testamente, hvorved de gensidigt indsætter hinanden som universalarvinger, uden at der træffes bestemmelse om formuens skæbne efter den længstlevendes død. 20 år senere opretter de en kodicil, hvori det i § 1 bestemmes, at »når den længstlevende af os dør, skal formuen tilfalde Kræftens Bekæmpelse«. Kodicillens § 2 lyder imidlertid således: »Vort tidligere oprettede gensidige testamente ophæves«.

Ved førstafdødes død gør dennes legale arvinger nu krav på at arve hele formuen efter førstafdøde.

Efter kodicillens *ordlyd* er testamentet ophævet. Det kan ikke have været meningen, at samleverne ville ophæve den gensidige indsættelse af hinanden. Dette ville jo medføre, at hver af samleverne havde strøget sin egen slægts arveret fremfor Kræftens Bekæmpelse, såfremt den pågældende blev længstlevende, men foretrak slægten fremfor sin samlever, når den pågældende døde først. Kodicillens bestemmelse forekommer derfor efter sammenhængen at være uforenelig med legal arveret for førstafdødes slægt. Ordet »ophæves« i kodicillen må læses som »opretholdes«.⁶ Der antages at foreligge en erklæringsvildfarelse, jfr. herom foran i kap. IX, 4. og testamentets ordlyd tilsidesættes ved korrigerende fortolkning.

3. Cfr. herved engelsk ret, hvor en række præjudikater i et sådant tilfælde ville føre til, at værdipapirerne ikke var omfattet af ordet penge, *Bailey, Law of Wills*, 5. udg., s. 182 ff.

4. Eller udkastet lød måske på, at "mine penge skal deles mellem A og B, således at A får værdipapirerne og B kontanterne."

5. Se gennemgangen af retspraksis foran i kap. IX, 4 og 6.

6. Et sådant tilfælde forelå i *UJR 1938.378 Ø*.

Undertiden kan tvivl om forståelse af en testamentarisk bestemmelse ikke løses med den fornødne sikkerhed *ad konkret vej* ved fortolkning, og man må da falde tilbage på praksisdannede *udfyldningsregler*.

Eksempel 3: Testator er ugift og barnløs. Hans vidnetestamente, der er oprettet uden kompetent juridisk assistance, går alene ud på, at hans broder skal være hans eneste arving. Testator og broderen omkommer samtidigt ved en færdselsulykke. Broderens eneste søn gør derefter på grundlag af testamentet krav på hele arven. Testators søstre kræver at arve legalt. Ingen var bekendt med, at testator havde oprettet et sådant testamente bortset fra vidnerne, som ikke havde drøftet indholdet med testator. Testator havde heller ikke til andre udtalt sig om, hvem der skulle være hans arvinger.

Her kan fortolkeren ikke vide, om testator havde tænkt sig, at brodersønnen skulle arve ham, såfremt broderen ikke kom til at overleve testator, eller om testator slet ikke havde tænkt på muligheden af at broderen døde før ham selv, eller om testator måske alene havde ønsket at indsætte broderen, men ikke dennes søn til at arve. Man behøver imidlertid i et tilfælde som det foreliggende ikke at gå videre og interessere sig for, om testator havde et særligt nært forhold til broderens familie og/eller et køligt forhold til sine søstre o.s.v.; der findes nemlig en gennem retspraksis dannet fast *udfyldningsregel*, der går ud på, at indsættelse af en arving i et testamente er *personlig og uden indtrædelsesret* for den indsattes børn.⁷

En udfyldningsregel finder dels anvendelse, hvor ingen konkrete fortolkningsdata overhovedet foreligger, dels hvor der nok er visse konkrete holdepunkter for et bestemt resultat, men hvor disse ikke kan anses for at afgive tilstrækkeligt bevismæssigt grundlag til at bryde udfyldningsreglen. De fleste udfyldningsregler er dannet gennem teori og retspraksis; enkelte er optaget i arveloven jfr. nedenfor.

Udfyldningsregler kan siges at være objektive, for så vidt som de er udtryk for, hvad en *gennemsnitstestator* måtte forventes at ville træffe bestemmelse om, dersom han havde været opmærksom på spørgsmålet.

Den forklarende fortolkning er i sit udgangspunkt individuel eller *subjektiv*, men vil i mangel af oplysninger om testators ønsker falde tilbage på, hvad en gennemsnitstestator måtte antages at ville have bestemt. Derimod søger den korrigerende fortolkning at udfinde, hvad netop denne testator har *villet* med sit testamente: Den korrigerende fortolkning er individuel eller *subjektiv*.

Synspunkterne brydes, når styrken af en udfyldningsregel afvejes over for konkrete indicier, der taler for et resultat mod reglen.

Bliver en tvivl om et testamentes rette forståelse ikke bilagt i mindelighed, således at de implicerede *forliges* om et resultat, kan fortolkningstvisten forelægges for domstolene til afgørelse ved *dom*.

7. Se nærmere nedenfor under 4.1.

2. Fortolkningsens grundprincipper

viljes-
princippet

Testamentet er en ensidig, begunstigende viljeserklæring. Formålet med al testamentsfortolkning bliver derfor at give testamentets ord en mening, som svarer til testators ønsker. Der skal *ikke* tages hensyn til forventninger, som ordene i testamentet eller andre uden for testamentet liggende udtalelser måtte have rejst hos andre. Hovedprincippet bliver derfor, at fortolkningen skal foregå efter *viljesprincippet* og ikke som ved kontraktsfortolkning efter erklærings- eller tillidsprincippet.

individuel
fortolkning

Der skal heller *ikke* tages hensyn til, om de resultater, der kan nås, efter almindelig opfattelse – eller efter fortolkerens opfattelse – forekommer rimelige, hensigtsmæssige eller retfærdige. Testator har en frihed til at bestemme over sine efterladenskaber, som alene begrænses af ugyldighedsreglerne, og denne frihed skal fortolkeren respektere, uanset om ønskerne måtte forekomme ham excentriske eller kunne synes at gå hårdt ud over personer fra testators nærmeste kreds. Fortolkeren skal derfor begynde med at sætte sig *i testators sted*, søge at leve sig ind i testators synspunkter, følelser og motiver og tage de omstændigheder, der forelå oplyst for testator, i betragtning.⁸

helheds-
bedømmelsen

Udgangspunktet for fortolkningen tages i selve *testamentet*. Når dette læses grundigt igennem nogle gange, vil der ofte fremtræde en *helhed* for fortolkeren, som fjerner talrige, isolerede, sprogligt betingede tvivlsspørgsmål i testamentets enkelte bestemmelser.

sprogbrugen

Fortolkeren må endvidere gøre sig klart, hvem der har udfærdiget testamentet og navnlig, om det er en jurist med væsentlig indsigt i testamentskoncipering, idet ordvalget i så fald som udgangspunkt formodes at være i overensstemmelse med det særlige tekniske arveretlige begrebsapparat. Dette *tekniske sprog* er opbygget på grundlag af generationers erfaringer fra praksis, herunder domspraksis, og kan – rigtigt benyttet – i få sætninger fastlægge præcist, hvad der ellers ville fylde en mindre afhandling.⁹

bevis-
materialet

Det *materiale*, fortolkeren kan inddrage til brug for fortolkningsprocessen, er ikke begrænset til at være oplysninger, der fremgår af selve testamentet.

Respekten for det formbundne testamente har navnlig i engelsk ret ført til en doktrin om, at bevis ikke kan føres mod testamentets ord ved brug af uden for testamentet liggende bevismidler, f.eks. ikke ved vidneforklaring af den advokat, der har konciperet testamentet. Sådanne doktriner fører uundgåeligt til et stort opbud af kræfter for at søge testamenterne affattet

8. Engelsk ret kalder dette for: The Armchair Principle.

9. Erfaringerne er konserveret i forskellige typer af formularer, som advokatkontorerne råder over. En del (lidt forældede) formularer er for tiden optrykt i *Juridisk Formularbog*.

korrekt. En sådan formalisme ligger temmelig fjernt fra danske retstraditioner.

Hos os kan man anvende et hvilket som helst bevis for, hvad der må antages at have været testators vilje, f.eks. vidneafhøringer af den konciperende advokat eller af andre vidner, partsforklaringer eller fremlæggelse af breve, notater eller dokumenter, f.eks. tidligere udkast til testamentet.

Alligevel sætter testamentets indhold også hos os visse grænser for, hvad fortolkeren kan nå til. Ikke alt, hvad testator har *villet* skal føres ud i livet. Viljen må have fundet udtryk i testamentet. Man løber imidlertid her ind i et problem, når *korrigerende fortolkning* anerkendes, idet denne jo netop går ud på, at bryde ordgrænsen ved at gå ud over betydningen af ordene i testamentet. Hvor langt kan man herefter gå?

ordgrænsen

Ernst Andersen drøfter problemet i *Arveret*, side 127, side 132 og side 146. I afsnittet om korrigerende fortolkning, side 132, udtaler han: »Dansk ret står derfor ikke på det standpunkt, at der kun kan stilles spørgsmål om testators hensigt, når der er noget tvetydigt i de anvendte ord, jfr. herved Justinians Digester 32, 25, 1, at der ikke ved fortolkning kan indlægges noget i testamentet, som ikke har fundet udtryk i ordene eller at »ordgrænsen« sætter en bom for fortolkningen. Når man undertiden ser fremført sådanne betragtninger, er der tale om påvirkning fra fremmed teori eller fremmed praksis. § 53, stk. 2, er udslag af synspunkter, som længe har gennemsyret dansk ret. Når det i dansk ret siges, at formålet med testamentsfortolkning er at realisere testators virkelige vilje, er der ikke tale om en hul frase. Men har en vildfarelse bevirket, at den rette mening ikke kan udfindes, må domstolene give op, jfr. Højesterets dom i sagen om Rasmus.«

teorien

Med denne udtalelse åbner *Ernst Andersen* med uomtvistelig støtte i retspraksis og i ordlyden af § 53, stk. 2, op for, at ordgrænsen kan brydes, såvel ved erklæringsvildfarelse som ved motivvildfarelse. Men han opstiller intetsteds nogen yderste grænse for, hvor langt man kan gå i retning af at følge testators vilje ud over ordgrænsen.

T. Svénné Schmidt udtaler om spørgsmålet i *Arveret*, side 155: »Der skal på en eller anden måde i *testamentets ordlyd være holdepunkter for det resultat, som fortolkeren når til*. Som følge heraf kan man ikke i et testamente indfortolke en begunstiget, som ikke er nævnt i testamentet, selv om uden for liggende bevisdata stærkt taler for, at testator ønskede at betænke ham. I praksis kan det i visse tilfælde være vanskeligt at afgøre, om der i testamentet er de fornødne holdepunkter for et bestemt fortolkningsresultat, eller, som det også kaldes, at fastlægge, hvor ordgrænsen går.«

Ved et forsøg på en analyse tages naturligst udgangspunkt i nogle situationer, hvor der foreligger *erklæringsvildfarelse*:

erklæringsvildfarelse

Eksempel 1: Testamentet lyder på, at niecerne *Merete* og *Merete* hver skal have et legat på 100.000 kr. Det kan bevises, at der foreligger en erklærings-

vildfarelse, og at der skulle have stået Margrethe og Merete. Med en vis støtte i motiverne må det nok antages, at man kan bryde ordgrænsen, så Merete ikke får to legater men et, og Margrethe også får sit legat.¹⁰

Eksempel 2: Bevises det nu, at testator *efter* testamentets oprettelse besluttede sig til at give også nevøen Erik et legat på 100.000 kr., vil man sikkert ikke være i tvivl: Erik kan ikke få noget legat. Testator har ganske enkelt ikke udtrykt sin vilje i en disposition.

Eksempel 3: Men hvorledes, hvis det bevises, at testator fra begyndelsen ønskede at give også Erik et legat, men *glemte det*, da han instruerede sin advokat om sine ønsker ved testamentets oprettelse? Her foreligger en forglemmelse og testators vilje har ikke fundet udtryk i nogen disposition.

Eksempel 4: Testator instruerede advokaten om legater på 100.000 kr. til hver af Margrethe, Merete og Erik, men advokaten *fejlkonciperede* bevise- ligt testamentet, således at bestemmelsen om Erik's legat faldt ud, og testator overså beviseligt fejlen ved sin underskrift af testamentet.

Eksempel 5: Som eksempel 4, men bestemmelserne om alle tre legater er faldet ud. Ingen af de pågældende er i øvrigt nævnt i testamentet, der kun indeholder en eksekutorindsættelse.

Eksempel 6: Testator instruerede sin advokat om at indsætte A som univ-ersalarving, men testamentet kom på grund af en forvanskning alene til at indeholde en eksekutorindsættelse.

Der foreligger fra retspraksis flere domme af interesse. Nævnes kan:

retspraksis

Eksempel 7: *UfR 1982.319 H*, der er referet foran i kapitel IX under 4, om »yndlingsnevøen Henrik«, der fik sit legat, et bornholmerur, men ikke derudover af Højesterets flertal blev anset for brøkdelsarving på lige fod med nogle øvrige søskendebørn. Det var stærkt indiceret, at en bestemmelse om, at Henrik tillige skulle være brøkdelsarving, var faldet ud ved en konciperingsfejl. Flertallets afgørelse er begrundet med, at det førte *bevis* for testators formodede vilje ikke var tilstrækkeligt til at løfte den nødvendige bevisbyrde. I kommentaren *UfR 1982, B, side 321* omtales det, at der i denne sag ikke var holdepunkter i *testamentet* for at antage, at der forelå en fejl.

Forskellen til situationen ovenfor i eksempel 4 består – bortset fra det bevismæssige – herefter alene i, at Henrik optrådte andetsteds i testamentet som legatar.

Eksempel 8: I *UfR 1980.232 V*, refereret foran i kapitel XI, 2.3.1., havde forældrene bestemt, at deres *døtres arv skulle være søreje*. Efter at den ene

10. *Kommissionsudkastet af 1941*, side 104.

datter var afgået ved døden, fik de af deres advokat at vide, at denne bestemmelse også ville gælde for den afdøde datters barn. Forældrene undlod derfor at oprette nyt testamente om, at børnebørnenes arv skulle være sær-eje. Bestemmelsen i testamentet måtte ifølge Vestre landsret fortolkes i overensstemmelse med dette (senere) fremsatte ønske. Tilfældet minder om situationen i eksempel 2.

Man føres så vidt ses først til at måtte antage, at der skal ses bort fra ønsker hos testator, der først er *opstået* efter testamentets oprettelse.

diskussion

Vestre landsrets dom i *UfR 1980.232* er derfor nok for vidtgående, og Erik vil intet legat få i det ovenfor gennemgående eksempel 2.

I øvrigt taler meget for, at sætte grænsen på den måde, at der ved *erklæringsvildfarelse* må ses bort fra testators vilje, medmindre *en viljesakt fra testators side har sat sig et vist spor i testamentet*.

Herefter vil der ikke være arveret i det ovenfor gennemgående eksempel 3 (ingen viljesakt) og heller ikke i eksemplerne 5 og 6 (intet spor af viljesakten i testamentet) og næppe heller i eksempel 4. I sagen *UfR 1982.319 H* vil resultatet, under forudsætning af tilstrækkeligt bevis for en viljesakt, afhænge af, om denne havde sat sig et rimeligt spor i testamentet. At Henrik var anført først i testamentet er ikke i sig selv tilstrækkeligt.

T. Svenné Schmidt's udtalelse, *Arveret*, side 155, om at man ikke kan indfortolke en begunstiget, som ikke er nævnt i testamentet, er som det ses ikke ganske i overensstemmelse med den her forsvarede opfattelse.

Ved *motivvildfarelse* viser den fejlmotiverede testamentariske disposition, at der forelå en viljesakt. Ordgrænseproblemet bliver derfor mindre fremtrædende, og hovedvægten kommer normalt til at ligge på en vurdering af, om testator virkelig ville have truffet en vis anden bestemmelse i stedet; det har dog foreligget i nogle sager hvor testamentet på grund af retlige vildfarelser eller mangelfuld koncipering ikke gav nogen regel for den arveretlige situation, som kom til at foreligge. Ved sådanne huller i sammenhængende testationer er domstolene – som det synes med rette – gået meget vidt i den korrigerende fortolkning.

motivvil-
farelse

Ved *UfR 1962.130 H* var det således bl.a. bestemt, at hustruen skulle være mandens enearving og at hustruens særbarn skulle arve begge ægtefæller, hvis de døde samtidigt, medens der ikke i testamentet var taget stilling til, hvem der skulle arve manden, hvis han blev den længstlevende. Antaget med dissens (4-3), at hustruens særbarn havde arveret efter manden.¹¹

11. En lignende og måske endnu videregående afgørelse er truffet ved *Vestre landsrets dom af 16.12.1983*, citeret hos *T. Svenné Schmidt*, side 130. Se også *UfR 1945.1094 H*.

favor
testamenti

Endelig må man som et mere almindeligt fortolkningsprincip også nævne den såkaldte »favor testamenti«-grundsætning, der er lovfæstet i tysk ret:¹² Der skal så vidt muligt fortolkes til gunst for testamentet. Er to løsninger mulige, men er der tvivl om, hvilken der skal vælges, vælges den, der vil gøre den testamentariske bestemmelse virksom, og ikke den, der vil føre til at dispositionen bortfalder. Grundsætningen udtrykker nok en vis tendens i forlængelse af viljesprincippet. De vidtgående danske domme om korrigerende fortolkning er for så vidt i overensstemmelse dermed.

Der kan hos os ikke opstilles nogen som helst formodning for, at testamentet skal fortolkes restriktivt til fordel for de legale arvinger.

3. Udfyldning

Hvor konkrete fortolkningsdata ikke er egnede til at fjerne en opstået tvivl om, hvordan en testamentarisk bestemmelse skal forstås, må fortolkeren ofte vælge at falde tilbage på det resultat, som synes at stemme bedst overens med en gennemsnitstestators interesse. Et resultat skal nås, og når den subjektive eller individuelle fortolkningsproces ikke fører til nogen løsning, objektiviseres fortolkningen.

Når sådanne fortolkningsproblemer indbringes for domstolene, vil retternes afgørelser kunne yde vejledning for fremtidig testamentskoncipering og fortolkning. På områder, hvor en afgørelse træffes flere gange, eller måske ligefrem lægges op til principiel afgørelse for Højesteret, kan der derfor opstå en praksisdannet retsregel, en såkaldt *udfyldningsregel*. Sådanne regler er deklaratoriske, idet de viger for bestemmelser i testamentet og e.o. for en konkret fortolkning mod reglen. Det er med andre ord regler, der udfylder tvivl eller manglende bestemmelser i testamenterne.

Enkelte udfyldningsregler er ligefrem blevet kodificeret i arveloven. Dette gælder således reglerne i §§ 47 og 48, 1. pkt., om gensidige testamenter, der omtales nedenfor i kapitel XVII, nogle regler om bortfald af testamentarisk arveret i arvelovens § 49, der omtales nedenfor i kapitel XX, 6, en række regler om båndlagt friarv, der er gennemgået foran i kapitel XIII under pkt. 3 og en lang række regler om afkortning af arveforskud, der omtales i kapitel XX, 4.

Forskellige andre udfyldningsregler omtales i kapitel XV om legatarer, og i kapitel XVII om gensidige testamenter.

4. Praktiske fortolkningsspørgsmål

I det følgende gennemgås forskellige helt almindeligt forekommende fortolkningsspørgsmål, hvor praksisdannede udfyldningsregler mere

¹² Ved BGB § 2084.

eller mindre vil have betydning for resultatet. Om nogen udtømmende gennemgang er – og kan – der slet ikke blive tale.

4.1. Indtrædelsesret

Når en person er indsat til at arve i et testamente, men den pågældende afgår ved døden før testator eller af anden grund ikke arver, opstår det spørgsmål, om indsættelsen er *personlig*, eller om der er *indtrædelsesret* i den ledige lod for den indsattes livsarvinger eller andre arvinger.

Udfyldningsreglen går ud på, at en indsættelse ved testamente alene skaber en *personlig* ret for den indsatte. Denne regel gælder ikke blot, hvor den indsatte er en ubeslægtet, men også, hvor den indsatte er beslægtet med testator, ja selv i testators descendenslinie.¹³

Eksempel: Arveladeren har ægtefællen Æ og børnene A og B. Han indsætter nu »min søster, Dorte Rasmussen, til at arve mit sommerhus«. Søsteren dør et halvt år før testator, der ikke ændrer testamentet. Søsterens datter gør krav på at arve sommerhuset. Dette går imidlertid efter udfyldningsreglen til de legale arvinger.

Testamentet kan naturligvis bestemme udtrykkeligt, at der skal være *indtrædelsesret*, og en indtrædelsesret kan også fremgå af den måde, testamentet er udfærdiget på. Indsætter således testator »min søster eller hendes livsarvinger«, eller »min søster eller hendes afkom«, er der indtrædelsesret. Hvor en person *eller* dennes *børn* indsættes, kan det være et spørgsmål, om der er indtrædelsesret for børnebørnene.

I descendenslinien læses indtrædelse af en persons »*børn*«, når der ikke er konkrete holdepunkter for andet, som afkom. Dette var efter ældre retspraksis også tilfældet, når de indsatte børn var beslægtede med testator som *udarvinger*¹⁴ eller ubeslægtede med testator.¹⁵ Der er ikke nyere retspraksis. Rimeligvis må sådanne sager nu afgøres meget konkret.¹⁶ Har testator således indsat tre af sine fem søskende eller deres børn til at arve hver sin kvote på $\frac{1}{3}$ af hele boet, må der nok antages at være indtrædelsesret for det videre afkom i hver af slægtsgrupperne. Hvis derimod testamentet alene bestemmer, at testators søsters børn skal arve testators sommerhus, medens resten af formuen

13. Som teksten *UfR 1938.958 V* og *UfR 1971.928 Ø*. Ved *UfR 1958.163 Ø* var landsretten efter proceduren afskåret fra at nægte indtrædelsesret, sml. *T. Svenné Schmidt*, side 158. Dommen *ØLT 1934.150* er efter almindelig opfattelse næppe rigtig, jfr. *Borum Arveretten*, side 211, note 11.

14. *UfR 1872.867*

15. *UfR 1886.158 H*.

16. Sml. *Ernst Andersen*, s. 143 og se *Trolle* i *UfR 1961 B*, side 284 og *T. Svenné Schmidt*, side 162.

fordeles efter de legale regler, er der formentlig ikke intrædelsesret for søsterens børnebørn.

Hvor testator har indsat sine eller en andens slægtninge som en gruppe, således at der skal deles efter stirpalgrundsætningen, jfr. nedenfor 4.4., vil udfyldningsreglen gå ud på, at der er indtrædelsesret.¹⁷

4.2. Exheredation

Ved *exheredation* forstås, at testator ved testamente *udelukker* en, flere eller alle legale arvinger fra at arve. En *exheredation* kan være udtrykkelig eller stiltiende, men er kun gyldig, dersom testator har respekteret sin testationskompetence, herunder reglerne om tvangsarv.

udtrykkelig
exheredation

Udtrykkelig *exheredation* vil foreligge, hvor testator samtidig med at han indsætter testamentariske arvinger har bestemt: »Mine legale arvinger skal intet arve«. En sådan bestemmelse udelukker, når den er virksom, med sikkerhed de legale arvinger fra at få tilvækstret, jfr. nedenfor under 4.3. I hidtidig teori har der desuden nok været en vis tendens til at antage, at en udtrykkelig *exheredation* totalt udelukker de legale arvinger fra at arve, således at arven i givet fald må gå i statskassen.¹⁸ Noget sådant kan naturligvis også forekomme, f.eks. ved en bestemmelse som: »Mine legale arvinger skal under ingen omstændigheder arve noget«. ¹⁹ I de fleste tilfælde må udtrykkelige *exheredation*er dog formentlig snarere fortolkes sådan, at de alene sigter mod at løse tilvækstproblematikken og ikke udelukker de legale arvinger fra at arve i konkurrence med statskassen. Det vil sjældent stemme med testatorernes vilje, at arven skal i statskassen. Udelukkelsen af de legale arvinger vil derfor nok oftest alene være skrevet med tanke på de indsatte testamentariske arvinger.²⁰

stiltiende
exheredation

Visse testatorer finder, at en udtrykkelig *exheredation* ser ubehagelig ud og foretrækker derfor en stiltiende. Stiltiende *exheredation* kan foreligge, hvor testator har testeret positivt over hele sin efterladte formue. Dette kan testator gøre på flere principielt forskellige måder:

1°. Testator kan indsætte flere til at arv brøkdeler, der tilsammen udgør hele boet.

2°. Testator kan indsætte en *residualarving*, det vil sige en arving, der skal arve resten i relation til det, der ved testamentets øvrige bestemmelser er testeret over.

17. Anderledes ved en bestemmelse som: Arven skal tilfalde de af min søsters børnebørn, der er i live ved min død, til deling efter arvelovens regler.

18. *Ernst Andersen*, side 141

19. Sådanne *exheredation*er ses i praksis

20. Sml. med praksis nedenfor under 4.6.

3°. Under særlige omstændigheder kan det antages, at testator ved at indsætte legatarer til alle boets aktiver har tilsigtet at udtømme hele boet og dermed at udelukke de legale arvinger; se som eksempel *UfR 1934.268 H*, citeret og kommenteret nedenfor i kapitel XV,1.

Det bliver i sådanne tilfælde et fortolkningsspørgsmål, om det har været tilsigtet at exheredere de legale arvinger, når der bliver en ledig lod blandt de testamentariske arvinger, jfr. nedenfor under 4.3. om tilvækstret.

Selv om det antages, at de testamentariske arvinger skal have tilvækstret, vil der ved stiltiende exheredation normalt ingen tvivl være om, at det ikke tillige har været tilsigtet at udelukke de legale arvinger til fordel for statskassen.

En exheredation kan være *delvis*, f.eks. på den måde, at den alene angår *friarven*.

4.3. Tilvækstret

Når en ledig lod eller et af testator uforudset overskud, der ikke er testeret over, tilfalder de legale eller de testamentariske arvinger, som en tilvækst til det, de ifølge testamentet skulle arve, siges de pågældende at have *tilvækstret*. Den grundlæggende forudsætning for læren om tilvækstret er, at det ikke antages at stemme med testators vilje, at den ledige lod eller overskuddet skal passere revue forbi hele rækken af testamentariske og legale arvinger og ende i statskassen. Man søger derfor ved fortolkning at placere lodden eller overskuddet som en tilvækst hos en eller flere af arvingerne.

Udgangspunktet er konkret – forklarende eller korrigerende – fortolkning, men der har dog tillige dannet sig enkelte udfyldningsregler.

Eksempel 1: Testator har alene indsat A og B som relativt beskedne sumlegatarer. A dør før testator. A's legat tilfalder de legale arvinger, subsidiært statskassen.

Eksempel 2: Testator har alene indsat en universalarving. Denne giver blankt arveafkald. Arven tilfalder de legale arvinger, subsidiært statskassen.

Eksempel 3: Testator har indsat A til at arve $\frac{1}{3}$, B til at arve $\frac{1}{4}$, C til at være tingslegatar, D til at være sumlegatar, og E som residualarving. A's lod bliver ledig. Den tilfalder E.²¹

Eksempel 4: A, B og C er indsat til at arve »formuen«, »hele formuen«, »til deling«, »sammen«, »i forening«, »som mine arvinger« eller »med $\frac{1}{3}$

21. *Borum Arveretten*, s. 223, opstiller en undtagelse, når testator ved testamentet stort set har udtømt boet, og blot slutter med en minimal rest, som han tillægger f.eks. en husbestyrerinde, som residualarving.

hver«. A har forbrudt sin arveret. B og C arver her hver halvdelen af formuen.

Dette resultat følger af en udfyldningsregel, der længe har stået fast i praksis. Reglen vil også finde anvendelse, hvor de pågældende på tilsvarende måde er indsat til sammen at arve en bestemt angiven brøkdel af boet.

Eksempel 5: Testator har indsat A til at arve $\frac{1}{3}$ og B til at arve $\frac{2}{3}$. B's lod bliver ledig.

Udgangspunktet bliver her, at de legale arvinger arver $\frac{2}{3}$, men der skal næppe megen konkret støtte til, for at A får tilvækstret.²²

Eksempel 6: Testator har udtømt boet ved fastsættelse af legater. Der bliver et »overskud«, f.eks. fordi testator arver kort før sin død.

Konkrete momenter bag testationen kan vise, at de legale arvinger skal anses for exherederet, således at legatarerne eller nogle af disse får tilvækstret og bliver arvinger.²³

4.4. Deling efter stirpalgrundsætningen eller in capita

Når flere personer er indsat til at arve hele boet eller en del af dette eller resten af dette, uden at der er angivet noget forhold for fordelingen mellem dem i testamentet, er udfyldningsreglen, at der skal deles *i lige brøkdeler, in capita* (efter hoveder). Eks.: A, B og C skal være mine arvinger.

Ved konkret fortolkning nås dog undertiden til, at der skal deles efter *stirpalgrundsætningen*. Deling efter stirpalgrundsætningen skal således ofte ske, når testator har indsat sine egne eller andens *slægtninge* som en gruppe.

F. eks.: »mine arvinger«,²⁴ eller »mine arvinger efter loven« eller »min slægt« eller »mine søskendebørn eller deres arvinger«. ²⁵ Det samme vil gælde, når testator har indsat en anden persons »arvinger efter loven«, ²⁶ »rette arvinger«, »legale arvinger«, »slægt« eller »arvinger«. ²⁷ Ved en ældre højesteretsdom ²⁸ er det endog antaget, at en bestemmelse om, at der skulle »deles lige mellem arvinger efter loven«, ikke udelukkede deling efter stirpalgrundsætningen.

22. *UfR 1886.394*, hvor testamentet var forsynet med en formløs påtegning om, at $\frac{1}{3}$'s arvingen skulle arve det hele.

23. *UfR 1934.268 H*, refereret og kommenteret i kapitel XV, 1.

24. *UfR 1919.514 H*.

25. *UfR 1932.841 Ø*.

26. *UfR 1873.601*.

27. *J.U. 1868.157 LD*.

28. *UfR 1919.514 H*.

Har testator indsat en bestemt persons »børn« til at arve, kan der såvidt ses opstilles den regel, at der skal deles efter stirpalgrundsætningen i de tilfælde, hvor der vil være indtrædelsesret for børnebørn m.fl., jfr. foran under 4.1. med praksishenvisninger.

Adoptivbørn anses uden videre for omfattet af ordet »børn«, når adoptionsbevillingen er udstedt efter den 1. januar 1957 eller er forsynet med påtegning om nye retsvirkninger. For ældre adoptionsbevillinger gælder det anførte ikke uden videre.²⁹

Er slægtninge ikke indsat som en gruppe, men f.eks. som min søster Karen og hendes to døtre Yrsa og Irmgard, er tvivlsløsningen $\frac{1}{3}$ til hver.

4.5. Beskrivelsen passer på flere

Testator har indsat »min niece Dorte«, men har to niecer, der hedder Dorte. Kan spørgsmålet ikke løses ved konkret fortolkning, således at det bliver klart, hvilken »niece Dorte«, testator tænkte på, går teorien overvejende ind for en deling og ikke for fuld arveret for begge. Der er ikke retspraksis.³⁰

Norsk retspraksis har i et tilfælde delt et beløb testeret til en forening til sociale formål mellem tre tænkelige foreninger i Oslo, se *NRT 1915.1 H* og *Arnholm*, side 211. Om dansk teori i øvrigt *Bentzon*, side 200 *Ernst Andersen*, side 143 f og *T. Svénné Schmidt, Arveret*, side 255 f.

4.6. Arvelovgivningen ændret

Når arven efter testamentet skal tilfalde testators eller andres legale arvinger, men arvelovgivningen er blevet ændret siden testamentets oprettelse, kan *bestemmelser i testamentet* eller en *konkret fortolkning* undertiden vise, om fordelingen skal foregå efter de ældre regler eller efter arvereglerne på det tidspunkt, hvor arven falder.³¹ Hvor ingen konkrete fortolkningsdata kan tilvejebringes, er der en tendens i retspraksis til at lægge vægt på arvelovgivningen på testamentets tidspunkt; og denne er nu temmelig fast, hvor konsekvensen ellers vilde blive, at arven gik i statskassen.³²

29. *UfR 1950.516 H*, hvor en konkret fortolkning førte til, at der ikke var arveret.

30. Se *Ernst Andersen, Legater og Stiftelser*, side 79 om en administrativ godkendelse af deling af et legat mellem to foreninger.

31. Således *UfR 1970.220 V* og *UfR 1970.619 H* (adoptivbarn adopteret i 1960 = ægte barn)

32. Se *UfR 1973.129 H* (udskudt arvefald: tilfalde mine da levende arvinger efter loven) og *UfR 1985.83 Ø.*, (gensidigt testamente: falde i arv med halvdelen til hver af vore familier efter arveforholdene på tidspunktet for den længstlevendes død). Den sidste afgørelse er ret vidtgående, jfr. *Lynge Andersen, UfR 1986 B*, s. 111-112.

Har arveladeren testeret over så meget, som han »efter arveloven kan testere over«, får arvingen, når testator har tvangsarvinger, $\frac{1}{2}$, selv om testamentet er oprettet før arveloven.

Har testator derimod udtrykkeligt testeret over den $\frac{1}{3}$, han kunne råde over før arveloven, kan det ikke antages, at testamentet skal fortolkes sådan, at $\frac{1}{3}$ ændres til $\frac{1}{2}$.³³

5. Forholdet mellem kodicil og hovedtestamente

Der bør i kodiciller tages klar stilling til, om og i bekræftende fald på hvilke punkter det tidligere testamente ændres ved kodicillen. I mange tilfælde vil koncipisten for at undgå tvivl vælge helt at ophæve det tidligere testamente og i stedet erstatte dette med et nyt. Hvor sådan klar stillingtagen ikke måtte foreligge, gælder følgende regler:

En kodicil ændrer det tidligere oprettede testamente i det omfang, en bestemmelse i kodicillen er i klar modstrid med en bestemmelse i testamentet.

Eksempel 1: I testamentet er A og B indsat til at være universalarvinger. I kodicillen indsættes C til at være min eneste universalarving.

A og B arver herefter ikke.

I øvrigt er der i praksis en tydelig tendens til at fortolke kodiciller restriktivt, således at testamentets bestemmelser i videst muligt omfang søges opretholdt.³⁴

Eksempel 2: Testamentet bestemmer alene, at A og B indsættes som sumlegatarer til hver 10.000 kr. I kodicillen indsættes alene C, D og E som sumlegatarer til hver 20.000 kr.

Alle fem indsatte får deres legater. Er der kun 60.000 kr. i boet, får A og B hver 7.500 kr. og C, D og E hver 15.000 kr., jfr. nedenfor i kapitel XV, 2 om reduktionsproblemet.

Eksempel 3: Testamentet bestemmer, at formuen skal tilfalde A, og at B skal have rentenydelsen af denne. Kodicillen bestemmer, at formuen tilfalder C. I mangel af konkrete fortolkningsdata for andet opretholdes rentenydelsen for B, idet testamentet og kodicillen ikke er uforenelige med hensyn til rentenydelsen.

33. *UfR 1968.152 V.*

34. Således *UfR 1918.539 H*, *UfR 1931.1125 Ø* og *UfR 1948.80 H*. Sml. *UfR 1916.486*.

Legatarer

1. Sondringen arving – legatar

Den, der ved testamente er indsat til alene at arve en bestemt afgrænset formueværdi, f.eks. en bestemt pengesum, bestemte værdipapirer, en fast ejendom eller en eller flere bestemte løsøregerstande, er *legatar*.

Efter skifteloven¹ kan arvinger – men ikke legatarer – overtage ansvaret for boets gæld og udøve bestemmelsesret i boets anliggender ved at stemme på skiftesamlinger, f.eks. om, hvorvidt boet skal skiftes offentligt eller privat, eller om og hvordan boets aktiver skal realiseres. Sondringen mellem arvinger og legatarer er ikke tillagt nogen betydning i arvelovens regler om testamenter, hvor ordet »arve« omfatter begge kategorier. Tankegangen bag opdelingen har været, at legataren normalt vil få sit legat, uanset hvordan boets behandling nærmere foregår, hvorimod en kvotearvings arveret let vil blive påvirket afgørende – kvantitativt eller kvalitativt – af den måde, boet bliver behandlet på.

Adskillelsen mellem arvinger og legatarer er ikke gennemført ved lovbestemmelser i skifteloven eller andetsteds men overladt til teori og praksis. Den typiske opdeling er let at foretage: Arving i skiftelovens forstand er herefter i almindelighed den, der er legal arving, samt den, der ved testamente er indsat til at arve en brøkdels af boets beholdning, eller resten af boets beholdning eller en brøkdels af resten.

For friarvs vedkommende kan *testator* imidlertid i kraft af sin testationsret fastsætte, at en legal arving eller en testamentarisk kvote – eller residualarving alene skal have stilling som legatar.² Testa-

skiftelovens
sondring

det kvalitative
kriterium

testators
forskrifter

1. SL §§ 4, 19, 24, 51 og 81 og foran kapitel I, 3.3.

2. Ernst Andersen, *Arveret*, s. 163, *Vesterdorf* i T. Svønné Schmidt m.fl., *Arveret*, s. 198. Sml. Lødrup, *Materiell Skifterett*, 1986, s. 34. Konsekvensen af sådanne bestemmelser kan blive, at der ikke kan skiftes privat.

tionskompetencen rækker dog ikke til at foreskrive, at en tvangsarving skal være legatar, se *UfR 1957.866 Ø*, der fastslog, at en bestemmelse derom var uden virkning, medmindre arvingen samtykkede. Efter almindelig opfattelse kan testator også omvendt tillægge en legatar status som arving.³

teorien

Eksempel: Testator har bestemt, at der skal tilfalde A 100.000 kr., medens B skal være »arving«, dog at der ikke kan tilfalde B mere end 200.00 kr., idet resten da skal tilfalde A.

I et sådant tilfælde vil det vistnok være naturligt, at lade såvel A som B være arvinger i skiftelovens forstand, fordi ingen af dem på forhånd kan vide, hvor meget han arver.⁴

Den helt *præcise afgrænsning* mellem arvinger og legatarer har dog givet anledning til tvivl i dansk praksis. *Ernst Andersen* har i *Arveret*, side 160 ff, ment, at man alene måtte lægge vægten på det nævnte *kvalitative kriterium*, også selv om den ved testamentet tillagte residualret alene var beskedent. *Arnholm, Privatret V*, side 323 ff, *Peter Vesterdorf* i *T. Svenné Schmidt m.fl., Arveret*, side 196 f og muligvis *Gomard* i *Skiftelovskommentaren II*, side 12 f, har til det kvalitative kriterium føjet, at der måske også kan tages visse *kvantitative* hensyn. Dansk retspraksis er næppe ganske afklaret. Interessant er:

retspraksis

UfR 1934.268 H: Testator havde tillagt en niece sit indbo og sine gangklæder. Værdien deraf var ansat til 65 kr. Retten fandt, at niecen var tingslegatar. Testators øvrige formue bestod ved testamentets oprettelse alene af en fast ejendom. Denne skulle ifølge testamentet sælges af boet, hvorefter provenuet skulle tilfalde niecens børn. Efter vurderingen i boet ville provenuet blive 2.000 kr. Skulle børnenes stilling havde været afgjort på dette grundlag, var de sikkert blevet anset for legatarer. Imidlertid havde testator kort før sin død arvet knapt 7.000 kr., uden at testamentet var blevet ændret. Retten fandt, at de legale arvinger var *exherederet* stiltiende, fordi der ved testamentet var rådet over hele boet. Dommen er på dette punkt nok ret vidtgående, men er dog støttet på, at de legale arvinger for størstedelens vedkommende boede i USA og i øvrigt stod testator fjernt, medens testator boede hos niecen og dennes børn. Retten fandt videre, at de 7.000 kr. måtte tilfalde niecens børn, og at disse herefter var arvinger i skiftelovens forstand. Efter dommens præmisser blev der herefter taget et kvantitativt hensyn ved afgørelsen af *tilvækstspørgsmålet*. Niecen skulle efter testamentet have 65 kr., hendes børn 2.000 kr. Børnene fik da tilvækstretten. Men når dette var afgjort, var niecens børn i virkeligheden blevet gjort til arvinger til *resten* af boets beholdning. Dommen kan derfor næppe tages til indtægt

3. *Bentzon*, s. 328, *Borum Arvefaldet*, s. 108 f, *Vesterdorf* i *T. Svenné Schmidt m.fl., Arveret*, s. 198 men skeptisk *Ernst Andersen, Arveret*, s. 163.

4. Sml. *Ernst Andersen*, s. 163.

for et kvantitativt synspunkt for afgørelse af stillingen som arving eller legatar.⁵

Man kan spørge, hvordan retsstillingen er, hvis testator har rådet over hele boet ved at uddele bestemt afgrænsede legater? Muligvis kunne man da lade de kvantitativt mest betydningsfulde legatarer blive arvinger. Et sådant *kvantitativt* synspunkt har dog endnu ikke givet sig positivt udslag i trykt retspraksis, men måske et negativt:

I *UfR 1933.784 Ø* var der ved testamentet rådet over løsøre til værdi ca. 1.100 kr, og over en kapital på 70.000 kr., medens resten, 36.500 kr., udlagdes til rentenydelse for testators adoptivdatter, således at kapitalen tilhørte hende men var båndlagt og faldt i arv til andre ved hendes død. Der tillagdes tillige adoptivdatteren løsøre til en værdi af ca. 600 kr. Uanset at adoptivdatteren i testamentet udtrykkeligt var betegnet som universalarving, blev hun af retten alene anset som legatar. Virkningen deraf blev, at der ingen arvinger var i boet, således at gælden ikke kunne vedgås, hvorefter privat skifte var udelukket, og skifteafgift måtte betales – af rentenydelseskapitalen. Retten lagde ifølge præmisserne særlig vægt på, at rentenydelsen var en begrænset ret, og på, at adoptivdatteren var afskåret fra enhver råden over kapitalen, såvel i levende live som ved testamente. Afgørelsen forekommer forkert. Selv om residualarvingen måske kun arver lidt eller en partiel ret, ligger interessen for boets behandling i første række hos denne arving. Også størrelsen af en residualrentenydelsesret afhænger af udfaldet af bobehandlingen. Det virker i øvrigt nærmest uforståeligt, at dommen forkastede testamentets bestemmelse om at adoptivdatteren skulle være arving, idet forskriften derom formentlig måtte ligge inden for testators testationskompetence.⁶

UfR 1946.427 V: Friarven, eller 1/3 af boet, skulle tillægges 3 nyoprettede legater, dog således at rentenydelsen af friarven var tillagt andre for deres livstid, og legaterne først skulle træde i kraft ved rentenydelsens ophør. Dommen antog med en bemærkning i præmisserne om legatarernes væsentlige økonomiske interesse i deltagelse i bobehandlingen, at legatarerne var arvinger i skiftelovens forstand. Afgørelsen harmonerer med det kvalitative kriterium.

2. Sumlegater

Den, der er indsat til at arve en bestemt pengesum, kaldes *sumlegatar*. Sumlegatærens ret hviler som andre legatærens ret alene på boets overskud. Er boet insolvent, falder legatet bort. Også tvangsarvereglerne skal respekteres. Hvordan legatærens ret stilles i konkurrence med ar-

5. Anderledes *Vesterdorf* i *T. Svønné Schmidt* m.fl. *Arveret* s. 197. n. 2.

6. Jfr. ovenfor n. 3 men sml. *Ernst Andersen*, s. 163, der opfatter dommen som et eksempel på vildfarelse m.h.t. betydningen af ordet universalarving.

vingernes ret til friarv, afhænger af testamentet. Udfyldningsreglen bliver, at legatarernes ret går forud for arvingernes. Testamentet kan også afgøre flere sumlegatarers indbyrdes konkurrence. Udfyldningsreglen, der anvendes hvor ingen særlige holdepunkter findes i testamentet, bliver her, at en *forholdsmæssig reduktion* må finde sted af alle sumlegater.

Eksempel: Testator har bestemt, at A forlods skal have et legat på 10.000 kr. Endvidere skal B og C hver have et legat på 10.000 kr. Resten af formuen skal deles lige mellem udarvingerne D og E. Er nu nettobeholdningen 50.000 kr., får alle 10.000 kr. Er bobeholdningen kun 40.000 kr., bliver der kun 5.000 kr. til hver af arvingerne D og E. Er der kun 20.000 kr. i boet, reduceres alene B's og C's legater – til 5.000 kr. for hver –, fordi testamentet har givet A's legat forrang.

Et sumlegat kan efter omstændighederne være *bortfaldet* ved, at testator har skænket legatøren beløbet som livsgave. Forskud fradrages, se *UfR 1965.245 H*. En livsgave bestående i penge er dog ikke uden videre forskud på legatet; det må antageliggøres, at det var giverens mening, at det skænkede beløb skulle gå fra i legatet.

Uden ret klare holdepunkter i testamentet kan en sumlegatar ikke kræve *rente* af legatet fra dødsdagen.⁷ Der kan heller ikke kræves *morarente* fra tidspunktet for en eventuel misligholdelse fra boets side med legatets udbetaling, idet der efter rentelovens § 1 ikke kan kræves morarenter af et ikke formueretligt krav, men kun procesrente.⁸

3. Genstandslegater

Genstandslegatar kaldes den, der er indsat til at arve en fast ejendom eller individuelt bestemte løsøregenstande. Reglerne bliver på flere punkter anderledes end reglerne om sumlegater. Testator vil ofte have indsat legatøren til at arve en bestemt ting eller til at arve en fast ejendom, fordi det legerede af testator formodes at have en særlig affektionsinteresse for den pågældende, eller dog fordi legatøren formodes at have en særlig interesse i at modtage netop en ting som den pågældende, f.eks. en bil, på grund af dennes brugsværdi for legatøren.

Også genstandslegatærens ret hviler alene på den del af boets forskud, der er friarv. Er boets formue utilstrækkelig til dækning af alle legater, bliver udfyldningsreglen, at genstandslegatarernes ret består uformindskede, medens sumlegaterne *reduceres* forholdsmæssigt.

7. *Borum Arvefaldet*, s. 128, *Ernst Andersen, Arveret*, s. 164, *Vesterdorf i T. Sønné Schmidt m.fl., Arveret*, s. 198 f.

8. Efter rentelovens § 8. Se *Mogens Munch, Renteloven med kommentarer*, s. 37 og 160 ff. Præjudikatvirkningen af den ældre dom *UfR 1890.575 H* må anses for bortfaldet fra renteloven.

Hvor det legerede *ikke findes i boet*, bliver *udfyldningsreglen*, der er opbygget om, hvad en gennemsnitstestator ville have bestemt, at legatarens ret helt *bortfalder*. Legataren får således i almindelighed *ikke* noget pengebeløb som kompensation for værdien af genstandslegatet.

Se UFR 1949.634 V: Ægtefæller havde i et fællestestamente tillagt mandens broder en fast ejendom efter længstlevendes død. Enken solgte ejendommen. Retten fandt det overvejende betænkeligt at tillægge broderen et beløb, svarende til ejendommens værdi, i boet efter enken men fremhævede dog, at enken i stedet for at sælge ejendommen havde kunnet prioritere ejendommen, således at friværdien formindskedes.

Konkrete momenter kan påvirke afgørelsen og eventuelt føre til andre resultater, når det undersøges, hvad årsagen er til, at den legerede ting ikke findes i boet.

Oplyses det, at legataren allerede *har fået* tingen overdraget, eller at testator har *afhændet tingen og benyttet* salgssummen til forbrug, eller at testator har *foræret* tingen bort til andre, er legatet dog bortfaldet.

Hvor den legerede genstand har *affektionsværdi* for den indsatte, d.v.s. hvor dennes interesse for tingen ikke fuldtud kan gøres op i penge, vil legatet også være helt bortfaldet. Drejer det sig således om et smykke med særlig affektionsværdi for den indsatte, f. eks. et arvesmykke, vil den indsatte ikke uden ganske særlige holdepunkter kunne få et andet i stedet, når arvesmykket ikke findes i boet.

Er tingen derimod *ombyttet* med en anden tilsvarende ting, og drejer det sig om ting *uden affektionsværdi* men med en *brugsværdi*, som vil kunne have interesse for den indsatte, vil denne normalt få sit legat, f.eks. en cykel, en bil, en sejlbad eller efter omstændighederne et sommerhus. I disse tilfælde vil legataren normalt også kunne få tillagt forsikringsydelse eller erstatninger i anledning af tingens undergang, ud fra det synspunkt, at han så selv kan anskaffe en tilsvarende ting.

Er den legerede genstand *artsbestemt* og oplyses det, at der aldrig har eksisteret en sådan genstand i boet, vil man e.o. kunne antage, at boet skal *anskaffe* tingen til legataren.⁹

Har testator *afhændet* tingen og lagt salgssummen for det legerede i en kuvert med tilføjelse af legatarens navn, fører konkret fortolkning af disse uden for testamentet liggende faktiske forhold til, at legataren får salgssummen.

Findes den legerede genstand i boet, men *ønsker* den indsatte *ikke at arve* den, er udfyldningsreglen, at legataren ikke får noget i stedet.

Den opstillede udfyldningsregel finder vistnok tilsvarende anvendelse, hvor årsagen til, at legataren ikke kan få genstanden, ligger i, at testator har overskredet sin *testationskompetence*: D.v.s. at legataren ikke får et penge-

9. Ernst Andersen, s. 166,

beløb i stedet, medmindre der foreligger ret klare holdepunkter for at antage, at testator ville have bestemt dette, om han havde forudset den opståede situation.¹⁰

Afkast af genstandslegater, der falder efter dødsdagen, tilfalder legatarer, jfr. princippet i Kbl § 18. *Tilbehør* til den legerede genstand, f.eks. ved fast ejendom, medfølger i sædvanligt omfang.¹¹ Ved sommerhuse vil det normalt være forudsat, at indboet medfølger, idet dette kutymemæssigt medfølger ved salg. Ved *udlejningsejendomme*¹² må både indtægter og udgifter med dødsdagen som skæringsdato indregnes i legatet. Legatarer må overtage eller indfri *fast prioritetsgæld* på en legeret fast ejendom.¹³ Findes en *restgæld* på en legeret løsøreting, købt med ejendomsforbehold, skal boet ikke indfri gælden.¹⁴

4. Legater om værdipapirer

Når legerede *værdipapirer* findes i boet, rammes legatarer normalt ikke af reglen om forholdsmæssig reduktion af sumlegater. Ved ombytning får han normalt det nye værdipapir i stedet.¹⁵ Er papiret udtrukket, vil legatarer få det udtrukne beløb, dersom dette er i behold. Værdipapirer tilfalder ham med ret til udbytte fra dødsdagen.¹⁶ I øvrigt vil løsning af tvivlsspørgsmål bero på de konkrete omstændigheder.

5. Forsørgelseslegater m.v.

Forsørgelseslegater kan være rentenydelseslegater, der består med virkning fra dødsdagen¹⁷ eller fra et senere ophør af testators inter vivos forsørgelse af den pågældende.

Der vil være en udtalt utilbøjelighed til at foretage forholdsmæssig reduktion som ved almindelige sumlegater.

Til en vis grad vil dette sidste også gælde for *liberationslegater*, ved hvilke legatarer eftergives sin skyld til testator.

10. Se *UfR 1978.606 Ø*, men sml. *Ernst Andersen, Arveret*, s. 91 og 137.

11. *UfR 1926.183 V*.

12. *Vesterdorf i T. Svenné Schmidt m.fl. Arveret*, s. 200.

13. *Ernst Andersen*, s. 166.

14. *UfR 1937.862 Ø* (en bil).

15. *N. J. A. 1927*, s. 157 H; aktier ombyttet på grund af en fusion.

16. Ved obligationer udarbejdes skæring, jfr. Kbl. § 20. Ved aktier har legatarer krav på udbytte, der forfalder efter dødsdagen, jfr. Kbl. § 19.

17. *UfR 1880.871 H*.

Testamenters tilbagekaldelse

1. Indledning

Det har gammel hævde hos os og er et led i den almindelige retsbevidsthed, at testator frit kan *tilbagekalde* – eller med lovens ord genkalde – sit testamente.

fri genkaldelighed

Denne frie genkaldelighed har gode grunde for sig:

Testamentets indhold udtrykker testators ønsker om fordelingen af hans efterladenskaber. Men disse ønsker kan jo ændre sig, når testators egne forhold eller hans relationer til omverdenen forandres. *Arnholm* anbefaler ligefrem i sin seneste arveret,¹ at testator med ikke alt for lange mellemrum gennemgår sit testamente og vurderer, om det trænger til at blive ført à jour. I dansk skifteretspraksis støder man ikke helt sjældent på tilfælde, der efterlader det bestemte indtryk, at den afdøde i virkeligheden ønskede at ændre sit testamente – eller at oprette nyt testamente – men aldrig fik det gjort.

baggrund

Som udgangspunkt kan tilbagekaldelser dernæst ikke støde an mod nogen berettiget forventning hos de indsatte, allerede fordi testamenter som ensomme viljeserklæringer bliver gyldige uden at være meddelt til nogen adressat. Selv om nu de indsatte i det enkelte tilfælde i øvrigt af testator måtte være blevet gjort bekendt med testamentets indhold, bevirker testamentets karakter af at være en ensidig begunstigende akt dog, at testators behov for at kunne tilbagekalde og ændre testamentet må prioriteres højere end de indsattes mulige forventninger om at skulle tage arv.

Først hvis testator af særlige grunde vælger at *sikre* de indsattes arveadkomst ved en udtrykkelig bestemmelse derom i testamentet, der meddeles de pågældende, er testamentet ikke længere frit genkaldeligt, jfr. arvelovens § 67 og foran kapitel XI, 5.

undtagelser

¹ *Arveretten*, 1976, side 250.

Særlige grunde taler endvidere for en vis uigenkaldelighed ved *gensidige testamenter*, især hvor den efterlevende af testatorerne har arvet den førstafdøde og den fælles testation indeholder regler om formuens skæbne efter den længstlevendes død. Reglerne herom behandles nedenfor i kapitel XVII.

§ 46 Hos os kan tilbagekaldelse af testamenter ske enten ved, at genkaldelsen foretages i *testamentsform*, eller *formløst*, arvelovens § 46, stk. 1. Derimod kræver ændringer form, se § 46, stk. 2.

oversigt I det følgende ses der først på ren tilbagekaldelse, dernæst på tilfælde, hvor testamentet ændres. Endelig må det overvejes, om en gyldig gennemført tilbagekaldelse af et testamente også kan annulleres formløst, således at det oprindelige testamente ad formløs vej kan genopstå i gyldige former.

2. Ren tilbagekaldelse

afgrænsningen
til ændringer

Tilbagekaldelse af testamentariske bestemmelser – uden at testamentet tillige ændres – kan forekomme som fuldstændig tilbagekaldelse eller som partiel tilbagekaldelse, hvor kun en eller nogle af testamentets bestemmelser tilbagekaldes. En partiel tilbagekaldelse kan meget vel få betydning for andre ved testamentet indsatte.

Nogle eksempler til belysning af afgrænsningen over for ændring.

eksempler

Testator har i sit testamente indsat A og B til hver et legat på 10.000 kr. og C til at være hans universalarving. Tilbagekalder testator nu alene bestemmelsen om at C skal være hans universalarving, får A og B stadig deres legater, medens resten af formuen tilfalder de legale arvinger.

Tilbagekalder testator i stedet alene bestemmelsen om A's legat, får B sit legat på 10.000 kr., medens C arver resten. Denne forøgelse af C's arveret følger allerede af testamentet og kræver derfor ikke form.

Resultatet bliver derfor det samme, hvor tilbagekaldelsen sker ved at testator opretter en formløs kodicil om, at A's legat tilbagekaldes og at C skal arve de 10.000 kr. i stedet.² Det antages også, at en *ned sættelse* af A's legat fra 10.000 kr. til 5.000 kr. er en delvis tilbagekaldelse, der kan ske formløst.³

Derimod kan testator ikke gyldigt *forhøje* B's legat til 20.000 kr. eller indsætte D som legatar uden at anvende formkravene; og dette kan heller ikke ske gyldigt ved benyttelse af midler fra A's samtidigt dermed tilbagekaldte legat.⁴

2. Således *UfR* 1970.247 Ø.

3. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, side 134; *Ernst Andersen*, side 204 og *UfR* 1919.755 LD. Se også og *UfR* 1933.1121 Ø.

4. Om annullation af delvis tilbagekaldelse nærmere nedenfor under 4.

De praktiske muligheder for at en tilbagekaldelse bliver virksom, afhænger i høj grad af, om tilbagekaldelsen sker i testamentsform eller formløst.

2.1. Form

I de kommissionsarbejder, der ligger til grund for arveloven, overvejes det, om man skulle indføre en regel om, at kun tilbagekaldelser i testamentsform skulle være virksomme. Man afstod imidlertid derfra, dels fordi tilbagekaldelse af et vidnetestamente i mange tilfælde rent faktisk alligevel ville kunne foregå formløst, nemlig ved at det eneste eksemplar af testamentet blev tilintetgjort,⁵ dels fordi reglen om formløs tilbagekaldelse ansås for så indgroet i den almindelige retsbevidsthed, at indførelse af et formkrav kunne befrygtes at gøre mere skade end gavn; man kunne risikere, at testatorernes velmente men formløse tilbagekaldelser erklæredes for virkningsløse.⁶ Som det også fremgår af § 46, stk. 1, stilles der herefter ikke engang noget krav om, at tilbagekaldelser skal være udtrykkelige, endsi-ge skriftlige. Prisen for denne formløshed er imidlertid, at man vil få nogle tilfælde, hvor der er bevismæssig tvivl om, hvorvidt udtalelser eller handlinger fra testators side skal forstås som en beslutning om tilbagekaldelse. Den juridiske løsning er dog klar: Er der tvivl, er testamentet ikke tilbagekaldt – se ordene i § 46, stk. 1: »ved at testator på anden måde utvetydigt tilkendegiver«

2.1.1. Tilbagekaldelse i testamentsform

Tilbagekaldelse i testamentsform kan efter § 46, stk. 1, altid foregå for *notaren*. Herved opnås, at de foran i kapitel VIII, 2, gennemgåede fortrinlige regler om sådanne testamenter sikring af, at testationen bliver ført ud i livet, også får virkning for tilbagekaldelsen, således også bevisbyrdereglerne om habilitet, identitet m.v., reglerne om opbevaring af et eksemplar af tilbagekaldelsen på dommerkontoret samt om indberetning til Centralregistret for testamenter. Sådanne tilbagekaldelser er meget sikre og bruges i praksis også over for tidligere oprettede vidnetestamenter.

for notaren

Tilbagekaldelse ved benyttelse af *vidnetestamentets* formkrav giver ikke nær samme sikkerhed, men vil dog af og til kunne være sikrere end formløse tilbagekaldelser.

for vidner

5. Sml. om rekonstruktion foran kap. VIII 3.2.

6. Også de øvrige nordiske lande har regler om formløs tilbagekaldelse, Norge dog med en vis begrænsning, norsk arvelovs § 57. Det må dog herved erindres, at disse lande i det væsentligste bygger på vidnetestamentet.

2.1.2. Formløs tilbagekaldelse

§ 46, stk. 1, forlanger blot, »at testator på anden måde utvetydigt tilkendegiver«, at en testamentarisk bestemmelse ikke længere skal være gældende.

Tilbagekaldelse kan herefter ske *udtrykkeligt*, det være sig *skriftligt* – ved *påtegning* på testamentet eller ved særskilt skrivelse – ved en *ensom* erklæring eller ved en erklæring, der *meddeles* til andre, eller *mundtligt*, eller ved *lydbånd*, eller den kan ske *stiltiende* ved handlinger, der viser testators tilbagekaldelsesvilje, ja i visse tilfælde kan en tilbagekaldelse endog foregå ved *passivitet*.

Det må kræves, at der foreligger en *endelig beslutning* om tilbagekaldelse fra testators side.

UfR 1965.51 H drejede sig om en formløs delvis tilbagekaldelse ved at testator, der var 85 år og senil, havde skrevet under på et tillæg. Testator havde ikke selv taget initiativet til ændring af testamentet, der var oprettet tre år tidligere for notaren. Han underskrev tillægget umiddelbart efter at det var udfærdiget, uden at spørgsmålet tidligere havde været drøftet med ham. Notaren fandt 14 dage senere, da tillægget søgtes oprettet for ham, at testator da var ude af stand til at beslutte sig og afviste derfor at lade tillægget underskrive for sig. Ikke anset for tilbagekaldt.

I sagen *UfR 1983.947 V* var der tvivl om, hvem der havde påført testamentet en påtegning om en tilbagekaldelse. Testator havde senest oprettet testamente til fordel for Kræftens Bekæmpelse. Efter hendes død, fandt hendes moder, der under et tidligere besøg i hendes bolig i Wien havde søgt at formå hende til at ændre testamentet, selv hendes testamente i boligen. Det blev senere fremsendt til en advokat. På testamentet fandtes da en påskrift med blokbogstaver skrevet med blyant: »ANNULLET«. Et rektangulært område af papiret på det sted, hvor »ANNULLET« var skrevet, havde en mørkere farve end resten af papiret. Retten udtalte: »Efter beskaffenheden af den påtegning, der er givet afdødes testamente, og efter usikkerheden om de nærmere omstændigheder ved og tidspunktet for denne påtegning, findes det ikke tilstrækkelig godtgjort, at testamentet på en utvetydig måde er tilbagekaldt.«

Man må særligt være opmærksom på, at ensomme selvstændige erklæringer om tilbagekaldelse og påtegninger kan fjernes eller udraderes af uvedkommende. Det samme gælder testators eget eksemplar af et notartestamente påtegnet om tilbagekaldelse.

Tilbagekaldelse kan ske *stiltiende* ved at testator ødelægger eller makulerer testamentet. Denne fremgangsmåde vil normalt være effektiv ved et vidnetestamente⁷ men ikke ved notartestamenter oprettet med bortkomstklausul. Ved udklipning af en bestemmelse, må

7. Se dog om senere rekonstruktion foran kap. VIII 3.2.

denne normalt også anses for tilbagekaldt. Der er dog en grænse for, hvor meget testator kan klippe i sit testamente, inden hele testamentets form falder.

I *UfR 1932.596 Ø* var et notartestamente oprettet med bortkomstklausul. Testator havde *brændt* sit eksemplar ca. 14 dage før sin død. Det måtte imidlertid antages, at han havde gjort dette, fordi han påtænkte at foretage visse ændringer i testamentet, og det kunne formodes, at det kun drejede sig om tilføjelse af nogle legater: Ikke tilstrækkelig godtgjort, at det havde været testators endelige vilje at tilbagekalde testamentet.

Efter omstændighederne vil testators *usædvanlige behandling* af testamentet kunne tolkes som en stiltiende tilbagekaldelse, men der skal efter dansk ret temmelig meget til:

I *UfR 1890.867 H* blev et notartestamente fundet under et klædeskab i testatrix lejlighed med en fedtet plet, som tydede på, at det havde været brugt som underlag for en læselampe: Ikke anset for tilbagekaldt.

Fra norsk ret kendes et tilfælde, hvor en bondekone havde benyttet testamentet som garnvinde. Det blev anset som tilbagekaldt.⁸ Resultatet er næppe uden videre rigtigt.

Endelig kan en stiltiende tilbagekaldelse efter omstændighederne ske ved *passivitet*, f.eks. hvor et vidnetestamente ved et uheld er gået til grunde, når testator med kendskab dertil alligevel intet foretager sig.

I *UfR 1921.32 Ø* havde en enke overtaget fællesboet i henhold til et gensidigt vidnetestamente, der senere var bortkommet. Skønt enken var bekendt dermed og ikke havde foretaget sig noget i denne anledning, blev testamentet, hvoraf en afskrift ved mandens død var blevet indføjet i skifteprotokollen, lagt til grund for skiftet efter hende, da det ikke fandtes godtgjort, at hun havde tilbagekaldt det.⁹

Ernst Andersen, side 203, mener, at passiviteten i sådanne tilfælde vil kunne være tilstrækkelig, og henviser til den ældre dom *JU 1855.700. T Svénné Schmidt*, side 206 med note 10, gør med rette opmærksom på, at bevisbyrden ifølge reglen i § 46, stk. 1, ligger hos den, der hævder at testamentet er tilbagekaldt. Denne bevisbyrde kan formentlig vanskeligt løftes uden oplysning om andet end passivitet, da en sådan også kan skyldes andre årsager end en beslutning om tilbagekaldelse. Spørgsmålet er imidlertid på grund af rekonstruktionsproblematikken ikke særlig praktisk.

En beslutning om tilbagekaldelse vil ofte være *betinget* af eller have til *forudsætning*, at et nyt testamente oprettes. Sker dette ikke, kan tilbagekaldelsen blive uvirksom.¹⁰

En særlig variant af stiltiende tilbagekaldelse vil foreligge, hvor testator uden udtrykkeligt at tilbagekalde et ældre testamente ved nyt testamente disponerer over hele sin formue.

8. *Knoph*, side 257 med note 1.

9. Se om rekonstruktion foran kap. VIII. 3.2.

10. Se om bristende forudsætninger nedenfor under 2.3. og 3.

2.1.3. *Delegation*

Testator kan *delegere* sin kompetence til at tilbagekalde testamentariske dispositioner i samme omfang som delegation af kompetence til at testere gyldigt kan finde sted, jfr. derom foran kapitel X, 5.

En sådan delegation ses af og til i konciperingspraksis om gensidige testamenter mellem ægtefæller, hvor der f.eks. indrømmes den efterlevende ægtefælle adgang til at tilbagekalde legatbestemmelser eller forskrifter om særeje eller båndlæggelse.

Også en formløs delegation af adgangen til at tilbagekalde må formentlig anerkendes, men der bør stilles meget strenge beviskrav. Det vil derfor være anbefalelsesværdigt at benytte formkravene. Tilbagekaldelsen må være foretaget »inden arven falder«. Der findes såvidt ses ingen teori eller retspraksis om disse spørgsmål.

2.2. *Habilitet*

Reglerne om *testationshabilitet*¹¹ i arvelovens §§ 39 og 51 finder tilsvarende anvendelse ved tilbagekaldelse.¹²

Den, der påberåber sig tilbagekaldelse, må bevise, at testator var habil ved tilbagekaldelsen. Er denne sket ved notar, vil beviset derfor næsten altid være let at føre. Ved udenretlige tilbagekaldelser vil enhver rimelig tvivl om habiliteten derimod få tilbagekaldelsen til at falde. Er tilbagekaldelsen udateret, forøges de bevismæssige problemer.¹³

2.3. *Mangler ved viljeserklæringen.*

Bristende forudsætninger

Reglerne i arvelovens § 52 om *tvang, svig, anden utilbørlig påvirkning*¹⁴ og om *misbrug af særlig modtagelighed*, finder tilsvarende anvendelse på udtrykkelige eller stiltiende viljeserklæringer om tilbagekaldelse af testamenter. Det samme gælder reglen i § 53 om vildfarelse.

UfR 1938.378 Ø antog, at en tilbagekaldelse var ugyldig på grund af erklæringsvildfarelse. Det måtte antages, at en bestemmelse i det nye testamente om, at det ældre testamente ophævedes, skulle forstås således, at meningen var at det ældre testamente opretholdtes.¹⁵

11. Jfr. foran kap. VII.

12. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 131, og *arvelovsudvalgets betænkning fra 1961*, s. 104.

13. *T. Svenné Schmidt, Arveret*, s. 206.

14. *UfR 1970.247* Ø afviste en indsigelse om utilbørlig påvirkning.

15. Dommens situation er drøftet foran i kapitlet XIV, 1. *UfR 1933.1121* Ø afviste en indsigelse om motivvildfarelse, hvorimod *UfR 1901.243* forkastede en tilbagekaldelse på grund af motivvildfarelse; spørgsmålet bortfaldt imidlertid for Højesteret, jfr. *UfR 1902 B*, side 216.

En tilbagekaldelse kan bortfalde på grund af *bristende forudsætninger*, når forholdene efter tilbagekaldelsen har ændret sig på en måde, testator ikke havde regnet med, såfremt det er overvejende sandsynligt, at testator ikke ville have tilbagekaldt testamentet, hvis han havde forudset, hvordan udviklingen blev.

Eks.: Testator tilbagekalder et legat efter at have modtaget et anonymt brev om, at den indsatte systematisk har bagtalt ham. Efter testators død afsløres det, hvem der har sendt brevet, og den pågældende erkender, at brevets indhold var urigtigt.

I praksis foreligger en række tilfælde, hvor det har været en forudsætning for en tilbagekaldelse af testamentet, at nyt testamente blev oprettet i stedet. Når dette hindres, eller når den i det nye testamente indsatte arving dør før arveladeren, foreligger nogle særlige forudsætningssituationer, der omtales straks nedenfor.

3. Ændringer

Grænsen mellem ren tilbagekaldelse og ændring er angivet foran under 2. Forandringer kræver efter § 46, stk. 2, form.

Det retlige forhold mellem hovedtestamente og kodicil er beskrevet foran i kapitel XIV, 5. Bliver en kodicil om *forandring* ugyldig på grund af *formmangel*, opstår det spørgsmål, om den i forandringen liggende partielle eller fuldstændige tilbagekaldelse af hovedtestamentet bortfalder ud fra forudsætnings synspunktet, eller om tilbagekaldelsen skal stå ved magt. Udgangspunktet er, at der foreligger en tilbagekaldelse, og at der derfor må være *nogen støtte* for at antage, at testator ville have foretrukket, at de tilbagekaldte bestemmelser skulle bestå, fremfor at arven går til de legale arvinger eller til en residualarving. Praksis viser imidlertid, at der ofte vil være sådanne holddepunkter, og ret hyppigt gennem fortolkningsdata hentet fra testators egne bestemmelser i den ugyldige kodicil.

Retstilstanden kan illustreres ved forskellige eksempler og domme:

Eksempel 1: Testator bestemmer i testamentet, at A og B skal arve hver $\frac{1}{2}$ af hans formue. Han opretter senere en formløs kodicil om, at A kun skal arve $\frac{1}{4}$, men B skal arve $\frac{3}{4}$, fordi B trænger mere til pengene end A. Når kodicillen falder, får A og B hver $\frac{1}{2}$, og de legale arvinger ingenting.

UfR 1965.578 Ø: To barnløse ægtefæller havde oprettet gensidigt testamente med klausul om formuens skæbne efter længstlevendes død. Formuen skulle tilfalde et legat som universalarving. Der var tillagt den efterlevende fri testationsret. Efter førstafdødes død oprettede den efterlevende et vidnetestamente, ved hvilket det oprindelige notartestamente tilbagekaldtes. Vidnetestamentet bestod af 9 løse maskinskrevne blade, hvori der var foretaget forskellige tilføjelser og rettelser. Det i det oprindelige testa-

mente omhandlede legat var delvis opretholdt, men den efterlevendes søskende var indsat som universalarvinger. Længstlevendes testamente blev tilsidesat, idet dets indhold var meget tvivlsomt, idet det betvivledes, at det var udtryk for hendes sidste vilje, og idet formkravene ikke var overholdt. Da længstlevende havde haft planer om at oprette et helt nyt testamente, og bl.a. ved sin henvendelse derom til en advokat havde medbragt fællestestamentet, antoges det, at hun enten havde betragtet vidnetestamentet og den deri indeholdte betingede tilbagekaldelse af fællestestamentet som uden gyldighed eller bortfaldet, eller ganske havde glemt vidnetestamentets eksistens. Det lagdes derfor til grund, at hun havde betragtet fællestestamentet som sit testamente, indtil nyt formgyldigt testamente var blevet oprettet.

Eksempel 2: Som eksempel 1, blot at kodicillen lyder: Da A har skuffet mig, skal han ikke arve. I stedet skal C arve $\frac{1}{2}$. Her får B $\frac{1}{2}$, og de legale arvinger $\frac{1}{2}$.

UfR 1964.355 Ø: Testator havde i et notartestamente indsat en søster som eneste arving. I 1958 forsynede testator testamentet med en påtegning om, at alt hvad hun efterlod sig skulle tilfalde en datter af søsteren. Da der blev protesteret mod påtegningen, faldt denne på grund af manglende form. Retten fandt ikke, at der var grundlag for at antage, at testator ville have foretrukket søsteren – til hvem forholdet ifølge bevisførelsen var kølnet – som enearving fremfor de øvrige legale arvinger. Tilbagekaldelsen stod derfor ved magt.

UfR 1949.187 Ø: En 80-årig kvinde skrev til sin advokat at hun ønskede foretaget forskellige ændringer i sit testamente. Nogle af ændringerne var af positiv karakter, mens andre gik ud på at ophæve tidligere testamentariske bestemmelser. Det fremgik bl.a. meget klart, at hun ønskede et bestemt legat strøget. Inden nyt testamente var oprettet, afgik kvinden ved døden. Det blev antaget, at brevet indeholdt en endelig tilbagekaldelse af legatet, og at der ikke var en sådan sammenhæng mellem tilbagekaldelsen og ønsket om de positive bestemmelser, at legatets slettelse skulle være afhængig af testamentsformernes overholdelse.

Hvor en kodicil tilsidesættes på grund af *fornuftmangel*, jfr. § 51, kan den ikke have virkning som en tilbagekaldelse, hvorfor det tidligere testamente vil stå ved magt.

4. Annullation af tilbagekaldelser

En gyldig tilbagekaldelse bevirker, at testamentet er bortfaldet. Oprettelse af nyt testamente vil herefter kræve form efter de almindelige regler. Det er dog et spørgsmål, om en tilbagekaldelse kan *annulleres formløst* med den virkning, at testamentet genopstår i fulde former.

Kommissionsbetænkningen af 1941 ville¹⁶ overlade det til retsanvendelsen at løse dette spørgsmål. I justitsministeriets lovforslag af 1946 var indsat en regel, der krævede form, men dette lovforslag blev som bekendt aldrig gennemført. *Arvelovsudvalget af 1954*, fandt¹⁷ ikke, at noget krav om form burde stilles, og henviste især til, at en formløs optegnelse om tilbagekaldelse jo blot kan tilintetgøres. Det hedder videre: »Der kan i dette tilfælde ikke føres nogen kontrol med, om testamentet har været genkaldt, og om genkaldelsen derefter er tilbagekaldt uden anvendelse af testamentsform, og det synes i det hele mindre naturligt at stille større formkrav til tilbagekaldelse af en genkaldelse end til selve genkaldelsen. Tilbagekaldelse af en genkaldelse kan herefter ligesom efter gældende ret og ligesom i de øvrige nordiske lande ske formløst.«

Der foreligger en enkelt afgørelse, *UfR 1938.143 V*, ved hvilken to søstre havde oprettet testamente for notaren og indsat en niece til at arve. I en senere notariliter kodicil havde de tilbagekaldt bestemmelsen om, at niecen skulle arve, og i stedet indsat den længstlevende af testatorerne. Inden søstrene begik selvmord, påtegnede de formløst testamentet om, at niecen atter skulle være deres universalarving. Retten udtalte, at der i et tilfælde som det foreliggende savnedes hjemmel til at kræve testamentsformerne iagttaget.¹⁸

Som fremhævet i den øvrige litteratur¹⁹ er resultatet – at form ikke kræves – alene funderet på motivudtalelsen fra 1961 og en landsretsdømme fra tiden før lovens gennemførelse; det er derfor ikke ganske sikkert.

Eksempel: Testator har i sit testamente tillagt A et legat på 10.000 kr. Testator nedsætter formløst legatet fra 10.000 kr. til 5.000 kr.

Ved formløst at annullere tilbagekaldelsen kan testator efter det ovenfor anførte formentlig opnå, at legataren igen vil være gyldigt indsat til et legat på 10.000 kr. Kan nu testator i stedet for helt at annullere den delvise tilbagekaldelse foretage en delvis annullation af tilbagekaldelsen, idet han forhøjer legatet til f.eks. 8.000 kr.? For den bekræftende besvarelse taler, at han efter først at annullere tilbagekaldelsen på ny kan tilbagekalde delvist. Resultatet er dog endnu mindre sikkert end ved den rene annullation af tilbagekaldelse.

Det ligger fast, at testator ikke gyldigt kan ændre legatet formløst til 12.000 kr.

16. Side 134.

17. Betænkningen side 104.

18. Samme resultat nåedes i norsk ret ved NJA 1977.347 H.

19. *Bentzon*, s. 139 f i *Borum, Arveretten*, s. 153; *Ernst Andersen*, s. 209 f, (kritisk); *Danielsen*, s. 237 f og *T. Svønné Schmidt m.fl., Arveret*, s. 211 f.

Gensidige testamenter

1. Begreber. Oversigt

Arveloven definerer ikke, hvad *gensidige testamenter* er, men ifølge motiverne er det »testamenter, der er oprettet af flere personer i for-
ening, og i hvilke disse gensidigt indsætter hinanden til arvinger«¹

begrebet

Til denne definition må føjes, at testationerne ikke behøver at fore-
ligge i ét dokument, hvad der hos os ganskevist er det helt overvejende
almindelige. De særlige regler om gensidige testamenter finder også
anvendelse, hvor gensidige indsættelser måtte være foretaget ved op-
rettelse af to eller flere selvstændige testamenter, således at der i det
enkelte dokument henvises til indsættelserne i det eller de andre. Når
flere i fællesskab opretter testamente i et dokument, kaldes testamen-
tet iøvrigt for et *fælles testamente*. Et fælles testamente behøver ikke
at være gensidigt. Men de fleste danske gensidige testamenter er som
nævnt fælles testamenter. Næsten alle gensidige testamenter oprettes
af kun to testatorer, hvorfor sprogbrugen i det følgende anlægges ud
fra denne forudsætning; men der er intet i vejen for, at et gensidigt
testamente oprettes mellem flere end to.

Indsættelserne kan være til at arve som *arvinger i skiftelovens
forstand*² eller til at være *legatarer*.³

Det særlige ved gensidige testamenter er, at den ene testator ved sin
testation indsætter den anden testator og samtidig opnår en indsæt-
telse ved den anden testators testation. Selv om de indrømmede testa-
mentariske fordele i almindelighed ikke kan betragtes som ydelse og
modydelse i et gensidigt bebyrdende retsforhold, er det alligevel af

gensidigheden

1. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 137.

2. Se om begreberne foran i kapitel XV, 1.

3. *Borum, Arveretten*, s. 225, *Ernst Andersen, Arveret* s. 147, *T. Svenné Schmidt i Arveret*, s. 213 og *Danielsen*, s. 239.

retlig betydning, at der består en forbindelse mellem de to indsættelser på den måde, at den ene ikke kan formodes at ville være indrømmet uden den anden.

En sådan afhængighed kan imidlertid også foreligge, uden at der er tale om gensidige indsættelser til at være arving eller legatar, men hvor den ene part i stedet har indrømmet den anden part andre fordele, f.eks. et arveafkald, et boslodsafkald eller en tilsikring af adgangen til at kunne sidde i uskiftet bo, imod at den anden part indsætter den første part til at arve. Undertiden kan fordelene bestå i, at den ene part foranlediger tredjemand til at indrømme fordele. I sådanne tilfælde finder de særlige regler om gensidige testamenter ikke direkte anvendelse. Da disse imidlertid stort set er en kodifikation af retsgrundsætninger, dannet gennem teori og praksis, vil domstolene kunne anvende reglerne på tilsvarende måde, når der skønnes at være behov derfor, og parterne ikke selv har løst spørgsmålene ved bestemmelser i testamentet, se f.eks. nedenfor under 3.2., eksempel 2.

Den omstændighed, at testatorer, der gensidigt indsætter hinanden til at arve, i forvejen har legal arveret efter hinanden, således at der reelt ikke indrømmes nogen fordel, bevirker ikke, at testamentet ikke betragtes som gensidigt; de særlige regler om gensidige testamenter i arvelovens §§ 47 og 48 anvendes netop, hvor to barnløse ægtefæller gensidigt indsætter hinanden.

reglerne

Arvelovens almindelige regler om testamenter gælder også for gensidige testamenter, således f.eks. bestemmelserne om habilitet og form, om testationskompetence, om tilbagekaldelse og om, hvordan en indsættelse kan gøres uigenkaldelig, jfr. § 67. Det er imidlertid klart, at reglerne om den frie *tilbagekaldelsesret* efter § 46 ville kunne give problemer ved gensidige testamenter, når den ene part tilbagekaldte sin testation, uden at den anden part fik noget at vide derom. De almindelige tilbagekaldelsesregler i § 46 er derfor udbygget med en særlig bestemmelse i § 47.

sekundo-
succession

I mange tilfælde indeholder et gensidigt testamente *alene bestemmelse* om, at to parter *indsætter hinanden* som arvinger eller legatarer. Så enkelt er det imidlertid ikke altid. Testatorerne vil ved oprettelsen af det gensidige testamente ofte være interesserede i at fastsætte, hvordan der skal forholdes med formuen efter den længstlevendes død.

Bestemmelser i testamentet derom vil ofte være fælles, men behøver ikke at være det, idet der kan indsættes én klausul om formuens skæbne efter den længstlevendes død, såfremt A bliver længstlevende, men ingen sådan klausul eller en klausul med et andet indhold, hvis B bliver længstlevende.

testations-
kompetence

Problemet er nu, om sådanne klausuler om *sekundosuccession* er bindende for den efterlevende, efter at den efterlevende har arvet førstafdøde. Hvor dette er tilfældet, betyder det, at klausulen begræn-

ser eller udelukker den *efterlevendes testationsret*. Testatorerne kan selv afgøre dette spørgsmål ved en bestemmelse i testamentet. Tilbage står imidlertid at fastlægge, hvad der skal gælde, hvor testatorerne ikke selv har afgjort spørgsmålet i testamentet, d.v.s. hvad de deklaratoriske regler skal gå ud på.

Udfyldningsregler om efterlevendes testationsret er optaget i arvelovens § 48. Af særegne historiske grunde er reglen i § 48 imidlertid efter ordene alene gældende for gensidige testamenter mellem ægtefæller. Endvidere er det bl.a. efter motiverne tydeligt, at § 48 kun er skrevet med henblik på gensidige testamenter mellem barnløse ægtefæller. Reglen i § 48 er ikke indrettet med henblik på gensidige testamenter mellem ægtefæller der har børn, jfr. nedenfor under 3.2.

I de tilfælde, hvor efterlevende ikke kan testere på grund af en bestemmelse i det gensidige testamente om sekundosuccession, kan man spørge, om efterlevende da også er forhindret i at afhænde eller bortskænke aktiverne i *levende live* til andre end de indsatte. Omtales må også et par *forudsætningstilfælde*, der kan opstå, når længstlevende gifter sig eller får et barn.

Den hyppigst anvendte form for gensidige testamenter er ifølge testamentsundersøgelsen fra 1984 nu blevet gensidige testamenter mellem *ægtefæller, der har børn*.

Mange gensidige testamenter oprettes dernæst mellem *uigtede samlevende*, såvel i tilfælde hvor disse har sær- eller fællesbørn, som i tilfælde, hvor de er barnløse.

Der nyoprettes nu kun relativt få gensidige testamenter mellem *barnløse ægtefæller*, idet barnløse ægtefæller efter arvelovens gennemførelse ikke længere behøver noget testamente, medmindre de ønsker at fravige den legale sekundosuccession efter lovens § 7, stk. 2.

Endelig oprettes et mindretal af gensidige testamenter mellem *søskende eller andre*, der står hinanden nær.

I det følgende gennemgås først den for alle gensidige testamenter fælles regel om tilbagekaldelse i § 47.

2. Tilbagekaldelse medens begge testatorer lever

Efter arvelovens § 67 kan testatorerne gøre de gensidige indsættelser og/eller indsættelser af tredjemand *uigenkaldelige*.⁴

Hvor *testamentet* indeholder bestemmelse om, at de *gensidige indsættelser er uigenkaldelige*, kan testatorerne kun i fællesskab tilbagekalde disse; den ene af testatorerne kan ikke ensidigt tilbagekalde sin indsættelse af den anden, medmindre der foreligger bristede forudsætninger. Dette sidste vil

udfyldningsregler

andre spørgsmål

hovedtyper

uigenkaldelig-hedsklausuler

4. Foran kapitel XI, 5.

f.eks. kunne være tilfældet, når ugifte samlevende hæver samlivet på grund af uoverensstemmelse, eller hvor to ægtefæller separeres eller opnår skilsmisse.⁵

Testatorerne kan endvidere have påtaget sig en *uigenkaldelighed over for tredjemand*, der er indsat i det gensidige testamente til at arve enten ved den førstafdøde testators død eller hyppigere efter den længstlevende testators død. Sådant uigenkaldelighed ses undertiden som led i generationsskifteordninger. Når klausulen derom er *optaget i testamentet* og meddelt den indsatte tredjemand, kan testatorerne heller ikke i fællesskab tilbagekalde testationen, bortset fra tilfælde, hvor forudsætningerne for deres testation måtte være bristede.

andre tilfælde

Når der ikke er optaget nogen bestemmelse om uigenkaldelighed i et gensidigt testamente, og uigenkaldelighed ikke er indrømmet gyldigt ved et simpelt løfte derom fra tiden før arvelovens ikrafttrædelse,⁶ gælder for *alle gensidige testamenter* udfyldningsreglen i arvelovens § 47, der er en kodifikation af, hvad der ifølge teori og retspraksis antoges at gælde før arveloven.

§ 47

§ 47 fastslår først indirekte, at hver af testatorerne, så længe den anden lever, har *fri* adgang til at tilbagekalde sin del af testationen.⁷ Dernæst fastsætter reglen, at en ensidig tilbagekaldelse kun er gyldig, når den anden part har fået *underretning* om denne. Meddelelsen er et påbud og må være kommet frem til den anden part.⁸ Ensom tilbagekaldelse er ugyldig. Reglen er begrundet med, at den anden part bør have lejlighed til at overveje, om han vil opretholde sin testation eller tilbagekalde eller ændre denne. Endvidere forhindres det, at den ene part får mulighed for at besvige den anden part ved at udfærdige en ensom hemmeligholdt tilbagekaldelse, som vil kunne tilintetgøres, såfremt den anden part dør først.

Hvor meddelelse til den anden part er *udelukket*, f.eks. fordi den anden part er forsvundet eller ude af stand til at forstå tilbagekaldelsen på grund af sindssygdom eller lignende tilstand, synes § 47 ikke at stille noget krav til en tilbagekaldelse; det er dog fast antaget, at den i så fald må foregå *åbentlyst*, f.eks. ved at den foretages i form af et notartestamente,⁹ eller

5. Se nedenfor kapitel XX, 6.

6. Se kapitel XI, 5, note 33.

7. *Arvelovskommissionens betænkning*, 1941, s. 138 og *arvelovsudvalgets betænkning*, 1961, s. 105. *Ørsted, Haandbog, IV*, s. 629 f, mente, at der i sådanne testamenter lå et stiltiende gensidigt uigenkaldelighedsløfte. Denne tese slog imidlertid aldrig igennem, *Borum, Arveretten*, s. 232 f. Allerede ved *UfR 1904 B 185* anerkendte Højesteret en åbenlys ensidig tilbagekaldelse. Ved *UfR 1910.797 H* forkastedes en hemmelig tilbagekaldelse.

8. *UfR 1938.700 H* anerkendte et efterladt selvmordsbrev til en advokat, idet det måtte påregnes, at dette ville komme til medtestators kendskab.

9. *UfR 1943.9 H* og *arvelovskommissionens betænkning*, s. 138.

ved en påtegning på det originale vidnetestamente eller ved meddelelse til en evt. beskikket værge for den anden part.

Reglerne i § 47 gælder såvel for fuldstændige som for *delvise* tilbagekaldelser, også hvor en tilbagekaldelse alene angår bestemmelsen om formuens senere fordeling. Hensynet til medtestators interesser kræver dette, sml. foran kap. XI, 5, om uigenkaldelighed.¹⁰

Hvor de gensidige indsættelser kun angår en *del af testatorernes efterladte formue*, er det et fortolkningsspørgsmål, hvor langt de særlige regler om gensidige testamenter i arveloven rækker.

Eksempel: To venner ejer en båd i lige sameje. De opretter gensidigt testamente, ved hvilket de indsætter hinanden til at arve den førstafdødes andpart i båden. Endvidere bestemmer de hver for sig, at resten af deres formue skal tilfalde deres legale arvinger som særeje. Her vil den særlige ugyldighedsregel for hemmelig tilbagekaldelse i § 47 alene finde anvendelse for testationerne om anparterne i båden.

Ved den ene parts tilbagekaldelse vil der normalt *briste en afgørende forudsætning* for den anden parts testation.¹¹ Forholder den anden part sig passiv efter modtagelse af den ene parts tilbagekaldelse, vil man ikke uden helt særlige holdepunkter turde slutte, at passiviteten er udtryk for et ønske om opretholdelse af testationen.¹²

bristende
forudsætninger

Hvis ægtefæller efter oprettelse af et gensidigt testamente får eller adopterer et barn, er testamentet normalt bortfaldet ud fra forudsætnings synspunktet,¹³ medmindre begivenheden var forudset.¹⁴

3. Retsstillingen efter førstafdødes død

Når den efterlevende af det gensidige testaments testatorer har arvet¹⁵ den førstafdøde, bliver den efterlevende ejer af den arvede formue.

Indeholder testamentet *ingen* bestemmelser om formuens succession ved længstlevendes død, har den efterlevende fri dispositionsret inter vivos over den arvede formue og testationsret efter de almindelige regler. Opretter den efterlevende ikke testamente, tilfalder arven længstlevendes legale arvinger, subsidiært statskassen. Reglen i § 7, stk. 2, i arveloven kan ikke anvendes hverken direkte eller analogt.

10. Som teksten Ernst Andersen, s. 151 f.

11. Betænkning, 1961, s. 105.

12. Jfr. foran kap. IX, 6 og Borum, Arveretten, s. 236, Ernst Andersen, s. 152 samt T. Svønné Schmidt, s. 216.

13. UfR 1941.414 Ø.

14. UfR 1961.965 Ø.

15. Cfr. de tilfælde, hvor der blot er tale om en rentenydelsesret.

Indeholder testamentet en klausul om *succession* ved den længstlevendes død, kan den efterlevende ikke på skiftet efter den førstafdøde sætte sig ud over indholdet af klausulen ved at *tilbagekalde testamentet*; adgangen til tilbagekaldelse ophører efter almindelig opfattelse ved den førstafdødes død og ikke først ved en eventuel tiltrædelse af arven.¹⁶

Giver den efterlevende på skiftet *afkald på at arve* førstafdøde, må boet efter førstafdøde i mange tilfælde straks deles efter klausulen i testamentet om formuens deling efter længstlevendes død.¹⁷ Det er imidlertid ikke udelukket, at længstlevende trods arveafkaldet stadig må anses for bundet af sin egen testation, idet førstafdødes bestemmelser kan have haft til forudsætning at den efterlevendes testation stod fast.

Eksempel: Ægtefæller har fuldstændigt særeje og har hver et særbarn men ingen fællesbørn. De indsætter gensidigt hinanden, således at vedkommendes særbarn ved førstafdødes død kun skal have sin tvangsarv. Efter længstlevendes død skal arven deles, så begges særbørn har arvet lige. Ved hustruens død giver manden arveafkald. Antages det nu – hvad der er et forudsætnings spørgsmål – at arven efter hustruen straks skal deles lige mellem særbørnene, kan manden ikke ved senere testamente forbigå hustruens særbarn. Dette må såvidt ses gælde, uanset om testamentet var gjort uigenkaldeligt.

En ægtefælle vil ikke kunne gøre sig fri af en bindende klausul om formuens fordeling efter længstlevendes død ved på skiftet efter førstafdøde at give *afkald* på at arve efter testamentet og forlange at arve efter § 7, stk. 1; virkningen deraf må blive, at den efterlevende efter overtagelsen af boet er bundet i samme omfang, som hvis der var arveret efter testamentet.

UfR 1963.252 Ø har dog antaget, at en hustru, som længstlevende, var frigjort for en sekundossuccessionsklausul i et tilfælde, hvor boet efter manden var *overtaget for begravelsesudgifterne*. Ifølge det gensidige testamente, som efter domsreferatet ikke var uigenkaldeligt, skulle hustruen arve halvdelen efter manden, hvorefter hele boet efter hustruen skulle tilfalde mandens børn. Dommen godkendte, at hustruen gyldigt kunne oprette nyt testamente med forbigåelse af mandens børn. Afgørelsen må ses som udtryk for, at enhver virkning af testamentet var bortfaldet, når manden døde først uden at efterlade sig nogen arv.

3.1. Testamenter mellem barnløse ægtefæller

Gensidige testamenter mellem barnløse ægtefæller foreligger i betydeligt omfang i dødsboerne. Det drejer sig navnlig om testamenter oprettet *før arveloven*, hvor testamentet var en nødvendighed for, at den efterlevende ikke skulle dele arven med den førstafdødes arvinger i 2.

16. *UfR 1893.1149 H sml. Bentzon*, 2. udg. s. 179.

17. *Ernst Andersen, Arv og Legat*, s. 140.

arveklasse. De praktisk forekommende testamentstyper er kort omtalt foran i kapitel IV under 2.1. ved note 34. Et sådant testamente vil, når det indeholder bestemmelse om sekundosuccession, blive af betydning for retsstillingen, også hvor førstafdøde dør efter arvelovens ikrafttrædelse, idet § 7, stk. 2's anvendelse forudsætter, at længstlevende har arvet ex lege.

Endvidere forekommer der i praksis en talmæssigt mindre gruppe af testamenter, oprettet *efter arvelovens* ikrafttrædelse, hvor barnløse ægtefæller har ønsket en anden fordeling efter længstlevendes død end efter § 7, stk. 2.¹⁸

3.1.1. Udfyldningsregler

Der har forlængst dannet sig tildels meget faste udfyldningsregler vedrørende forståelse af *standardklausulen* i gensidige testamenter mellem barnløse ægtefæller om, at formuen efter længstlevendes død skal »deles mellem begges arvinger efter loven«. Klausulen forekommer i forskellige varianter, men er i mange af testamenterne affattet således: »Skulle den længstlevende dø uden at have indladt sig i nyt ægteskab, uden at have efterladt sig livsarvinger og uden at have oprettet testamente, skal boet deles i to lige store dele mellem begges arvinger efter loven«.

Disse standardklausuler udfyldes, når der ikke findes konkrete holdpunkter for andre resultater, ifølge retspraksis således:

1° Formuen deles først lige mellem de to slægtsgrupper. Der afsættes således ingen arv efter førstafdøde til længstlevende.¹⁹

2° Der tilfalder kun de legale arvinger, der har overlevet længstlevende, arv.²⁰

3° Det afgøres vistnok efter arveloven ved testamentets oprettelse, hvilken personkreds der har legal arveret. Reglen er lagt til grund i nogle sager, hvor arven ellers ville være tilfaldet statskassen.²¹

18. Endelig viser *testamentsundersøgelsen fra 1984*, at der også forekommer nogle overflødige testamenter, oprettet efter arveloven, med standardklausul om deling mellem ægtefællernes arvinger efter loven.

19. *UfR 1868.76*, jfr. *1867.298 H*, der er fulgt i senere praksis; *Ernst Andersen*, s. 138, *T. Svenné Schmidt i Arveret*, s. 232.

20. *UfR 1900.257*, jfr. *1899.973 H*, der ændrede den hidtidige praksis tilbage til *Ørstedes* standpunkt.

21. Således *UfR 1985.83 Ø*. Klausulen lød: »falde i arv med halvdelen til hver af vore familier efter arveforholdene på tidspunktet for den længstlevendes død«. Der var ikke andre efterladte slægtninge end fætre og kusiner samt disses efterkommere. Anken til Højesteret blev frafaldet. *Højesteret* har, hvor konsekvensen ligeledes vilde blive, at arven ellers tilfaldt statskassen, anvendt samme princip i *UfR 1973.129*. *UfR 1970.220 V*, hvor sagen drejede sig om en fordeling mellem slægtsgrupperne, er afgjort i modsat retning, men efter præmisserne på grundlag af konkrete holdpunkter derfor. Se tillige foran kap. XIV, 4.6., men sml. *Ernst Andersen*, s. 138.

4° Inden for slægtsgrupperne fordeles arven efter stirpalgrundsætningen.²²

5° Hvis der ikke er arvinger på den ene side, tilfalder hele formuen enten førstafdødes eller længstlevendes arvinger.²³

3.1.2. Den efterlevendes testationskompetence

udtrykkelige
bestemmelser

I langt de fleste af de gensidige testamenter mellem barnløse ægtefæller, der indeholder bestemmelse om sekundossuccession, er spørgsmålet om den *efterlevendes testationsret* afgjort ved en *udtrykkelig* bestemmelse i testamentet. Denne kan gå ud på, at ægtefællen ikke kan testere yderligere, ikke kan testere over en nærmere angivet brøkdelf af boet, ikke kan testere over et bestemt aktiv, eller omvendt, at ægtefællen har fuld testationsret. Sådanne bestemmelser vil være afgørende, se ordene i § 48, 2. pkt.: »andet er bestemt i testamentet«.

Det kan undertiden bero på en *fortolkning* af testamentet, hvad meningen med en udtrykkelig bestemmelse nærmere skal være.

I *UfR 1935.850 Ø* lød klausulen på, at formuen skulle deles med halvdelen til hver ægtefælles arvinger, når længstlevende døde, »uden at have truffet andre dispositioner«. Endvidere var det bestemt, at testamentet ikke kunne forandres uden begge testatorers samtykke. Retten antog, at den sidste bestemmelse alene sigtede mod ændring eller tilbagekaldelse i begge testatorers levende live, og at »andre dispositioner« ikke blot måtte forstås som inter vivos dispositioner med også som mortis causa dispositioner.

stiltiende
bestemmelser

Gyldig bestemmelse om den efterlevendes testationskompetence kan også være truffet stiltiende i testamentet, jfr. § 48, 2. pkt., hvorefter udfyldningsreglen i § 48, 1. pkt., alene kan finde anvendelse, såfremt andet ikke »klart fremgår« af testamentet.

Der har dannet sig visse nogenlunde sikre opfattelser vedrørende forskellige typer af klausuler.

standard-
klausulen

Indeholder testamentet *standardklausulen* om, at formuen skal deles med halvdelen mellem hver ægtefælles arvinger efter loven, har den efterlevende ifølge fast opfattelse fri testationskompetence over det *halve* af boet, som det opgøres ved den længstlevendes død, uanset om der var formuefællesskab, særeje eller en blandet formueordning i ægteskabet. Hjemmel er § 48, 2. pkt.²⁴

andre brøker

Indeholder testamentet bestemmelse om fordeling af formuen mellem de to slægter med en *bestemt brøk*, forskellig fra en halv, f.eks. ¼ til længstle-

22. *UfR 1919.514 H* (egne arvinger) *UfR 1868.157 LD* (andres arvinger) samt *UfR 1940.162 Ø*.

23. *UfR 1879.519 H* og *UfR 1879.804 LD*.

24. *T. Svenné Schmidt*, s. 221, *Ernst Andersen*, s. 157, *Danielsen*, s. 246. Reglen kan støttes på praksis fra tiden før arveloven, jfr. senest *UfR 1940.162 Ø*.

vendes slægt og $\frac{3}{4}$ til førstafdødes slægt, kan den efterlevende i almindelighed testere inden for den brøk, der er tillagt hans slægt.²⁵ Resultatet forekommer efter lovændringen ved arveloven ret så sikkert. Ved denne tilsigtes det at udvide længstlevendes testationskompetence, og resultatet fremkommer derfor nu som en kombination af brøkbestemmelsen i testamentet og grundtanken bag udfyldningsreglen i § 48, 1. pkt.

Er klausulen om formuens skæbne efter længstlevendes død af en sådan karakter, at testationen er *fælles og ikke vil kunne føres ud i livet*, hvis den efterlevende springer fra sin del, begrænses den efterlevendes testationskompetence. Dette vil efter motiverne være tilfældet, hvor der er testeret over bestemte fællesboet tilhørende genstande, eller hvor der er tale om en testation til et bestemt angivet formål, som ikke lader sig realisere, uden at begge ægtefællers midler bringes i anvendelse. Som eksempler kan nævnes, at ægtefæller, der har fuldstændigt særeje, har testeret over en bygning i sameje mellem ægtefællerne til et specielt formål, f.eks. som privathospital, eller at alle midlerne skal bruges til videreførelse af en bestemt virksomhed.²⁶

nødvendig til fælles testation

For tilfælde, der ikke afgøres af en udtrykkelig eller stiltiende bestemmelse i testamentet, gælder *udfyldningsreglen* i arvelovens § 48, 1. pkt.²⁷

udfyldning

Reglen blev indført for at udvide den efterlevendes testationskompetence, der efter herskende teori og praksis før arveloven²⁸ antoges at være lig med nul, hvor begge ægtefæller i fællesskab havde testeret over hele boet, f.eks. til fordel for en fond, eller til fordel for en slægtning eller få fælles venner.

tilblivelse

Motiverne udtaler i det væsentligste kun: »Reglen om at længstlevende, hvis det gensidige testamente i øvrigt ikke er til hinder derfor, kan ændre dets bestemmelser om fordelingen af arven, for så vidt angår »halvdelen af det tidligere fællesbo«, betyder, at længstlevende kan indsætte andre end de af ham oprindeligt udpegede til den halvdel, der skal gå til hans arvinger; derimod kan han naturligvis ikke lade det gensidige testaments bestemmelser til fordel for disse stå uforandret og indsætte nye arvinger til den halvdel, der skal gå til førstafdødes slægtninge eller de af denne indsatte arvinger.«

Herved anslås en tendens, som bliver afgørende i visse tilfælde, hvor der

25. Som teksten *Ernst Andersen*, s. 158 og *Danielsen*, s. 246, *T. Svénné Schmidt* holder så vidt ses spørgsmålet åbent. Før arveloven har ældre domspraksis, *UfR 1869.1002* og *UfR 1911.436*, antaget, at længstlevende slet ingen testationsret havde i sådanne tilfælde.

26. *Arvelovsudvalgets betænkning*, s. 105 og *RT 1946-47, tillæg A, sp. 2851*.

27. Efter § 73 finder reglen anvendelse, uanset hvornår testamentet er oprettet, blot længstlevende har overlevet arvelovens ikrafttrædelse.

28. *Praksis hvilede på Bentzons lære, Arveretten*, 3. udg., s. 224-225, omtalt nedenfor under 3.3. i note 48.

i det oprindelige testamente er testeret fuldstændigt over boet, og som formentlig kan yde vejledning ved visse delvise testationer.

Udfyldningsreglen i § 48, 1. pkt., finder umiddelbart anvendelse, hvor *hele formuen* er testeret til et fælles formål, f.eks. en fond eller en enkelt slægtning til en af testatorerne. Bestemmelsen må forstås derhen, at den efterlevende gyldigt kan testere over den del af boet efter længstlevende, som ville have været længstlevendes særeje og boslod, om ægteskabet havde vedvaret indtil dette tidspunkt.

T. Svénné Schmidt har i *Arveret*, side 222-226, opstillet et forslag til fortolkning af § 48, 1. pkt., som går langt videre end *Ernst Andersens* fortolkning i *Arveret*, side 156 ff. De fleste af *T. Svénné Schmidts* resultater har dannet baggrund for den påfølgende eksemplifikation. Der findes ikke trykt retspraksis. Reglens praktiske betydning er formentlig beskeden. Det erindres, at der er tale om fortolkning af en udfyldningsregel, der alene skal anvendes, hvor andet ikke klart fremgår af testamentet:

Eksempel 1: Hele formuen er testeret til en fond. Ægtefællerne havde fuldstændigt særeje. M ejede 400.000 kr. H ejede 200.000 kr. Ingen ændringer i værdiforholdene. Boet efter længstlevende er således på 600.000 kr.

H kan som længstlevende ifølge § 48, 1. pkt., ændre testamentet for 200.000 kr's vedkommende.

Eksempel 2: Hele formuen er testeret til en fælles ven. M's særeje var 100.000 kr. M's bodel var 300.000 kr. H's særeje var 0. H's bodel var 200.000 kr. Værdiforholdene er uændrede.

Her kan H som længstlevende ifølge § 48, 1. pkt. ændre testamentet for så vidt angår 250.000 kr.

Eksempel 3: Hele formuen er testeret til M's broderdatter. M's særeje var 100.000 kr. M's bodel var 300.000 kr. H's særeje var 0. H's bodel var 200.000 kr. Værdierne er siden M's død forøget til det dobbelte, uden at værditilgangen kan henføres til værdistigning på bestemte aktiver.

Her kan H ændre testamentet for så vidt angår $\frac{250.000}{600.000} \times 1.200.000$ kr. = 500.000 kr. En tilsvarende løsning må anvendes ved værdinedgang.

Eksempel 4: Som eksempel 3, dog at hele værdistigningen på 600.000 kr. konstaterbart ligger på M's tidligere særeje, der bestod af en værdipapirpost, hvis værdi nu udgør 700.000 kr. M's og H's tidligere bodele udgør således nu tilsammen 500.000 kr.

H kan formentlig kun ændre testamentet for så vidt angår 250.000 kr. En tilsvarende løsning må anvendes ved værdinedgang på værdipapirposten.

Skyldes værdinedgangen *forbrug*, taler hensynet til at hindre længstlevende i vilkårligt at placere forbruget på førstafdødes aktiver vistnok for altid at foretage en forholdsmæssig fordeling som i eksempel 3.²⁹

Eksempel 5: Hele formuen er testeret til H's broder. M's særeje var 100.000 kr. H's særeje var 100.000 kr. Ægtepagt om fuldstændigt særeje. H har efter M's død arvet 1.000.000 kr. Iøvrigt ingen ændring i værdiforholdene.

Her kan H ændre testamentet for så vidt angår 1.100.000 kr., idet arven ville være blevet hendes særeje, om ægteskabet havde bestået.

Eksempel 6: Hele formuen testeret til en fond. M's særeje var 100.000 kr. H's særeje var 100.000 kr. Ingen ændring i værdiforholdene. Ægtepagt om fuldstændigt særeje. H har efter førstafdødes død foræret 100.000 kr. til en samlever.

Det er nærliggende at antage, at H ikke kan ændre testamentet, idet gaven må gå fra i hendes andel.

Det er noget tvivlsomt, hvorledes man skal forholde sig i visse tilfælde, hvor der i det gensidige testamente er testeret *delvist* eller *kvalitativt* over boet efter længstlevende:

Eksempel 7: Det *halve* af formuen skal tilfalde en fond. Ægtefællerne havde fuldstændigt særeje. M's særeje var 100.000 kr. H's særeje var 100.000 kr. Værdiforholdene uændrede. H kan som længstlevende formentlig teste over 150.000 kr., idet hun kan tilbagekalde det halve af legatet til fonden.

Var fonden ifølge testamentet indsat af M, fører § 48, 2. *pkt.*, formentlig til, at H kan teste over 100.000 kr.

Kvalitative testationer over aktiver tilhørende førstafdødes bodel eller særeje kan ikke tilbagekaldes af længstlevende; en hel del synes at tale for at beregne længstlevendes testationskompetence med hensyntagen til sådanne aktivers værdi og derefter lade hele værdien af disse gå fra i førstafdødes andel. Formentlig kan længstlevende tilbagekalde testationer over aktiver tilhørende egen bodel eller særeje.³⁰

3.1.3. Længstlevendes *inter vivos* dispositioner

Længstlevende bliver ved at arve førstafdøde ejer af hele formuen og kan som udgangspunkt udøve en ubegrænset *rådighed inter vivos* over alle aktiverne ved salg, indgåelse af forsørgelseskontrakt eller tegning af livrente for boets midler og ved livsgaver. Længstlevende kan endvidere frit indgå nyt ægteskab.

29. Således *Ernst Andersen*, s. 157.

30. Sml. dog herved *T. Svenné Schmidt, Arveret*, s. 222 f, der til dels bygger på motivedtalelsen om »bestemte fællesboet tilhørende genstande«, jfr. foran ved note 26.

Det må dog antages, at længstlevendes dispositionsret kan være begrænset ved en *bestemmelse i testamentet*, der udtrykkeligt udelukker inter vivos dispositioner.³¹

Der foreligger ikke nyere praksis. Måtte sådanne bestemmelser forekomme, vil de sikkert blive respekteret i de nedenfor omtalte tilfælde, hvor længstlevende handler illoyalt og helt eller delvis gør testamentets bestemmelser illusoriske ved at bortgive aktiver til andre end de indsatte; sådanne gaver vil blive erklæret for ugyldige over for ondtrøende gavemodtagere. I andre tilfælde må dispositionsforbud nok ventes at ville blive underkastet en ret nærgående censur, navnlig ud fra forudsætningssynspunktet, hvor længstlevendes disposition foretages i forsørgelsesøjemed eller af økonomisk nødvendighed.

Findes *ingen bestemmelse i testamentet*, som forbyder længstlevende at disponere inter vivos, kan man spørge, om den omstændighed, at længstlevende er afskåret fra at testere, også afskærer længstlevende fra gyldigt at kunne bortgive aktiverne som livsgaver?

Ernst Andersen gjorde sig i 1961 i *Arv og Legat*³² til talsmand for en ugyldighedsregel i disse tilfælde, når gaven af længstlevende var givet i den for modtageren kendelige hensigt at gøre førstafdødes bestemmelser i testamentet for illusoriske. Han påberåbte sig til støtte for sin lære dommen i *UfR 1948.263 Ø*. Denne afgørelse angår imidlertid et gensidigt testamente mellem ægtefæller med børn, hvor testamentet tilsigtede at ligestille førstafdødes særbørn med fællesbørn, se referatet nedenfor under 3.2. Dommen var kritiseret som for vidtgående af *Borum*³³, og beskyttelsesinteressen er stærkere ved livsarvinger end ved testamentariske arvinger.

Imod *Ernst Andersens* regel går *UfR 1946.617 H*, hvor der var testeret til fordel for et legat, og hvor gavemodtageren var i ond tro. Hovedgaven blev ydet næsten straks efter førstafdødes død og bestod i overdragelse af en fast ejendom, i hvilken enken dog forbeholdt sig en boligret. Gavementet var betydeligt. Endvidere havde enken kort tid efter overdraget løsøret mod tilsagn om pleje. Hun ejede derefter intet. Landsretten godtog omgåelsessynspunktet. *T. Svénné Schmidt* oplyser,³⁴ at Højesterets voteeringsprotokol viser, at alle 9 højesteretsdommere var enige i at forkaste landsrettens omgåelsessynspunkt, som af forskellige dommere blev karakteriseret som helt nyt, som førende til uoverskuelige konsekvenser og som umuligt at drage en rimelig grænse for. En dommer udtalte, at det var alt

31. Se *UfR 1890.321 H*, hvor længstlevende antoges at være afskåret fra enhver disposition, der kunne hindre, at en ejendom efter længstlevendes død indrettedes til kloster, og *UfR 1885.478*, hvor længstlevende ikke ved salg eller gave måtte formindske fællesboet.

32. S. 139.

33. *Arveretten*, s. 229.

34. *Arveret*, s. 219 med note 19.

for farligt at omstøde ud fra »det ganske uklare omgængelsessynspunkt. Man må holde sig til det rent retlige: Den frie dispositionsret inter vivos«, *T. Svenné Schmidt* afviser herefter *Ernst Andersens* regel.

I *UfR 1964.193 Ø* havde længstlevende gjort indhug i den arv, der ifølge et uigenkaldeligt testamente skulle tilfalde en forening, ved en betydelig livsgave til fordel for en institution, der var bekendt med testamentet. Retten afviste omgængelsessynspunktet.³⁵

Der er således ikke praksisdækning for en omgængelsesregel, men ret klare domme imod. De reale hensyn taler næppe heller for at opstille en sådan. Førstafødte kan indsætte en udtrykelig bestemmelse i testamentet eller eventuelt testere til effektivering straks ved sin egen død.

Er en gave givet som *dødsgave* eller som *dødslejegave*, finder testamentsreglerne ifølge arvelovens § 70 anvendelse; dette gælder også reglerne om manglende testationskompetence ved gensidige testamenter.

3.1.4. Bristende forudsætninger

Det er ofte bestemt i testamentet, at det bortfalder, hvis længstlevende indgår *nyt ægteskab*. Klausuler om, at der ved længstlevendes indgåelse af nyt ægteskab skal udskiftes et vist beløb til førstafødtes slægt, er nu yderst sjældne.³⁶

nyt ægteskab

Indeholder testamentet ingen bestemmelse eller forudsætning, må det med støtte i ældre praksis fremdeles antages, at testamentet stadig er gældende, såfremt ægteskabet med den nye ægtefælle opløses eller der meddeles separations.³⁷ Bliver situationen derimod den, at den nye ægtefælle overlever længstlevende, ligger det fast, at den nye ægtefælle tager tvangsarvelod og i tilfælde af formuefællesskab boslod. Spørgsmålet bliver derefter alene, om bestemmelsen i det gensidige testamente om sekundossuccession er bortfaldet ud fra forudsætningssynspunktet ved ægteskabsindgåelsen.

Ernst Andersen antager i *Arveret*,³⁸ at testamentet vil være bortfaldet og henviser til arvelovens § 7, stk. 2. Se også *Arv og Legat*,³⁹ hvor *Ernst Andersen* støttede sit resultat på, at dette gennemsnitligt ville stemme med testatorernes interesser og forudsætninger. I sagen *UfR 1972.834 Ø* indeholdt testa-

35. Se også *UfR 1949.634 V*, hvor enken havde solgt en ejendom, der var testeret til mandens broder, uden at afregne provenuet til ham. Antaget, at han ikke kunne gøre krav på provenuet i boet efter enken.

36. Se foran kapitel IV, 2.1. Dette er udfyldningsreglen efter norsk arvelovs § 67, nr. 2. Skifte må om fornødent afholdes.

37. Se *UfR 1928.756 V* (arvet første ægtefælle; den nye ægtefælle død) og *UfR 1930.566 V* (separeret fra nye ægtefælle).

38. S. 158 og s. 215.

39. S. 143.

mentet standardklausulen om lighedeling mellem begge slægter. Der var ikke tillagt længstlevende fri testationsret. Der var formuefællesskab i det nye ægteskab. Længstlevende indsatte ved kodiciller den nye ægtefælle til at arve, hvad han kunne råde over ved testamente. Efter længstlevendes død lod dommen den nye ægtefælle tage boslod = $\frac{1}{2}$ + tvangsarvelod = $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ eller ialt $\frac{3}{4}$, medens friarven tilkendtes førstafdødes slægt.⁴⁰ *T. Svénné Schmidt* tiltræder dommens resultat.⁴¹

Meget synes at tale for, at anse testamentet for bortfaldet ud fra forudsættningssynspunktet, når der i dette er indrømmet længstlevende fri testationsret.⁴²

De resterende tilfælde bør rimeligvis afgøres konkret, således at testamentet opretholdes, hvor det må antages, at førstafdøde har tillagt sine indsættelser i det gensidige testamente særlig betydning.

et barn

Får længstlevende et barn i nyt ægteskab, må det foran anførte om ægteskabsindgåelse finde tilsvarende anvendelse. Den eneste danske dom, *UfR 1898.383 LD*, er på linje hermed: En afdød plejedatters barn var af ægtefællerne indsat som universalarving. Længstlevende hensad i uskiftet bo med sit barn efter den nye ægtefælles død. Antaget, at længstlevendes testation til fordel for plejedatterens barn var bortfaldet ud fra forudsættningssynspunktet, men at førstafdødes testation stod fast.

Er der tale om længstlevendes barn *født uden for ægteskab*, må afgørelsen om friarven rimeligvis blive meget konkret.⁴³

3.2. Testamenter mellem ægtefæller, der har børn

Gensidige testamenter mellem ægtefæller, der har børn, forekommer i nyeste konciperingspraksis i stort tal, se foran kapitel VI, 4, og i mange forskellige varianter. Disse testamenter har ikke været gjort til genstand for særlig teoretisk behandling, og der findes så godt som ingen retspraksis. I det følgende trækkes nogle hovedfigurer frem til kort omtale.

rådighed
mortis causa

Eksempel 1: M har særbarnt SM. H har særbarnt SH. Der er ingen fællesbørn. Ægtefællerne har fuldstændigt særeje. Testamentet bestemmer, at arveretten for førstafdødes særbarnt skal begrænses mest muligt, såvidt muligt ved arveafkald ved den førstafdøde ægtefælles død, til fordel for den efterlevende ægtefælle. Endvidere indsættes den førstafdødes særbarnt til at arve efter længstlevende, således at

40. Sml. *UfR 1945.624 Ø* og *Ernst Andersens* kritik af flertallets votum i denne sag i *Arv og Legat*, s. 143, n. 28.

41. *Arveret*, s. 229.

42. Dette var efter *arvelovsudvalgets* undersøgelse, jfr. foran kapitel IV, 2.1. tilfældet i ca. 80% af testamenterne.

43. Sml. *Ernst Andersen*, s. 214 f og *T. Svénné Schmidt* i *Arveret* s. 228 f.

børnene ialt arver hver lige meget efter ægtefællerne. Dør M først, og giver SM arveafkald i boet efter sin fader, arver H hele boet. Det følger nu af testamentet, at SM skal arve det halve af boet efter H.

H er – også uden en udtrykkelig bestemmelse i testamentet – afskåret fra at ændre denne indsættelse ved oprettelse af en kodicil. H har ingen testationskompetence. Resultatet kan ikke siges at følge af reglen i § 48, men beror på, at det har været en klar og kendelig forudsætning eller ligefrem en betingelse for M's indsættelse af H og for SM's arveafkald, der gav H fordele, at indsættelsen af SM ikke skulle kunne tilbagekaldes.⁴⁴

Eksempel 2: M har særbarnet SM. Ægtefællerne har fællesbarnet F. Der er fuldstændigt formuefællesskab. Testamentet bestemmer, at SM alene skal have sin tvangsarv efter M, såfremt SM ikke giver samtykke til H's hensiddens i uskiftet bo. Gives sådant samtykke, skal SM arve lige med F efter H. Når hensiddens i uskiftet bo efter M's død derefter finder sted, er arveforholdene i tilfælde af H's død: Fædrenerven = $\frac{1}{2}$, som deles med $\frac{1}{4}$ til SM og $\frac{1}{4}$ til F. Mødrene arven = $\frac{1}{2}$, som deles med tvangsarven på $\frac{1}{4}$ til F og $\frac{1}{4}$ efter testamentet til SM.

H vil ikke ved testamente kunne fratage SM friarven. Denne regel må støttes på, at det har været et vilkår for H's adgang til at sidde i uskiftet bo med hele fædrenerven, at indsættelsen af SM ikke tilbagekaldtes.

Eksempel 3: M har særbarnet SM. H har særbarnet SH. Ægtefællerne har fællesbarnet F. Der er fuldstændigt særeje. Hver af ægtefællerne ejer 300.000 kr. Testamentet bestemmer, at børnene kun skal arve deres tvangsarv ved den førstafdøde ægtefælles død, og at den længstlevende ægtefælle skal arve mest muligt. Ved den længstlevende ægtefælles død skal børnene arve så meget, at de hver i arv fra begge ægtefæller har arvet lige meget. Dør nu H først, arver SH og F hver $\frac{1}{6}$ af 300.000 kr. = hver 50.000 kr. Tilbage i boet er, under forudsætning af uændrede værdiforhold, 500.000 kr. Ved M's død vil F og SM være tvangsarvinger for hver $\frac{1}{4}$ af resten = $\frac{1}{4} \times 500.000$ kr. = 125.000 kr. Tilbage er 250.000 kr. F har ialt som tvangsarv modtaget 50.000 kr + 125.000 kr. = 175.000 kr. Der skal derfor tillægges SM 50.000 kr. og SH 125.000 kr.

Disse tillæg vil som anført foran under eksempel 1 og 2 ikke kunne fratages børnene ved en kodicil oprettet af længstlevende. Tilbage i boet er 75.000 kr., som vil blive fordelt mellem børnene med 25.000 kr. til hver, dersom længstlevende ikke har oprettet kodicil til testamentet.

⁴⁴. Som teksten præmisserne til Østre landsrets udtrykte dom af 23. maj 1980, refereret hos *Danielsen*, s. 242.

De omtalte hovedtyper af testamenter forekommer i praksis i stort tal tildels med uigenkaldelighedsklausuler og undertiden med mere eller mindre konsekvent gennemtænkte bestemmelser om virkningen af ændrede værdiforhold, afgang af værdier ved gave eller tilgang af værdier ved arv og gave m.v.

rådighed
inter vivos

Når den efterlevende ægtefælle har arvet førstafdøde, har ægtefællen som udgangspunkt fri *dispositionsret inter vivos* og kan altid foretage dispositioner, som er begrundet i hensynet til egen forsørgelse eller økonomisk nødvendighed.

UfR 1948.263 Ø angik et uigenkaldeligt partielt gensidigt testamente. Ved længstlevendes død skulle der ske en såvidt mulig ligelig fordeling af formuen mellem mandens 4 børn af 1. ægteskab og ægtefællernes 2 fællesbørn. Den efterlevende hustru solgte en beboelseejendom til fællesbørnene til en pris, der lå væsentlig under dens værdi. Dette salg blev *omstødt* ud fra det synspunkt, at hustruen ifølge testamentet var forpligtet til at afholde sig fra dispositioner inter vivos, der ville umuliggøre den ved testamentet tilsigtede ligelige fordeling. I præmisserne blev der taget forbehold om længstlevendes »naturlige råden navnlig til egen fordel.«

Dommen blev kritiseret af *Borum. T. Svenné Schmid*⁴⁵ fremhæver, at »de arvinger, der skulle beskyttes, var førstafdødes børn af 1. ægteskab, hvilket ikke er det sædvanlige ved gensidige testamenter«, men han tager så vidt ses ikke afstand fra dommen.

Meget synes at tale for at anerkende en *ugyldighedsregel* for den efterlevende ægtefælles gavedispositioner, når disse tilsigter at tilsidesætte en ved testamentet fastsat fordeling af midlerne mellem livsarvingerne, som har været en klar forudsætning for den førstafdødes eller indsattes indrømmelse af testamentariske eller andre fordele for den længstlevende eller dennes særlige arvinger.

Anvendelse af reglen må vel forudsætte, at gavemodtageren er i ond tro, medens det må være uden betydning, om testamentet indeholder en bestemmelse om uigenkaldelighed.

3.3. Testamenter mellem ugifte samlevende

Gensidige testamenter mellem ugifte samlevende oprettes i ikke ubetydeligt tal. Omkring 13% af samtlige testamenter i testamentsundersøgelsen fra 1984 var således testamenter mellem ugifte samlevende. Samlevende har ingen legal arveret efter hinanden. Behovet for testamente foreligger derfor, uanset om de samlevende har børn. Om testamentets bortfald på grund af bristende forudsætninger ved samlivets ophævelse se nedenfor kapitel XX, 6.

barnløse

Knapp halvdelen af testamenterne oprettes mellem ugifte *barnløse*

45. *Arveret*, s. 219.

samlevende, og deraf indeholder godt og vel en tredjedel bestemmelser om sekundosuccession ved længstlevendes død. En del af disse klausuler er standardklausuler om deling mellem hver samlevers arvinger efter loven i et bestemt angivet forhold. Arvelovens § 48 kan ikke finde direkte anvendelse på disse testamenter. Når den ene part har taget arv efter testamentet, og testamentet ikke afgør, om længstlevende skal kunne testere, afhænger det derfor af en fortolkning af testamentet, om den *længstlevendes testationskompetence* er begrænset. Er en bestemt andel af boet efter længstlevende testeret til længstlevendes arvinger, må det med støtte i reglerne om testamenter mellem barnløse ægtefæller⁴⁶ antages, at længstlevende alene kan testere inden for denne andel. Der vil således være halv testationsret, hvor en standardklausul om ligedeling mellem hver ægtefælles arvinger er benyttet.⁴⁷ Det er derimod noget tvivlsomt, om længstlevende har testationsret, hvor hele formuen er testeret til et fælles formål, f.eks. til en fond eller til en bestemt person. Før arveloven blev det ved ægtefællestestamenter antaget,⁴⁸ at der i sådanne tilfælde ikke var nogen som helst testationsret for den længstlevende, hvilket var den direkte anledning til, at § 48 blev indsat i arveloven. Det vil vistnok være ønskeligt, at lade intentionerne bag reglen i § 48 slå igennem også for andre end ægtefæller. Kan en bestemt andel af boet ikke med rimelig sikkerhed henføres som længstlevendes, kunne man give længstlevende halv testationsret. *UfR 1968.848 Ø*⁴⁹ om et testamente mellem søstre har imidlertid afvist en analogi fra § 48 og opretholdt retstilstanden fra før arveloven. Der findes ikke senere praksis.⁵⁰

Længstlevendes *dispositionsret inter vivos* er ikke begrænset, medmindre dette udtrykkeligt måtte være fastsat i testamentet.

Får de samlevende efter testamentets oprettelse *et barn*, må de gensidige indsættelser normalt anses for opretholdt, medens klausulen om formuens skæbne efter længstlevendes død vil være bortfaldet på grund af bristede forudsætninger. Indgår de barnløse samlevende *ægtefælle*, vil testamenter med successionsklausuler normalt ikke bortfalde, hvorimod gensidige indsættelser bør anses som bortfaldne.⁵¹

46. Jfr. foran 3.1.2. ved note 25.

47. *UfR 1937.125 V* og *UfR 1940.162 Ø*.

48. Se *Bentzon, Arveretten*, 3. udg., s. 224-25, hvis lære havde stor indflydelse på praksis. Dens grundlæggende indhold var, at hvis førstafdødes testation forudsatte gyldigheden af længstlevendes testation, eller hvis førstafdøde havde særlig interesse i, hvem den længstlevendes andel tilfaldt, var længstlevendes testationskompetence helt udelukket. Den kritiseredes af *Borum, Arveretten*, s. 238 f, fordi den i for høj grad begrænsede længstlevendes testationsret.

49. Refereret straks nedenfor.

50. Usikkerheden taler stærkt for at optage udtrykkelige bestemmelser om testationsadgangen i testamentet, hvilket ikke altid sker i konciperingspraksis.

51. *Ingrid Lund-Andersen, UfR 1982 B s. 48 f*, og *T. Svenné Schmidt, Arveret*, s. 227 f.

med børn

Kun godt 20% af gensidige testamenter mellem ugifte samlevende, der *har børn*, indeholder bestemmelser om formuens fordeling efter den længstlevendes død. Klausulerne tilsigter i langt de fleste tilfælde at foretage en fordeling af arven efter længstlevende mellem flere kuld af børn, men kan også angå indsættelse af førstafdødes særbørn, hvis arv begrænses ved førstafdødes død. Disse testamenter falder normalt ikke bort ved *ægteskabsindgåelse*.

Længstlevendes *testationskompetence* og adgang til at *disponere inter vivos* må formentlig bedømmes som ved gensidige testamenter mellem ægtefæller, der har børn, jfr. foran 3.2.

En del af testamenterne mellem ugifte samlevende indeholder tillige *kvalitative testationer* til fordel for samleveren. Dette skyldes, at en samlever, der blot er indsat som kvotearving, ikke vil have udtagelsesret og udløsningsret som en ægtefælle efter skiftelovens §§ 62 d og 62 c, men må nøjes med at konkurrere med førstafdødes arvinger på grundlag af reglen i skiftelovens § 47. Testationerne indeholder særlig ofte kvalitative bestemmelser om fast ejendom, der dog kun er gyldige, såfremt ejendommens værdi ligger inden for friarven.⁵²

3.4. Testamenter mellem andre nærtstående

Ved *UfR 1968.848 Ø* blev det fastslået, at arvelovens § 48 ikke finder direkte eller analog anvendelse over for en bestemmelse om formuens fordeling efter længstlevendes død i et gensidigt testamente mellem *to søstre*. Formuen var ved det gensidige testamente i 1951 testeret til en institution. Efter den første søsters død i 1954 arvede den efterlevende søster i 1966 et betydeligt beløb fra en tredje søster. Den efterlevende søster bestemte derefter i 1967 i en kodicil, at kun halvdelen af formuen skulle tilfalde institutionen. Institutionen fik medhold i, at kodicillen var ugyldig på grund af manglende testationskompetence.⁵³

Dommen bygger således på retstilstanden før arveloven, jfr. foran 3.3. med note 48. Som nævnt der, ville det formentlig være ønskeligt i stedet at anvende grundsætningen om udfyldning i arvelovens § 48.

52. Se *Ingrid Lund-Andersens* mere indgående drøftelse i *UfR 1982 B*, s. 41 ff og foran kap. XI, 2 og 3.2.1. samt nedenfor kap. XVIII, 2 ved n 5-6.

53. Det blev udtalt i præmisserne, at en exorbitant forøgelse af formuen kunne bringe forudsætningerne for testationen til at falde.

Dødsgaver

1. Indledning

En arveladers frihed til ved testamente at fordele sin efterladte formue er ikke ubegrænset. Han kan ikke gyldigt begrænse livsarvingernes og ægtefællens kvantitative arveret til mindre end deres tvangsarv. Han kan som hovedregel ikke gyldigt testere kvalitativt over mere end friarven eller som længstlevende tilsidesætte en bindende sekundo-succession i et gensidigt testamente. Såfremt arveladeren nu kunne nå disse og andre forbudte resultater gyldigt på anden måde end ved at oprette testamente, ville testamentsreglerne ikke være meget værd. Der kan derfor opstilles den grundsætning, at også andre mortis causa dispositioner end testamente er ugyldige, når der ved disse søges nået et resultat, der ikke gyldigt ville kunne nås ved brug af testamentsreglerne. Forærer en arvelader med tvangsarvinger f.eks. hele sin formue bort til tredjemand, men således at gaven først skal gælde fra arveladerens død, og altså alene er en disposition over hans efterladte formue, vil en sådan *døds gave* være ugyldig som en *omgåelse* af testamentsreglerne i det omfang, tvangsarvingernes ret tilsidesættes. Denne ugyldighedsregel vil gælde også uden lovfæstelse i kraft af en almindelig grundsætning om ugyldighed ved omgåelse. Dette er døds gaveproblematikkens udgangspunkt.

Arvelovens § 70 rækker imidlertid langt videre. § 70 bestemmer, at »*lovens regler om testamente* finder tilsvarende anvendelse på gaveløfter, der ikke kan gøres gældende, så længe giveren lever«. Derved er også alle de øvrige regler om testamente gjort direkte anvendelige på døds gaver, således navnlig også reglerne om formkrav ved oprettelse af testamente. Dette betyder, at en hvilken som helst døds gave vil falde, såfremt der protesteres mod dens form. Den eneste måde,

omgåelse

§ 70

der gyldigt kan disponeres mortis causa på, er ved testamente.¹ Testamentet er ved § 70 gjort til den autoriserede mortis causa retshandel. Dødsgaver kan *altid* bringes til at falde.

oversigt

En nøjere fastlæggelse af retstilstanden kræver nu først, at det afgøres, hvad der skal forstås ved »gaveløfte« i § 70, idet det kun er »gaver« der rammes af denne ugyldighedsregel. Dernæst må det fastlægges, hvad det betyder, at kun *døds*gaver, det vil sige gaveløfter, »der ikke kan gøres gældende, så længe giveren lever«, rammes af § 70. Mortis causa dispositioner må adskilles fra inter vivos dispositioner. Den citerede passus fra § 70 rammer kun dispositioner over den efterladte formue, ikke gaver der gives og fuldbyrdes i arveladerens levende live. Denne adskillelse er vanskelig. Dansk ret har tidligere været ret mild og anset forskellige grænsefænomener for at være livsgaver, således at de blev opretholdt af domstolene.

På arveladerens dødsleje vil en gave, der straks fuldbyrdes, i og for sig være en livsgave. Reelt disponerer arveladeren dog alligevel her over sin efterladte formue, fordi hans motivation til at holde sammen på aktiverne af hensyn til sig selv forsvinder, når døden er umiddelbart forestående. *Dødslejegaver* rammes derfor også af ugyldighedsreglen i § 70, se bestemmelsens sidste led.

En *gensidigt bebyrdende* retshandel kan indrettes således, at den ingen virkning får for arveladerens formue i arveladerens levende live, nemlig hvor begge ydelser er således opsat, at de først skal erlægges efter arveladerens død. Sådanne mortis causa dispositioner er *ikke* direkte omfattet af arvelovens § 70, der alene angår gaver. Det drøftes nedenfor, om de alligevel kan tilsidesættes.

2. Gavebegrebet i § 70

Der må foreligge et gaveløfte, for at en mortis causa disposition bliver omfattet af § 70. Det springende punkt bliver derfor, hvad begrebet gave nærmere indebærer i denne sammenhæng.

tilblivelse

Oprindeligt var dødsgaven her i landet den eneste anerkendte mortis causa disposition. Senere kunne dødsgaver og testamenter anvendes jævnsides. Først da testamentsreglerne blev nøjere udbygget, indførtes en særlig ugyldighedsregel for dødsgaver. Den blev efter et forslag fra stænderforsamlingen i Viborg lovfæstet som § 30 i arveforordningen af 1845. Hverken de datidige forarbejder eller *kommissionsudkastet fra 1941* indeholder bidrag til bestemmelse af det gavebegreb, reglen opererer med.

I *arvelovsudvalgets betænkning* fra 1961 hedder det blot, at § 70 kun fin-

1. Som beskrevet foran i kapitel VI, 3 og IV 1.2, kan der dog med særlig hjemmel i forsikringsaftaleloven disponeres mortis causa ved brug af livsforsikringsinstituttet.

der anvendelse, når der er tale om en gave og ikke på gensidigt bebyrdende kontrakter, medmindre de indeholder et gavemoment. I øvrigt er forarbejderne tavse.

Foran i kapitel IV, 4.5.5. er det omtalt, at en gave i bredere almindelighed kan bestemmes som en vederlagsfri overførelse af et formueaktiv, der formindsker giverens formue og forøger modtagerens, som ikke sker til opfyldelse af en bestående juridisk eller naturlig pligt, og som fremstår som et udslag af gavmildhed. Forskellige særlige hensyn spiller imidlertid ind, når en nøjere fastlæggelse af det gavebegreb, § 70 opererer med, skal foretages:²

definition

Betingelsen om at der skal være indtrådt et *formuetab* ved fuldbyrdelsen af gaven er uden videre opfyldt, når der overføres en nettoværdi. Det er tvivlsomt, om § 70 kan anvendes, hvor der ikke bliver tale om noget økonomisk tab men alene om et kvalitativt tab for boet.

formuetab

Dette vil være tilfældet, hvor en fast ejendom skal tilfalde modtageren ved giverens død, således at modtageren skal overtage gælden, der er lige så høj som ejendommens handelsværdi; eller hvor løsøre, der alene har en affektionsværdi, er overdraget. Der findes ingen trykt praksis. Det ligger fast, at arvingerne ikke skulle respektere sådanne dispositioner, om de forelå som formløse testamentariske viljeserklæringer. Meget taler for at lade sådanne dispositioner være omfattet af § 70, der således også rammer rent kvalitative fordele.³

Det kræves ikke, at modtageren ud fra en økonomisk betragtning er blevet *beriget*. Udslagsgivende er, at genstanden mangler i boet. Selv om tingen efter overdragelsen til modtageren er gået hædeligt til grunde, kan værdien kræves tilbageført i boet.

berigelse

Gave foreligger ikke, hvor modtageren yder fuldstændigt *vederlag*. Det kan ikke kræves, at den økonomiske værdi af de to ydelser går lige op bedømt ud fra efterfølgende vurderinger af ydelsernes økonomiske værdi, såkaldt objektiv ækvivalens. Det afgørende må være, om arveladeren ud fra sine forudsætninger med rimelig føje har forudsat, at hans ydelse er en passende vederlæggelse af modpartens ydelse, såkaldt subjektiv ækvivalens.

vederlag

Eksempel 1: Arveladeren indgår en aftale med K om, at K skal have ret til at købe arveladerens ejendom i arveladerens dødsbo til en købspris, der skal være det halve af ejendommens handelsværdi.

2. Den følgende fremstilling er bl.a. inspireret af et endnu ikke offentliggjort arbejde af E. Lego Andersen.

3. Alternativet er i løsøreeksemplet, at gaven er gyldig, og i eksemplet med fast ejendom behæftet op til værdien, at dispositionen eventuelt kunne bedømmes som en gensidigt bebyrdende kontrakt, se derom nedenfor under 6, idet overtagelsen af gælden da betragtedes som vederlag.

Denne aftale rummer en delvis gave og er derfor klart omfattet af gavebegrebet i § 70.⁴

Eksempel 2: Arveladeren indgår en plejeaftale med P om, at arveladeren skal forsørges og plejes for sin livstid. Som vederlag skal P have arveladerens sommerhus, når arveladeren er død. 10 dage senere dør arveladeren ganske uventet. Sommerhuset er 400.000 kr. værd.

Såfremt den kapitaliserede værdi af plejeydelsen m.v. i arveladerens gennemsnitslevetid nogenlunde svarede til værdien af sommerhuset, er der ydet fuldstændigt vederlag ved påtagelse af plejeforpligtelsen. En sådan hasardaftale respekteres i praksis. Videstgående er vistnok *UfR 1938.1 H*, hvor arveladeren, der led af hjertekrampe, underskrev skødet som led i indgåelse af plejeaftalen kl. 17 og derefter døde kl. 20.⁵ Forudser arveladeren i sådanne tilfælde sin død som nærtforestående, er der ikke ydet vederlag, og der foreligger da en dødslegave.

Eksempel 3: To ugifte samlevende, der ejer et parcelhus i lige sameje, opretter en samejkontrakt, efter hvilken hver af dem ved den andens død kan overtage den afdødes ejendomsanpart for $\frac{2}{3}$ af handelsværdien, hvorimod overtagelse af en anpart i levende live skal ske til fuld handelspris.

Selvom der nok er fuld ækvivalens mellem de indrømmede fordele, kan en sådan hasardaftale ikke ud fra en vederlagsbetragtning udelukke, at der foreligger gave, fordi der uvægerligt vil opstå et tab på den ene side, såfremt aftalen realiseres ved den ene parts død. *UfR 1978.606 Ø* bedømte en sådan *gensidig* indrømmelse af vidtgående fordele efter testamentsreglerne.

Har en samejer *ensidigt* påtaget sig et udtrædelsesvilkår, som både gælder ved død og ved opløsning af samejet i parternes levende live, foreligger der en gave, hvis den indrømmede fordel går ud over, hvad der hører til en sædvanlig praktisk regulering af et samejeforhold af den pågældende type. Det vil imidlertid være en livsgave, der ikke rammes af § 70, medmindre inter vivos forpligtelsen måtte være påtaget som en formalitet.

Er udtrædelsesvilkårene ens i døds- og livstilfælde og påtaget gensidigt, vil vederlagssynspunktet kunne strækkes langt. I sagen *UfR 1962.576 Ø*, der angik en samejeaftale om en udlejningsejendom, var der gensidigt fastsat samme ret gunstige betingelser for overtagelse af en andel ved opsigelse i levende live og ved en parts død. Dommen afviste, at der forelå en døds-gave, men støttede såvel resultatet på, at der forelå en gensidigt bebyrdende retshandel som på, at forpligtelsen påhvilede parterne inter vivos.⁶

4. Se *UfR 1968.491 V*, *UfR 1971.373 Ø* og *Østre landsrets* utrykte dom af 1. februar 1974, refereret hos *Danielsen*, s. 361.

5. Se iøvrigt *UfR 1932.369 V*, *UfR 1935.262 H*, *UfR 1946.617 H* (løsøret), *UfR 1949.199 Ø* og *UfR 1961.599 V*.

6. Se *Ernst Andersen, Arveret*, s. 229, *Illum, Dansk Tingsret*, 3. udg. 1976, s. 122, *Inger Margrethe Pedersen, Fm.* 1981, s. 126, *Ingrid Lund-Andersen, UfR 1982 B*, s. 42 ff og *Vesterdorf i T. Svenné Schmidt mfl., Arveret*, s. 287 f.

Eksempel 4: I en interessentskabskontrakt om en forretning bestemmes det, at hver interessents kapitalandel skal nedsættes til $\frac{2}{3}$ ved interessentens død, og at interessentens bo først kan forlange kapitalandelen udbetalt efter et forløb af 2 år fra dødsfaldet. Sådanne bestemmelser vil normalt være rimeligt begrundede i den for interessenterne bestående fælles interesse i at kunne videreføre forretningen uden likviditetstab i tilfælde af en medinteressents død. Vederlaget består da i, at de andre interessenter *i dette øjemed* har påtaget sig tilsvarende forpligtelser for deres dødsboer, men vil også kunne udstrækkes til helt andre forpligtelser, som ækvivalerer den indrømmede fordel.

Domstolene er gået langt i retning af at opretholde bestemmelser i interessentskabsaftaler. Der er ved afgørelserne lagt vægt på, om den værdiforringende bestemmelse efter en helhedsbedømmelse fremtrådte som et rimeligt led i den samlede ordning af interessenternes indbyrdes retsforhold.⁷

Et vederlag behøver ikke at være aftalt fra begyndelsen. Afgrænsningen mellem *efterfølgende* vederlag og en belønnende gave, såkaldt donatio remuneratoria, kan imidlertid være vanskelig. Har arveladeren lovet ydelsen ud fra en følelse af juridisk forpligtelse til at svare vederlag, foreligger ingen gave.

efterfølgende
vederlag

Eksempel 5: UFR 1937.21 H Arveladeren tilskødede på sit dødsleje en fast ejendom til en af sine sønner mod overtagelse af prioriteterne og således, at restkøbesummen på godt 6.000 kr. skulle anses for afgjort ved arbejde udført af sønnen gennem flere år. Det fandtes ikke godtgjort, at sønnen, der havde haft frit ophold hjemme, derudover havde haft krav på noget vederlag for det af ham udførte arbejde. Der forelå derfor en gave (dødslejegave).

Afgørelsen kan ses som udtryk for, at en *belønnende gave*, donatio remuneratoria, er omfattet af § 70.

Eksempel 6: NRT 1944.374: En nabo havde holdt en gammel ensom arvelader med selskab og i et vist omfang gjort ham tjenester. Arveladeren havde flere gange udtalt, at han ikke »skulle gøre det for intet«. I et brev var talt om gave. I boet fandtes en bankbog, hvorpå der var indsat 2.000 kr. i nabos navn. Retten fandt det tvivlsomt, om det var en belønnende gave eller et rundeligt fastsat vederlag for de udførte tjenester, men opretholdt dispositionen på grund af arveladerens interesse i tjenesterne. Det udtaltes: »Det kan vistnok synes, at beløbet er større end rimeligt for den hjælp m.v., som

7. Se *UFR 1933.275 H* (nedskrivning af ejerandel ved død til fordel for en funktionærs indtræden som interessent), *UFR 1950.651 H* (opsat udbetaling af andel og pensionsret til enke uden om dødsboet) og *UFR 1954.712 H* (ret til at udpege ny interessent ved død). Se tillige den i note 6 citerede litteratur samt *Ernst Andersen, Arv og Legat*, s. 236 ff og *Danielsen*, s. 364.

naboen har ydet afdøde. Men det må her komme i væsentlig betragtning, hvorledes afdøde selv har værdsat hjælpen.«

Dommen er et eksempel på, at efterfølgende vederlag udelukker gave.

Den norske doms resultat ville formentlig ikke være blevet anderledes efter dansk ret.

sammenfatning

Studiet af praksis efterlader den helhedsfornemmelse, at dommenes censur af arveladerens opfattelse af ækvivalensen mellem ydelserne kan være temmelig mild, hvad man formentlig også måtte vente, når det betænkes, at beskyttelsesinteressen, arvingernes forventning om arv, skal afvejes over for arveladerens ønske om at yde en medkontrahent vederlag.

naturlig forpligtelse

Har arveladeren påtaget sig selv at opfylde en ikke-juridisk men *moralsk pligt*, må hans bo også respektere pligten.

I *UfR 1938.798 H* havde arveladeren bestemt, at en 5 år yngre kvinde, til hvem han i mange år havde haft et kønsligt forhold, skulle betænkes med et månedligt beløb på 75 kr., så længe hun levede, og at denne underholdsforpligtelse også skulle hvile på hans bo. I erklæringen anførte arveladeren som begrundelse, at han ikke var helt uden skyld i, at kvinden havde forladt sit hjem. Arveladeren overholdt derefter selv forpligtelsen til sin død. Højesteret fandt ikke, at der forelå en gave. Det udtaltes i dommens præmisser: at »erklæringen efter dens begrundelse og forudsætninger indeholder en retsgyldig forpligtelse, hvis opfyldelse ikke er afhængig af udstederens død.«

Hvor den moralske pligt ikke var stærk nok til at føre arveladeren til at forpligte sig selv, men kun sine arvinger, må det derimod forventes, at der vil blive statueret gave, sml. foran om belønnende gaver.

gavmildhed

Arveladerens *subjektive indstilling* kan være af betydning i forskellige henseender. Har ønsket om at opnå en ydelse til sig selv været det dominerende, vil gave ikke foreligge, selv om der er et vist objektivt misforhold mellem ydelsernes værdi. Har motivet derimod været at begunstige modtageren, vil gave blive statueret.

løfte

Det er kun nødvendigt at påberåbe sig i § 70, hvor arveladerens viljeserklæring er afgivet og kommet til *kundskab* hos gavemodtageren eller dennes fuldmægtig eller interessebærer. Er erklæringen ensom, falder den direkte efter testamentsreglerne.

3. Livsgave – døds gave

3.1. Tidsbetingelsen

før

Gaver, som var bestemt til at blive opfyldt og blev opfyldt i giverens levende live, falder uden for § 70. Det samme bør gælde en gave, som var bestemt til at blive opfyldt i giverens levende live, men som ikke

nåde at blive det. Også her har giveren selv taget offeret. Praksis er i overensstemmelse hermed.

UfR 1928.1035 H: En kvinde havde lovet sin gårdbestyrer en bryllupsgave, når gårdbestyreren giftede sig. Få dage før sin død indsatte hun 1.000 kr. på en sparekassebog, oprettet på hans navn, og overgav bogen til en advokat, der var hendes testamentseksekutor, til opbevaring med besked om, at udbetale pengene til bestyreren, når denne holdt bryllup. Brylluppet blev holdt nogen tid efter enkens død. Statueret, at der forelå en livsgave.⁸

Er der aftalt en opfyldelsestermin, som efter al menneskelig beregning vil falde efter giverens død, foreligger derimod en døds gave.⁹ Når gaven først kan kræves¹⁰ opfyldt efter giverens død, foreligger en døds gave. Har parterne ved gavens fuldbyrdelse aftalt eller forudsat, at giveren kan få gaven tilbage, hvis giveren senere får brug for aktivet eller i tilfælde af, at giveren, der ved gavens fuldbyrdelse var syg, ikke dør men tværtimod kommer sig, er der ikke bragt noget virkeligt offer, og der foreligger derfor døds gave.¹¹

Styrken af giverens gavmildhedsindstilling kan være vejledende. Har han foretrukket modtagerens ejendomsret fremfor sin egen, foreligger livsgave. Har han foretrukket sin egen ejendomsret fremfor modtagerens, men modtagerens fremfor sine arvingers, foreligger døds gave.

3.2. Fuldbyrdelsen

Efter arvelovens § 70 er det afgørende, om gaven *ikke kan gøres gældende*, så længe giveren lever. Vægten lægges på, om offeret, d.v.s. den praktiske effekt af gaveløftet, rammer giveren selv. Den praktiske effekt, eller fuldbyrdelsen, vil imidlertid ikke altid være nogen entydig foreteelse. Er en fast ejendom til eksempel overdraget som gave, vil en retlig opfyldelse ske ved underskrift og tinglysning af skøde, mens den faktiske fuldbyrdelse sker ved ejendommens overtagelse.

Motiverne udtaler:¹² »Den største vanskelighed ved fortolkningen af den nugældende regel i arvelovens § 30¹³ er spørgsmålet om, i

8. Se tilsvarende *UfR 1960.678 V*.

9. *Borum, Arveretten*, s. 245.

10. Se f.eks. *UfR 1971.373 Ø*: Køberet til favorpris i arveladerens dødsbo, eller når arvelader ønskede at sælge: døds gave.

11. *Borum, Arveretten*, s. 249 f, *UfR 1926.582 H*, (overgivelse af kontrabøger, men med forbehold om ret til selv at hæve på bøgerne) og *UfR 1936.1082 H* (overgivelse af kontrabog ved hospitalsindlæggelse, men sådan at den kunne kræves tilbage, hvis giveren kom sig).

12. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 162.

13. Den dagældende døds gaveregel i arveforordningen.

hvilket omfang man skal kræve, at en gave er opfyldt før giverens død, for at den kan være gyldig som livsgave. Thi medens det er blevet anset som sikkert på den ene side, at en faktisk fuldbyrdet gave i almindelighed ikke kunne rammes af § 30, og på den anden side, at et rent gaveløfte, der ikke bandt giveren til nogetsomhelst andet end netop til ikke at tilbagekalde det, var ugyldigt, når det først var bestemt til opfyldelse efter giverens død, har de mange forskellige tilfælde, hvor opfyldelsen var påbegyndt, men ikke afsluttet før giverens død, givet anledning til tvivl. Navnlig har der været spørgsmål, om man skulle nøjes med at kræve en blot retlig fuldbyrdelse, eller om man skulle fordre, at gaveløftet var faktisk opfyldt«.

retspraksis

Motiverne omtaler dernæst, at *retspraksis* ikke ubetinget har krævet faktisk opfyldelse, men såvel ved fast ejendom som ved løsøre og fordringer har lagt vægt på den retlige opfyldelse, som ligger i, at giveren i væsentligt omfang indskrænkes i sin dispositionsadgang.

I nyere retspraksis er der dog formentlig sket en vis stramning i forhold til den i motiverne angivne opfattelse. Ved en nærmere fastlæggelse af retstilstanden må der ses isoleret på de forskellige typer af aktiver.

3.2.1. Fast ejendom

klare tilfælde

Der er *ingen tvivl* om, at døds gave ikke foreligger, hvor en ganske almindelig gaveoverdragelse er påbegyndt ved underskrivelse af skødet, men hvor skødets tinglysning ikke *når* at blive gennemført før arveladerens død.¹⁴

hidtidig opfattelse

Efter motiverne¹⁵ skal en retlig opfyldelse ved tinglyst skøde anses for tilstrækkelig, også hvor en faktisk besiddelsesovergang ikke har fundet sted. Det har været fast antaget i teori og praksis, at overdragelse af en fast ejendom, effektueret ved udstedelse af og tinglysning af skøde, men hvor gavegiveren for sin livstid har forbeholdt sig brugsretten for hele ejendommen og den fulde økonomiske drift af denne, er at anse som livsgave.¹⁶

14. Se ex tuto *UfR 1949.785 H*, jfr. *UfR 1948.1142 V* og *UfR 1946.617 H* (præmisserne) samt *Ernst Andersen, Arveret*, s. 226 f.

15. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 164 f.

16. Se *Borum, Arveretten*, s. 250 ff, *Ernst Andersen, Arveret*, s. 223 f., *Vesterdorf i T. Svenné Schmidt mfl.*, *Arveret*, s. 291 f, *Danielsen*, s. 367 ff og fra praksis *UfR 1933.358 Ø* (forbeholdt brugsret og indtægt af ejendommen samt rentenyndelse af eventuelt salgs- eller pantsætningsprovenu), *UfR 1946.617 H* (skøde på udlejnings-ejendom med sælgerens dødsdag som overtagelsesdag og forbehold om fri bolig i en lejlighed) og *UfR 1949.785 H* jfr. *UfR 1948.1142 V* (skøde udstedt, endnu ikke nået at blive tinglyst, forbeholdt ret til at drive og bebo landejendom med oppebørsel af indtægter og afholdelse af udgifter. (Dissens)).

Af betydelig interesse er imidlertid nu afgørelsen i *UfR 1959.427 H*.¹⁷

UfR
1959.427 H

En enkemand indrømmede sin samlever køberet til favørpris til sin ejendom. Køberetten kunne gøres gældende straks. Den tinglystes på ejendommen tillige med en bestemmelse, der betragteligt begrænsede giverens adgang til at pantsætte ejendommen. Enkemanden forbeholdt sig livsvarig brugsret og betalte prioritetsydelse og skatter m.v.

Højesterets flertal udtalte, at selv om enkemanden »der stadig havde skøde på ejendommen, gennem den tinglyste deklaration om køberetten i ikke uvæsentlig grad var undergivet begrænsninger i adgangen til retlig at råde over ejendommen, findes der dog efter alt foreliggende, herunder at det måtte stille sig som usikkert, hvornår gavemodtageren kunne og ville benytte sig af køberetten, og at enkemanden selv om gavemodtageren gjorde retten gældende havde forbeholdt sig den fulde faktiske råden over ejendommen for sin levetid, ikke inden enkemandens død at have fundet eller have skullet finde en sådan opfyldelse af gaveløftet sted, at dispositionen kan anses at falde uden for bestemmelsen i arveforordningens § 30.«

Mindretallet udtalte: »Den gavemodtageren tillagte køberet kunne ifølge sit indhold gøres gældende, såvel mens enkemanden levede som efter dennes død, og såvel mens samlivet mellem ham og gavemodtageren bestod, som – på nærmere fastsatte vilkår – i tilfælde af samlivets ophør inden enkemandens død. Når endvidere henses til de af overenskomstens formål følgende særlige gunstige vilkår, for hvilke gavemodtageren også i enkemandens levende live kunne overtage ejendommen, findes der ikke holdpunkter for at antage, at det ikke har været tilsigtet på en for enkemanden bindende måde at tillægge gavemodtageren en ret, der kunne gøres gældende efter sit i overenskomsten fastsatte indhold, og som af enkemanden måtte påregnes at ville blive aktuel, mens han levede. Da endelig gavemodtagerens køberet blev sikret ved den samtidig oprettede og den på ejendommen tinglyste deklaration, således at enkemanden kun kunne disponere over ejendommen med respekt af køberetten, findes der ved overenskomsten og tinglysningen af deklarationen at være foretaget et fornødent til overdragelse og sikring af køberetten.«¹⁸

Dommen angik et tilfælde, hvor ejendommens ejer for sin livstid havde bevaret den fulde praktiske brug af ejendommen, men havde begrænset sin egen retlige dispositionsadgang næsten totalt, og havde afstået retten til at bevare enhver retlig dispositionsadgang.

vurdering

Efter at have forlangt skødeudstedelse kunne gavemodtageren således prioritere og sælge ejendommen. Forskellen til de tidligere afgørelser bestod derfor reelt blot i, at det formelle ejerforhold ikke straks var ændret.

17. Kommenteret af *Trolle, TfR 1960*, s. 211. Se også samme forfatter i *Juristen 1951*, s. 27.

18. Afgørelsen er nu suppleret af *UfR 1968.491 V*.

Er f.eks. en udlejningsejendom foræret bort ved tinglyst skøde med gave-giverens død som overtagelses- og skæringsdag og forbehold om renteny-delse af eventuelt pantsætnings- og salgsprovenu samt forbehold om livs-varig brugsret til en lejlighed, er den mulige praktiske effekt af dispositio-nen mindre end i sagen *UfR 1959.427 H*, og døds gave bør e.o. statueres.

Dommens præmisser fastslog tillige en linje, der i mindre grad end hidtil vil lægge vægten på retshandelens juridiske struktur og i højere grad tage hensyn til, om det kan antages at have været parternes me-ning at virkeliggøre den ved dispositionen muliggjorte fordel.¹⁹

I skønnet over hvilke begrænsninger, der må foreligge i giverens praktiske udnyttelse af ejendommen, for at gaven får karakter af livs-gave, vil det sandsynligvis tillige kunne indgå, hvem de tilsidesatte ar-vinger er.

3.2.2. Løsøre

motiverne

Består gaven i løsøre, må det efter motiverne kræves, at »gaveløftet er af en sådan beskaffenhed, at det hindrer giveren i at sælge eller pantsætte tin-gen og gør ham ansvarlig til erstatning, såfremt den ved hans forsømmelse beskadiges eller går til grunde. Endvidere, at den, som erhverver tingene fra giveren, kun efter reglerne om eksstinktive erhvervelser vinder bedre ret til den end gavemodtageren. Det bliver naturligvis herved et spørgsmål af større betydning, i hvilket omfang man kan antage, at retsvirkninger af den beskrevne art er knyttet til en gave, hvor giveren har forbeholdt sig brugen af genstanden, så længe han lever. En væsentlig vanskelighed er det, at spørgsmålet oftest først vil komme frem, når giveren ikke mere lever, såle-des at en retsvist vil blive ført mellem gavemodtageren på den ene side og giverens arvinger, men ikke denne selv, på den anden side. Den mulighed må tages i betragtning, at sagen efter giverens død kan blive fremstillet så-leledes, at han var bundet i de ovenfor angivne henseender, skønt dette i vir-keligheden ikke var tilfældet. Kun hvis man tør gå ud fra, at giveren end ikke hvis særlige omstændigheder gjorde det ønskeligt for ham, ville have kunnet bestride, at hans rådighed var indskrænket af hensyn til modtage-ren, kan man derfor statuere, at der har foreligget en gyldig livsgave.«

retspraksis

Er tingene *overgivet* til modtageren, foreligger livsgave. Forbliver de derimod hos giveren, skærpes kravene til beviset for, at der foreligger gave.²⁰

Praksis har imidlertid anerkendt gave med *forbehold af brugsret*. Offeret består her især i, at giveren ikke kan sælge tingene.

19. Sml. *Borum, Arveretten*, s. 242 og motivudtagelsen refereret foran. Se tillige præ-misserne til *UfR 1966.912 Ø*, refereret nedenfor under 3.2.3.

20. *Borum, Arveretten*, s. 260, *Ernst Andersen, Arveret*, s. 227, *Danielsen*, s. 375 og *Vesterdorf i T. Svénné Schmidt mfl.*, *Arveret*, s. 293 f.

UfR 1949.347 VLT: En ugift husbestyrerinde forærede i 1925 sit bornholmerur til en niece, men forbeholdt sig, såfremt hun selv senere fik brug for uret, ret til at benytte det til sin død. Da kvinden i 1929 fik plads hos en mand, som hun senere giftede sig med, fik hun uret tilbage. Retten antog, at der ved aftalen og urets aflevering i 1925, hvorved giveren havde afskåret sig fra at råde over uret, var sket en bindende livsgave, og at denne ikke kunne anses for bortfaldet ved urets tilbagelevering i 1929.

I *UfR 1926.152 Ø* var gavebrev udstedt, men giveren beholdt tingene. Han havde efter sin advokats råd »frafaldet brugsret«. Da aftalen efter det oplyste måtte anses for indgået for at *omgå* tvangsarvereglerne statueredes døds gave.

I *UfR 1910.65 LD* var gavebrev udstedt, og indboet forblev hos giveren, der senere flyttede sammen med gavemodtageren. Livsvarig brugsret blev *anset* for forbeholdt, og dispositionen opretholdtes som en livsgave. Afgørelserne ville næppe blive opretholdt i dag.

Bor parterne sammen, og er beviset for gaven klart, statueres normalt livsgave.

I *UfR 1959.427 H* havde afdøde ved gavebreve foræret sin samlever en række specificerede løsoereffekter, som fandtes i boets ejendom, hvor begge boede. Antaget, at der forelå livsgaver.²¹

3.2.3. Udstedelse af gælds brev eller pantebrev

I overensstemmelse med ældre praksis²² udtaler motiverne: »Hvis giveren udsteder et efter hans død betalbart gælds brev til modtageren, vil der i almindelighed kun foreligge en gyldig livsgave, såfremt giveren har forpligtet sig til at betale renter, og der må gås ud fra, at en misligholdelse af denne pligt ville medføre, at modtageren kunne kræve gælds brets pålydende betalt af giveren. Tinglyst pantebrev vil i almindelighed også være tilstrækkeligt.«²³

motiverne

En enig teori har med støtte i en enkelt nyere dom antaget, at udstedelse af *tinglyst pantebrev* til gavemodtageren vil være en livsgave, også når pantebrevet er rente- og afdragsfrit og uopsigeligt, fordi det forhindrer giveren i at råde over pladsen i ejendommen.²⁴ Kravet om

praksis

21. Se også *UfR 1890.575*, jfr. *UfR 1889.707 H*.

22. *UfR 1875.1131 LD*, *UfR 1885.620 H* jfr. *UfR 1883.1176 LD*.

23. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 165.

24. *Borum, Arveretten*, s. 260, *Ernst Andersen, Arveret*, s. 227, *Danielsen*, s. 375, og *Vesterdorf i T. Svenné Schmidt m.fl., Arveret*, s. 293 f samt *VLT. 1940.297*.

tinglysning skal ikke forstås som absolut, men blot som et bevis mod proforma.²⁵

Den nævnte opfattelse er så vidt ses klart tilsidesat ved *UfR 1966.912 Ø*.

En fader havde skænket sin søn et ejerpantebrev.²⁶ Dette var i forvejen håndpantset til sikkerhed for sønnens kassekredit, hvad det fortsatte med at være til faderens død. Da gaven blev givet, havde parterne indsendt afgiftsanmeldelse. Faderen havde forbeholdt sig renter af ejerpantebrevet til sin død (d.v.s. rentefrihed). To dommere fandt ikke, at parterne – bortset fra bankens håndpanteret – har regnet med en praktisk foreliggende mulighed for, at pantebrevet ville blive gjort gældende over for giveren i dennes levende live.

En dissenterende dommer, fandt, at gaven bestående af ejerpantebrevet, der kunne opsiges, som ville forfalde ved ejerskifte og som begrænsede giverens muligheder for at optage lån i ejendommen, var en livsgave.

vurdering

Efter afgørelserne i *UfR 1966.912 Ø* og *UfR 1959.427 H*²⁷ må det antages, at retstilstanden er skærpet noget. Hvor et pantebrev er udstedt til gavemodtageren, således at det er rente- og afdragsfrit og uopsigeligt, også i tilfælde af ejerskifte, men blot tinglyst på gavegiverens ejendom, må det ventes, at gaven normalt²⁸ vil blive klassificeret som en døds gave.

Er et af giveren til modtageren udstedt *gælds brev* rente- og afdragsfrit og først betalbart ved giverens død, foreligger døds gave.²⁹ I de øvrige tilfælde må afgørelsen formentlig bero på, om det efter en vurdering af parternes forhold er realistisk at antage, at en helt eller delvis indfrielse af hovedstolen kunne være kommet på tale inden arveladerens død.³⁰

3.2.4. Overdragelse af kontrabøger

Ved gaver, der består i overdragelse af kontrabøger (bank- og sparekassebøger) lydende på giverens³¹ navn, eller i indsættelse af beløb

25. *UfR 1963.196 V*: Pantebrevet blev efter underskrift sendt til advokat til videre ekspedition: livsgave.

26. Det blev ved afgørelsen lagt til grund, at der ved faderens foræring af ejerpantebrevet til sønnen var stiftet en pantefordring, som af sønnen ville kunne gøres gældende med det i pantebrevet fastsatte opsigelsesvarsel på 14 dage mod faderens ejendom.

27. Refereret ovenfor under 3.2.1.

28. Konkrete omstændigheder, som f.eks. en umiddelbart forestående overdragelse af ejendommen til tredjemand, vil kunne føre til andre resultater.

29. *UfR 1885.876 LD*.

30. Sml. *Borum I*, s. 260, der ville lægge vægten på de formelle kriterier, men se præmisserne til *UfR 1959.427 H* og *UfR 1966.912 Ø*.

31. Kontrabogen kan også lyde på tredjemands navn, se f.eks. *UfR 1941.343 H*.

på kontrabøger lydende på modtagerens navn, bliver det afgørende, om giveren ved et *løfte* har *afskåret sig*³² fra at råde over indeståendet *i levende live*.

Gave foreligger kun, hvis *gaveløftet* er kommet til gavemodtagerens eller dennes fuldmægtigs eller interessebærers *kundskab*.

løftet

Eksempel 1: UfR 1950.643 H: En moder indsatte 1.000 kr. på en kontrabog, lydende på hendes datters navn, uden at meddele dette til datteren. Moderen beholdt bogen. Ikke antaget, at der forelå en gave.

retspraksis

Pengeinstituttet var ikke datterens interessebærer.³³ Et *gaveløfte* var derfor slet ikke afgivet. Moderen ville stadig kunne hæve beløbet. Datterens kreditorer kunne ifølge dommen ikke gøre udlæg i indeståendet.

Eksempel 2: UfR 1916.664 H: Gavegiveren havde overladt en bankbog, lydende på en søns navn, til en kammerat til denne med pålæg om at sende den til sønnen, der sejlede, snarest muligt, hvilket kammeraten derefter bestræbte sig for. Sønnen fik dog først bogen i hænde ved sin ankomst til Hålsingborg efter faderens død. Der antoges at foreligge en livsgave.³⁴

Må modtageren af en kontrabog derimod opfattes som *afdødes interessebærer*, er løftet ikke kommet til modtagerens kundskab, og erklæringen er derfor i virkeligheden *ensom*.

Eksempel 3: UfR 1915.546 H: Større beløb overgivet til en slægtning S, der skulle fordele beløbet på kontrabøger, lydende på forskellige af arveladerens slægtninge. Bøgerne opbevaredes derefter hos S. Arveladeren oppebar renterne. Efter hans død skulle bøgerne udleveres til de pågældende slægtninge. S havde ikke fået mandat til at give de indsatte bindende meddelelse: Ikke livsgave.

Fuldbyrdelse sker ved, at gavegiveren *afskærer sig* selv fra at råde i levende live. Dette kan i og for sig ske ved selve løftet om en livsgave, der gør ham *uberettiget* til at råde over indeståendet. Risikoen for proformaaftaler om livsgaver, der reelt er dødsgaver,³⁵ og nødvendigheden af at udfylde vage løfter, så det kan ses, at der i virkeligheden foreligger en livsgave, kræver ifølge praksis, at der normalt må være foretaget noget, som *udadtil viser*, at rådigheden er afskåret. Det mest almindelige vil være overgivelse af kontrabogen til løftemodtageren.³⁵

fuldbyrdelsen

Eksempel 1: UfR 1947.663 Ø: Et beløb blev af en mand indsat på en kontrabog lydende på hans husbestyrerindes navn. Oprettelsen skete i hendes

32. De særlige sikringsakter til beskyttelse mod giverens kreditorer og omsætningserhververe, jfr. gældslovens § 34, kræves ikke opfyldt i relation til arvingerne.

33. Om pengeinstituttet kan gøres til interessebærer ved en særlig aftale, drøftes af *Borum, Arveretten*, s. 280 f, se dertil *Ernst Andersen, Arveret*, s. 223.

34. Se også *UfR 1920.955 H* (meddelt til modtagerens veninde).

35. *Ernst Andersen, Arveret*, s. 224 f.

nærværelse, idet han sagde til hende, at så havde hun noget, hvis han faldt bort. Bogen blev henlagt i mandens skab. Da endelig overgivelse til husbestyrerinden ikke havde fundet sted, og manden ikke var berøvet rådigheden over bogen, forelå der en døds gave.

Eksempel 2: UfR 1946.330 H: Kort før sin død havde en kvinde overført et beløb til kontrabøger, lydende på en broders navn. Broderen fik meddelelse om overførslerne, og kvinden returnerede derefter bøgerne til pengeinstituttet, som havde fremsendt dem til hende. Antaget, at der forelå en livsgave.

Eksempel 3: UfR 1941.233 V: En sparekassebog blev ved tinglyst gaveægtepagt overført til hustruens særeje. Den lød stadig på mandens navn, og lå i en skuffe, som begge ægtefæller havde adgang til. Hustruen havde hævet påløbne renter: Livsgave.

Selvom overgivelse af bogen er sket til gavemodtageren, kan *omstændighederne vise*, at der desuagtet var tale om den døds gave.

Eksempel 4: UfR 1975.11 H: Nogle bankbøger var blevet overgivet til en gavemodtager med det formål, at gavemodtageren først skulle afholde udgifter for afdøde og derefter kunne beholde, hvad der eventuelt måtte være til rest ved dennes død. Antaget, at der forelå døds gave.³⁶

Har gavegiveren *forbeholdt sig* ret til eventuelt at disponere over den på bogen indestående kapital, foreligger der en døds gave.³⁷

Der er intet i vejen for, at gavegiveren kan forbeholde sig indtægtsnydelsen af en kontrabog, der er skænket til en anden som livsgave.

3.2.5. Overdragelse af værdipapirer

For at der kan antages at foreligge en livsgave ved overdragelse af værdipapirer, må der kunne føres bevis for, at giveren ikke i levende live længere var *berettiget* til at råde over værdipapiret.

Foretagelse af de sikringsakter, som er nødvendige for at omsætningserhververe opnår beskyttelse mod eksstinktive erhvervelser fra overdragerens kreditorer eller godtroende omsætningserhververe, vil normalt udgøre et tilstrækkeligt bevis for, at en livsgave foreligger. Disse sikringsakter er ved simple fordringer en meddelelse til fordringens skyldner efter gældsbrevslovens § 31, stk. 1 og 2, ved negotiable fordringer rådighedsberøvelse, jfr. gældsbrevslovens §§ 14 og 22,³⁸ ved VP-værdipapirer registrering, jfr. vær-

36. Se lignende afgørelser i *UfR 1941.314 H* og *UfR 1942.976 V*.

37. *UfR 1926.582 H*.

38. *UfR 1945.101 H:* (overgivelse til modtageren: livsgave), *UfR 1964.193 Ø* (indlagt til administration i forvaltningsafdeling: livsgave) og *UfR 1928.392 Ø* (overgivelse til advokat + særlig instruks: livsgave).

dipapircentrallovens § 8, og ved aktier notering på navn eller rådighedsberøvelse.

Efter omstændighederne bør dog også andet klart bevis for, at en endelig gave er givet, efter en konkret vurdering af parternes forhold kunne accepteres, f.eks. en transportpåtegning, som er gjort bekendt for modtageren og omverdenen.³⁹ Faren for proforma, d.v.s. at parterne udgiver en gave, som reelt er en døds gave, for at være en livsgave, må dog føre til en temmelig streng linje i domspraksis.

Eksempel: VLT 1940.57: Negotiable værdipapirer var anbragt i en bankboks i modtagerens navn. Giver beholdt den ene nøgle til boksen og gav gavemodtageren den anden nøgle. Giveren oppebar renterne og overlod først dagen før sin død modtageren sin nøgle: Døds gave.⁴⁰

Selv om en rådighedsberøvelse m.v. er foretaget, foreligger der dog en døds gave, hvis parterne har *aftalt eller forudsat*, at giveren kan få gaven tilbage.⁴¹ Overdragelse af værdipapirer som livsgave kan ske med forbehold af livsvarig indtægtsnydelse.⁴²

3.2.6. Eftergivelse af fordringer

Eftergiver kreditor debitor en fordring med virkning fra dødsdagen, foreligger en døds gave. Sker eftergivelsen derimod med øjeblikkelig virkning i kreditors levende live, er eftergivelsen en livsgave. Der må kunne føres et *klart bevis* for den øjeblikkelige eftergivelse, f.eks. derved, at fordringen er blevet påtegnet⁴³ eller ved, at et tinglyst pantebrev er blevet afløst.

Eftergivelse kan ske med forbehold af rentenydelse for livstid, uden at eftergivelsen af den grund anses for en døds gave.

4. Dødslejegaver

Efter § 70 finder testamentsreglerne også anvendelse på gaver, der er givet på arveladerens dødsleje. Det drejer sig om en særlig type af livsgaver. En *dødslejegave* foreligger, hvor arveladeren yder gaven, når han er klar over, at han er så alvorligt syg, eller så alvorligt svækket, at han efter al menneskelig beregning vil dø i løbet af kort tid. Der kan ikke fastsættes noget tal for, hvor mange dage, der højst må være mellem gaven og dødens indtræden, for at gaven kan anses for at

dødslejegaver

39. Se *UfR 1935.857 Ø*.

40. Se også *UfR 1933.968 Ø*.

41. *UfR 1942.472 H* (dissensen).

42. Se f.eks. *UfR 1935.857 Ø*.

43. *UfR 1938.328 H*.

være en dødslejegave. Dette vil bero på sygdommens karakter og afhænge af en konkret vurdering.

Eksempel 1: UfR 1966.921 Ø: En kvinde på 60 år var indlagt på et hospital og led af fremadskridende leverbetændelse. Ca. 10 dage før sin død forærede hun nogle aktier til en veninde. Det måtte efter bevisførelsen antages, at kvinden selv havde opfattet sin snarlige død som sandsynlig eller dog som en meget nærliggende mulighed, og at hendes dispositioner havde været bestemt deraf. Hendes livsarvingers protest toges derfor til følge, og gaven blev anset som en dødslejegave og tilsidesat på grund af manglende testamentsform.⁴⁴

Eksempel 2: UfR 1924.545 H: Dispositionen, der havde været forberedt af afdøde fra den 1. januar, blev foretaget af en syg og afkræftet 61-årig enke på bopælen den 9. januar med advokatbistand. Dødsfald den 12. januar. Der var tvangsarvinger. Efter bevisførelsen fandtes det ikke tilstrækkeligt godtgjort, at hun den 9. januar havde været klar over, at hendes død var nært forestående. Ifølge domsreferatet var de nærmere omstændigheder ved enkens tilstand dog ikke veloplyste. En dommer dissenterede.⁴⁵

I denne dom og *UfR 1942.562 V* er der sat relativt snævre grænser for dødslejebebet.⁴⁶

Er gaven ydet således, at den kan kræves tilbage, hvis gavegiveren kommer sig, er gaven en døds gave.

dødsfaregaver

Ernst Andersen antager,⁴⁷ at arvelovens § 70 ved en udvidende fortolkning kan anvendes på såkaldte *dødsfaregaver*, d.v.s. gaver ydet og fuldbyrdet på et tidspunkt, hvor giveren mente, at der var meget stor fare for, at han kunne dø som følge af en vis begivenhed. Hovedeksemplet herpå er en farlig operation. Forskellen til dødslejegaver består i, at arveladeren i operationstilfældene regner med en mulighed for at overleve. Må det antages, at gaven kunne kræves tilbage ud fra forudsætnings synspunktet, hvis arveladeren kom sig, foreligger der en døds gave omfattet af § 70, 1. led.⁴⁸ Det selvstændige område for dødsfaregaver bliver derfor meget beskedent: Giveren skal have regnet operationen for farlig – ellers foreligger der en livsgave – og gaven skal være givet definitivt. Formentlig må man anerken-

44. Tilsidesættelser er endvidere sket i *UfR 1914.135 LD* og *UfR 1937.21 H*. Ved afgørelserne *UfR 1972.604 H*, *UfR 1963.196 V*, *UfR 1960.678 V*, *UfR 1946.330 H*, *UfR 1942.562 V* og *UfR 1924.545 H* statueredes livsgave.

45. Jfr. *UfR 1976. B*, s. 68.

46. Jfr. *Ernst Andersen, Arveret*, s. 228. Sml. norsk ret, der er gået langt videre, *Augdahl-Hambroe*, s. 179 ff.

47. *Arv og Legat*, s. 210 og *Arveret*, s. 228 f. Motiverne er tavse.

48. Jfr. *Vesterdorf* i *T. Svenné Schmidt mfl., Arveret*, s. 298 og *UfR 1936.1082 H* om en gave ved hospitalsindlæggelse. I *UfR 1927.542 H* blev gavemodtageren dømt til tilbageskødning af et hus, efter at giveren var kommet sig.

de, at der kan forløbe et betydeligt tidsrum fra operationen til dødens indtræden.⁴⁹

Gaver givet af en person, der har begået selvmord, må anses for dødslejegaver efter § 70, når det må antages, at den pågældende ved gavens givelse havde besluttet selvmordet.⁵⁰

selvmords-
gaver

5. Retsvirkninger

Virkningen af, at en gave er omfattet af § 70, bliver, at arvingerne kan protestere mod dens fuldbyrdelse eller opretholdelse, f.eks. på grund af manglende testamentsform, hvorefter gaven bliver ugyldig.

Hvor gaven ikke er fuldbyrdet, bevirker ugyldigheden, at fuldbyrdelse ikke kan kræves. Er fuldbyrdelsen sket, må gaven gå tilbage. Kan tilbagelevering *in natura* ikke ske, må gavens værdi erstattes. Værdien må opgøres som boets tab.

Er gaven ydet mod delvist vederlag, der skal erlægges til boet, kan gavemodtageren ikke forlange dispositionen opretholdt og få naturalopfyldelse mod at betale differencen.⁵¹

Henvisningen i § 70 til testamentsreglerne er også en henvisning til reglen i arvelovens § 67. Dødsgaveløftet er, da det ikke er afgivet i testamentsform, derfor formentlig ikke bindende for arveladeren⁵², hvilket i øvrigt også oftest ville følge af forudsætningslæren.

6. Gensidigt bebyrdende mortis causa dispositioner

Har en arvelader tillagt tredjemand ret til at *købe* et bestemt aktiv i hans dødsbo mod fuldt vederlag, således at begge ydelser først skal udveksles efter arveladerens død, foreligger ingen gave, men dog en mortis causa disposition. Arveladeren forpligter ikke sig selv men alene sine arvinger. Aftalen støder derfor an mod arvingernes kvalitative arveret.

Er testamentsformerne iagttaget, følger det af reglerne om testationskompetence, at arveladeren kan testere over bestemte aktiver, hvis værdi ligger inden for friarven, se dog arvelovens § 66, stk. 2, nr. 1-3, om ægtefællesamtykke til dispositioner over visse fællesejeaktiver. Arveladeren kan gøre det

49. Sml. herved den restriktive praksis om dødslejegaver, citeret foran ved note 46.

50. Der findes ikke praksis. Motiverne er tavse.

51. *UfR 1968.491 V*: køberet til ejendom til lav pris: Ej hjemmel til at fastsætte en forhøjelse af vederlaget.

52. Således vistnok præmisserne til Østre landsrets utrykte dom af 1. februar 1941, refereret hos *Danielsen*, s. 361 f.

mindre, at indsætte arvingen til at arve aktivet mod delvis udløsning og må derfor også kunne gøre det endnu mindre, at indrømme den indsatte ret til at erhverve aktivet mod fuldt vederlag. Overstiger aktivets værdi friarven, kan tvangsarvingerne og ægtefællen ved at protestere mod testamentet bringe dispositionen til at falde. Resultatet kan således støttes på, at der foreligger en omgåelse af reglerne om tvangsarv.⁵³ Det er en smagssag, om man behøver at citere § 70.

Er testamentsformerne ikke iagttaget, kan enhver, der har ret til udlæg efter vurdering i boet af et aktiv som det pågældende, ved en protest bringe dispositionen til at falde.⁵⁴

Foreligger i stedet en aftale om *boets køb* fra tredjemand af en genstand, bliver det afgørende, om dispositionen forfølger et rimeligt og anerkendelsesværdigt formål.

I den eneste danske sag om en sådan aftale, *UfR 1896.179*, fik arvingerne ikke medhold i en påstand om tilsidesættelse af arveladerens bestilling af et gravgelænder.⁵⁵ Drejer det sig om køb af et mausolæum, må aftalen derimod ventes at kunne blive tilsidesat.⁵⁶

Har arveladeren erlagt *sin* ydelse, men er medkontrahentens ydelse opsat, vil denne indgå i boet. En lovhjemlet undtagelse derfra foreligger ved livsforsikring, hvor arveladeren inden for visse meget vide grænser ved indsættelse af en begunstiget kan bevirke, at forsikringssummen tilfalder den begunstigede uden om dødsboet, jfr. foran kapitel IV, 1.2. Det er fastslået i retspraksis, at man ved »selvforsikring« gyldigt kan optage en bestemmelse i en interessentskabskontrakt, om pensionsret uden om dødsboet til en efterladt ægtefælle.⁵⁷ Grænserne for, hvor langt tvangsarvingerne skal respektere sådanne dispositioner, må imidlertid være snævre.⁵⁸

53. Tvangsarvereglerne kan ikke tilsidesættes ved et løfte til den indsatte.

54. I denne retning *Ernst Andersen*, s. 231, sml. *Vesterdorf* i *T. Svénné Schmidt* mfl., *Arveret*, s. 288.

55. Regningen blev dog nedsat.

56. *Borum*, *Arveretten*, s. 269.

57. *UfR 1950.651 H*.

58. *Ernst Andersen* diskuterer i *Arv og Legat*, s. 237, om man gyldigt ville kunne forbi-gå ægtefællen til fordel for en samlever.

Afståelse af forladt arv

Som omtalt i kapitel V kan staten efter § 71, stk. 2, give afkald på retten til forladt arv enten ved at *undlade at gøre indsigelse* mod et anfægteligt testamente, eller ved at *afstå arven* efter en mere skønsmæssigt betonet regel.

1. Undladelse af at rejse indsigelse

Justitsministeren kan efter § 71, stk. 2, 1 pkt., »bestemme, at der ikke skal rejses indsigelse mod et testamente, der ville kunne anfægtes efter de herom gældende regler, men må antages at være udtryk for afdødes sidste vilje.«

Minimumskravet er, at der foreligger et testamente, dvs. en viljeserklæring fra afdøde, hvorved afdøde disponerer over sine efterladte ejendele, og at dette testamente ikke er nullitet.¹ At testamentet kan anfægtes efter de derom gældende regler er praktisk set ensbetydende med, at det enten ikke opfylder formkravene i arvelovens §§ 40-45, eller habilitetskravene i §§ 39 og 51, eller kravene om at der ikke må foreligge tvang, utilbørlig påvirkning, misbrug af særlig modtagelighed, svig eller vildfarelse, jfr. arvelovens §§ 52-53.

Som nævnt foran i kap. V ved note 8 er det et judicielt spørgsmål, om der foreligger et gyldigt eller anfægteligt testamente, og det må såvidt ses tillige være et spørgsmål der kan indbringes for domstolene, om der foreligger en viljeserklæring, som er et anfægteligt testamente.² Derimod er afgørelsen af, om det anfægtelige testamente må antages

1. Nullitetstilfældene er omtalt i kap. XII.

2. Sml. § 1 i *justitsministeriets cirkulære* nr. 253 af 9. december 1968 om arv, som tilfalder staten.

at være udtryk for afdødes sidste vilje, et rent administrativt anliggende. Afgørelsen af, om indsigelse mod et anfægteligt testamente skal fremsættes er ganske overladt til ministeriets skøn.

1.1. Formmangler

Enhver viljeserklæring – også en mundtlig – hvorved der disponeres over efterladenskaberne, er et formløst testamente. Tilføjeisen om, at testamentet skal være udtryk for afdødes sidste vilje, bliver ved formmangler en henvisning til, at dispositionen ikke senere må være tilbagekaldt, samt måske til reglerne om bristende forudsætninger. Der må imidlertid stilles betydelige krav til *beviset* for, at afdøde virkelig disponerede.

administrativ
praksis

I ministeriets praksis er *skriftlige* formløse testamenter fra afdødes hånd blevet »godkendt«, såfremt det har kunnet antageliggøres, at der ikke blot var tale om et udkast, men om en endelig beslutning fra afdøde om at disponere over efterladenskaberne. Foreligger alene en *mundtlig* udtalelse fra afdøde, forlanges det i bevismæssig henseende, at denne er bekræftet ved afgivelse af forklaring af uvildige vidner i skifteretten. Det er i ministeriets praksis forudsat, at et mundtligt testamente principielt vil kunne være tilstrækkeligt: Anerkendelse af, at der foreligger et testamente kan imidlertid kun forventes at ske, hvor der foreligger en nyere udtalelse fra afdøde i en situation, der ligger nær på eller falder inden for det område, hvor nødtestamente efter arvelovens § 44 ville kunne være oprettet. Der stilles ikke krav om, at afdøde ikke har kunnet oprette testamente,³ omend dette vil kunne indgå i en samlet vurdering.

Rent bortset fra at spørgsmålet om, hvorvidt der overhovedet foreligger et mundtligt testamente, formentlig i sidste instans henhører under domstolens afgørelse, forekommer den skitserede opfattelse noget restriktiv. I tilfælde hvor bevisfaste udtalelser fra afdøde tydeligt viser et ønske om en bestemt fordeling af arven, bør det anerkendes, at arven kan afstås efter § 71, stk. 1, 1. pkt. I praksis er sådanne udtalelser i en række tilfælde indgået i overvejelser om at afstå arven efter § 71, stk. 2, 2. pkt.⁴

Tilfældet, hvor en advokat modtager – f.eks. telefonisk – instruks fra en klient om dennes testamentariske disposition, hvorefter klienten afgår ved døden, inden formelig testamentsoprettelse bliver gennemført, har så vidt vides ikke været forelagt til afgørelse for ministeriet. Har advokaten sikret sig, at der foreligger en beslutning om at testere i overensstemmelse med instruks, således at der ikke blot er anmodet om forelæggelse af et udkast til nærmere overvejelse, bør afståelse formentlig kunne ske efter § 71, stk. 2, 1. pkt; sml. herved *UfR 1948.1074 H*, refereret i kap. VIII, 4.1., *UfR 1937.860 Ø* og *UfR 1922.32 Ø* refereret i kap. XII 1.

3. Sml. *Danielsen*, s. 386.

4. Jfr. nedenfor ved note 14.

1.2. Habilitetsmangler

Motiverne⁵ synes ligefrem at anvise dispensationer med ordene: »... det ville kunne virke stødende, om arv ubetinget skulle tilfalde staten, når afdøde har ønsket, at bestemte personer skulle arve ham, men ikke fået bestemmelse herom udtrykt i et uangribeligt testamente, eller han kun har manglet kort tid i at opnå testationsalderen ...«

Er der tvivl om, hvorvidt testator ved testamentets oprettelse manglede evnen til at råde *fornuftmæssigt* over sine ejendele på grund af sindssygdhed, åndssvaghed, forbigående sindsforvirring eller lignende tilstand, jfr. § 51, synes der i ministeriets praksis at kunne spores en vis tendens til at fremsætte indsigelse mod testamentet.⁶ Der bør dog vel ikke stilles ganske samme beviskrav for habiliteten som kræves i retspraksis om vidnetestamenter.⁷ Er det antageliggjort, at den mentalt afvigende forstod betydningen af dispositionen, bør en protest mod testamentet kunne undlades, jfr. ordene i § 71, stk. 1, 1. pkt: »... må antages at være udtryk for afdødes sidste vilje«. En vis rolle for vurderingen kan det spille, om afdøde selv tog initiativet til at oprette testamentet, og hvor rimelig dispositionen konkret forekommer at være set ud fra afdødes forudsætninger, sml. herved udviklingen i kap. VIII 2, ved note 7-11.

1.3. Tvang, utilbørlig påvirkning, misbrug af særlig modtagelighed, svig, vildfarelse og bristende forudsætninger

Hvor pression, vildfarelse eller bristende forudsætninger foreligger, kan det normalt ikke antages, at testamentet er udtryk for afdødes sidste vilje. Ministeriet vil derfor i disse tilfælde rejse indsigelse med testamentet jfr. § 71, stk. 1, 1. pkt.

2. Afståelse efter § 71, stk. 2, 2. pkt.

Efter § 71, stk. 2, 2. pkt., kan justitsministeren »under særlige omstændigheder *afstå* arven til afdødes *slægtninge* eller til andre, der har stået ham *nær*, navnlig når han ikke har kunnet oprette testamente, eller formuen hidrører fra en fælles slægtning.«

Motiverne gennemgår forskellige tilfældegrupper, men udtaler også mere generelt:⁸

»... i disse tilfælde, hvor der ikke er noget testamente, vil der være tale om at efterkomme en *formodet vilje* hos den afdøde eller i øvrigt at fyl-

motiverne

5. *Kommissionsudkastet fra 1941*, side 199-200.

6. *Sag 1973-4430-29*.

7. Se om disse beviskrav kap. VIII, 3.

8. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 200.

destgøre, hvad der for en almindelig betragtning må anses som *stemmende med ret og billighed*.«

»... Ganske vist er der efter nærværende udkast lige så lidt som efter gældende ret nogen hjemmel til at fravige den legale arveordning, således at man kan begunstige ikke-arveberettigede personer, der faktisk har stået arveladeren nær, på bekostning af legale arvinger, som han muligt ikke kender. Man må i disse tilfælde nøjes med at overlade det til arveladeren ved testamente at ordne forholdene på den efter hans skøn retfærdigste måde. Men når der er tale om tilfælde, hvor arven tilfalder staten, kan der være anledning til at bøde på sådanne ubillige resultater. At staten skulle holde fast på en arv i tilfælde, hvor der efter almindelig opfattelse var andre, der havde et meget stærkere krav, ville ikke stemme med karakteren af statens ret og begrundelsen for den.«

ugifte
samlevende

Af typetilfælde nævner motiverne først, at der navnlig kan være tale om at afstå arven til den, som den afdøde gennem længere tid har *levet sammen med*, og om muligt har børn med,⁹ uden at et lovformeligt ægteskab har været indgået.

Efter ministeriets praksis¹⁰ afstås arven, når samlivet har været længerevarende og med et vist økonomisk fællesskab. Den korteste periode, der er anerkendt i praksis, er vistnok 4 år¹¹. Det afgørende bør vel være, om samlivet har været ægteskabslignende. Selvom den bedste dokumentation derfor måske netop ofte er varigheden, bør også fast samliv i en kortere periode end 4 år e.o. kunne begrunde afståelse. Har samlivet været længerevarigt og fast, kræves ingen særlig begrundelse for, at testamente ikke blev oprettet.

stedbørn

Om *stedbarnsforhold* udtaler motiverne, at hvis der er en yngre arvingssløs arvelader, som har haft ophold hos en stedfader eller stedmoder, vil der ligeledes kunne være anledning til at afstå arv *til* denne.

I ministeriets praksis har en del sager angået afståelse af arv *fra* en stedfader eller stedmoder *til* et stedbarn. Efter den hidtil førte linje er afståelse sket, når der havde bestået en forbindelse af særegen nær og langvarig karakter, således at der forelå et forhold, der svarer til eller nærmer sig et sædvanligt forældre-barn forhold, med opvækst i hjemmet, og hvor forholdet var etableret, medens stedbarnet endnu var barn. I en række sager, hvor stedbarnets tilknytning til stedfaderen eller stedmoderen alene havde haft sædvanlig familiemæssig karakter, og f.eks. bestået i jævnlige besøg, er afståelse blevet nægtet.¹²

9. Børn født uden for ægteskab før 1. januar 1938 har som hovedregel ikke arveret efter deres fader.

10. En oversigt over denne findes i *betænkning 8* fra ægteskabsudvalget om samliv uden ægteskab I nr. 915/1980, s. 127 f.

11. Sag 1964-110-254.

12. Et lovforslag i 1977 om videregående afståelsespligt til stedbørn blev ikke gennemført i Folketinget.

Praksis bør formentlig ikke fortsat være helt så restriktiv. Det forekommer ikke ganske rimeligt, at afståelse ikke kan ske, hvor barnets fader eller moder har giftet sig da barnet var 12-18 år, og der derefter er opstået og opretholdt et *nært familiemæssigt forhold* til stedfaderen eller stedmoderen.

Efter praksis kræves der også ved afståelse til ikke-arveberettigede slægtninge, f.eks. ved fætre- og kusineforhold, mere end normale forbindelser, f.eks. fælles opvækst eller et plejeforhold. Ved fætre-kusineforhold vil en nær familiemæssig tilknytning kun sjældent forekomme, og afståelser vil derfor få undtagelsens karakter.

Loven nævner det tilfælde, at »formuen hidrører fra en fælles slægtning«, og motiverne viser, at der særligt tænkes på tilfælde, hvor to børnebørn fra forskellige grene arver bedsteforældrene med halvdelen hver, hvorefter det ene af børnebørnene kort efter dør arvingsløs. Der findes såvidt vides ikke administrativ praksis om sådanne sager.

I tilfælde, hvor der er ydet afdøde *pasning og pleje*, uden at forholdet tillige har haft en sådan nær karakter, at afståelse efter de foran omtalte retningslinier har kunnet ske, er det i ministeriets praksis anerkendt, at der kan afstås et passende beløb, svarende til et rimeligt vederlag for den ydede bistand. Har en præcis opgørelse af vederlaget kunnet finde sted, er der undertiden – og vel især, hvor den pågældende er skønnet ikke at være nærtstående – i stedet indrømmet den pågældende et kreditor krav for beløbet i boet.

Har en efterlevende ægtefælle overtaget boet efter den førstafdøde efter *50.000 kr's reglen* i skiftelovens § 62, stk. 2, jfr. § 57, stk. 1, eller er boet udlagt længstlevende for *begravelsesomkostningerne* i stedet for at længstlevende arvede førstafdøde efter arvelovens § 7, stk. 1, har justitsministeriet nu i flere tilfælde afstået arven til førstafdødes slægt. Afståelse kan i hvert fald påregnes at ville ske, hvor formuen ikke er blevet forøget siden førstafdødes død.¹³

Afståelse er nu i en række tilfælde sket til *institutioner*, især med alment velgørende formål som Foreningen til Kræftens Bekæmpelse eller Hjerteforeningen, men også med et beløb for udækket plejeverderlag eller på grundlag af skriftlige eller mundtlige udtalelser, f.eks. til et kollegium eller til et musæum.¹⁴ I enkelte af disse sager synes hjemmelen til afståelse reelt at have været støttet på, at der antoges at foreligge et formløst testamente.

Indbo og løsøre af mere beskednen værdi kan efter praksis afstås, blot der er nogen tilknytning til den pågældende person.

slægtninge

pasning og pleje

§ 7, stk. 2 tilfælde

institutioner

løsøre

13. De første sager var *sag 1974-4430-46* og *sag 1983-4430-9*; se også foran kap. IV, 2.2.2. B. c.

14. *Sag 1973-4430-40*: afstået et ur til et musæum.

afskåret fra
at oprette
testamente

Som anført i loven kan det i tvivlstilfælde tillægges betydning, om afdøde har været *afskåret fra at oprette testamente*, hvorved der ifølge motiverne særlig er tænkt på tilfælde, hvor den pågældende manglede den fornødne testationshabilitet, jfr. § 39 om ung alder og § 51 om fornuftens brug.

vildfarelse

Noget tilsvarende vil formentlig gælde, hvor det kan dokumenteres, at arveladeren på grund af en vildfarelse har undladt at oprette testamente, f.eks. fordi han troede, at hans barn født uden for ægteskab før den 1. januar 1938 havde legal arveret efter ham.¹⁵

psykisk
udviklings-
hæmmede

En speciel situation foreligger, hvor forældre til *psykisk udviklingshæmmede*¹⁶ opretter testamente og testerer over forældrearven ved den psykisk udviklingshæmmedes død. Såfremt en sådan forældrearv er i behold og holdt adskilt fra den pågældendes øvrige formue, og en værge for den psykisk udviklingshæmmede har tiltrådt testamentet, der har været forelagt for justitsministeriet inden dødsfaldet, vil ministeriet, når arven efter den psykisk udviklingshæmmede ellers ville tilfalde statskassen, afstå denne, såfremt de testamentariske bestemmelser i øvrigt findes rimelige.¹⁷

I tilslutning til den foran foretagne opstilling af en række mere eller mindre typiske tilfældegrupper må det understreges, at ministeriet i den enkelte sag træffer afgørelse efter et *samlet skøn* over omstændighederne.

15. *Danielsen*, s. 387.

16. Tidligere betegnet som åndssvage.

17. *Sag 1983-1130-20* og *Alb. Christensen i Advbl. 1984*, s. 21 f.

Bortfald af arveret

Under denne overskrift samles behandlingen af forskellige regler om *bortfald af arveret* for den, der ellers skulle arve i kraft af en legal eller testametarisk arveadkomst.

Reglerne om testamentariske bestemmelser bortfald på grund af *bristede forudsætninger* er allerede omtalt i kapitel IX, 6. i tilslutning til gennemgangen af arvelovens § 53 om vildfarelse, ligesom de almindelige regler om *testamenters tilbagekaldelse* i arvelovens § 46 er gennemgået i kapitel XVI og § 47 om *tilbagekaldelse af gensidige testamenter* i kapitel XVII, 2-3.

De øvrige bortfaldsregler er arvelovens § 31 om *afkald på forventet arv*, hvortil der knytter sig ikke lovfæstede regler om *afkald på falden arv*, reglerne i §§ 32-35 om *arveforskud*, i §§ 36-37 om *forbrydelse af arveret* og i § 38 om bortfald af ægtefællers legale arveret ved *separation, skilsmisse og omstødelse* samt nogle dertil føjede *udfyldningsregler* for testamentarisk arveret i § 49, stk. 1 og 2.

oversigt

1. Forbud mod dispositioner over forventet arv

Arvelovens § 30 forbyder en arving at sælge, pantsætte eller på anden måde overdrage den arv, han har i vente, såkaldt *dispositiv* arvepagt. Forbuddet angår kun forventet arv, ikke falden arv.¹ Det er begrundet i det ubehag, der for arveladeren kan ligge i, at man før hans død giver sig til at købslå om hans ejendele eller på anden måde disponerer over disse, men også i, at en forventet arv er et meget usikkert aktivt at sætte en fornuftig pris på, så arvingen let vil kunne komme til at sætte sin arv til for næsten intet. For at hindre omgåelse blev det

1. Se om begreberne foran i kapital I, 4.

allerede ved arveforordningens § 14 fastslået, at forbuddet også gælder gavedispositioner.² Med støtte i motiverne til § 30 antages det endvidere, at også aftaler mellem arvingerne om rene kvalitative fordelinger af aktiverne er ugyldige.³ Forbuddet mod overdragelsen gælder, selv om overdragelse foregår med arveladerens samtykke, og også hvor arven overdrages til en medarving.⁴

Eksempel 1: UfR 1924.862 Ø: For at dække sin mands gæld havde hustruen givet afkald på arv efter sin fader for et vist beløb, idet faderen samtidig gav en advokat uigenkaldelig fuldmagt til at sikre den pågældende kreditor ved en panteret i nogle af faderens aktiver, dog ikke ud over datterens arv. Denne håndpanteliggende disposition blev anset for ugyldig.

Eksempel 2: UfR 1938.370 Ø: En skylderklæring, som var begrænset således, at debitor alene var forpligtet til at betale gælden af de midler, der ville tilfalde ham i arv, og ikke gav kreditor fortrinsret eller sikkerhed i arven, var ikke omfattet af forbuddet mod at disponere over forventet arv.

§ 30 gælder for al arv, legal arv som testamentarisk arv.

I ikke-falden arv kan arvingens kreditorer heller ikke søge fyldestgørelse, § 30, 2. pkt.⁵

2. Afkald på forventet arv

Medens dispositioner over forventet arv er ugyldige, er *afkald* på forventet arv ifølge § 31 gyldige, når de meddeles af arvingen over for arveladeren, såkaldt renunciativ arvepagt.

Der ses først på betingelserne for at gyldigt afkald på forventet arv foreligger, dernæst på retsvirkningerne.

2.1. Betingelser for arveafkaldets gyldighed

form

Der kræves ikke *form*. Et afkald kan gives mundtligt; det må blot kunne bevises. Normalt vil et afkald foreligge skriftligt, eventuelt, i form af en påtegning på et testamente.

2. Forbuddet mod dispositive arvepagter stod tidligere i Danske Lov, 5-2-81.

3. *Kommissionsudkastet Jra 1941*, s. 76, *arvelovsudvalgets betænkning 1961*, s. 88, *Borum, Arveretten*, s. 61 f, *Ernst Andersen*, s. 187, *Graversen i T. Sønné Schmidt mfl., Arveret*, s. 71. Der findes ikke praksis.

4. Den nøjere afgrænsning til arveafkald, der meddeles til fordel for en anden, drøftes nedenfor under 2.2.

5. Se *UfR 1874.1060 H:* (rentenydelsesret for enke med opsat fald af kapitalarven til enkens børn. Ikke udlæg af et barns kreditor) og *UfR 1926.685 H:* (lignende afgørelse) samt retsplejelovens § 508 om udelukkelse af tvangsfuldbyrdelse mod fremtidige erhvervelser.

Afkaldsgiveren må være *myndig* og i stand til at handle *fornuftmæssigt*, jfr. ML § 65. For en umyndig kan afkald gives af værgen med statsamtets godkendelse, VB § 17. Praksis er restriktiv.⁶

habilitet

Giver en insolvent skyldner afkald på falden arv, kan afkaldet omstødes af hans konkursbo, når det er meddelt inden for visse frister før konkursboets fristdag, jfr. konkurslovens §§ 65 og 1. Afkald på forventet arv kan derimod ikke kræves tilsidesat af kreditorerne, arvelovens § 30, stk. 1, 2. pkt.

kompetence

Det er omtvistet, om arveafkald fra en insolvent person, givet på et tidspunkt, hvor arveladerens død var umiddelbart forestående, kan omstødes efter en analogi af reglerne om omstødelse af falden arv i konkurslovens § 65. Et flertal i *konkurslovskommissionen* gik ind for analogien, der også er tiltrådt af *Mogens Munch, Konkurslovskommentaren*, 4 udg., 1984, side 417, af *Danielsen* side 176, af *E. Munch-Petersen, Skifteretten* 1956, side 55 f og af *Borum, Arveretten*, side 65 f samt *Båndlæggelsesinstituttet*, side 49 f. Imod analogien *Harbou, UfR 1966 B*, side 228, *Ernst Andersen*, side 191 og *Niels Ørsgaard, Konkursret*, 2. udg., 1978, side 116 og 179, der særlig henviser til, at arveladeren ville kunne båndlægge arven ved testamente. *UfR 1925.132 V* angik et tilfælde, hvor det ikke var godtgjort, at afkaldsgiveren 2 dage før sin hustrus død havde forudset denne som nært forestående; dommen opretholdt afkaldet. Dens begrundelse afviste dog tillige analogien (obiter dictum).

Båndlæggelsessynspunktet er ikke afgørende, og analogien bør godtages.

Afkaldet kan rammes af *ugyldighedsreglerne* i aftalelovens §§ 28-33, eller såfremt afkaldet er vederlagsfrit af reglerne i arvelovens §§ 52-53.⁷ Også reglerne om *bristende forudsætninger* finder anvendelse, i praksis af og til sådan, at afkaldet falder væk, når den, til fordel for hvem afkaldet var givet, alligevel ikke arver.⁸ Hvor afkaldet er vederlagsfrit, kan en forudsætning blive afgørende, selv om forudsætningen ikke var kendelig for arveladeren.⁹ Senere ændringer i arveladerens eller arvingens økonomiske situation vil normalt ikke være relevante.¹⁰ Afkaldsgiveren kan dog sikre sig ved at optage et forbehold om sin egen økonomi som en betingelse i afkaldet.

mangler ved viljeserklæringen

Efter § 31, stk. 1, må afkaldet være givet *over for arveladeren*, men kan dog efter stk. 2, også gives over for arveladerens hustru, når den-
ne hensidder i uskiftet bo. Et afkald er uden virkning, når det alene

over for arveladeren

6. *Danielsen* giver en oversigt over administrativ praksis i *myndighedslovskommentaren* 1982, s. 391-395.

7. Foran kapitel IX, 2-5.

8. *UfR 1893.1096*.

9. *Fisch-Thomsen*, Jur. 1968 s. 220.

10. *Munch, Festskrift til Borum*, s. 314 f.

er meddelt over for en medarving.¹¹ Arveladeren må ved modtagelsen af afkaldet være testationshabil, se herved:

UfR 1966.516 V, hvor et afkald givet over for en psykisk stærkt svækket 84-årig arvelader blev anset for at være ugyldigt, fordi den pågældende ikke var i besiddelse af et sådan mindstemål af fornuft, at han kunne forstå afkaldets indhold og overskue dets følger.

Det er tvivlsomt, om en værge på egen hånd kan modtage et blankt arveafkald for en testationsinhabil og umyndig arvelader.¹² Formentlig bør dette ikke antages; afkaldet kan så meddeles efter arveladerens død.

ikke afslået

Arveladeren kan, da afkaldet tilsigter at indvirke på fordelingen af *hans* efterladenskaber, *afslå* et arveafkald, ligesom han også senere kan annullere et tidligere modtaget afkald.¹³

betingede afkald

Arvingen kan gøre sit afkald *betinget*. Gives afkald til fordel for bestemte personer, og betinges afkaldet af, at arven tilfalder de pågældende, bliver afkaldet uvirksomt, hvis betingelsen ikke opfyldes, f.eks. fordi arveladeren ikke opretter testamente eller ikke har fornøden testationskompetence dertil, eller fordi den indsatte er død før arveladeren.

vederlag

Afkaldet kan gyldigt gives *vederlagsfrit* eller mod helt eller delvist *vederlag*, jfr. nærmere nedenfor under 4 om arveforskud.

2.2. Retsvirkninger af arveafkald

Afkald kan gives helt eller delvist på tvangsarv, alle arter af legal arv, herunder også retten ifølge 50.000 kr.'s reglen efter skiftelovens § 62 b, stk. 2,¹⁴ eller på testamentarisk arv, og i såvel kvantitativ som kvalitativ henseende.

arvingens tvangsarv

Det er fast antaget, at en tvangsarving kan give afkald alene på sin *tvangsarv*, således at arvingen forbeholder sig sin legale arveret.¹⁵ Et sådant afkald har den virkning, at arveladeren ved testamente kan udelukke afkaldsgiveren fra arv. Situationen svarer til den, der foreligger, hvor et barn er adopteret efter 1923-adoptionsloven med testationsforbehold. Oprettede testamente ikke i sådanne tilfælde, arver afkaldsgiveren legalt.

11. *UfR 1884.481 H*. Cfr. om afkald på falden arv nedenfor under 3. Se dog *UfR 1926.114 V* om et over for ægtefællen meddelt afkald, der *ansås* for tiltrådt af arveladeren.

12. Som teksten *Ernst Andersen*, s. 190 og *Graversen* i *T. Svénné Schmidt mfl.*, *Arveret*, s. 72, cfr. *Arnholm*, s. 27.

13. *UfR 1970.247 Ø*.

14. *Danielsen*, s. 179 m.h.

15. *Munch, Festskrift til Borum*, s. 316, *Ernst Andersen*, s. 196 og *Graversen* i *T. Svénné Schmidt mfl. Arveret*, s. 75.

Et afkald kan, hvor afkaldsgiverens arvinger har indtrædelsesret, gives *personligt* eller således, at afkaldet også har virkning for udstederens livsarvinger. Udfyldningsreglen går ud på, at afkaldet *tager descendensen med*, se § 31, stk. 1, 2. pkt.

descendensen

Giver en livsarving personligt afkald, idet han forbeholder sig sine livsarvingers arveret, bliver disse *tvangsarvinger*, idet arv og tvangsarv fordeles efter stirpalgrundsætningen.¹⁶ Et afkald kan også gives med forbehold af livsarvingernes arveret men således, at det for afkaldsgiveren selv er delvist, idet denne forbeholder sig rentenydelsen af arven for sin livstid. Disse afkald har for en insolvent arving den fordel, at arven ikke i hans dødsbo kan tilegnes af hans kreditorer, som tilfældet ville være, hvis arven i stedet blev båndlagt.¹⁷

descendensens
tvangsarv

Det har derimod hidtil været fast antaget, at livsarvingen ikke kan forbeholde rentenydelsen for andre efter sig selv, f.eks. ægtefællen, uden at afkaldet kommer i konflikt med hans børns tvangsarveret.

Denne opfattelse synes imidlertid at være bygget op på Højesterets dom i *UfR 1874.513 H*: Arveladeren bestemte i et testamente og en kodicil, at datterens arv skulle indsættes i overformynderiet til rentenydelse for hende i hendes livstid, at renten efter hendes død skulle tilfalde hendes efterlevende mand, og at kapitalen først efter mandens død skulle tilfalde datterens arvinger efter loven. Datteren havde tiltrådt disse bestemmelser. Børnebørnene protesterede. Dommen tilsidesatte rentenydelsesbestemmelsen.

Højesteret lagde imidlertid i sine præmisser til grund, at der slet ikke var givet arveafkald fra datterens side, således at kapitalen på første plads tilfaldt hende, og at hun derfor havde samtykket i en disposition, nemlig rentenydelsen til ægtefællen, som gjorde indgreb i hendes børns arveret. Der kan derfor *intet* udledes af dommen om retsvirkningen af arveafkald¹⁸

Endvidere antages det fast, at en livsarving ikke kan give personligt afkald og forbeholde arveretten for en eller nogle af sine egne livsarvinger men ikke for dem alle.¹⁹

Rigtigheden af de to foran anførte standpunkter om den personlige afkaldsgivers manglende mulighed for at gøre delvist indgreb i decen-

16. Kommissionsbetænkningen fra 1941, s. 77.

17. Kommissionsudkastet fra 1941, s. 78 og Ernst Andersen, s. 194 ff med referat af retsudviklingen.

18. Sml. Stig Juul, *Fideikommissarisk Substitution 1934*, s. 213, *Kobbernagel, Baandlæggelse 1939*, s. 100 ff, *Borum, Arveretten*, s. 173 f og Ernst Andersen, *Arv og Legat*, s. 185.

Ved *Jmts sag I. R. 2653/1942* er det derefter antaget, at et arveafkald fra en datter til fordel for dennes børn men med forbehold af rentenydelse for datteren og dennes ægtefælle var i strid med børnebørnenes arveret.

19. Ernst Andersen, s. 195, *Danielsen*, s. 180, og *Jmts sag 1968/4311-2*, der antog, at der forelå en ugyldig dispositiv arvepagt!

densens arveret synes dog at burde drages i tvivl, ikke mindst ud fra en nutidig bedømmelse af tvangsarveinstituttets værdi.

Det ligger fast, at livsarvingen kan give fuldstændigt arveafkald og gøre sit afkald *betinget* af, at arveladeren i et testamente indsætter livsarvingen og dennes ægtefælle som rentenydere og efter rentenydelsens ophør børnebørnene som kapitalejere. Endvidere kan en livsarving betinge sit fuldstændige arveafkald af, at arveladeren i et testamente²⁰ indsætter f.eks. den ene af livsarvingens tre børn. Finder sådan indsættelse derefter ikke sted, er afkaldet uvirksomt.

diskussion

Livsarvingen kan i forbindelse med sit eget afkald enten forbeholde arveretten for sin descendens eller lade afkaldet omfatte denne. Det er svært at se, hvorfor livsarvingen ikke skulle kunne gå mellemvejen og forbeholde sin descendens' legale arveret, men give afkald på descendensens tvangsarveret, eller forbeholde arveretten for en del af sin descendens. Afkaldet skal gives over for arveladeren, der kan afslå det. Om resultaterne nås ved et fuldstændigt afkald + testamente eller ved et betinget begrænset afkald, der ikke afslås, kan være ganske ligegyldigt, når det drejer sig om forventet arv, idet såvel arvingen som arveladeren skal medvirke i begge situationer. Om »skævdelingstilfældene« kan det særlig anføres, at livsarvingen ved falden arv kan gøre sit afkald betinget og derved under alle omstændigheder vil forhindre, at arven fordeles til hans livsarvinger efter stirpalgrund-sætningen. De hensyn der ligger bag forbuddet mod dispositive arvepagter gør sig ifølge en næsten enig teori netop ikke gældende i disse tilfælde, jfr., nedenfor. *UfR 1874.513 H* er ikke til hinder for det her diskuterede resultat.

testations-
kompetence

Det er ikke ganske afklaret, hvilken indvirkning en livsarvings eller ægtefælles arveafkald har på arveladerens *testationskompetence*.

Findes der ikke andre tvangsarvinger end afkaldsgiveren, bevirker et fuldstændigt afkald, at arveladeren kan testere over hele sin formue.

I øvrigt er problemet, om et arveafkald, f.eks. fra et barn, bevirker en proportional forøgelse af de andre børns tvangsarv, således at testationskompetencen ikke forøges med den del af afkaldsgiverens arv, der var tvangsarv, eller om afkaldsgiverens tvangsarv stilles til disposition for arveladeren. Der findes ingen trykt praksis.

Eksempel: Arveladeren har sønnerne A og B og datteren C. A ønsker at give arveafkald til fordel for sin vanskeligt stillede søster C. Der er 300.000 kr. i boet. Arveladeren kan uden noget afkald fra A ved testamente tillægge C friarven på 150.000 kr., således at C arver sin tvangsarv = 50.000 kr. + 150.000 kr. = 200.000 kr. Bevirker nu et arveafkald fra A, at A's tvangsarvelod på 50.000 kr. fuldt ud kan tillægges C, således at C

20. Testamentet behøver, når der foreligger en betingelse i afkaldet, ikke at gøres uigenkaldeligt, sml. *Ernst Andersen*, s. 195.

får 250.000 kr.? Eller vokser B's og C's tvangsarv proportionalt ved arveafkaldet, således at C kun kan arve sin nye tvangslod = 75.000 kr. + friarven = 150.000 kr. = 225.000 kr.?

Motiverne²¹ udtalte: »Afkald på tvangsarv udvider (nemlig) ikke arveladerens testationsbeføjelse. Arveforholdet bliver, som om den pågældende arving (og hans afkom) slet ikke var til. Dette stemmer med hidtidig dansk ret og med, hvad der gælder i Tyskland ifølge BGB § 2346 og i Sverige ifølge § 2 i loven om arvsavtal. En ændring i denne ordning ville føre til en anerkendelse af dispositive arvepagter ved aftale mellem arving og arvelader, og dette ville være i strid med reglen i § 46. – Tvangsarven er forbeholdt børnene. En arvepart kan derfor end ikke ved udtrykkelig aftale med en arving stilles til fri rådighed for arveladeren, når han har flere børn. Ved en tvangsarvings afkald udstrækkes de andre tvangsarvingers ret til også at omfatte den lod, der er givet afkald på.«

Ernst Andersen har energisk fastholdt dette standpunkt.²²

Heroverfor har en enig nyere teori²³ gjort gældende, at arveladeren ved fuldstændigt arveafkald bør have adgang til at testere over afkaldsgiverens fulde arvelod, dog formentlig således, at det er en betingelse, at afkaldsgiveren eller dennes livsarvinger overlever arveladeren. Der er ikke i denne teori søgt opsat grænser over for dispositive arvepagter.

Udgangspunktet må i overensstemmelse med lovens motiver fremdeles være, at et fuldstændigt *blankoafkald* på arv stiller arveladeren som om afkaldsgiveren ikke eksisterede. Der er ingen reale grunde som taler for noget andet resultat.

Hvis derimod livsarvingen *beting* sit afkald af, at arveladeren ved testamente tillægger den arvelod, der gives afkald på, til en medarving eller til tredjemand, bevirker betingelsen, at afkaldet bliver uvirksomt, hvis den pågældende ikke arver hele arvelodden i kraft af et af arveladeren oprettet testamente. De øvrige tvangsarvinger vil derfor aldrig kunne få andel i afkaldsgiverens tvangslod. Resultatet synes at kunne nås i kraft af viljeserklæringerne, medmindre præceptive regler skulle være til hinder derfor. § 30's forbud mod dispositioner over arv dækker efter deres begrundelse ikke disse tilfælde.²⁴

Formentlig bør afkaldsgiveren derfor kunne stille hele sin arvelod til disposition for arveladerens testationskompetence, så længe afkaldsgiveren eller dennes livsarvinger lever, dersom afkaldsgiveren betinger sit afkald af, at hans lod af arveladeren tillægges en medarving eller andre.

21. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 77.

22. *Arveret*, s. 198 f.

23. *Trolle, UfR 1961*, s. 285, *Mogens Munch, Festskrift til Borum, 1964*, s. 318, *Borum, Jur. 1965*, s. 457, hvor han skiftede standpunkt, *Tamm, Jur. 1965*, s. 62, *Fisch-Thomsen, Jur. 1968*, s. 217-219, *Danielsen*, s. 180 og *Graversen*, i *T Svenné Schmidt mfl., Arveret*, s. 77.

24. Se især *Munch a.s.* og *Fisch-Thomsen a.s.*

dispositive
arvepagter

Forbuddet i arvelovens § 30 med dispositive arvepagter omfatter som nævnt foran under 1 tilfælde, hvor arveladeren medvirker.

Eksempel: En arving giver afkald over for arveladeren betinget af, at denne indsætter arvingens långiver eller kreditor som testamentsarving.

At en sådan transaktion udføres ved brug af remedierne betinget arveafkald + testamente berøver den ikke karakter af at være pantsætning af et meget usikkert aktiv. Domstolene må derfor formentlig sætte en grænse over for situationerne ved de foran omtalte betingede arveafkald. Uanset at de ældre motiver for at hindre omgåelse fandt det nødvendigt, at lade gaver være omfattet af forbuddet, synes den eneste hensigtsmæssige adskillelse at burde lægges i, om motivet for afkaldet var af donatorisk karakter.

3. Afkald på falden arv

Afkald på falden arv eller legat kan efter praksis meddeles over for skifteretten, over for en eventuel eksekutor eller over for medarvingerne eller en enkelt af disse. Der er aftalefrihed, idet forbuddet mod dispositive arvepagter i arvelovens § 30 kun angår forventet arv. Nogen lovhjemmel findes ikke. Afkaldet må imidlertid gives, inden en begæring om privat skifte tages til følge af skifteretten eller inden det tidspunkt, hvor der tages stilling til, om gælden skal vedgås i et offentligt behandlet bo, idet afkaldsgiveren ellers kommer til at hæfte for boets gæld.

Også afkald på falden arv kan gives med eller uden virkning for descendensen.²⁵

Er et afkald på falden arv givet inden for disse tidsterminer, og er det ikke dispositivt, idet det ikke forrykker den arvedeling, der ville have fundet sted, hvis afkaldsgiveren var død før arveladeren, bevirker det, at der kun skal svares afgift én gang.²⁶

Efter skattedepartementets praksis²⁷ kan den, der giver afkald på falden arv, endvidere vælge, om han vil forbeholde sine livsarvingers arveret eller ved afkaldet også afskærer dissens arveret uden dobbeltbeskatningskonsekvens; men griber han ved afkaldet derudover ind i arvens fordeling mellem arvingerne, må der svares afgift to gange.

Er afkaldet²⁸ ydet mod vederlag, der udredes af boet, svares arveafgift af vederlaget.

25. Udfyldningsreglen i § 30, 2. pkt., finder næppe anvendelse, *Munch, Festskrift til Borum*, s. 314, og *J. Nørgaard i Arveret*, s. 405, n. 53, sml. *Ernst Andersen, Arveret*, s. 275.

26. I andre tilfælde må der svares arveafgift af arvingen + gaveafgift af modtageren.

27. Se herved *Jørgen Nørgaard i T. Svénné Schmidt mfl. Arveret*, s. 404 ff og *betænkning nr. 1014/1984* om arveafgiftslovgivningen, s. 198 ff.

28. Cfr. om afkald på forventet arv, hvor der må svares gaveafgift af vederlaget, *Jørgen Nørgaard, UfR 1986, B*, s. 158 ff m.h.

4. Arveforskud

Arveforskud foreligger, når midler arvingen modtager fra arveladeren ikke skal være gave eller lån, men et forskud på den forventede arv, således at forskuddet skal afkortes (= fradrages) i den eventuelle arv, der senere vil tilfalde den pågældende.

begreb

Før arveforordningen af 1845 var dansk ret påvirket af romersk ret om tilbageføringspligt: Det, en livsarving havde modtaget i levende live fra arveladeren, måtte i princippet føres tilbage, for at livsarvingerne kunne blive stillet lige.

tilblivelse

Ved arveforordningen indførtes nogle regler i §§ 10-13, som endnu i ganske enkelte tilfælde kan tænkes at få betydning ved skifterne, jfr. arvelovens § 76, stk. 2. En arvelader kunne efter disse regler *énsidigt og efterfølgende* bestemme, at særskilte betydelige bekostninger på enkelte livsarvinger i anledning af uddannelse, indgåelse af ægteskab, køb af forretning eller af fast ejendom eller andre bekostninger til velfærds befordring, skulle afkortes i den pågældendes arv. Det lå imidlertid fast, at forstrækninger efter §§ 10-13 ikke skulle tages i betragtning ved opgørelsen af ægtefællens bos- og arvelod, eller ved beregning af testationskompetencen. Da dette virkede uhensigtsmæssigt, gik reglerne i det væsentlige af brug, og der udviklede sig en aftalepraksis omkring arveforskudskontrakter, hvis indhold i grovere træk er blevet kodificeret ved arveloven af 1963 som §§ 32-35 om arveforskud.

Når en arvelader yder en økonomisk forstrækning til en potentiel arving, kan parterne selv fastsætte, om det skal være en *gave* eller et *lån* eller et *arveforskud*.²⁹ Det kan komme til at bero på en fortolkning af parternes aftale, hvad meningen måtte antages at være. Man behøver i så henseende ikke nødvendigvis at statuere lån, fordi der blev fastsat rentebetaling.³⁰ Er det lån, kan fuld tilbagebetaling kræves, også af kreditorerne i arveladerens dødsbo.

afgrænsning

Var midlerne ydet som arveforskud, kan parterne selv frit aftale, hvordan afkortningen nærmere skal foregå. Indholdet af reglerne i arvelovens §§ 32-35 om arveforskud fastlægger derfor *alene*, hvordan der skal forholdes, når parterne ikke har aftalt dette: reglerne er *deklaratoriske* og altså *udfyldningsregler*. De finder først og fremmest anvendelse for arveforskud til livsarvinger, men kan også yde vejledning, hvor arveforskud er tildelt andre.

reglerne

4.1. Afkortningsgrundlaget

Grundlaget for krav om afkortning af modtagne forstrækninger skal søges i *aftalen* mellem arveladeren og arvingen, der består af arvela-

29. Det kan også dreje sig om et indskud i arvingens virksomhed.

30. *UfR 1941.327 H* (rentebetaling: arveforskud).

derens løfte om ydelsen, betinget af, at værdien af det modtagne skal fradrages i arven, og af arvingens accept deraf, som rummer et arveafkald. Arveladeren kan ikke énsidigt bestemme, at en allerede ydet gave skal afkortes. Han må *senest* tilkendegive dette ved »gavens« givelse. Modtager arvingen »gaven« med en tilkendegivelse eller et for ham kendeligt vilkår om, at den skal være arveforskud, ligger der i modtagelsen en stiltiende accept af vilkåret, og den er tilstrækkelig, da der ikke kræves nogen form ved arveforskuds aftaler, og det derfor er almindelige aftaleretlige regler der afgør spørgsmålet.³¹ Beviset for pligten til afkortning må i givet fald føres af medarvingerne.

Arveafkald kan gives over for arveladeren eller over for dennes efterlevende ægtefælle, der hensidder i uskiftet bo. *Arveforskud* kan imidlertid tillige aftales mellem forskudsmodtageren og forskudsgiveren, selv om forskudsgiveren ikke bliver arvelader, nemlig når der er fælleseje og forskudsgiverens ægtefælle bliver arvelader. Dette gælder hvad enten forskuddet ydes i begge ægtefællers levende live eller af en ægtefælle, der hensidder i uskiftet bo, se §§ 32 og 33.

Eksempel: Ægtefællerne M og H har formuefællesskab. M's bodel er = 0. H's bodel er på 900.000 kr. M kan ikke yde arveforskud, da han ingen rådighed har over H's bodel. H yder fællesbarnet B et arveforskud på 100.000 kr. Ved skifte i anledning af M's død før H afkortes de 100.000 kr. i barnets arv efter M, se § 32, stk. 1, 1. pkt.

Samme resultat vil gælde, hvor H af fællesbomidler yder et arveforskud til M's særbarn med vilkår, at forskuddet skal afkortes i arven efter M, § 33.

4.2. Afkortningsreglerne

tidspunktet

Tidspunktet for afkortningen er, når arveladeren er ugift, eller når arveladeren er gift, men har fuldstændigt særeje, arveladerens død.

Er forskuddet ydet til et *fællesbarn* af en ægtefælle, der har *formuefællesskab*, eller af en ægtefælle som efter den anden ægtefælles død hensidder i *uskiftet bo*, afkortes forskuddet ved et skifte i den efterlevendes levende live såvidt muligt i forskudsmodtagerens arv efter den førstafdøde ægtefælle, § 32, stk. 1. 1. pkt og stk. 2. Resten af forskuddet afkortes først i arven efter den længstlevende ægtefælle til sin tid, § 32, stk. 1, 3. pkt., jfr. stk. 2.³²

31. Trolle, *UfR 1965 B*, s. 176, *Borum, Jur. 1965*, s. 457, *Ernst Andersen*, s. 278, *Gravversen, T. Svønné Schmidt mfl., Arveret*, s. 81, sml. ordlyden af § 32, stk. 1 (erkendt).

32. Ifølge *kommissionsudkastet fra 1941*, s. 91, tager § 32 ikke stilling til fordelingen ved skifte af det uskiftede bo efter den længstlevendes død, hvor en forholdsmæssig afkortning i almindelighed bør finde sted.

Et forskuddet ydet af en ægtefælle af fælleseje til den anden ægtefælles *særbarn*, er afkortningstidspunktet skiftet ved den anden ægtefælles død, § 33, medmindre hensiddent i uskiftet bo finder sted.

Et forskud, der er ydet kontant, fradrages med kontantbeløbet uden tillæg af renter. Et forskud i naturalier, der ikke ved aftalen er fastsat nogen afkortningsværdi for, ansættes til værdien ved ydelsen af forskuddet, § 34, stk. 1. Under særlige omstændigheder må denne regel – også uden holdepunkter i aftalen eller i arveladers testamente – dog fraviges, f.eks. hvor flere børn på forskellige tidspunkter har modtaget samme nominelle post af aktier i det samme selskab, men hvor kursen var forskellig på de respektive modtagelsestidspunkter. Kursen må da ansættes ens for alle.

Viser det sig, at et ydet forskud er større end værdien af arvingens arv, skal det overskydende beløb ikke tilbagebetales. Afkortningsbeløbet er således dobbelt maksimeret, dels af værdien af forskuddet, dels af værdien af arvelodden, § 34, stk. 2.

Ved opgørelse af arvelodderne *lægges forskuddet til* den beholdne masse ved beregning af arvelodder og tvangsarv, § 35, stk. 1, 1. pkt.

Eksempel 1: En ugift arvelader med to børn har ydet et arveforskud til det ene barn B1 på 100.000 kr. Det resterende bo udgør ved hans død 120.000 kr. Han har tillige ved testamente disponeret over mest muligt til fordel for sin samlever.

Her lægges forskuddet på 100.000 kr. til den faktiske bobeholdning på 120.000 kr., således at den tekniske bobeholdning ialt andrager 220.000 kr. Børnenes legale lodder udgør hver 110.000 kr. og deres tvangsarvelodder hver 55.000 kr. Reglen er nu den, at forskudsmodtagerens forskud på 100.000 kr. skal afkortes i forskudsmodtagerens legale lod forud for testamentsarvingernes ret, § 35, stk. 1.³³ Arveladerens testationskompetence var 110.000 kr., men han har anvendt 45.000 kr. af denne ved at yde forskud til B1. B1 arver ikke de sidste 10.000 kr. af sin legale lod, idet denne er testeret til samleveren. Det andet barn, B2 arver alene sin tvangsarvelod på 55.000 kr. Samleveren får B2's friarv = 55.000 kr. + resten af B1's friarv = 10.000 kr., eller ialt 65.000 kr.

Kan et ydet forskud *ikke fuldt ud* afkortes i forskudsmodtagerens arvelod, tillægges der ved beregningen af arvelodder og tvangsarvelodder kun bobeholdningen et beløb, der svarer til arvingens arvelod, § 35, stk. 1, 2. pkt.

Eksempel 2: En ugift arvelader med to børn har ydet et arveforskud til sit ene barn B1 på 150.000 kr. Det resterende bo udgør ved hans død 120.000 kr. Han har tillige ved testamente disponeret over mest muligt til fordel for sin samlever.

33. Se tillige ex tuto § 32, stk. 1, 2. pkt.

Her maksimeres det beløb, der kan afkortes, af arvingens arvelod. Der er to legale arvelodder, én til hver af børnene. Det andet barn B2's arvelod vil være hele det beholdne bo = 120.000 kr. B1's arvelod vil også andrage 120.000 kr. Der skal derfor tillægges det beholdne bo 120.000 kr., således at det tekniske bo bliver 240.000 kr. B1 arver ikke yderligere, idet der afkortes 120.000 kr. i hans arvelod. B2 får sin tvangsarv = 60.000 kr. og samleveren arver 60.000 kr.³⁴

Når et fællesbo skiftes i den efterlevende ægtefælles levende live, lægges ydede forskud også til boet ved beregning af *boslodderne*, § 35, stk. 2, 1. pkt. Det beløb, der skal lægges til, maksimeres af summen af arvelodderne efter begge ægtefæller.

Eksempel 3: M er gift med H og de har fuldstændigt formuefællesskab. De har to fællesbørn, B1 og B2. H har ydet et forskud på 100.000 kr. til fællesbarnet B1. Der skiftes ved H's død. H's beholdne bodel andrager 100.000 kr. M's beholdne bodel andrager 100.000 kr.

B1's samlede arv efter begge ægtefæller er mere end 100.000 kr. Hele forskuddet på 100.000 kr. skal derfor tillægges bobeholdningen, hvorefter den tekniske bobeholdning bliver 300.000 kr. M's beregnede boslod er 150.000 kr., og hans beregnede arvelod 50.000 kr. Børnenes beregnede arvelodder efter førstafdøde er 50.000 kr. for hver. Det beholdne bo udlægges nu B2 med 50.000 kr. og M med 150.000 kr., idet der afkortes 50.000 kr. for B1.

Ved M's død afkortes under forudsætning af uændrede værdiforhold yderligere 50.000 kr for B1, hvorefter der tilfalder B1 50.000 kr. og B2 100.000 kr.

Dør modtageren af et arveforskud før arveladeren, afkortes forskuddet i den arv, der tilfalder arvingens livsarvinger, § 34, stk. 3, medmindre pligten til afkortning alene var gjort personlig for forskudsmodtageren.³⁵

Et af fællesbomidler ydet forskud medtages ikke som aktiv ved opgørelse af separations- eller skilsmisseboer. Når afkortning efter sådanne skifter skal ske af arveforskud ydet til fælles livsarvinger, må det ske med halvdelen i hver af forældrenes boer.³⁶

5. Forbrydelse af arveret³⁷

Efter arvelovens § 36, stk. 1, *kan* det, når en person har begået en *forsætlig* overtrædelse af straffeloven, som har *medført en andens død*, ved *dom*, bestemmes, at han fortaber retten til at få arv, der var afhængig af den dræb-

34. Formler til beregninger findes i kommissionsudkastet fra 1941, s. 87 ff.

35. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 85 f, og *arvelovsudvalgets betænkning* s. 91.

36. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 88 ff.

37. En indgående gennemgang af praksis findes hos *Danielsen*, s. 191 ff.

tes død, og at hans arv efter en anden person ikke må forøges som følge af lovovertrædelsen.

Reglens område er først og fremmest manddrab efter straffelovens § 237, men også andre forsætlige forbrydelser, der medfører døden – f.eks. vold med døden til følge efter §§ 244-46 – er omfattet. Modstykket til dette brede anvendelsesområde er, at reglen alene er fakultativ, således at domstolene i hver enkelt sag må skønne over, om arveretten skal bortfalde.

Frakendelse af arveretten rammer kun gerningsmanden – ikke hans livsarvinger. En ægtefælle fortaber retten til arv og retten til at side i uskiftet bo samt retten til suppleringsarv efter skiftelovens § 62 b, stk. 2. Derimod fortaber ægtefællen ikke retten til boslod.

Det er i utrykt retspraksis³⁸ antaget, at § 36 kan anvendes analogt på forsikringsbegunstigelse.

Den, der dræber en medarving, f.eks. en broder, der er barnløs, vil ikke få større arvelod efter en fælles arvelader, end han ellers ville have opnået. Dræber en person en bedre arveberettiget, opnår han heller ikke større arveret, end hvis drabet ikke var begået.

§ 36, stk. 2, giver hjemmel for, at en *forurettet* i opstigende linie på begæring kan få gerningsmanden til visse grovere forbrydelser, begået imod ham selv, fradømt retten til arv efter ham. Reglen gælder kun over for en slægtning i opstigende linie, ikke i forholdet mellem ægtefæller. Det samme resultat vil dog her kunne opnås ved separation eller skilsmisse, jfr. § 38, stk. 1.

Den fradømte arveret efter § 36 kan altid tilbagegives ved testamente.

Efter arvelovens § 37 tager faderen og dennes slægt ikke arv efter et barn uden for ægteskab, såfremt faderen ved avlingen har begået et forhold, for hvilket han ved dom er kendt skyldig efter straffelovens regler i §§ 216-223 om *kønsfrihedsforbrydelser*.

6. Separation og skilsmisse. Ophævelse af samlivsforhold

6.1. Legal arveret

Ægtefællers indbyrdes arveret bortfalder efter § 38, stk. 1, ved dom eller bevilling til separation eller skilsmisse.³⁹

Der må regnes med tidspunktet for dommens afsigelse eller bevillingens underskrivelse. Den legale arveret er ikke bortfaldet under sagen, heller ikke, hvor samlivsophævelse havde fundet sted. Ved anke

38. *Danielsen* s. 196.

39. Reglerne i arvelovens § 38, stk. 2, om arverettens bortfald, når et ægteskab er omstødeligt, forbigås her, men kan efterses hos *Danielsen*, s. 202 f, med henvisninger.

af dommen eller ved administrativ rekurs kommer underinstansens afgørelse til at stå fast, når en af parterne dør, før ny afgørelse når at blive truffet.⁴⁰

Arveretten genopstår, når separerede ægtefæller genoptager samlevet, fra det tidspunkt, hvor separationen bortfalder.

6.2. Testamentarisk arveret

Når ægtefæller separeres eller bliver skilt, er et testamente, som den ene har oprettet til fordel for den anden, bortfaldet ud fra *synspunktet* *bristende forudsætninger*, medmindre særlige omstændigheder taler derimod, arvelovens § 49, stk. 1. Testamentet vil normalt bortfalde, selv om det er gjort uigenkaldeligt.⁴¹

Som regel tages der under separations- eller skilsmissesager forligsmæssigt stilling til, hvad der skal ske med testamentet. § 49, stk. 1, kommer derfor navnlig til at virke som *udfyldningsregel* i de tilfælde, hvor ægtefællerne eller én af dem har glemt at få taget stilling til tilbagekaldelsesspørgsmålet. Reglen er imidlertid også *kun* en udfyldningsregel.

Eksempel 1: UfR 1920.904 H: Hustruen fik skilsmisse, efter reglen om borteblivelse - nu ÆL § 35 - da manden måtte antages at være forulykket med et skib. Der blev skiftet, og hun giftede sig igen. Senere søgte hun sig kendt ejendomsberettiget til mandens boslod i henhold til et gensidigt testamente. Hun fik medhold. Motiverne⁴² til § 49 har ikke taget afstand fra dommen.⁴³

Den legale arveret vil bortfalde efter § 38, stk. 1.

Eksempel 2: UfR 1934.961 V: Under en skilsmissesag på grund af mandens ægteskabsbrud erklærede ægtefællerne sig under vilkårsforhandlingen enige i, at et gensidigt testamente skulle bortfalde. Hustruen blev inden bevillingens udfærdigelse syg og sagen blev stillet i bero. Få dage efter døde hun, uden at bevilling var udfærdiget. Antaget, at den testamentariske arveret var faldet bort; den legale bestod..

Den testamentariske arveret *genopstår* normalt ved separerede ægtefællers genoptagelse af samlevet.⁴⁴

Udfyldningsreglen i § 49, stk. 2, om bortfald af testamentarisk arveret mellem forlovede, når forlovelsen hæves, kan i princippet anvendes

ugifte
samlevende

40. Jfr. princippet i rpl.s § 455, stk. 2, og *UfR 1977.293 H*.

41. *Danielsen, s. 249, Ernst Andersen, s. 95, T. Svønné Schmidt i Arveret, s. 133 og UfR 1943.180 Ø*.

42. *Kommissionsudkastet af 1941, s. 92*.

43. Se også *UfR 1936.6 H*.

44. *Danielsen, s. 249, sml. Jørgen Nørgaard, Fuldm. 1974, s. 118*.

des analogt for *ugifte samlevende*.⁴⁵ Det må dog antageliggøres, at samlivsforholdet har haft betydning for testamentsoprettelsen.

En indsættelse som *begunstiget i en livsforsikringspolice* vil normalt ligeledes bortfalde ved separation, skilsmisse eller samlivsophævelse, uanset om den er gjort uigenkaldelig. Dette gælder efter teori og praksis, hvadenten indsættelsen lyder på »nærmeste pårørende«, »min ægtefælle« eller på navn.⁴⁶

livsforsikring

45. *Fisch-Thomsen, Jur. 1968*, s. 221 og *Ingrid Lund-Andersen, UfR 1982 B*, s. 49 f.

46. *UfR 1982.196 V* (på navn: separation) og *UfR 1984.219 Ø* (på navn: separation) samt *Jørgen Nørgaard i Arveret*, s. 249 ff og *Lyngsø, Dansk Forsikringsret*, 4. udg., s. 459 og 465.

Overlevelseskravet

Den, der har en arveadkomst, tager kun arv, hvis han overlever arveladeren, arvelovens § 5, stk. 1. Arvingen må være i live, når arven falder,¹ og arven falder i almindelighed ved arveladerens død. Falder arven først på et senere tidspunkt, må arvingen også overleve dette.

Udskudt arvefald forekommer legalt ved sekundosuccession efter arvelovens § 7, stk. 2, se foran kapital IV, 2.2.2. C, efter § 19, stk. 1, 1. pkt., om uskiftet bo med livsarvinger, etableret efter arvelovens ikrafttrædelse, se foran kapitel IV, 4.6.2. og ved uskiftet bo med udarvinger efter 1926-loven, jfr. foran kap. IV, 2.1. Ved testamentarisk arveret kan arveladeren for friarvs vedkommende træffe bestemmelse om udskudt arvefald. Dette sker hyppigt ved bestemmelser om rentenydelse, se foran kapitel XIII, 4 og ved bestemmelser om sekundosuccession i gensidige testamenter, se foran kapitel XVII, 3.

Betingelserne om, at *døden* skal være indtrådt, og arvingen skal have *overlevet*, kan hver for sig give anledning til forskellige problemer, der tildels er løst ved særlige lovregler.

1. Arveladerens død

Arveladerens død kan enten dokumenteres ved et *bevis* for dødens indtræden eller ved en *dødsformodningsdom*.

1. Jfr. foran kap. I, 4.

1.1. Bevis for dødens indtræden

dødsattest	<p>Beviset for arveladerens død føres som bekendt normalt ved fremlægelse af en <i>dødsattest</i> udstedt af en læge.²</p> <p>Dødsattest kan kun udstedes, når afdødes lig er fundet og identificeret.</p>
døds-kriteriet	<p>Hvor en nøjere fastlæggelse af tidspunktet for arveladerens død bliver afgørende for en arvesag, vil spørgsmålet om valg af <i>døds-kriterium</i> kunne blive af betydning.</p> <p>Medens vægten tidligere kunne lægges på, hvornår <i>hjertet</i> definitivt var ophørt med at slå, og åndedrætsfunktionen standset, bevirker de nu praktiserede lægelige behandlingsmetoder, at kredsløb og ilttilførsel kan holdes i gang uafhængigt af den døendes egen hjertefunktion. I sådanne tilfælde antages det, at døden kan indtræde, før den aktive terapi standses, ved ophør af <i>hjernens</i> funktioner. Der er derfor efterhånden flere steder blevet lovfæstet døds-kriterier, som er hjernedøds-kriterier i forskellige varianter eller kombinationer af hjerte- og hjernedøds-kriterier. En oversigt er givet af <i>Lars Adam Rehof, UfR 1986 B, s. 305 ff.</i> Indtil der her i landet måtte blive fastsat særlige regler om døds-kriteriet, vil hjertedøds-kriteriet praktisk set være afgørende uden for de tilfælde, hvor hjertefunktionen holdes i gang ved lægelig behandling. Normalt må dødstidspunktet i behandlingstilfældene antages at være tidspunktet for den aktive terapies ophør. Det kan dog ikke udelukkes, at man ud fra en samlet medicinsk vurdering af andre livsfunktioner – og særlig hjernens – vil kunne fastslå, at døden er indtrådt før terapien indstilledes.</p>
andet bevis	<p>Består der i andre tilfælde en praktisk vished for, at en person er død, kan skifteretten efter fornøden bevisførelse om dødsfaldet afsige en <i>kendelse</i>, der fastslår, at vedkommende er død. Dette kan således ske, hvor en person er faldet over bord fra et skib under omstændigheder, hvor han ikke længere <i>kan</i> være i live,³ eller hvor den pågældende efter vidneforklaringer er død.⁴</p>

2. Evt. skal der afholdes særligt retslægeligt ligsyn, jfr. nærmere lov nr. 279 af 26. maj 1976 om ligsyn. Er dødsfaldet sket i udlandet, fremkommer som regel dødsattest eller anden lignende dokumentation for dødsfaldet, jfr. *Holkmann Olsen-Viltoft, skiftelovskommentaren, 1986, s. 32 f.*

3. *Kbh's byrets skifteafdeling* afsagde således den 17. februar 1959 kendelse om, at samtlige ombordværende måtte anses for afgået ved døden ved grønlandsskibet Hans Hedtofts forlis en arktisk stormvejrnat.

4. *UfR 1953.963 Ø* (vidneforklaring). Skifterettens kendelse har betydning for skiftet, men vil e.o. også kunne lægges til grund i andre relationer, f.eks. i forsikringsforhold og ved spørgsmålet om indgåelse af nyt ægteskab; *Trolle, Jur. 1969, s. 116 f* og *Holkmann Olsen-Viltoft, skiftelovskommentaren, 1986, s. 35 f.*

1.2. Dødsformodningsdom

Hvor tilstrækkeligt *bevis* for dødsfaldet *ikke kan føres*, men hvor der alligevel består en formodning for, at den pågældende er død, kan der efter *lov om borteblevne*⁵ under visse betingelser afsiges en dom om, at vedkommende skal anses for død. En person anses for bortebleven, når han enten er forsvundet for sine omgivelser, og der er gået lang tid, siden hans nærmeste sidst har hørt fra ham, således at der er en formodning for, at han er død, eller når han er forsvundet under sådanne omstændigheder, at der er grund til at antage, at han kan være død.⁶ For at afbøde de ulemper, der følger af uvisheden om, hvorvidt den pågældende er død eller levende, er der ved loven fastsat forskellige regler om værgebeskikkelse for den borteblevne, om midlertidig bestyrelse af den borteblevnes formue, om summarisk skifte af småformuer, skifte uden dom efter bestyrelse i 20 år samt regler om adgang til efter en offentlig indkaldelse af den borteblevne at opnå en såkaldt *dødsformodningsdom*, hvorved det fastslås, at den pågældende skal *anses for at være død*. En sådan dom har den virkning, at personen i alle relationer, hvor det måtte være af praktisk interesse, præsumeres at være død på et bestemt angivet tidspunkt.

borteblevne

Sag til opnåelse af *dødsformodningsdom* kan efter lov om borteblevne § 7 rejses af den forsvundnes ægtefælle eller arvinger eller af andre, der har retlig interesse i at opnå en sådan dom. Der skal i almindelighed være forløbet 10 år, siden den borteblevne sidst vides at have været i live, lovens § 6, stk. 1. Var den borteblevne på det tidspunkt, hvor han sidst vides at have været i live, i livsfare, eller er der af andre grunde en til vished grænsende sandsynlighed for, at han er død, f.eks. fordi det skib eller det fly, han var om bord i, er forsvundet, er fristen dog kun 1 år, § 6, stk. 2.⁷ I dommen angives den dag, fra hvilken dødsformodningen skal regnes. Dette skal ifølge lovens § 13, stk. 2, være den sidste dag i den måned, hvori fristen efter § 6, stk. 1 eller stk. 2, udløb, eller ved de i § 6, stk. 2, omhandlede livsfaretilfælde m.v., den dag, det er sandsynligst, at den borteblevne døde, hvis en sådan dag kan fastslås.

betingelser

Dødsformodningsdommens virkning er, at den borteblevne i enhver retlig henseende *anses for død* fra det i den endelige dom angivne tidspunkt. Formuen falder i arv, livsforsikringer eller overlevelseshen-

retsvirkninger

5. Nr. 397 af 17. juli 1946.

6. Se om begrebet borteblevne *Borum og Trolle, Lov om borteblevne med kommentar 1946*, s. 9 f, *Gomard, Skifteret 1969*, s. 318 og *Vesterdorf i T. Svønné Schmidt mfl. Arveret*, s. 304.

7. Betingelserne for at anvende den korte frist blev ikke anset for opfyldt ved *UfR 1949.221 Ø* og *UfR 1963.251 Ø*. Se derimod *UfR 1951.918 Ø* (koncentrationslejr). Føres fuldt bevis for dødsfaldet, kan dødsformodningsdom ikke afsiges, *UfR 1953.963 Ø*.

ter forfalder til betaling, ægtefællen kan indgå nyt ægteskab uden først at skulle opnå skilsmisse, hvorved den legale arveret ville bortfalde, og den borteblevnes efterlevende ægtefælle får krav på eventuel enke- eller enkemandspension.

Derimod skabes der ved dommen ikke nogen præsumption for, at den pågældende var i live indtil det i dødsformodningsdommen fastsatte tidspunkt.⁸ Dette må afgøres selvstændigt og kan f.eks. have praktisk betydning for spørgsmålet om bidragspligt til et barn eller for retten til at oppebære en livrente.

bortfald

Viser det sig, at en bortebleven, over hvem der er afsagt dødsformodningsdom, alligevel *er i live*, falder dommen uden videre bort.

tilbagesøg-
ningsret

Den tidligere borteblevne kan ifølge lovens § 17 i 10 år fra den dag, fra hvilken dødsformodningen efter dommen regnes, kræve sine ejendele tilbage fra dem, der har fået dem udlagt som arv. Den frist, inden for hvilken tilbagesøgning kan ske, vil i almindelighed blive 20 år fra det tidspunkt, da den borteblevne sidst vides at have været i live, eller 10 år fra hans forsvinden under farlige omstændigheder.

berigelses-
reglen

Efter lovens § 18 skal hver arving blot *tilbagegive*, hvad *han* har modtaget i arv. Flere arvinger hæfter således alene pro rata. Det modtagne skal *tilbagegives* med den værdistigning eller det værditab, der måtte være indtrådt i mellemtiden. Derimod skal *indtægterne* ikke tilsvares. Indtægtsnydelsen afbrydes for indtægter, der er uforfaldne,¹⁰ den dag, hvor den tilbagevendte fremsætter kravet, § 18, stk. 4. Er det modtagne *gået tabt* uden arvingens skyld, er han fri for ansvar, § 18, stk. 3.¹¹ Er arven udlagt i andet end penge, og er det modtagne *afhændet* eller *forbrugt*, skal arvingen erstatte værdien på tidspunktet for afhændelsen eller for forbruget, men dog ikke mere end den nuværende værdi af ting af tilsvarende art og godhed, § 18, stk. 2, 1. pkt. I 2. pkt. indeholdes en *lempelsesregel*, hvorefter kravet kan nedsættes eller bortfalde, når forbruget har været rimeligt begrundet i erhvervelsen af ejendele, og det efter arvingens økonomiske forhold ville være ubilligt at lade ham tilsvare det fulde beløb.¹² Bestemmelsen sigter især til tilfælde, hvor arvingen i tillid til arven har indladt sig på et forbrug, som han ellers ikke ville have haft råd til. Er arven ødet bort, finder reglen ikke anvendelse.

svigstilfælde

Efter lovens § 22, er en arving erstatningspligtig efter lovgivningens almin-

8. Borum og Trolle, *Lov om Borteblevne*, s. 27 f.

9. Dette er endnu ikke forekommet i dansk praksis.

10. Efter almindelige regler er ellers oppebørslen afgørende, jfr. DL 5-5-4 og konkurslovens § 75, stk. 2.

11. Modsætningsvis ligger heri, at en culpøs adfærd er ansvarspådragende. Cfr. herved konkurslovens § 75, og *betænkning II om konkurs og tvangsakkord*, s. 164 samt *Mogens Munch*, konkurslovskommentaren 1984, s. 479 f.

12. Sml. lempelsesreglen i konkurslovens § 78.

delige regler, såfremt han ved erhvervelsen af den borteblevnes ejendele har gjort sig skyldig i svig. Dette indbærer dels, at den borteblevne kan kræve sin arv, selv om der er forløbet mere end 10 år fra den i dommen fastsatte dødsdag, dels at flere arvinger uden mulighed for lempelse hæfter solidarisk for tilbagebetalingskravet og uden hensyn til, om det arvede er forbrugt eller gået hændeligt til grunde, dels at oppebårne indtægter skal tilsvares.

2. Arvingen skal være i live

Den, der skal arve en anden, må have overlevet arvefaldet efter denne; først derved har han erhvervet retten til arven og vil f.eks. i tilfælde af sin død overføre den videre til sine arvinger, arvelovens § 5, stk. 1. Det må bevises, at arvingen har overlevet.

Er der efter den undersøgelse, som foretages ved skiftet, og hvor det efterspores, hvad der er blevet af muligt arveberettigede personer, ikke *vished* for, at en forsvunden person har overlevet – en søn er f.eks. i sin tid rejst til Amerika, og man har trods undersøgelserne intet hørt fra ham siden – bliver der ifølge lov om borteblevne § 25, stk. 1, 1. pkt., ikke afsat nogen arv til ham; han *forbigås*, og boet deles mellem de andre arvinger.

ikke vished

Er der nogen sandsynlighed for, at en arving har overlevet, kan skifteretten dog efter § 25, stk. 4, slutte boet for de tilstedeværende arvingers vedkommende, medens den arv, som eventuelt vil tilfalde den fraværende arving, foreløbig indsættes til bestyrelse i en godkendt forvaltningsafdeling som tilhørende boet. Senest 1 år efter skal skifteretten da optage spørgsmålet om udlodning af arven til endelig afgørelse.

nogen sandsynlighed

En *forbigået* arving kan efter § 25, stk. 1, 2.-3. pkt., i 10 år fra dødsfaldet søge arven tilbage fra dem, den er blevet udlagt til. Såfremt modtageren af arven er død i dette tidsrum, får den, som herefter er berettiget til arven, samme ret, som arvingen ville have haft. På tilbagesøgningskravet finder de tidligere omtalte bestemmelser i lov om borteblevne §§ 18 og 22 anvendelse.

tilbagesøgning

Disse regler finder efter retspraksis også anvendelse, hvor man *ikke* har været *bekendt* med en arvinges eksistens, eller hvor en arving er blevet udeladt eller forfordelt på grund af *fejl i boopgørelsen*.¹³

Arvelovens § 5, stk. 2, bestemmer, at hvis to, som havde arveret efter hinanden, er døde, uden at det vides, hvem der er død først, anses den ene ikke for at have overlevet den anden. I konsekvens heraf tager in-

samtidige dødsfald

13. *UfR 1972.1025 H* (privat skifte: arv af en fejltagelse udbetalt til en afdød arvinges ægtefælle) og *UfR 1945.898 Ø* (privat skifte: fuld arvelod til halvsøster: lempelsesreglen ikke benyttet). Om ansvar for skifteretten se *UfR 1964.109 H* og om advokatansvar *A. Vinding Kruse, Advokatansvaret*, 5. udg., s. 19 ff og 122.

gen af dem arv efter hinanden; der finder ingen arveoverførsel sted. Arven tilfalder i stedet de personer, der ellers skulle arve hver af de pågældende. Bestemmelsen må anvendes analogt, hvor den ene af de samtidigt døde havde arveret efter den anden, uden at der var reciprok arveret.¹⁴

Eksempel: Omkommer en far og en søn, der begge er gift, og begge kun efterlader sig deres hustru, uden at det vides, hvem der er død først, arver moderen faderen og sønnens hustru sønnen. Der tilfalder ikke sønnens hustru noget som arv efter faderen.

Efterlod sønnen sig tillige et barn, ville dette arve sin farfader.

Bestemmelsen er placeret i afsnittet om slægtsarv, men må anvendes analogt for ægtefællearv og testamentarisk arv.¹⁵

§ 5, stk. 2, anvendes, hvor det efter almindelige bevisbedømmelsesregler – f.eks. vidneforklaringer om, at den ene har overlevet en ulykke, hvorimod den anden var dræbt omgående – må *antages*, at den ene døde først, uanset hvor kort tidsintervallet er.

fosterets
arveret

Dansk rets regel om fosterets arveret står i arvelovens § 5, stk. 1, hvorefter arveret tilkommer den, som er avlet inden arveladerens død og senere bliver levende født. Der er således to betingelser for arveret: at undfangelsen har fundet sted ved arveladerens død, og at barnet senere fødes levende.

Undfangelsesbetingelsen rummer et tidsmæssigt problem; med støtte i motiverne¹⁶ må det imidlertid antages, at tvivlen skal komme barnet til gode, således at det har arveret efter sin slægt, blot det *kan* være avlet på tidspunktet for arvefaldet.

Ved implantation, d.v.s. indførelse af et befrugtet æg i en kvindes livmoder, må undfangelsen, der foregår i et reagensglas, i det hele sidestilles med naturlig avling. Stammer ægget fra den pågældende kvinde selv, såkaldt autimplantation, opstår derfor intet arveretligt problem.

Stammer ægget fra en anden kvinde, såkaldt heteroimplantation, stilles man derimod over for det spørgsmål, hvilken kvinde, det senere fødte barn skal antages at være beslægtet med. Sådanne implantationer er imidlertid så vidt vides endnu ikke foretaget her i landet, og kan heller ikke ventes foretaget her, før der autoritativt er fastsat retningslinjer for disses tilladelige omfang.¹⁷ Det synes i givet fald at måtte være nødvendigt at lovgive om slægtstilhørsproblemet.

14. *Fisch-Thomsen, Jur. 1968*, s. 207.

15. *Danielsen*, s. 65.

16. *Kommissionsudkastet fra 1941*, s. 41.

17. Bekræftet af forskningsleder, *professor, dr. med. John Philip, Rigshospitalet*.

Den suspensive betingelse for fosterets arveret om levende fødsel er blevet forstået sådan, at barnet skal have *ytret liv* efter adskillelsen fra moderen, uanset i hvor kort tid, og uanset, at det ikke var levedygtigt.¹⁸

»livskriteriet«

Bentzon¹⁹ ville kræve, at barnet har åndet. Ved en fødsel uden lægelig behandling er dette kriterium formentlig træffende., Hvor en lægelig behandling, f.eks. med brug af respirator, sættes ind, må det, når en vis kortere tid er hengået, formentlig bero på et samlet medicinsk skøn over de stedfundne livsfunktioner, om barnet var levende født.

Det må antages, at lovens regel om fosterets arveret skal anvendes som udfyldningsregel for testamentarisk arveret.²⁰

18. Et flertal i det norske arvelovsudvalg stillede forslag om, at der i den norske regel om fosterets arveret, blev optaget en betingelse om, at barnet skulle have levet en uge, *udkastet af 1962*, s. 237 ff. Forslaget derom blev imidlertid ikke gennemført, jfr. norsk arvelovs § 71.

19. *Personretten*, 3. udg., s. 16, n. 21.

20. *Kommissionsbetænkningen fra 1941*, s. 41, *Ernst Andersen, Arveret*, s. 273 og *Justitsministeriets sag I. D 1144/1929*.

Lovregister

Danske Lov af 15. april 1683

3-19-2	218
5-1-2	175, 180
5-1-7	149
5-2-11	125
5-2-19	22
5-2-20	22
5-2-32	38
5-2-69	101
5-2-70	37ff
5-2-72	36
5-2-73	38
5-2-81	298
5-2-83	5
5-5-4	316

Arveforordningen

Forordningen af 21. maj 1845

§ 9	36ff, 39
§ 10	168
§ 14	298
§ 27	192, 199f
§ 28	212
§ 30	274, 281

Skifteloven

Lov nr. 155 af 30. november 1874

§ 4	239
§ 6	149,200
§ 10	6, 65, 76f
§ 14	126
§ 19	239
§ 21	127
§ 24	60,239
§ 28	62
§ 44	7
§ 47	3f, 31, 60ff, 65, 121, 191ff, 272
§ 48	61
§ 51	60,239
§ 52	8f
§ 53	8
§ 57	6, 66, 76f, 105, 115, 117f, 295
§ 61 a	66, 105, 114
§ 62 a	64f, 115f, 120, 190

§ 62 b, stk. 1	64f, 116, 118, 120
§ 62 b, stk. 2	4, 6, 22f, 25, 30, 57, 64f, 76f, 99, 116ff, 119f, 122, 190, 295, 300, 309
§ 62 c	3f, 64f, 120f, 123, 192ff, 196, 272
§ 62 d	3f, 64f, 120f, 192ff, 272
§ 62 e	115, 193f, 196
§ 63	57, 65, 121ff
§ 68 a	115
§ 69 a	66
§ 70 b	196
§ 81	9, 60, 239
§ 83	7

Retsplejeloven

Lovbgk. nr. 555 af 1. november 1984

§ 17 a	150
§ 339	207
§ 455	69, 89, 310
§ 508	298
§ 509	115
§ 514	212, 221
§ 560	127

Aftaleloven

Lov nr. 242 af 8. maj 1917

§ 28	161
§ 29	161
§ 31	163
§ 32	160
§ 36	160

Adoptionsloven

Lov nr. 87 af 26. marts 1923

§ 13	45, 48ff
§ 14	52
§ 16	50

Ægteskabsretsvirkningsloven

Lov nr. 56 af 18. marts 1925

§ 15	66f, 93f, 104, 115
§ 16	66

§ 18	194
§ 19	194
§ 21	68, 95, 188f, 197, 220
§ 23	66, 69, 94, 113
§ 33	105

1926-Loven

Lov nr. 120 af 20. april 1926 om ægtefællers arveret og uskiftet bo

§ 1	85, 109
§ 6	106
§ 14	71
§ 17	72
§ 18	72
§ 19	72
§ 20	72

Straffeloven

Lovbkg. nr. 527 af 1. november 1981

§ 237	309
§ 244	309
§ 245	309
§ 246	309

Forsikringsaftaleloven

Lov nr. 129 af 15. april 1930

§ 102	69, 119f, 133
§ 103	133
§ 104	58, 69, 120, 134
§ 105	69

Gældsbrevsloven

Lov nr. 146 af 13. april 1938

§ 14	286
§ 22	286
§ 31	286
§ 34	285

Borteblevneloven

Lov nr. 397 af 17. juli 1946

§ 6	315
§ 7	315
§ 13	315
§ 17	316
§ 18	105, 316f
§ 22	105, 316f
§ 25	126, 317

Grundloven

Lov nr. 169 af 5. juni 1953

§ 84	176
------	-----

Familiefideikommisloven

Lov nr. 139 af 1. maj 1954

§ 1	176
§ 2	176

Adoptionsloven

Lov nr. 140 af 25. maj 1956

§ 13	46ff
§ 27	46

Børneloven

Lov nr. 200 af 18. maj 1960

§ 1	35
§ 2	35
§ 3	35
§ 4	35
§ 5	35

Arveloven

Lov nr. 215 af 31. maj 1963

§ 1	16, 34, 36, 39, 41, 46, 54
§ 2	16, 33f, 38, 42f, 52, 84
§ 3	17, 34, 38, 44, 52, 84
§ 4	45
§ 5, stk. 1	10, 90, 313, 317f
§ 5, stk. 2	41, 317f
§ 6	3, 21, 64f, 76, 85f, 119
§ 7, stk. 1	21, 64f, 73, 76, 78, 260
§ 7, stk. 2	24, 35, 64, 70, 74ff, 80ff, 83f, 257, 259, 261, 267, 295, 313
§ 8	25, 87, 89, 93
§ 9	25, 49, 57, 87, 90, 102
§ 10	92
§ 11	92
§ 12	92f
§ 13	94
§ 14	11, 93ff, 96
§ 15	96f, 99, 188, 200, 213
§ 16	87, 93, 96
§ 17	25, 99f
§ 18	102
§ 19	10, 35, 84, 86, 88f, 91, 98f, 111f, 313

§ 20	97, 102ff, 105, 107, 109, 114
§ 21	94, 97, 103, 105, 109, 113
§ 22	97, 103, 105, 113f
§ 23	96
§ 25	26, 41f, 44, 46, 73, 133, 187, 189ff, 196, 200, 221
§ 26, stk. 1	26, 41, 133, 187f, 190f, 196, 212, 219
§ 26, stk. 2	4, 59, 188, 192, 194f, 200
§ 27	54ff, 57, 118, 190
§ 28	54, 56, 190
§ 29	57f, 190
§ 30	279f, 297ff, 303f
§ 31	33, 91f, 102, 140, 149, 214, 297f, 301
§ 32	305ff
§ 33	305ff
§ 34	33, 54, 305, 307f
§ 35	203, 305, 307f
§ 36	33, 93, 297, 308f
§ 37	33, 297, 309
§ 38, stk. 1	64, 309f
§ 38, stk. 2	11, 63, 309
§ 39	139, 145, 148, 202, 250, 291, 296
§ 40	147, 149, 152
§ 41	140, 151
§ 42	152ff, 156
§ 43	153, 156
§ 44	145, 155ff, 292
§ 45	140, 154
§ 46	149, 246ff, 249, 251, 256, 297, 303
§ 47	173, 232, 256ff, 259, 297
§ 48	203, 232, 256f, 262ff, 265, 269, 271f
§ 49	173, 297, 310
§ 50	154, 158
§ 51	139ff, 144f, 162ff, 250, 252, 291, 293, 296
§ 52	132, 151, 159, 161ff, 164, 169, 202, 250, 291, 299
§ 53	132, 159ff, 165, 167, 169f, 202, 226, 229, 250, 291, 297, 299
§ 54	175, 179f
§ 55	126f, 154, 158, 162, 207
§ 56	141f, 151
§ 57	141, 144f, 154, 157
§ 58	148, 188, 213ff, 216, 219ff
§ 59	212, 214f, 219ff

§ 60	215
§ 61	11, 217
§ 62	197, 216ff, 219ff
§ 63	215, 218ff, 221, 223
§ 64	216, 219
§ 65	148, 189, 212, 215, 221, 223
§ 66	4, 59, 65, 188, 190, 193f, 196, 200, 289
§ 67	100, 107, 129, 140, 148, 188, 201f, 245, 256f, 289
§ 68	175ff, 178f, 222
§ 69	182, 215
§ 70	133, 148, 203, 267, 273ff, 276ff, 279, 287ff, 290
§ 70, stk. 1	125ff, 140, 292f
§ 71, stk. 2	77, 125ff, 205, 208, 291ff
§ 73	11, 39, 72, 75, 88, 263
§ 74	37
§ 75	85, 88, 109
§ 76	168, 202, 305
§ 78	214, 219
§ 79	188, 198
§ 80 a	11

Landbrugsloven

Lov nr. 114 af 4. april 1967

§ 19	198
------	-----

Ægteskabsloven

Lov nr. 256 af 4. juni 1969

§ 10	100
§ 20	63
§ 21	63, 148
§ 22	63, 148
§ 35	310
§ 56	69

Tjenestemandspensionsloven

Lov nr. 292 af 18. juni 1969

§ 11	63
------	----

Adoptionsloven

Lov nr. 279 af 7. juni 1972

§ 16	45ff
§ 18	47
§ 19	47
§ 23	47
§ 30	46, 48
§ 32	46

Ophavsretslov*Lov nr. 130 af 15. april 1975*

§ 30 67, 185, 188, 197f

Myndighedsloven*Lov nr. 554 af 16. november 1976*

§ 40 149

§ 62 148

§ 65 140f, 299

Konkursloven*Lovbkg. nr. 444 af 28. august 1984*

§ 1 299

§ 17 92

§ 34 208, 217

§ 38 7

§ 65 214, 222, 299

§ 73 114

§ 75 105, 115, 316

§ 76 105

§ 78 316

§ 82 7

Renteloven*Lov nr. 638 af 21. december 1977*

§ 1 242

§ 8 242

Kildeskatteloven*Lovbkg. nr. 396 af 18. juli 1984*

§ 20 B 100

Inddrivelsesloven*Lovbkg. nr. 567 af 16. november 1978*

§ 5 217

Købeloven*Lovbkg. nr. 28 af 21. januar 1980*

§ 18 244

§ 19 244

§ 20 244

Lejeloven*Lovbkg. nr. 375 af 11. juli 1984*

§ 75 1

Værdipapircentralloven*Lov nr. 165 af 27. april 1983*

§ 8 287

Arveafgiftsloven*Lovbkg. nr. 310 af 23. juni 1983*

§ 2 15f, 128

§ 15 224

§ 44 205

Erstatningsansvarsloven*Lov nr. 228 af 23. maj 1984*

§ 18 67f, 95f

§ 26 67f

Erhvervsfondsloven*Lov nr. 286 af 6. juni 1984*

§ 8 179

Fondsloven*Lov nr. 300 af 6. juni 1984*

§ 7 179

§ 32 182

§ 33 182

§ 34 182

Værgebekendtgørelsen*Bek. nr. 75 af 25. februar 1986*

§ 17 100, 299

§ 24 57

§ 27 62, 208

Bestyrelsesbekendtgørelsen*Bek. nr. 76 af 25. februar 1986*

§ 1 62, 149

§ 18 57

Arvehenstandsbekendtgørelsen*Bek. nr. 77 af 25. februar 1986*

§ 2 122

§ 3 122

§ 6 122

§ 7 123

§ 8 123

§ 9 123

Domsregister

Domme trykt i Ugeskrift for Retsvæsen:

1868 . 76 H	261	1910 . 797 H	258
1868 . 157 LD	262	1910 . 921 H	143
1869 . 1002 LD	263	1911 . 436 LD	263
1872 . 867 U	233	1912 . 516 H	217
1873 . 601 H	236	1914 . 135 LD	288
1874 . 513 H	214, 301, 302	1914 . 173 LD	182
1874 . 1060 H	298	1914 . 623 H	143
1878 . 920 H	155	1915 . 537 V	154 f
1878 . 1041 H	169	1915 . 546 H	285
1879 . 519 H	262	1916 . 486 U	238
1879 . 804 LD	262	1916 . 664 H	285
1879 . 1141 U	171	1918 . 203 H	141, 143
1880 . 871 H	244	1918 . 501 H	172
1883 . 1176 LD	283	1918 . 539 H	238
1884 . 481 H	300	1919 . 514 H	236, 262
1885 . 478 LD	266	1919 . 755 LD	246
1885 . 610 H	38	1920 . 30 Ø	199
1885 . 620 H	238	1920 . 904 H	310
1885 . 876 LD	284	1920 . 955 H	285
1886 . 158 H	233	1921 . 32 Ø	155, 249
1886 . 394 U	236	1922 . 32 Ø	197, 205 f. 292
1889 . 707 H	283	1922 . 995 Ø	143
1890 . 321 H	266	1924 . 258 H	153
1890 . 575 H	242, 283	1924 . 545 H	288
1890 . 867 H	249	1924 . 862 Ø	298
1890 . 1006 LD	172	1925 . 132 V	299
1893 . 1062 LD	143	1926 . 114 V	300
1893 . 1062 LD	143	1926 . 152 Ø	283
1893 . 1096 LD	299	1926 . 189 V	152
1893 . 1149 H	260	1926 . 582 H	279, 286
1896 . 179 LD	290	1926 . 685 H	298
1898 . 383 LD	268	1927 . 542 H	288
1900 . 257 H	261	1927 . 834 Ø	149'
1900 . 467 H	143	1927 . 971 H	143
1900 . 696 LD	102	1928 . 187 Ø	91, 102
1901 . 243 H	250	1928 . 392 Ø	286
1903B . 21 H	168	1928 . 756 V	267
1903B . 132 H	172	1928 . 1035 H	279
1904B . 185 H	258	1930 . 311 H	171
1907 . 638 LD	143	1930 . 566 V	267
1907 . 697 LD	143	1930 . 622 H	143
1909 . 334 U	184, 201, 213	1930 . 889 V	223
1910 . 65 LD	283	1930 . 907 V	89

1931 . 1125 Ø	238	1945 . 1094 H	231
1932 . 369 V	276	1946 . 330 H	286, 288
1932 . 596 Ø	249	1946 . 427 V	241
1932 . 841 Ø	236	1946 . 617 H	266, 276, 280
1933 . 259 H	164	1947 . 663 Ø	285 f
1933 . 275 H	277	1948 . 263 Ø	266, 270
1933 . 358 Ø	280	1948 . 1074 H	155, 205, 292
1933 . 455 H	145	1948 . 1142 V	280
1933 . 784 Ø	241	1948 . 1328 Ø	49
1933 . 968 Ø	287	1949 . 187 Ø	252
1933 . 973 Ø	216	1949 . 199 Ø	276
1933 . 1121 Ø	246, 250	1949 . 221 Ø	315
1934 . 268 H	235, 236, 240	1949 . 634 V	243, 267
1934 . 961 V	310	1949 . 785 H	280
1935 . 262 H	276	1959 . 516 H	158, 237
1935 . 857 Ø	287	1950 . 643 H	285
1936 . 6 H	164, 310	1950 . 651 H	277, 290
1936 . 1082 H	279, 288	1951 . 254 H	142 f
1937 . 21 H	277, 288	1951 . 274 H	171
1937 . 125 V	271	1951 . 486 H	162, 163 f
1937 . 860 Ø	155, 205, 292	1951 . 827 Ø	53
1937 . 862 Ø	244	1951 . 918 Ø	315
1937 . 976 Ø	103	1952 . 424 Ø	198
1938 . 1 H	276	1953 . 201 Ø	153
1938 . 143 V	253	1953 . 963 Ø	314, 315
1938 . 328 H	287	1954 . 703 H	143, 151
1938 . 370 Ø	298	1954 . 712 H	277
1938 . 378 Ø	226, 250	1954 . 990 H	220
1938 . 700 H	258	1957 . 866 Ø	240
1938 . 798 H	278	1958 . 163 Ø	231
1938 . 958 V	233	1959 . 427 H	191 f, 281, 282, 283, 284
1939 . 645 Ø	223	1959 . 619 H	106
1940 . 162 Ø	262, 271	1960 . 678 V	279, 288
1941 . 22 H	142, 143	1961 . 23 H	68
1941 . 233 V	286	1961 . 599 V	276
1941 . 314 H	286	1961 . 965 Ø	259
1941 . 327 H	305	1962 . 130 H	231
1941 . 343 H	284	1962 . 415 Ø	143
1941 . 414 Ø	49, 171, 172, 259	1962 . 517 H	37
1942 . 472 H	287	1962 . 551 Ø	107
1942 . 562 V	288	1962 . 576 Ø	276
1942 . 976 V	286	1962 . 870 H	68
1943 . 9 H	258	1963 . 196 V	284, 288
1943 . 180 Ø	202, 310	1963 . 251 Ø	315
1943 . 745 H	145	1963 . 252 Ø	260
1944 . 163 Ø	111	1963 . 256 Ø	143, 164
1944 . 1162 H	216	1963 . 432 Ø	53
1945 . 101 H	286	1963 . 619 U	53
1945 . 624 Ø	268	1964 . 109 H	317
1945 . 898 Ø	317	1964 . 193 Ø	267, 286

1964 . 348 Ø	223	1971 . 688 Ø	157
1964 . 355 Ø	252	1971 . 928 Ø	233
1965 . 51 H	248	1972 . 604 H	288
1965 . 195 Ø	213	1972 . 763 H	157, 183
1965 . 245 H	242	1972 . 834 Ø	267 f
1965 . 408 H	217	1972 . 1025 H	317
1965 . 484 H	153	1973 . 129 H	237, 261
1965 . 578 Ø	251 f	1973 . 406 Ø	93
1966 . 235 H	61	1975 . 11 H	286
1966 . 279 H	141, 142, 143 f	1975 . 937 H	109
1966 . 421 H	61, 62	1976 . 560 H	68
1966 . 516 V	300	1976 . 618 Ø	114
1966 . 912 Ø	282, 284	1976 . 967 V	47
1966 . 921 Ø	288	1977 . 293 H	310
1967 . 158 V	37	1977 . 322 H	202 f
1968 . 136 V	75	1977 . 770 Ø	214
1968 . 152 V	238	1978 . 333 H	114
1968 . 491 V	114, 276, 281, 289	1978 . 393 V	145
1968 . 693 Ø	56	1978 . 606 Ø	193, 244, 276
1968 . 848 Ø	171 f, 271	1979 . 108 H	155, 157
1968 . 871 Ø	61	1980 . 232 V	197, 230 f
1969 . 367 H	164	1980 . 531 H	143, 164, 183
1969 . 758 V	164	1981 . 552 V	109, 113
1970 . 10 H	155, 157	1981 . 1074 Ø	99, 201
1970 . 71 H	142, 143	1982 . 196 V	311
1970 . 202 V	143, 150	1982 . 313 H	156 f
1970 . 220 V	237, 261	1982 . 319 H	169, 230, 231
1970 . 247 Ø	143, 164, 246, 250, 300	1983 . 325 H	157
1970 . 412 Ø	108, 109, 114	1983 . 328 H	149
1970 . 558 Ø	108	1983 . 947 V	165, 248
1970 . 619 H	237	1984 . 219 Ø	311
1970 . 747 H	208	1985 . 83 Ø	237, 261
1970 . 871 Ø	168	1986 . 357 V	103
1971 . 373 Ø	276, 279	1986 . 360 V	99

Domme trykt i Østre landsrets Tidende

1934 . 150 233

Domme trykt i Vestre landsrets Tidende

1940 . 57 287
 1940 . 297 283
 1949 . 347 283

Domme trykt i Juridisk Ugeskrift

1855 . 700 249
 1868 . 157 H 236

Utrykte domme

Østre Landsrets dom af 1. februar 1941	289
Vestre Landsrets dom af 3. oktober 1967	75
Østre Landsrets dom af 1. februar 1974	276
Østre Landsrets dom af 19. april 1974	164
Østre Landsrets dom af 29. oktober 1979	37
Østre Landsrets dom af 23. maj 1980	269
Vestre Landsrets dom af 16. dec. 1983	231

Domme trykt i Norsk Retstidende

1912 . 162 H	182
1915 . 1 H	237
1938 . 321 H	179
1944 . 374	277 f
1957 . 237 H	181

Hvor sidetallet er angivet med fed sats findes et referat af dommen.

Stikordsregister

- Adoption 34f, 44f, 77,
237
- arveretsforbehold 47f
 - dobbelt grundlag, arv på ... 50ff
 - nye retsvirkninger 46
 - stedbarn 47
 - testationsforbehold 48f, 190 f, 214
 - testationskompetence 49, 190 f
 - tilbagefaldsret 52
 - udenlandske 53
 - uskiftet bo 48
- Affektionsværdi, genstandslegat. 242f
- Afkortning, se arveforskud
- Afståelse, arv 125, 291ff
- Aktier, båndlæggelse 217
- Anerkendelse, faderskab 35
- Anfægtelse,
- livsforsikringsbegunstiget ... 69
 - testamente 206ff
 - ægtebarnsstatus 35
- Annulation,
- testamentstilbagekaldelse 252f
- Arv, der tilfalder staten:
se statens arv
- Arveadkomst 2, 6, 10
- dobbelt 40
 - legal 13
 - ophør 3, 297ff
 - testamentarisk 13, 245ff
 - ægtefælle 63ff
- Arveafgift 11, 14f, 24f, 69,
88, 109, 127,
205, 223, 304
- Arveafkald 3, 71, 100, 214,
222
- betinget 300ff
 - falden arv 304
 - forventet arv 298ff
 - habilitet 299
 - retsvirkninger 300ff
 - viljesmangel 299
- Arvedelingen 39ff
- Arvefald 10
- dobbelt 110
 - udskudt 10, 64, 111,
223, 237, 313
- Arveforskud 3, 54, 107, 168,
203, 232, 305ff
- begreb 305
 - regler 306ff
- Arveforskudskontrakt 305
- Arvehenstand 57, 122f
- bortfald 123
 - sikkerhed 122
- Arveklasser 16, 31ff
- anden 16, 34, 42f, 64,
71, 73
 - femte 34
 - fjerde 34
 - første 16, 34, 39f
 - tredje 17, 34, 44, 71
- Arvekrav 8f
- Arvekvoter 24f
- Arvepagt, dispositiv 297f, 303f
- konservativ 201ff
 - renunciativ 298ff
- Arveproklama 127
- Arveret, begreb 2
- begrundelse 13ff
 - bortfald 232, 297ff
- Arveretsforbehold 47f
- Arveretsforbrydelse 93, 308f
- Arvingsløs kapital, se statens arv
- Ascendensen 32f
- Autoimplantation 318
- Bedsteforældre 44
- Begravelsesudlæg 6, 76f, 88, 260,
295
- Beskatning 15f
- Betingelser 180ff
- Boligsparekontrakt 67
- Borteblevne 126, 315f
- Bortfald,
- arveret 64, 297ff

- testamentarisk arveret 232, 245ff
- Bortkomstklausul,**
- notartestamente 152, 248f
- Boslod 66, 69**
- Bristende forudsætninger 91, 299**
 - gensidige testamenter 259, 267f
 - livsforsikring 311
 - passivitet 170f, 249, 259
 - testamente 80, 159ff, 170ff, 202 f, 226
 - tilbagekaldelse, testamente 250f, 310
- Brugsret, døds gave 282**
- Børn 233**
 - uden for ægteskab 34, 36ff, 268, 294,
 - født i ægteskab 34f
- Båndlæggelse,**
 - aktier 217
 - begreb 211
 - bestyrelse 217
 - erstatningskrav 218
 - fast ejendom 218
 - forvaltningsafdeling 217
 - friarv 221, 232
 - frigivelse 219, 221
 - fritagelse 214f, 221
 - gave 221
 - ikrafttrædelsesbestemmelser 213
 - konfirmation 212
 - kreditorforfølgning 211, 216, 217f
 - ophør 219
 - permutation 215f
 - renter 216f
 - rådighed 216f
 - samtykke 215
 - småformuer 215
 - særeje 219f
 - testamente 99, 197, 207, 211ff
 - tidsbegrænset 216, 219f
 - tvangsarv 213ff
 - velfærdssag 219
- Centralregistret for testamenter 152, 247**
- Delegation 175, 182ff**
 - indbofordelingslister 185
 - tilbagekaldelse, testamente 250
 - ulovlig 175, 182ff
- Descendensen 31f, 301**
- Dispositiv akt 130**
- Dispositiv arvepagt 297f, 303f**
- Dobbelt arveadkomst 40, 50ff**
- Dobbelt arvefald 110**
- Donatio remuneratoria 277**
- Dødsattest 314**
- Dødsbo 2**
- Dødsfald, samtidige 317f**
- Dødsfærgave 288f**
- Dødsformodningsdom 313, 315ff**
 - betingelser 315
 - bortfald 316
 - retsvirkninger 315f
 - tilbagesøgningsret 316
- Døds gave 74, 132f, 209, 267, 273ff**
 - brugsret 282
 - døds gave/livsgave 278ff
 - eftergivelse, fordringer 287
 - fast ejendom 280ff
 - løsøre 282f
- Dødskritierier 314**
- Dødslejgave 74, 133, 267, 274, 287ff**
 - definition 287
- Eftergivelse af fordringer,**
 - døds gave 287
 - se tillige liberationslegat
- Ejerpantebrev,**
 - båndlæggelse 218
 - døds gave 284
- Eksekutor 7, 58, 153**
 - delegation til 182ff
- Ekstraordinære testamentsformer 153ff**
- Ensom disposition 278, 285**
- Erindringsværdi 61**
- Erklæringsvildfarelse, testamente 160, 167, 229ff**
- Erstatning, båndlagt kapital 218**
- Etableringskonti 67**
- Exheredation 234f, 240**
 - stiltiende 234f
 - udtrykkelig 234
- Faderskabssag 35, 38f**
- Falden arv, afkald på 304**
- Falsk testamente 151**

- Familiefideikommis 176ff
 Farbroder 44
 Fast ejendom,
 - båndlæggelse 218
 - døds gave 280ff
 - udlæg efter vurdering 60f
 Fast samlivsforhold
 se samlivsforhold
 Favor testamenti 232
 Fideikommis, ulovligt 176ff
 Forbigående sindsforvirring 141, 153, 293
 Forbrydelse, arveret 93, 308f
 Fordringer, udlæg efter vurdering
 Forhåndssamtykke 91
 Forklarende fortolkning 225f, 227
 Forladt arv, se statens arv
 Forlovsret 18, 53ff, 118,
 190
 - betingelser for 56
 - henstand 57
 - livsforsikring 57f
 - offentlig uddannelsesstøtte 58
 - umyndige, bestyrelse for 57
 - underhold 56
 - uskiftet bo 57f
 Formløs tilbagekaldelse,
 testamente 248 f
 Formløs disposition 158, 209
 Fornuftmangel 140ff, 252
 Forsvundne arvinger,
 se borteblevne
 Forsørgelse,
 - børn 19
 - rentenydelseskapital 222
 - ældre 19
 Forsørgelseslegat 244
 Forsørgelsespligt, uskiftet bo 102
 Forsørgertabserstatning 95
 Fortolkning 184, 225ff, 262
 - forklarende 225f, 227
 - korrigerende 167ff, 226f, 232
 Fortrinsret, testamente 192, 200
 Forvaltningsafdeling 217, 223, 317
 Forventet arv 297ff
 - afkald på 298ff
 - disposition over 297f
 - kreditorforfølgning mod 298, 301
 Forældre, arveret 42
 Friarv, testationskompetence 188ff
 Fosterets, arveret 318f
 Fælleseje, testamente 193f
 Fællestestamente 83, 255
 Fætre 44, 295
 Gave 72, 105ff, 113ff
 - afgift 304
 - begreb 274ff
 - belønnende 277
 - båndlagt 221
 - delvis 106, 276
 - ugyldighedsgrunde 159
 Genkaldelse, se tilbagekaldelse
 Gensidigt testamente 24, 71f, 74, 173, 201,
 203, 232, 255ff
 - begreb 255
 - bristende forudsætninger 259, 267f
 - fortolkning 262
 - ikrafttrædelsesbestemmelser 263
 - specialklausul 72
 - standardklausul 71f, 261f, 271
 - testationskompetence 262ff, 268f, 272
 - tilbagekaldelse 257ff
 - udfyldningsregler 261ff
 - uigenkaldelighed 257f, 270
 - ugyldighed 270
 - ægtefæller, barnløse 257, 260ff
 Genstandslegater 242ff
 Good-will, personlig 67
 Gælds breve, døds gave 283f
 Gældsfragælsesbo 7f, 93
 - kreditorer, stilling 7
 - legitimation 7f
 - rådighed 7f
 Gældsvedgælsesbo 8
 - kreditorer, stilling 8
 - legitimation 8
 - rådighed 8
 Habilitet, testamente 131, 139ff, 151
 Halvtredstusindekronersreglen 6, 22f, 30, 57,
 99, 107, 116ff,
 190, 295, 300
 Heteroimplantation 318
 Hjemfaldsret 127
 Hjernerød 314
 Hjertedød 314
 Holografisk nødtestamente 145, 148, 156f
 Husmandsbrug 198

- Ikrafttrædelsesbestemmelser 11, 39
- barn, arveret 37
 - båndlæggelse 213
 - gensidigt testamente 263
 - uigenkaldeligt testamente 202
 - uskiftet bo 72, 88, 107
 - ægtefællearv 85
- Implantation 34, 318
- auto 318
 - hetero 318
- Indbodelingslister 158, 185, 209
- Indekskontrakt 67
- Indtrædelsesret 233f, 301
- Insolvens,
- omstødelse af arveafkald 299
 - uskiftet bo 92
- Institution, afståelse til 295
- Interessentskab, døds gave 277, 290
- Investeringsfondskonti 67
- Justitsministeriet,
- afståelse arv 76f, 125ff, 291, 293ff
 - undladelse af indsigelse 125ff, 291ff
- Kapitalforsikring 67
- Kapitalpensionskonti 67f
- Kodicil 238, 251f
- Konkurs 13, 123, 217
- uskiftet bo 92
- Konkursbo 207, 217, 222, 299
- Konservativ arvepagt 201ff
- Kontrabøger, døds gave 284ff
- Korrigerende fortolkning 167ff, 226f, 232
- Kreditorfølning,
- båndlagt arv 211, 216, 217f
 - forventet arv 298, 301
 - rentenydelseskapital 223
- Kuldlysning 37, 39, 43
- Kusiner 44, 126, 295
- Kvalitative arveregler 59ff, 120ff, 289f
- definition 3
 - erindringsværdi 61
 - fortrinsret 59
 - kreditorer 59
 - legale 60
 - lodtrækning 61
 - omvurdering 61
 - slægtsarvingers 60ff
 - sumlegatar 60
 - testamentariske 59f
 - tingslegatar 59
 - udlæg efter vurdering 59, 60f, 121
 - udløsningsret 60, 121
 - umyndige 62
- Kvalitativ testationskompetence 187f, 189f, 191ff
- Kvantitative arveregler 39ff, 115ff
- definition 3
- Kvantitativ testationskompetence 187, 190f
- Kønsfrihedsforbrydelse 33, 309
- Landbrugsejendom 109, 198ff
- Lavværgemål 140
- Legat 178f, 182f
- forsørgelses 244
 - liberations 244
- Legatar 9, 239ff
- begreb 239
 - genstands 60, 242ff
 - sum 60, 241f
- Legitimation ved bevilling 38f
- Legitimation ved ægteskab 38f
- Liberationslegat 244
- Livrete 1, 67, 104, 120, 316
- Livsarvinger 16, 24, 27, 29
- særlige 25, 49, 90f, 102
- Livsforsikring 67, 69, 119f, 133f, 274, 290, 309, 311
- arveafgift 69
 - bristende forudsætninger 311
 - forlodsret 57f
 - genkaldelig begunstiget 69, 133f, 311
 - uden begunstigelse 69
 - uigenkaldelig begunstiget 133
 - uskiftet bo 96
- Livsfællesskab 18
- Livskriterier 319
- Lodtrækning 4, 61
- Løsøre 19, 295
- døds gave 282f
- Mellemdøde børn 110
- Misbrug, uskiftet bo 64, 102ff
- Modregning, båndlæggelse 217f
- Morbroder 44

Mostre	44	Rateforsikring	67f
Motivvildfarelse, testamente	160f, 166f, 231, 250	Rekonstruktion, testamente.....	154f
Mundtligt testamente	148, 155f	Rente	
- afståelse af arv	292	- båndlagt kapital.....	216f
- begreb	129f	- sumlegat	242
- nødtestamente	148, 155ff	Rentydelseskapital.....	211, 221ff, 241, 302
Notar	132, 140ff, 149ff, 247	- begreb	211, 221
- testamente	142ff, 147f, 149ff	- kreditorfølgning	223
Notarialtest	151	- med udlagt kapitalejer	10, 222f
Nullitet	145, 162, 165, 179, 200, 206	- ophør	223
Nødtestamente	145, 148, 155ff	- reassumption	223
- holografisk	145, 148, 156f	- uden udlagt kapitalejer	222f
- mundtligt	148, 155ff	- udskudt arvefald	223
Offentlig uddannelsesstøtte.....	58	Rentydelsesret	67
Offentligt skifte	71, 200, 239, 304	Renunciativ arvepagt	298ff
Omstødelse,		Repræsentationsprincip	33
- gaver	103, 105ff, 113ff	Residualarving	234
- ægteskab	63, 297	Retsevne	1
Omvurdering	61	Rettigheder, uoverdragelige	66ff, 93f
Ophavsret	67	Sameje	276
- testamente	185, 197f	Samlivsforhold	16, 25, 27, 64, 89, 102, 135, 173, 257, 270ff, 294, 310f
Overlevelseskrevet	313ff	Samlivstestamente	135, 270ff, 310f
Pantebreve, døds gave	283f	Samtidige dødsfald.....	317f
Papirløst samlivsforhold;		Samtykke, uskiftet bo	90f, 100f
se samlivsforhold		Sekundosuccession	29, 64, 70, 74ff, 256, 261ff
Parentelsystemet	31ff	Selv mord	148, 155, 156f, 289
Pension	67	Selv mordstestamente	148, 156f
Permutation	182, 215f	Selv pensioneringskonti	67f
Personlige rettigheder	66ff, 93ff	Separation	8, 64, 66, 69, 89, 173, 258, 308, 309f
Personskadeerstatning	67f, 95	Simpel begunstigelse	69, 133f, 311
Plejeaftale	104, 106, 276	Sindssygdom	141, 153, 258, 293
Privat skifte	8f, 239, 304	Skifte	2
- kreditorer, stilling	9	- successivt	102, 111, 112
- legitimation	9	Skifteafgift	88, 241
- rådighed	9	Skifteafkald	100
Produktionsfællesskab	18f, 24	Skiftebegæring	72, 95, 99f
Proklama	7f, 127	Skiftefordele	4, 65
- præklusivt	7f, 93	- se arvehenstand	
- se også arveproklama		- se erindringsværdi,	
Psykisk udviklingshæmmede ...	296	- se udlæg efter vurdering	
Pålæg	181f		

- se udløsningsret
- se halvtredstusindekroners-reglen
- se SL § 62 b, stk. 1
- se SL § 62 c
- se SL § 62 d
- se ægtefæller, personlige genstande,
- se SL § 62 a
- se i øvrigt kvalitative arve-regler
- Skifteformer 5ff
 - offentlige 7f, 200, 239, 304
 - summariske 5f, 117, 315
- Skifteretsattest 97
- Skiftesamling 4, 207, 239
- Skilsmisse 8, 23f, 64, 66, 69, 89, 173, 258, 308, 309f
- Slægtninge, afståelse til 293, 295
- Slægtsarv 16ff, 29, 31ff
- Slægtsarvinger, kvalitative arve-regler 60ff
- Solvens, uskiftet bo 92
- Specialklausul, gensidigt testamente 72
- Speciel habilitet, testamentesvidne 153
- Standardklausul, gensidigt testamente 71f, 261f, 271
- Statens arv 125ff, 291ff
- Stedbarn 294f
 - adoption 47
- Stirpalgrundsætningen 32f, 34, 39, 234, 236f, 301
- Stærke ugyldighedsgrunde 159
- Succession 1, 6, 51, 64, 70, 74ff, 177f, 260ff
 - universal 5, 6
- Successivt skifte 102, 111, 112
- Sumlegatar 60, 241f
- Svogerskabsarv 84, 112
- Sædegårde 198, 199f
- Særbørn 25, 307
- Særeje 69, 90, 219f
 - testamente 195, 197
- Særejeforbedringskrav 66
- Særejegenopretningskrav 66
 - se i øvrigt vederlagskrav
- Særlige livsarvinger 25, 89f, 102
- Søskende 257
 - arveret 42, 71
- Testamente 129ff
 - alder 139f
 - anfægtelighed 206ff
 - begreb 129f
 - bortkomstklausul 152
 - bristende forudsætninger 80, 159ff, 170ff, 202f, 226
 - delegation 175, 182ff
 - erklæringsvildfarelse 160, 167, 229ff
 - exheredation 234f, 240
 - formkrav 131f, 147ff, 149f
 - fornuftmangel 140ff
 - fortolkning 167ff, 184, 225ff
 - fortrinsret 192, 200
 - fælles 83, 255
 - gensidigt 24, 71f, 74, 173, 201, 203, 232, 255ff
 - habilitet 131, 139ff, 151
 - holografisk nødtestamente .. 145, 148, 156f
 - indholdsmangler 132, 175ff
 - indtrædelsesret 233f
 - kodicil 238, 251f
 - motivvildfarelse 160f, 166f, 231, 250
 - mundtligt 148, 155f
 - notar 132, 140ff, 147f, 149ff, 185, 188
 - nullitet 139, 145, 162, 165, 179f, 185, 188, 200, 205
 - nød 145, 148, 155ff
 - ophavsret 185, 197f
 - oprettelse 130ff
 - rekonstruktion 154f
 - skriftligt 130f, 149, 152
 - svig 170
 - tilbagekaldelse 245ff
 - tilvækstret 80, 235f, 240
 - tvang 161f
 - udfyldningsregler 225ff, 232, 242f
 - udkast 131, 205f, 292
 - ugyldighed 158, 205ff
 - uigenkaldeligt 130, 201ff, 257f
 - ulovligt indhold 176ff
 - underskudt 131

- undersøgelsen 25, 79, 90f, 134ff, 257, 261, 270
- utilbørlig påvirkning 161ff, 170
- uvirksomhed 173, 207
- vidne 144f, 147f, 152ff, 155f, 247
- viljesmangel 159ff, 165ff
- Testamentsseksekutor 7, 58, 153, 182ff
- Testationsforbehold, adoption .. 48f, 190f, 214
- Testationskompetence 49, 82f, 132, 187ff
- arveafkald 302f
- arveforskud 203, 307f
- begreb 187
- begrænsninger 187, 190ff, 193ff
- friarv 188ff
- gensidigt testamente 262ff, 268f, 272
- kvalitativ 187f, 189f, 191ff
- kvantitativ 187, 190f
- tvangsarv 190ff
- udvidelser 67, 192f, 193ff, 263
- uskiftet bo 97ff, 200
- Tilbagefaldsret 52
- Tilbagekaldelse af testamente ... 245ff
- annulation 252f
- bristede forudsætninger 250f, 310
- delegation 250
- delvis annulation 253
- form 247ff
- gensidigt testamente 257ff
- habilitet 250
- viljesmangel 250f
- ændringer 251f
- Tilbagesøgningsret 316, 317
- Tilvækstret 80, 235f, 240
- Tingslegatar 59, 242ff
- Tort 68
- Troløvelsesbarn 37, 39
- Tvangsarv 26, 28f, 41f, 85, 118, 190ff
- Tvangsarving 73

- Udarvinger 21, 24, 27, 64, 233
- Uddannelse 54f
- Uddannelsesstøtte, offentlig 58
- Udenlandske adoptioner 53

- Udfyldningsregler
 - arveforskud 305ff
 - testamente 225ff, 232, 242f, 261ff
- Udlæg efter vurdering 59, 121, 192f
 - aktier 62
 - delelige genstande 61
 - erindringsværdi 61
 - fast ejendom 61
 - fordringer 62
 - lodtrækning 61
 - omvurdering 61
 - umyndige 62
- Udløsningsret 60, 121, 192ff, 196, 272
- Udskudt arvefald
 - legalt 10, 64, 111, 313
 - testamentarisk 10, 223, 237, 313
- Ufødte personer 178
- Ugyldighed, testamente 158, 205ff
- Uigenkaldeligt testamente 130, 201ff
 - formkrav 202
 - gensidigt 257f
 - habilitet 202
 - ikrafttrædelsesbestemmelser . 202
 - viljesmangel 202f
- Ulovlig delegation 175, 182ff
- Ulovligt fideikommis 176ff
- Ulykkesforsikring 95, 220
- Umulighed 181
- Umyndige 62, 122, 208
 - uskiftet bo 90, 92, 97
- Underhold, forlodsret 56
- Underholdsbidrag, båndlæggelse 217
- Underskudt testamente 131
- Universalarving 75
- Universalarvcession 5, 6
- Uoverdragelige rettigheder
 - førstafødtes 66f, 93f
 - længstlevendes 67f, 93
- Uskiftet bo 6f, 10, 64, 85f, 87ff, 306
 - adoption 48
 - afkald 92
 - aktiver 93ff
 - arveretsforbrydelse 93
 - begæring 93, 95, 99f
 - betingelser 89ff
 - delingsregler 72, 109ff
 - erhvervelser, længstlevendes . 94f

- fordele/ulemper 87f
 - forhåndssamtykke 91
 - forlodsret 57f
 - forsørgelsespligt 102
 - forsørgertabserstatning 95
 - gældsfrågælsesbo 93
 - ikrafttrædelsesbestemmelser 72, 88, 107
 - insolvens 92
 - konkurs 92
 - livsforsikring 96
 - med livsarvinger 25, 64, 73
 - med udarvinger 72
 - misbrug 64, 102ff
 - nyt ægteskab 65, 72, 100ff
 - omstødelse, gaver 103, 105ff, 113ff
 - ophør 99ff
 - passiver 96
 - præklusivt proklama 93
 - rådighed 96ff
 - samtykke 90f, 100f
 - skattemæssig stilling 88
 - skifteafkald 100
 - solvens 92
 - særlige livsarvinger 49, 90f, 102
 - testationskompetence 97ff, 200
 - ulykkesforsikring 95
 - umyndige 90, 92, 97
 - vederlagskrav 66, 94, 112ff
- Utilbørlig påvirkning, testamente 161ff, 170
- Vederlagskrav
- AL § 21 94, 103, 112f, 119
 - ÆRL § 23 66, 94, 112ff
- Se i øvrigt særejerforbedringskrav og særejeegenopretningskrav
- Vidne
- habilitet 153
 - testaments 152ff, 155
- Vidnetestamente 144f, 147f, 152ff, 247
- Viljeserklæring 129ff, 189, 202, 228
- Viljesmangel 159ff, 165ff, 202f, 250f, 299
- Værdipapirer, døds gave 286f
- Værge 139
- Ægtebørn 34f
- Ægtefælle
- arveadkomst 63ff
 - arveret 21ff, 63ff
 - nordiske lande, arveret 86f
 - personlige genstande 115f, 190
 - udlægsret 3, 192ff
 - udløsningsret 3, 192f, 272
- Ægtefæller, barnløse 71, 135, 257, 260ff
- Ægtepagt 25, 94, 139, 220
- Ægteskab 63
- omstødelse 63, 297
- Åndssvaghed 141, 153, 293, 296
- Se i øvrigt psykisk udviklingshæmmede